ÖMER ASIM
AKSOY

ATASÖZLERİ VE DEYİMLER SÖZLÜĞÜ

2
DEYİMLER SÖZLÜĞÜ

İNKILÂP

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ — 1984

ÖMER ASİM AKSOY

ATASÖZLERİ VE DEYİMLER SÖZLÜĞÜ

II
DEYİMLER SÖZLÜĞÜ

DÖRDÜNCÜ BASKI

TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI

1437

Türk Dil Kurumu Yayınları : 325/2

KAPAK : SAİD MADEN

İÇİNDEKİLER

Sayfa

DEYİMLER SÖZLÜĞÜNÜ SUNARKEN 399

BİRİNCİ BÖLÜM

DEYİMLERİN KAPSAMI VE SINIRI 403

A. DEYİMLERİN ÇEŞİTLERİ 403

1. Anlatım özgünlüğü bulunanlar 404
2. İki yargılı ve uyaklı olanlar 406
3. Öykücük ve konuşma biçiminde olanlar 407
4. Bir olayı imleyenler 408
5. İnanışa ve geleneğe dayananlar 409
6. Bir kavramın kalıbı olanlar 411
7. Özel biçimlerle kurulmuş olanlar 412
8. Eksiltili anlatımlar 412
9. İkilemeler 413
10. Özel yardımcı eylemliklerle kurulanlar 414

B. DEYİMLERİN SINIRI 415

Deyimler ve Bileşik Sözcükler 415
Deyimler ve Süslü Sözler 417
Deyimleşmekte Olanlar 418
Deyimler ve Bayağı Sözler 418
Deyimler ve Terimler 420
Deyimler ve dualar, dilekler, ilençler 421

BİRİNCİ BÖLÜME EK

Deyimler Sözcük türü olarak 422
Deyimlerde Söz Sanatı 423
Deyimlerin Başka Dile Çevrilmesi 424

İKİNCİ BÖLÜM

DEYİMLER SÖZLÜĞÜ 427

DEYİMLER SÖZLÜĞÜNÜ SUNARKEN

Bu kitabın birinci cildi olan *Atasözleri Sözlüğü* 1971'de basılmıştı. Şu ikinci cildini –üzerimdeki görevler dolayısıyle özel çalışmalarıma pek az vakit bulabildiğimden– beş yıl sonra bitirebildim.

1965'te yayımlanan *Atasözleri ve Deyimler* adlı kitabımda 1621 atasözü, 4079 deyim vardı. O yapıtın ikinci aşaması olan bu sözlük ciltlerinde ise açıklamalı 2110 atasözü ve 5743 deyim bulunmaktadır.

Atasözleriyle deyimlere, kullanıldıkları çağlar, alanlar ve bölgeler bakımından olduğu gibi nitelikleri üzerindeki görüş ayrılıkları nedeniyle de kesin sınırlar çizilemeyeceğinden yukarıdaki sayıların daha dar ölçülere göre azaltılması ve daha geniş ölçülere göre çoğaltılması olanağı vardır. Ama bu, atasözleriyle deyimlere hiç sınır çizilemeyeceği ve sayılarının –kimi yapıtlarda görüldüğü gibi– başıboş olarak, alabildiğine çoğaltılabileceği anlamına gelmez.

Tanınmış yazar ve sanatçılarımızın yazılarında geçen atasözlerimizi ve deyimlerimizi tanık olarak alıp sözlüğümüzdeki açıklamalara eklemek çok yararlı olurdu. Ancak, bütün atasözlerine ve deyimlere tanık bulmak, pek geniş bir tarama yapmayı gerektirir. Buna da bir kişinin gücü ve yaşamı yetmez. Yetişilebildiği oranda tarama yapmak ve bulunabildiğince tanık saptamak, bu konunun en önemli işlerindendir.

Bizden sonrakilerin, geniş taramalarla bütün atasözleri ve deyimler için tanıklar saptayarak bu kitabı üçüncü aşamaya ulaştırmalarını dilerim.

Bu cilt basılırken düzeltme işlerine titizce yardım eden Türk Dil Kurumu başyazmanı Güneş Müftüoğlun'a teşekkür etmeyi de borç sayarım.

Ankara, 15 Ocak 1976

ÖMER ASIM AKSOY

BİRİNCİ BÖLÜM

DEYİMLERİN KAPSAMI VE SINIRI

A. DEYİMLERİN ÇEŞİTLERİ

B. DEYİMLERİN SINIRI

DEYİMLERİN KAPSAMI VE SINIRI

Kitabımızın birinci cildinde (s. 37–49) deyimlerimizin biçim ve kavram özelliklerini, başka niteliklerini incelemiş, genel çizgileriyle tanımını vermiştik. Konuya biraz daha yaklaşırsak görürüz ki bu tanımın içine giren sözler, kimi özellikleriyle birbirlerinden az çok ayrı nitelikler de taşımaktadırlar ve genel bakışla kapsamı geniş olan deyimlerimizi, özel niteliklerine göre birtakım kümelere, çeşitlere ayırma olanağı vardır.

Öte yandan bu çeşitlerin bir bölüğüne "deyim" adını vermekte hiç kimse duraksamadığı halde öteki bölüklere "deyim" demek ya da başka adlar takmak konusunda ayrışık düşünceler ileri sürülebilir. Bunun için "deyim" sözcüğünün kapsamı esnektir.

Kimi zaman aynı esneklik, deyimlerin herhangi bir çeşidi ile deyim olmayan sözler arasındaki sınırı çizerken de görülür.

Burada, geniş kapsamlı bir bakışla "deyim" adını verdiğimiz sözleri:

A. Özel niteliklerine göre çeşitlere ayırmayı deneyeceğiz.

B. Bunlarla deyim olmayan sözler arasındaki sınıra ne ölçüde kesinlik verebileceğimizi göstermeye çalışacağız.

A. DEYİMLERİN ÇEŞİTLERİ

Deyimler, özel nitelikleri (ya da yan özellikleri) bakımından çeşitli kümelere ayrılabilirler. "Özel nitelikleri" sözüyle belirtmek istediğimiz şey, onların (ulusal ruh, düşü-

nüş, zevk, yaşayış, tarih, eğitim, kültür, âdet, gelenek, inanç, dünya görüşü... gibi) çeşitli yönlerden inceleme konusu olabilecek değerleri değil, dil yapıları, kuruluş ve anlamları açısından –deyimler için belirttiğimiz genel niteliğin yanı sıra– gösterdikleri yan niteliklerdir.

Aşağıda böyle bir kümelemeyi denemekteyiz:

1.

Deyimlerin en önemli bölüğü; kavramları, değişmece (mecaz) yoluyle, anlatım güzelliği ve özgünlüğü içinde belirten kalıplaşmış sözcük öbekleri ya da tümcelerdir. Örnekler:

Abayı yakmak.
Ağzı bozuk.
Alacağına şahin, vereceğine karga.
Altı kaval, üstü seçhane.
Atı alan Üsküdarı geçti.
Başını kaşıyacak vakti olmamak.
Bir pire için yorgan yakmak.
Bir taşla iki kuş vurmak.
Bit yeniği.
Bulanık suda balık avlamak.
Buluttan nem kapmak.
Bu perhiz ne, bu lahana turşusu ne?
Cebi delik.
Çantada keklik.
Çayı görmeden paçaları sıvamak.
Çorbada tuzu bulunmak.
Dam üstünde saksağan, vur beline kazmayı.
Danışıklı dövüş.
Diken üstünde durmak.
Dilli düdük.
Dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan olmak.
Dört elle sarılmak.

Dört gözle beklemek.
Dudak bükmek.
Eli açık.
Eli böğründe kalmak.
Eli koynunda.
Eli uzun.
Gönlü akmak.
Göz atmak.
Gözden sürmeyi çalmak.
Göze batmak.
Göz kulak olmak.
Gün görmüş.
İki dirhem bir çekirdek.
İpe un sermek.
Kan ağlamak.
Karanlıkta göz kırpmak.
Kaşıkla aş verip sapıyle gözünü çıkarmak.
Kılı kırk yarmak.
Kırk tarakta bezi olmak.
Kızım sana söylüyorum gelinim sen dinle.
Kör dövüşü.
Kulağına küpe olmak.
Laf ebesi.
Laf kıtlığında asmalar budayayım.
Lâmelif çevirmek.
Meramı kalaycılık değil göt çalkalamak.
Ne kızı verir ne dünürü küstürür.
Öküz altında buzağı aramak.
Pamuk ipliğiyle bağlamak.
Parmağı ağzında kalmak.
Pireyi deve yapmak.
Pösteki saymak.
Saçını süpürge etmek.
Sarmısak yemedim ki ağzım koksun.

Söz bir kulağından girip öbür kulağından çıkmak.
Sofrası açık.
Suyu yokuşa akıtmak.
Şapa oturmak.
Takke düştü kel açıldı.
Tereyağından kıl çeker gibi.
Tut kelin perçeminden.
Ununu elemiş eleğini asmış olmak.
Üç nalla bir ata kalmak.
Veryansın etmek.
Yangına körükle gitmek.
Yarım ağızla.
Zülf-ü yâre dokunmak.

2.

Kimi deyimlerin yan özelliği, iki yargılı ve uyaklı olmasıdır. Bunların bir bölüğünde anlamca gerekli olmayıp sadece uyak hatırı için getirilmiş bir parça vardır. Bu çeşit deyimler de anlatım güzelliği taşırlar. Örnekler:

Akşam kavil, sabah savul.
Allahtan sıska, ne yapsın muska.
Amasya'nın bardağı, biri olmazsa biri daha.
Ana usta yufka yapar, çocuk usta çift çift kapar.
Anca beraber, kanca beraber.
Ayranı yok içmeye, atla gider sıçmaya.
Ayvaz kasap, hep bir hesap.
Babamın adı Hıdır, elimden gelen budur.
Besledik büyüttük danayı, tanımaz oldu anayı.
Bizim gelin bizden kaçar, tutar ele kıçın açar.
Çapıtına çuluna, âşıklık ne halına.
Doluya koydum almadı, boşa koydum dolmadı.
Döner taşım yok, öter kuşum yok.
Eleğim var sacım var, komşuya ne borcum var.

Ele verir talkını, kendi yutar salkını.
Gelirse hane boş, gelmezse daha hoş.
Giydiği yakışırken, eller bakışırken.
Haram helâl ver Allahım, garip kulun yer Allahım.
Hâvada bulut, sen onu unut.
Herkes gider Mersin'e biz gideriz tersine.
İki arada bir derede.
İki şilte bir yastık, onu da terkiye astık.
İpipullah, sivri külâh.
Kadı kızı Kadire, geldi çıktı sedire.
Kafa büyük içi boş, tut kulağından çifte koş.
Karadeniz fırtına, al pırtını sırtına.
Kim kime, dum duma.
Ne benden sana bazlama, ne senden bana gözleme.
Oğlan aldı oyuna gitti, çoban aldı koyuna gitti.
O hacı bu hacı, kim olacak boyacı.
Önüne geleni kapar, ardına geleni teper.
Saldım çayıra, Mevlâ kayıra.
Senin aradığın kantar Bursa'da kestane tartar.
Tencere tava herkeste bir hava.
Tıngır elek tıngır saç elim hamur karnım aç.
Uma uma döndük muma.
Vurdumduymaz kör Ayvaz.
Ya bu deveyi gütmeli, ya bu diyardan gitmeli.
Ya devlet başa, ya kuzgun leşe.
Ya herrü, ya merrü.
Yere bakan yürek yakan.
Yüz verdik deliye, çemrendi sıçtı halıya.

3.

Kimi deyimlerin yan özelliği öykücük ya da konuşma biçiminde olmasıdır. Örnekler:

— Adın ne? — Mülâyim Ağa. — Sert olsan ne halt edersin?

— Akıllınız kim? — Öndeki zincirli.

— Baba bir hırsız tuttum. — Getir. — Gelmiyor. — Bırak. — O beni bırakmıyor.

Bizim tavuk bir yumurta doğurur; yedi mahalle duyar. Elin kısrağı Küheylan doğurur; ses çıkmaz.

— Cehenneme kira var. — Paradan haber ver.

— Çerçi yükün ne tutar? — Tuttukça tutar.

— Deve gördün mü? — Yeden ölsün.

Deveye "boynun eğri" demişler; "nerem doğru ki?" demiş.

Deveye sormuşlar: ‚İnişi mi seversin, yokuşu mu?" "Düz başına mı yıkıldı" demiş.

Dilenciye hıyar vermişler; eğri diye beğenmemiş.

Erzurumun soğuğu "gelin beni Gerede'de bulun" demiş.

Kestane kabuğundan çıkmış, kabuğunu beğenmemiş.

Maymun yoğurdu yemiş, artığını aymın yüzüne sürmüş.

— Tencere dibin kara. — Seninki benden kara.

Tilki "benim için demem ama üzümsüz bağın kökü kurusun" demiş.

4.

Kimi deyimlerin yan özelliği, bir öyküye ya da bir olaya dayanmasıdır. Örnekler:

Ahfeş'in keçisi gibi başını sallamak.
Al aptestini ver pabucumu.
Altından Çapanoğlu çıkmak.
Analar taş yesin; yarım yarım beş yesin.

Ateş pahasına.
Baklayı ağzından çıkarmak.
Bir Köroğlu biz Ayvaz.
Buyurun cenaze namazına.
Cemaziyelevvelini bilmek.
Çalı idi, çırpı idi evim idi ya...
Çizmeden yukarı çıkmak.
Çömlek hesabına bakılırsa.
Derdini Marko Paşa'ya anlat.
Doğduğuna inanır, öldüğüne inanmaz.
Göründü Sıvas'ın bağları.
Halep ordaysa arşın burda.
Hoşafın yağı kesilmek.
Karamanın koyunu, sonra çıkar oyunu.
Kuşa benzemek.
Lamı cimi yok.
Selâmün aleyküm Kör Kadı.
Suyunun suyu.
Tozdan dumandan ferman okunmamak.
Üç nalla bir ata kalmak.
Yaya kaldın tatar ağası.
Ye kürküm ye.
Yorgan gitti kavga bitti.

5.

Kimi deyimlerin yan özelliği âdetleri, inanışları, gelenekleri bildirmesidir. Örnekler:

Ağzından yel alsın.
Ahret kardeşi olmak.
Başına devlet kuşu konmak.
Başın için.
Beşik kertme nişanlı.
Büyük sözüme tövbe.

Cinleri başına çıkmak.
Cin tutmak.
Çarşamba karısı.
Dağlara taşlara.
Darısı başına.
Dut yemiş bülbüle dönmek.
El benden sebep Allah'tan.
Emeği sağdıç emeğine dönmek.
Eti senin kemiği benim.
Evlere şenlik.
Göbeği sokakta kesilmiş.
Günahına girmek.
İyi saatte olsunlar.
Kabir suali.
Kan kardeşi.
Kırklara karışmak.
Kulakları çınlasın.
Lâdes tutuşmak.
Leyleği havada görmek.
Mum yapıştırmak.
Nazar değmesin.
Pabucu büyüğe okut.
Pir aşkına.
Rufailer karışır.
Rüyasında görse hayre yormamak.
Sofrası açık.
Söz kesmek.
Şeytanın ayağını kırmak.
Şeytan kulağına kurşun.
Taşa ölçeyim.
Tırnak sürüştürmek.
Tohumu dökülmek.
Tuz ekmek hakkı.
Vebali boynuna.

Yaşı benzemesin.
Yemin etsem başım ağrımaz.
Yıldızı barışık olmak.
Yüz görümlüğü.
Zemzemle yıkanmış olmak.

6.

Kimi deyimler (anlatım güzelliği düşünülmeyerek) bir kavramı belirtmek için kurulan, kalıplaşmış söz topluluğudur.. Örnekler:

Adet yerini bulsun diye.
Ağzını hayra aç.
Alan razı, satan razı.
Belli başlı.
Bir bu eksikti.
Boğaz tokluğuna.
Bundan böyle.
Can havliyle.
Canı isterse.
Canı sağ olsun.
Çoğu gitti azı kaldı.
İsmi var cismi yok.
Ne dedim de.
Neden sonra.
Ne de olsa.
Ne günlere kaldık.
Ne idiği belirsiz.
Nerde bu bolluk.
Ne var ki.
Ne var ne yok.
O gün bu gün.
Olan oldu.
Olur şey değil.

Para ile değil sıra ile.
Solda sıfır.
Yükte hafif, pahada ağır.

7.

Kimi deyimlerin özelliği, belli dilbilgisi kurallarıyle değil, özel biçimlerle kurulmuş olmasıdır. Örnekler:

Aç acına – Aklı sıra – Alt alta – Ara sıra – Ardı sıra – Ayak üstü – Az daha – Başlı başına – Bilmezlikten gelmek – Bire bir – Biz bize – Boku bokuna – Boşu boşuna – Boş yere – Boylu boyunca – Bugüne bugün – Bugünkü günde – Günden güne – Her ne kadar – Hiç olmazsa – İnan olsun – İnceden inceye – Kendi kendine – Kim kime – Körü körüne – Oldum bittim – Oldum olası – Pisi pisine – Saati saatine – Sırt üstü – Tek başına – Tepesi üstü – Uzun uzadıya – Yanı sıra – Yan yana – Yarı yarıya – Zoru zoruna...

8.

Kimi deyimler, eksiltili anlatım biçimidir. Yani bir ya da birkaç sözcüğü söylenmemiş söz öbeğidir. Örnekler:

Akşama sabaha (Ya akşama ya sabaha)
Allah bana, ben de sana (Allah bana versin, ben de sana vereyim)
Aman zaman (... demeye fırsat vermeyerek)
Az çok (Az da sayılsa, çok da sayılsa)
Baştan ayağa (... değin)
Bilir bilmez (Bilir de olsa bilmez de)
Bugün yarın (Ya bugün ya yarın)
Buyur etmek (Buyur diye konukseverlik etmek)
Büyümüş de küçülmüş (Sanki...)
Çat kapı (Çat diye kapıyı vurarak)

El etmek (El ile işaret etmek)
Er geç (Erken ya da geç olarak)
Göze göz dişe diş (Göze karşılık göz...)
Göz etmek (Göz ile işaret etmek)
Göz göre (Göz göre göre)
Gözün aydın (... olsun)
İster istemez (İster olarak da istemez olarak da)
İyi kötü (İyi de olsa kötü de)
Kan kırmızı (Kan gibi kırmızı)
Kaş göz etmek (Kaş ve gözle işaret etmek)
Laf aramızda (... kalsın)
Ne fayda (Ne faydası var)
Ne olur ne olmaz (Kimse bilmez...)
Söz bir Allah bir (Sözüm birdir; değişmeyecektir. Nasıl ki Allah da birdir)
Uzun etme (Uzun laf etme, bu tutumu uzun sürer etme)
Vakitli vakitsiz (Vakitli olsun, vakitsiz olsun)
Vakit vakit (Kâh şu vakit, kâh bu vakit).

9.

Deyimlerin bir türü de ikilemelerdir. Örnekler:

Abuk sabuk – Abur cubur – Açık saçık – Afur tafur – Ahım şahım – Apar topar – Az buz – Bet beniz – Borç harç – Boy bos – Bölük pörçük – Cambul cumbul – Cangıl cungul – Cart curt – Çatır çutur – Çürük çarık – Dangıl dungul – Değiş tokuş – Delik deşik – Eğri büğrü – Eski püskü – Hapır hupur – Hır gür – Kaba saba – Kargacık burgacık – Karman çorman – Kıvır zıvır – Konu komşu – Mırın kırın – Paldır küldür – Pat küt – Sere serpe – Sıkı fıkı – Soy sop – Sürü sepet – Süs püs – Şaka maka – Teker meker – Yalan dolan – Yamrı yumru – Yorgun argın – Zart zurt – Zırt pırt...

Bir sözcüğün yinelenmesiyle oluşan ikilemeleri deyim saymıyoruz. Örnekler:

Ağır ağır – Ayrı ayrı – Az az – Badi badi – Bol bol – Buram buram – Cır cır – Çatır çatır – Didik didik – Efil efil – Fıkır fıkır – Gıcır gıcır – Gürül gürül – Haldır haldır – Işıl ışıl – İçin için – Kıvır kıvır – Küfür küfür – Lop lop – Mırıl mırıl – Oylum oylum – Öyle öyle–Pırıl pırıl – Rap rap – Saf saf – Sapır sapır– Sıra sıra – Şakır şakır – Şırıl şırıl – Takır takır – Tıkış tıkış – Ulam ulam – Üçer üçer – Vızır vızır – Yer yer – Zırt zırt...

10.

Kimi deyimler, bir sözcüğün özel bir yardımcı eylemlikle (mastarla) kurulmasından oluşmuştur. Bunların deyim sayılmasının nedeni, o sözcüğün ancak o eylemlikle bir araya gelmesinden belli bir anlamın ortaya çıkması, başka bir eylemlikle o anlamın belirmemesidir. Sözcük yalın ya da takılı olabilir.* Örnekler:

Abayı yakmak – Adaylık koymak – Ağız yapmak – Alkış tutmak – Ant içmek – Aş yermek – Ayağını çekmek – Aylık bağlamak – Bal sağmak – Baş vurmak – Bel bağlamak – Bıçak çekmek – Boyun kesmek–Boy vermek – Burnunu sokmak – Burun kıvırmak – Buz tutmak – Can atmak – Can çekişmek – Cebinden çıkarmak – Cılk çıkmak – Çekip gitmek – Çok olmak – Dil dökmek – Damarına basmak – Damarı – tutmak – Ensesine binmek–Göbek atmak– Gücüne gitmek – Güneş doğmak – (batmak, tutulmak) – Hararet basmak – Hataya düşmek – Hatır kırmak – Heyecana gelmek – İhtimal vermek – İlgi

* Tümce çözümlemelerinde, deyim içindeki eylem tek sözcük olarak değil, deyimi oluşturan öteki öğe ile birlikte tüm olarak düşünülür.

çekmek (duymak, göstermek, toplamak) – İlişki kurmak – İmlâya gelmemek – Namaz kılmak – Nikâh kıymak – Oruç tutmak – Ödev bilmek (saymak) – Önem vermek – Öne sürmek – Özen göstermek – Parmağına dolamak – Rahatına bakmak – Sıkıntı çekmek – Sona ermek – Sonuç almak – Suyunu çekmek – Tadına varmak – Tadında bırakmak – Taklak atmak – Tarih atmak (koymak, düşürmek) – Taş kesilmek – Tavına getirmek – Uygun bulmak (görmek) – Üstüne düşmek – Yağ bağlamak – Yabana atmak – Yağmur yağmak (başlamak, durmak, dinmek, kesilmek) – Yas tutmak – Yatağa düşmek – Yoğurt çalmak – Yola düşmek (çıkmak, düzülmek) – Yolu düşmek...

B. DEYİMLERİN SINIRI

Yukarıda görüldüğü gibi deyimler çeşit çeşittir. Kimi çeşitlere deyim demeyip ayrı adlar vermeyi uygun görenler bulunabilir. Hangi çeşitten olursa olsun, deyim ile ona benzeyen kalıplaşmış, sıradan bir söz, kimileyin birbirlerine o denli yaklaşırlar ki bunları deyim mi yoksa öteki kalıplaşmış söz mü saymak gerektiği kolayca söylenemez ve deyimlerle bileşik sözcükler, deyimlerle süslü, özgün sözler, deyimlerle bayağı sözler, deyimlerle terimler, deyimlerle dualar, dilekler, ilençler... birbirlerine karıştırılır. Bununla birlikte ayırıcı nitelikleri çok belirgin olan söz çeşitlerinin sınırları hemen hemen kesinlikle çizilebilir.

Aşağıda, deyimlerle karıştırılabilecek söz türlerini ayrı ayrı karşılaştırıp aralarındaki sınırları belirtmeye çalışacağız.

DEYİMLER VE BİLEŞİK SÖZCÜKLER

Bileşik sözcük, birden çok sözcüğün bitiştirilerek tek sözcük gibi yazılmış biçimidir. Bileşik sözcüğü oluşturan

sözcükler, öylesine kaynaşmışlardır ki yazılışlarını olduğu gibi anlamlarını da ayrı ayrı düşünemeyiz. Örneğin **delikanlı** denilince ne **deli** sözcüğünün anlamı aklımıza gelir, ne de **kanlı** sözcüğünün.

Bunun gibi **adamakıllı** nın **adamı** da **akıllısı** da anlamını yitirmiştir.

İkiye ayıramadığımız **kabadayı** bileşik sözcüğünün durumu da böyledir.

Ama öyle sözcüklerle karşılaşırız ki bitişik yazmak mı daha doğru, ayrı yazmak mı, diye duraksarız. Sözgelişi bir bitki adı olduğu için terim sayıp bitişik yazdığımız **baldırıkara** sözcüğüne benzeyen **baldırı çıplaklı** iki sözcük olarak mı, tek sözcük olarak mı yazmak gerekir diye düşünürüz. İki sözcük olarak yazarsak deyim, tek sözcük biçiminde yazarsak bileşik sözcük saymış olacağız.

Bu konuya kitabımızın birinci cildinde (s. 46–48) değinmiş, sözcük öbeği durumundaki kimi deyimlerle bileşik sözcüklerin birbirlerinden kesin olarak ayırt edilemeyeceklerini belirtmiştik. O sözlerimize burada şunları da ekleyeceğiz:

Tümce biçiminde olmayan deyimlerden kimisi, zamanla kaynaşarak bileşik sözcük kimliğini kazanmaktadır. Öyle ki bir yapıtın sekiz on yıl ara ile çıkan iki baskısından birincisinde deyim sayılarak ayrı ayrı yazılmış olan birtakım sözcük öbekleri, ikincisinde bileşik sözcük sayılarak bitişik yazılmaktadır. Bu tutarsızlıklar, ya bileşik sözcüklerin eski yazı ile ayrı yazılır olmasından kalma bir alışkanlıktan, ya da yeni yazımın ve dilbilgisi kurallarının oluşum döneminde bulunmasından ileri gelmektedir. Örneğin 8. baskı (1975) *Yazım Kılavuzu*'nda abuk sabuk, bölük pörçük, derli toplu, kem küm, konu komşu, ufak tefek gibi ikilemeler ayrı yazılmıştır da aynı nitelikte olan çar çur, çör çöp, deli dolu, iri yarı, kelli felli ikilemeleri bitişik yazılmıştır.

Bir anlama gelen el gün ayrı, elâlem bitişiktir.

Yapıları birbirine benzeyen açık kalpli, ağır başlı, iyi kalpli sıfat tamlamaları ayrı, açıkgözlü, sıcakkanlı, soğukkanlı, sıfat tamlamaları bitişiktir.

Bu ikilik, yer yer *Türkçe Sözlük*'te de vardır: Katı yürekli ayrı, taşyürekli bitişiktir. Tok sözlü ayrı, tokgözlü bitişiktir. Kör dövüşü ayrı, elişi bitişiktir.

Yazım Kılavuzu'nda bulunmadığına göre ayrı yazılması kabul edilmiş demek olan karaborsayı *Türkçe Sözlük* bitişik göstermiştir.

Yazım Kılavuzu'nda bileşik sözcük olarak gösterilmiş bulunan sözleri kitabımıza almayı –genellikle– uygun görmedik. Bunun için 1965'te basılan *Atasözleri ve Deyimler* adlı kitabımızda deyimler arasında bulunan ayak teri, bal ayı, başı boş, baş ucunda, çok bilmiş, dört kaşlı, el altı, iç yüzü... gibi sözleri bu kitaba almadık.

Bununla birlikte *Yazım Kılavuzu*'nda bitişik olarak gösterilen birtakım sözleri deyim sayıp kitabımıza almaktan vazgeçemedik:

> Açık gözlü*, ağız birliği, ayak takımı, balık etinde, bit yeniği, deli dolu, deli fişek, dolu dizgin, düttürü Leylâ, güç belâ, günü birliğine, hakkı sükût, harcı âlem, hüsnü kuruntu, içli dışlı, keçi inadı, kelli felli, nane molla, öte beri, senli benli, sittin sene, soğuk kanlı*, sözüm ona, yüz görümlüğü... gibi.

DEYİMLER VE SÜSLÜ SÖZLER

Her doğru söz, her bilgece söz atasözü olmadığı gibi her süslü söz de deyim değildir. Deyimler bayatlama bil-

* Türkçe Sözlük'te ayrı yazılmış ve *Yazım Kılavuzu*'nda bulunmadığı için ayrı yazılacağı kabul edilmiş olan bu yapıda birkaç örnek: *Ağır canlı, alçak gönüllü, dar kafalı, geniş yürekli, pek gözlü, tez canlı, yumuşak yüzlü,*

meyen özgün buluşlardır. Buna karşı deyime benzeyen birtakım değişmeceli (mecazlı) sözler vardır ki ilk söyleniş-lerinde özgün buluş sayılmış olsalar bile zamanla bayatla-mışlar, dahası, soğuk görülür olmuşlardır. Bunları dil sağ-duyumuzla ayırt edebiliriz. Sözgelişi şu örnekleri deyim sayamayız:

Acı bir gülüş – Akşam hüznü – Altın harflerle ya-zılmak – Ayrılık ateşi – Badem (kömür, üzüm, ahu) gözlü – Baygın bakışlar – Çelik iradeli – Dev cüs-seli – Din sömürücülüğü – Dudu dilli – Durum mu-hakemesi – Fidan boylu – Gaflet uykusu – Gerici-liğe prim vermek – Gonca ağızlı – Gönül kuşu – Güldükçe güller açar – Güler yüzlü – Güneşi inkâr etmek – Hayal âlemi – Hayal kırıklığı – Hayat oku-lundan diploma almış – İnci dişli – Kalem kaşlı – Kiraz dudaklı – Körpe dimağlar – Kudretten sür-meli – Midesinden bağlı – Misk kokulu – Mutlu a-zınlık – Mutlu yarınlar – Nurlu ufuklar – Oy avcı-lığı – Ömrünün baharında – Samur saçlı – Seçim sath-i maili – Servi boylu – Şahin bakışlı...

DEYİMLEŞMEKTE OLANLAR

Birinci ciltte (s. 45–46) de belirttiğimiz gibi dilimiz birtakım yeni deyimler kazanmakta, süslü ve özgün sözlerden çok güçlü olanlar deyim düzeyine yükselmektedir. Örnekler:

Ağırlığını koymak – Altını çizmek – Beyin yıka-mak – Dar boğaz – Gölge düşürmek – Gün ışığına çıkmak – Işık tutmak – Kızağa çekmek – Kilo al-mak – Yatırım yapmak...

DEYİMLER VE BAYAĞI SÖZLER

Kimi kitaplarda özgünlüğü ve güzelliği bulunmayan bayağı sözlerin deyim adı altında sıralandığı görülmektedir.

Millî Kütüphane Genel Müdürlüğünce hazırlanıp Millî Eğitim Bakanlığınca *1000 Temel Eser* dizisinin 47. ve 48. cildi olarak 1971'de yayımlanan *Türkçe Atasözleri* kitabında bunun yüzlerce örneği vardır. Bir bölüğünü birinci ciltte (s. 87) gösterdiğimiz o sözlerden bir bölüğünü de aşağıya alıyoruz:

Abası kırk yamalı – Acıyan çok ama ekmek veren yok – Adama benzer – Afyon bıçağı ile fütuhat – Allâme-i cihan kesildi – Anasının muşmulası – Aşhaneye gel Fatma – Ayak üzre durmağa mecali yok – Babama söylersem seni de evlendirir – Babasının mülkünü satar – Baldırandan tüfek – Bezden bebek – Bu da sana caba – Bulut arasından ay göründü – Burada maymun mu oynuyor – Cehennem kütüğü – Cemre bizim keseye düşmüş – Cennete girse fidan kırar – Cepte cephane tükendi – Cihan bir yana o bir yana – Çehre züğürdü – Çehresi devrik – Çizmeyi çekti ayağına – Çulsuz tazı – Dağ aşıp gelmedi ya – Deli boncuğu – Deli ise kime ne – Deli saçması – Deniz ateşe mi yandı – Dert birken iki oldu – Deve yürüyüşü – Devletini tepti – Ense değil ya, takkeci kalıbı – Eski derdini tazeler – Eşek arısı gibi bal yapmaz – Eşek arısı gibi vızlar – Feleğe baş eğmez – Giryo bana hande sana – Görür görmezlenir – Güneş gibi meydana çıktı – Halim nedir demez – Halinden şikâyeti yok – Hanım iğnesi – Haritada bu yok ki – Hasret kıyamete kaldı – Hasta çorbası – Hayali gözümde uçar – Hele ben Bağdat'a gideyim – Hem cahil hem muannit – Hile hurda bilmez – Hindu hırkası gibi kırk yamalı – Huri gibi dünya güzeli – Irgat gibi çalışır – İçi dışına uymaz – İkisini bir çifte koş – İnadı inattır – İşe balta ile girişmek – İt sürüsü – Kaç başı var – Kanarya kafesi – Kardeşçe taksim – Karı düzeni – Karlı dağlar var – Kelepir arar – Kendi kılıcı ile

kendi boynunu vurur – Keyfe mâ yeşâ istediğini yapar – Keyfince gitmeli – Kıl kadar hatasız – Kırkı on paraya – Kış güneşi – Kıyamet mi koptu – Koyunu kurda ısmarlar – Köpekler güler haline – Kötü kötü soluyor – Kumda oynasın – Lanete müstahak – Mal kendini gösterir – Mal meydanda – Ne dost belli ne düşman – O bir sağnak idi geldi geçti – Öfke topuğuna çıktı – Ömrüm hesap kitapla geçiyor – Para için can verir. Parası çok aklı az – Pırlanta değerinde – Rengi uçuk kanı kaçık – Rüya görmüşe döndü – Sarı çiyan – Semeri devirdi – Sermayesi sağlık – Taktı mı çengeli – Tıraş olsun da başına sürsün – Timurlenk kesildi başımıza – Uçsan da kuş değilsin – Üç günlüğüne uğradı – Üçü bir sacayak – Vaktine göre söz söylemek – Varisinden mal kaçırır – Ya alt ya üst – Yabanın ayısı – Yana yana – Zenbur-i belâ gibi başıma üştü – Zevk harcı olduk âleme – Zulmü kendinedir...

DEYİMLER VE TERİMLER

Deyimlerle terimlerin ayırt edilmesi gerektiğini birinci ciltte (s. 48) belirtmiştik. Burada o satırlara şunları ekleyeceğiz:

Bileşik sözcük durumunda olan terimler, doğal olarak deyimlerle karışmazlar. Ancak iki ve daha çok sözcükten oluşup da bitişik yazılmayan terimler, kuruluş yönünden deyimlere benzerler. Bunları, kavram ve görevlerine bakarak deyimlerden ayırt etmek güç değildir: Bilim ve meslek dallarına özgü kavramları karşıladıkları için ortak dilden çok kendi alanlarında kullanılan ve –gerçek anlamlarından pek de ayrılmamış olduklarından– kitabımıza alınmayan birden çok sözcüklü terimlerden örnekler:

Anlatım yitimi (Ruhbilim)
Asma kilit, köprü kat (Teknik)

Doğru orantılı (Matematik)
Dolaylı tümleç (Dilbilgisi)
Eşkenar üçgen (Geometri)
Geriye yürümek (Tüze)
Güdümlü sanat (Güzel sanatlar)
Nesnel duyumculuk (Eğitim)
Renk körlüğü (Hekimlik)
Salt çoğunluk (Tüze)
Sıkma baş (Teknik)
Takma ad (Yazın)
Tikel önerme (Felsefe)
Uyutumlu çözümleme (Ruhbilim)
Yansıma uyumu (Yazın)
Yasama dokunulmazlığı (Tüze)

Kimi terimler ortak dilde de sık sık kullanıldıklarından deyimleşmektedirler. Bunlar, terimlerle deyimler arasındaki sınır üzerindedirler: Terimler dizelgesinde (listesinde) de, deyimler dizelgesinde de yer alabilirler. Örnekler:

Açık oturum – Aile planlaması – Ana bir kardeş – Aşağılık duygusu – Ay ağılı – Boy aptesi – Canlı yayın – Değer yargısı – Hava parası – Kara borsa – Kısır döngü – Mat etmek – Mekik diplomasisi – Paket program – Rest çekmek – Yan ödeme – Yumuşak iniş – Yüz görümlüğü...

Deyimleşmekte olan bu gibi terimleri kitabımıza almayı yararlı gördük.

DEYİMLER VE DUALAR, DİLEKLER, İLENÇLER

Kitabımızın birinci cildinde (s. 50–52) de belirttiğimiz gibi, kimileyin deyimlerle dualar ve ilençler iç içe girerler. Şöyle ki:

Dualar ve ilençler, iyi ve kötü dileklerin, deyimler ise ayırım gözetmeksizin herhangi bir kavramın kalıplaşmış söz

topluluklarıdır. Deyimin konuları sınırlı olmadığından dua ve ilenç konuları da deyim konuları arasına girer. Bu duruma göre eğer bir dua ya da ilenci oluşturan söz topluluğu, onun deyim sayılmasına elverişli bir anlatım özgünlüğü, güzelliği ve çekiciliği taşıyorsa o dua ve ilenç –konu bakımından özel adını taşımakla birlikte– deyim de olur. Örnekler:

Ağzından yel alsın – Başını yesin – Darısı başına – Dili ensesinden çekilsin – Görmemişe dönersin inşallah – Kurban olayım – Yaşı benzemesin – Yaşı yerde sayılası – Yolun açık olsun...

Bu nitelikte olmayan dua ve ilençlerin deyim sayılmaması doğru olur. Şunlar gibi:

Allah razı olsun – Allah kolaylık versin – Allah korusun – Eli kırılsın – Gözü kör olsun – Helâl (haram) olsun – Kutlu olsun – Lânet olsun – Yüzü gülmesin...

BİRİNCİ BÖLÜME EK

DEYİMLER SÖZCÜK TÜRÜ OLARAK

Birinci ciltteki (s. 43) "Söz Çeşitleri Gibi" bölümünü geliştirilmiş olarak buraya da alıyoruz:

Deyimler, ister sözcük öbeği, ister tümce (cümle) biçiminde olsunlar, söz arasında ad, sıfat, belirteç, ünlem, eylem* görevi yaparlar. Tümce biçiminde olanlar, doğallıkla, bağımsız olarak da kullanılırlar:

Allah kavuştursuna gittik	(Ad gibi)
Aslan payını o aldı.	(Ad gibi)
Dik kafalının biridir.	(Ad gibi)
İşin püf noktasını biliyor.	(Ad gibi)

*Tümce çözümlemelerinde deyimi oluşturan sözcüklerin bir bütün olarak tek sözcük gibi görev yaptıkları düşünülmelidir.

Anasının gözü bir adamı.	(Sıfat gibi)
Anası yerinde bir kadın.	(Sıfat gibi)
Kulağı delik kişi.	(Sıfat gibi)
Kuş uçmaz kervan geçmez yerler.	(Sıfat gibi)
Yürekler acısı bir hali var.	(Sıfat gibi)
Al takke ve külâh yaşadılar.	(Belirteç gibi)
At başı beraber gidiyorlar.	(Belirteç gibi)
İkide bir bunu söylüyor.	(Belirteç gibi)
Suya sabuna dokunmadan işi bitirdi.	(Belirteç gibi)
Adam sen de!	(Ünlem gibi)
Aklına şaşayım!	(Ünlem gibi)
Cart kaba kâğıt!	(Ünlem gibi)
Hele hele!	(Ünlem gibi)
Ölünün körü!	(Ünlem gibi)
Vay anasını!	(Ünlem gibi)
Yok devenin başı!	(Ünlem gibi)
Onunla başa çıkamıyorum.	(Eylem gibi)
Zavallı elden ayaktan düşmüş.	(Eylem gibi)
İpi kırdı, çekip gitti.	(Eylem gibi)
O sana kazık atmış.	(Eylem gibi)
Anlatırken kendinden geçiyor.	(Eylem gibi)

DEYİMLERDE SÖZ SANATI

Birinci ciltte (s. 44) deyimlerde rastlanan çeşitli söz ve anlam sanatlarına dokunmuştuk. Aşağıdaki örneklerle ve s. 406–407'deki uyaklı deyimlerle o bölüme başka örnekler de eklemek istiyoruz:

Akım derken bokum demek.
Arkadaş değil arka taşı.
Boğaziçinde kavga var.
Çattık teyellemesi kaldı.
Elini sallasa ellisi.
İzan dedikçe uzanıyor.

Kazı koz anlamak.
Kılı kırk yarmak.
Sağırlar birbirini ağırlar.
Ser verip sır vermemek.
Yüzünden düşen yüz parça.
Yüz verdikçe astar istemek.

DEYİMLERİN BAŞKA DİLE ÇEVRİLMESİ SORUNU

Bu konu üzerine birinci ciltteki (s. 49) düşüncelerimizi şöylece geliştiriyoruz:

Deyimleri, başka dile çevrilebilip çevrilememe bakımından üçe ayırmak gerekmektedir:

a) Özel biçimleri dolayısıyle sözcüğü sözcüğüne başka dile çevrilemeyenler ya da sözcüğü sözcüğüne başka dile çevrilebildiği halde Türkçedeki kavramı belirtemeyenler:

Ağır ezgi fıstıki makam.
Aklı sıra.
Başlı başına.
Baş vurmak.
Bire bir.
Çam devirmek.
Dananın kuyruğu kopmak.
Etekleri zil çalmak.
Hangi dağda kurt öldü.
Her ne kadar.
Hiç olmazsa.
Lamı cimi yok.
Mercimeği fırına vermek.
Taşa ölçeyim... gibi

b) Dilimizde gerçek anlamları dışında kullanıldığından başka dillere de aynı sözcüklerle ve değişmeceli (mecazlı) durumlarıyle çevrilebilenler:

Aşağı tükürsem sakal, yukarı tükürsem bıyık.
Balık kavağa çıkınca.
Ben diyorum "Hadımım", o soruyor "Oğul uşaktan neyin var".
Bir pire için yorgan yakmak.
Cevizi çift görmezse ağaca taş atmamak.
Çayı görmeden paçaları sıvamak.
Delik büyük yama küçük.
İncir çekirdeğini doldurmamak.
Karda gezip izini belli etmemek.
Oturduğu dalı kesmek.
Suyu yokuşa akıtmak.
Tavşana kaç tazıya tut demek.
Uyuyan yılanın kuyruğuna basmak.
Yağmurdan kaçarken doluya tutulmak... gibi.

c) Dilimizde gerçek anlamlarıyle kullanıldığından, başka dile, sözcüğü sözcüğüne çevrilebilenler:

Ağzına lâyık.
Alan razı satan razı.
Aramakla ele geçmez.
Bir yastığa baş koymak.
Çoğu gitti azı kaldı.
Dili olsa da söylese.
Dosta düşmana karşı.
Hem suçlu hem güçlü.
İsmi var cismi yok.
İyi gün dostu.
Ne idiği belirsiz.
Özrü kabahatinden büyük.
Para ile değil sıra ile.
Yeri yurdu bellisiz.
Yükte hafif pahada ağır... gibi.

İKİNCİ BÖLÜM

DEYİMLER SÖZLÜĞÜ

A

2111. Aba altından değnek göstermek.
Üstü kapalı olarak korkutmak.

2112. Abacı, kebeci; (ya) sen neci?
İlgililerin bu iş üzerinde konuşmaları, uğraşmaları doğaldır. Sen neci oluyorsun?

2113. Abayı sermek.
Bir yere teklifsizce yerleşmek.

2114. Abayı yakmak.
Birisine gönül vermek, âşık olmak.

2115. Abayı yaktı Fatma'nın (Fatmacığın) bezine.
Onun gösterişine, giyimine gönlünü kaptırdı.

2116. Abbas yolcu.
1) Yolcuyum.
2) Ölmek üzeredir.

2117. Abliyi[275] kaçırmak.
İpin ucunu kaçırarak şaşırıp kalmak. (Argo).

2118. Abuk sabuk konuşmak.
Mantıksızca, deli saçması gibi konuşmak.

2119. Abur cubur.
Vücuda yararlı olup olmadığını düşünmeden rasgele yenilen öteberi.

---

[275] abli: (İtalyanca denizcilik terimi) Yarım sereni sağa, sola çevirmek için kullanılan araç.

2120. Acele etmek.
İvmek.

2121. Aceleye gelmek, (Dara gelmek).
Çabuk yapıldığı için gereken özen gösterilmemiş olmak.

2122. Aceleye getirmek, (Dara getirmek).
1) Çabuk çabuk yaparak birini aldatmak,
2) Çabuk çabuk yaptığı için gereken özeni göstermemek.
3) Sıkıştırarak bir işin özensiz yapılmasına yol açmak.

2123. Acemi çaylak.
Tecrübesiz, toy, beceriksiz.

2124. Acem kılıcı gibi iki tarafı (taraflı) kesmek.
Birbirine karşı olan iki tarafa da dostluk ya da düşmanlık eder bir durum göstermek.

2125. Acı çekmek.
Uzun süren acı, üzüntü içinde bulunmak.

2126. Acından ölmek.
Aşırı derecede yoksul olmak.

2127. Acısı içine (yüreğine) çökmek (işlemek).
Bir olayın yarattığı üzüntü, benliğinde derin bir iz bırakmak.

2128. Acısını çekmek.
Yapılan yanlış işin doğurduğu sıkıntı ve üzüntü içinde bulunmak.

2129. Acısını çıkarmak.
1) Gördüğü maddî ya da manevî zararı karşılayacak bir iş yapmak.
2) Öç almak.

2130. Acı soğuk.
Çok üşütücü, eli, yüzü incitici, keskin soğuk.

2131. Aç acına.
Aç olarak, hiç bir şey yemeden.

2132. Açgözlü daya[276] (taya) çocuğu.
Bir türlü doyma, kanma bilmeyen kişi, çocuk.

2133. Açığa çıkarılmak.
Görevine son verilmek.

2134. Açığa vurmak.
Saklı, gizli tuttuğu bir konuyu herkese duyurmak.

2135. Açığı çıkmak.
Kendisine teslim edilmiş olan para ya da eşyanın, sayım sonunda, eksik olduğu görülmek.

2136. Açık alınla.
Alnı açık olarak. bkz. "Alnı açık".

2137. Açık bono vermek.
Bir kimseye istediği gibi davranma yetkisi tanımak.

2138. Açık fikirli.
Yenilikleri ve olayları çabuk kavrayıp değerlendirebilen.

2139. Açık gözlü.
bkz. "Gözü açık".

2140. Açık kalpli.
bkz. "Açık yürekli".

2141. Açık kapı bırakmak.
Görüşme konusu olan sorun üzerine son sözü söylemeyip biraz daha elverişli davranışta bulunmaya olanak tanımak.

[276] daya (taya): (Farsça "daye" den) Dadı, sütnine.

2142. Açıklar livası.[277]
İşinden ayrılmış, ya da atılmış kişi.

2143. Açık oturum.
Bir konunun herkesçe izlenebilecek biçimde birkaç kişi arasında tartışıldığı toplantı.

2144. Açık saçık.
Herkesin ayıplayacağı ölçüde açık, (söz, vücut).

2145. Açık seçik.
Çok açık ve belirli olarak.

2146. Açıkta kalmak.
1) Kendisi için görev yapacak yer kalmamak.
2) Barındığı yer elinden gitmek.

2147. Açıktan açığa.
Çok açık olarak, hiç kimseden gizlemeden.

2148. Açık vermek.
1) Geliri giderle denkleştiremeyip borçlu duruma düşmek.
2) Başkalarının takılmasına yol açacak yanlış şeyler söylemek.

2149. Açık yürekli (kalpli).
Düşündüğünü olduğu gibi söyleyen, gizli yönü olmayan, içi temiz (kişi).

2150. Açılıp saçılmak.
Alışılandan çok açık giyinmeye başlamak, oldukça kapalı giyinmiş iken, giysilerini çıkarıp açık saçık duruma gelmek.

2151. Aç karnına.
Bir şey yememişken, mide boşken.

[277] liva (Arapça) Tuğgenaralin eski adı ("Miri liva"nın kısaltılmışı)

2152. Açlıktan göbeğine taş bağlamak.
Aç ve çaresiz durumda olmak.

2153. Açlıktan köpük kusmak.
Açlıktan ölecek hale gelmek.

2154. Açlıktan nefesi kokmak.
Uzun zamandan beri aç olduğu çevresindekilerce anlaşılmak.

2155. Açmaza[278] düşmek.
İçinden çıkılamayacak bir duruma düşmek.

2156. Açmaza getirmek (düşürmek).
Bir kimseyi içinden çıkamayacağı bir duruma sokmak.

2157. Aç susuz kalmak.
Çok yoksul bir duruma düşmek.

2158. Açtı ağzını yumdu gözünü.
Kızarak çok ağır sözler söyledi. krş. "Ağzından çıkanı kulağı işitmemek".

2159. Ad almak.
Ün kazanmak, iyi olarak tanınmak.

2160. Adama dönmek.
Kötü iken iyi, beğenilir bir duruma gelmek.

2161. Adamdan saymak, (Adam yerine koymak).
Bir kimseye, değeri olmadığı halde değer vermek.

2162. Adam etmek.
1) Bir kişiyi yetiştirip topluma yararlı duruma getirmek.
2) İşe yaramayan bir şeyi onarıp işe yarar duruma getirmek.

[278] açmaz: Dama ve satranç oyunlarında bir oyuncunun içinden zor çıkacağı durum.

2163. Adam evlâdı.
İyi bir ailenin iyi yetişmiş, iyi eğitilmiş çocuğu.

2164. Adamına düşmek.
Yapılacak, yürütülecek bir iş, güzel bir rastlayışla iyi bir adama, uzmanına verilmiş olmak.

2165. Adam içine çıkmak.
Değerli, önemli insanların bulunduğu yerlere gitmek, onlar arasına karışmak.

2166. Adam kıtlığında (yokluğunda).
İşe yarar kimse bulunmadığı ya da az bulunduğu yerde ve zamanda.

2167. Adamlık sende (bende) kalsın.
1) Bu işi nasıl olsa sana yaptıracaklar. Bari kendiliğinden yap da onurunu koru.
2) O sana fenalık yaptı ama sen ona iyilik yap.

2168. Adam olmak.
1) Bir kişi yetişip topluma yararlı duruma gelmek.
2) İşe yaramayan bir şey onarılıp işe yarar duruma gelmek.

2169. Adam oluncaya kadar dokuz fırın ekmek ister.
Yetişip topluma yararlı bir kişi olması için uzun zaman gerek.

2170. Adam (insan) sarrafı.[279]
İnsanların iyisini, kötüsünü iyi seçen kimse.

2171. Adam sen de.
Aldırma, ne önemi var!

2172. Adam sırasına geçmek (girmek).
Daha önce toplumda önemli bir yeri yokken artık kendisine değer ve önem verilmek.

[279] sarraf: (Arapça) Para, altın alışverişi yapan kişi.

2173. Adam yerine koymak.
bkz. "Adamdan saymak".

2174. A'dan Z'ye kadar
bkz. "Baştan aşağı".

2175. Âdet görmek.
bkz. "Aybaşı olmak".

2176. Âdet yerini bulsun diye.
Gerekli olduğuna inanıldığı için değil, herkes öyle yaptığı için.

2177. Adı batmak.
Unutulmak, adı anılmaz olmak.

2178. Adı bile okunmamak.
bkz. "Esamisi okunmamak".

2179. Adı çıkmak.
Pek haklı olmadığı halde ün kazanmak.

2180. Adı çıkmış dokuza, inmez sekize.
Adı iyiye ya da kötüye çıkmış bir kez; artık bu genel kanı kolay kolay değişmez. krş. "Çıktı dokuza, inmez sekize".

2181. Adı kalmak.
Kendisi yok olduktan sonra adı anılmak.

2182. Adı karışmak (bir işe).
Bir işte kendisinin de ilgisi bulunduğu söylenmek.

2183. Adım adım yer edeyim, gör sana neler edeyim.
Ne yapacağımı sezdirmeden, yavaş yavaş senin bulunduğun yere bir yerleşeyim. Ondan sonra sana ne yapacağımı ben bilirim.

2184. Adım atmamak (Bir yere).
Kesinlikle gitmemek.

2185. Adım başına.
Birbirine yakın yerlerde.

2186. Adımı güveç koy amma, ocak üstüne koyma.
Beni güç işleri yapıyormuşum gibi tanıt; ama o işleri üzerime yükleme.

2187. Adımız orospu, ekmeğimizi kuru yeriz.
Kazanç için kötü, sıkıntılı işlere girişiyoruz; yine de elimizde, avucumuzda bir şey yok.

2188. Adını (bile) anmamak.
Bir kimseyi, bir şeyi ansımak ve ansıtmak istememek; unutmuş görünmek.

2189. Adınızı bağışlar mısınız?
Adınızı öğrenmeme izin verir misiniz? Beni, adınızı öğrenmekle onurlanmaya değer görür müsünüz?

2190. Adını ... e çıkarmak.
Kendini ... gibi göstermek ve öyle tanıtmak.

2191. Adını koymak.
Bir şeyin fiyatını belirtmek, yapılacak işin karşılığını kararlaştırmak.

2192. Adını vermek (Birinin)
Baş vurduğu kimseye biri tarafından gönderildiğini söylemek.

2193. – Adın ne? –Mülâyim Ağa.–Sert olsan ne halt edersin.
Yumuşak davranıyorum; çünkü sert davranmakla bir şey elde edemeyeceğimi biliyorum.

2194. Adı sanı belirsiz.
1) Nerde olduğunu, ne olduğunu bilen yok.
2) Kimin nesi olduğu bilinmeyen.

2195. Adlı adıyle.
Üstü kapalı sözcüklerle değil, herkesin bildiği açık adıyle.

2196. Ad takmak.
Bir kişiye – özel adından ayrı olarak– dikkati çeken durumuna, niteliğine uygun ad vermek.

2197. Afaganlar basmak.
bkz. "Hafakanlar basmak".

2198. Aforoz etmek (Birini).
Yakını olmaktan çıkarmak, ilgiyi kesip uzaklaştırmak.

2199. Afur tafura gelmemek.
Çalım satandan hoşlanmamak. Böyle bir davranışa karşı tepki göstermek.

2200. Afyonu (baharı) başına vurmak.
Öfkesinden, aşırı bir duygusundan ne yaptığını bilememek.

2201. Afyonunu patlatmak (Birinin).
Kendi keyfine dalmış olan birini, sinirlendirici davranışlarla çileden çıkarmak.

2202. Agobun kazı gibi bakmak.
Aptal aptal bakmak.

2203. Agobun kazı gibi yutmak.
Aptallığı dolayısıyle, hileli işlere inanıp kanmak.

2204. Ağaca çıksa pabucu yerde kalmamak.
Her işi yolunda olmak, davranışları için bir engel bulunmamak.

2205. Ağır aksak.
Pek yavaş olarak ve düzgün olmayarak.

2206. Ağır almak.
bkz. "Ağırdan almak."

2207. Ağır basmak.
Başkalarınınkinden daha üstün bir güç kullanarak istediğini yaptırmak.

2208. Ağır başlı.
İşlerini düşüne taşına yapan, kendini hafifliklere kaptırmayan, ciddî (kişi).

2209. Ağır canlı.
Çok ağır iş yapan, çevik olmayan.

2210. Ağırdan almak (ağır almak).
Bir işi yapmak için hemen davranmamak, gönülsüz, isteksiz gibi hareket etmek.

2211. Ağır elli.
bkz. "Eli ağır."

2212. Ağır ezgi (endam), fıstıkî makam.
İvmeden, istifini bozmadan.

2213. Ağır gelmek.
1) Yapılması güç gelmek.
2) bkz. "Ağırına gitmek".

2214. Ağır hastalık.
Ölüme götürme olasılığı bulunan, tehlikeli hastalık.

2215. Ağırına gitmek.
bkz. "Gücüne gitmek."

2216. Ağır işitmek (Kulakları).
İyi işitmemek.

2217. Ağır kanlı.
1) bk. "Ağır canlı".
2) Varlığı insana sıkıntı veren, sevimsiz, antipatik.

2218. Ağırlığınca altın değmek.
Çok değerli olmak.

2219. Ağır oturmak.
Her işe atılmamak, uslu durmak.

2220. Ağır söz.
Kendisine söylenen kişinin onuruna dokunan, gönlünü inciten, dayanılması güç söz.

2221. Ağız (ağzını) açmamak.
Hiç bir şey söylememek.

2222. Ağız açtırmamak.
Çok konuşarak başkalarının bir şey söylemesine fırsat vermemek.

2223. Ağız ağıza vermek.
İki kişi birbirine pek yakın durarak gizlice konuşmaya dalmak.

2224. Ağız (söz) birliği etmek.
Aynı şeyi söylemeyi, ya da yapmayı aralarında kararlaştırmak. krş. "Ağzı bir".

2225. Ağız burun birbirine karışmak.
Yorgunluk, sarhoşluk, kavga, öfke gibi nedenlerle yüzün çizgileri değişik biçim almak.

2226. Ağız dalaşı.
Sözle kavga.

2227. Ağızdan ağıza.
Birisi ötekine, o da başkasına söyleyerek.

2228. Ağızdan kapmak.
Bir kişinin konuşmasından yarım yamalak birtakım bilgiler edinmek.

2229. Ağızdan laf (söz) çekmek (çalmak).
Bir kişinin bildiği şeyleri, ustalıklı konuşmalarla, ona sezdirmeden öğrenmek.

2230. Ağızda sakız gibi çiğnemek.
Bir sözü, bir düşünceyi yineleyip durmak.

2231. Ağız değiştirmek.
Eskiden söylediğinin tersini söylemeye başlamak.

2232. Ağız, dil vermemek.
Hasta çok ağırlaşarak bir şey söyleyemez olmak.

2233. Ağız dolusu (küfür).
Arka arkaya söylenen bol ve ağır (küfür).

2234. Ağız eğmek.
Yalvarırcasına istemek, yüzsuyu dökmek.

2235. Ağız kalabalığı (etmek).
Konu dışı, gereksiz sözler (söylemek).

2236. Ağız kalabalığına getirmek.
Konu dışı, gereksiz sözlerle karşısındakini şaşırtarak istediği sonuca varmak.

2237. Ağız (laf, lakırdı) kavafı (kâhyası), (Ayak kavafı).
Şurada, burada, kendisiyle ilgili olmayan çok ve gereksiz şeyler konuşan.

2238. Ağızlara lâyık.
bkz. "Ağzına lâyık".

2239. Ağızlara sakız olmak (Biri).
Herkes olağanüstü bir durumundan dolayı onu konuşmak.

2240. **Ağızları uymak.**
Doğru olduğundan şüphe edilen bir konuda birkaç kişinin söyledikleri birbirine benzemek.

2241. **Ağız satmak.**
Yapamayacağı bir işi yapacakmış gibi konuşmak.

2242. **Ağız tadı.**
Bir topluluk içinde dirlik düzenlik, iyi geçinme.

2243. **Ağız tadıyle.**
1) Lezzetini duyarak.
2) Dirlik düzenlik, rahatlık içinde.

2244. **Ağız tamburası çalmak.**
1) Sözle oyalamaya, avutmaya çalışmak.
2) Soğuktan çenesi titreyerek dişlerini birbirine vurmak.

2245. **Ağız tatsızlığı.**
Bir topluluk içindeki dirliksizlik.

2246. **Ağız yapmak.**
Yapamayacağı işi yapabilir görünerek bir kimseyi oyalamaya, aldatmaya çalışmak.

2247. **Ağız yaymak.**
Kesin ve dürüst konuşmaktan kaçınmak.

2248. **Ağlamaklı olmak.**
Ağlayacak duruma gelmek, ağlayacak gibi olmak.

2249. **Ağrısı tutmak.**
1) Gebe kadının doğum sancısı başlamak.
2) Bir yerinde ara sıra beliren ağrı yeniden kendini göstermek.

2250. **Ağrısız başına kaşbastı[250] bağlamak.**
Gereksiz yere kendine iş çıkarmak.

[250] kaşbastı: Alından geçerek başın çevresine bağlanan bağ.

2251. Ağza alınmayacak (alınmaz).
Söylenmesi ayıp, terbiye dışı (söz).

2252. Ağza almamak.
Sözünü etmemek.

2253. Ağza kilit vurmak.
Hiç bir şeyi söylememek, ya da söyletmemek.

2254. Ağza koyacak bir şey.
Doyurucu olmasa bile yiyecek nesne.

2255. Ağza tat, boğaza feryat.
1) Güzel yiyecek, ama az, doyurmuyor.
2) Beğenilen bir eylem, ama yetmez ki.

2256. Ağzı açık ayran delisi.
Salak salak dolaşan, gördüğü şeylere aptal aptal bakan.

2257. Ağzı (bir karış) açık kalmak.
Şaşakalmak.

2258. Ağzı bir (Hepsinin).
Aynı şeyi söylemek üzere (hepsi) anlaşmışlar.
krş. "Ağız birliği etmek".

2259. Ağzı bozuk.
Hep söven, sözleri küfürle dolu olan.

2260. Ağzı burnu yerinde.
Oldukça güzel.

2261. Ağzı büyük.
Ölçüsüz, büyük iddiaları olan. krş. "Ağzı havada".

2262. Ağzı çelikli (teneke kaplı)
Çok sıcak yiyecek ve içeceği hiç sıcak değilmiş gibi yiyip içebilen.

2263. Ağzı çiriş çanağına dönmek.
Ağzı kuruyup dili damağına yapışır olmak.

2264. Ağzı dili yok.
Sessiz, hakkını aramaz (kişi).

2265. Ağzı gevşek.
Sır saklamayan.

2266. Ağzı havada.
Hep yüksek şeylerden dem vuran. krş. "Ağzı büyük".

2267. Ağzı kalabalık.
Anlamlı, anlamsız çok konuşan.

2268. Ağzı kara.
Hep kötü haberler veren.

2269. Ağzı kilitli.
1) Sır saklayan.
2) Konuşamaz duruma getirilen.
3) Dudakları beyaz (at).

2270. Ağzı kulaklarına varmak (Sevincinden).
Çok sevinmek.

2271. Ağzı laf yapmak.
Söz söylemesini becerir olmak.

2272. Ağzına aptesle almak (Birinin adını).
Söz konusu kişiyi saygı ile anmak.

2273. Ağzına bakmak.
Birinin söylediklerine inanıp uymak. krş. "Ağzının içine bakmak."

2274. Ağzına (ağzının içine) baktırmak.
Güzel, doğru konuşmasıyle kendini dinletmek. Herkes ne söyleyeceğini inanla beklemek.

2275. Ağzına (önüne) bir kemik atmak.
Aşağılık birini, küçük bir çıkar göstererek, susturmak.

2276. Ağzına bir parmak bal çalmak.
Bir kimseyi tatlı bir vaatla oyalamak.

2277. Ağzına bir şey koymamak.
Hiç bir şey yememek.

2278. Ağzına bir zeytin verip altına (ardına) bir tulum tutmak, (Bir zeytin verir ağzına, bir tulum tutar ardına).
Birine yaptığı küçük bir iyilik karşılığı olarak ondan büyük çıkar sağlamayı düşünmek.

2279. Ağzına geleni söylemek.
Ağır ve kırıcı sözler söylemek.

2280. Ağzına (diline) kira istemek.
Söylemesi beklenen şeyi söylemekte nazlı davranmak. krş. "Ağzını kiraya vermek."

2281. Ağzına (ağızlara) lâyık.
Çok güzel, çok lezzetli (bir yemek).

2282. Ağzına sıçmak.
Bir kimseye, bir şeye büyük zarar verecek bir iş yapmak.

2283. Ağzına taş almak.
Konuşmamak, susmak.

2284. Ağzına tat bulaşmak.
Yaptığı işten yararlandığı için hep aynı işi yapıp aynı sonucu elde etmek istemek.

2285. Ağzına tükürdüğüm.
Bana sıkıntı veren bu kötü, bu aşağılık (şey).

2286. Ağzında bakla ıslanmamak.
Hiç sır saklayamamak.

2287. Ağzından baklayı çıkarmak.
bkz. "Baklayı ağzından çıkarmak".

2288. Ağzından bal akmak.
Çok tatlı konuşmak.

2289. Ağzından çıkanı (çıkan sözü) kulağı işitmemek (duymamak).
Çok kızıp fena, ağır sözler söylemek. krş. "Açtı ağzını yumdu gözünü".

2290. Ağzından dirhemle çıkmak.
bkz. "Söz ağzından dirhemle çıkmak."

2291. Ağzından dökülmek (söz).
1) Sözü doğru dürüst söyleyememek.
2) Açıkça söylemekten çekindiği şey, konuşmasından anlaşılmak.

2292. Ağzından düşürmemek.
Hep onun sözünü etmek.

2293. Ağzından girip burnundan çıkmak.
Ne yapıp yaparak bir kimseyi bir şeye razı etmek.

2294. Ağzından kaçırmak.
Söylemek istemediği şeyi farkında olmadan bildirivermek.

2295. Ağzından laf almak.
Bir kimseyi konuşturarak gizli tuttuğu şey üzerine bilgi edinmek, krş. "Ağzını aramak".

2296. Ağzından yel (yeller) alsın.
Dilerim ki söylediğin kötü olasılık gerçekleşmesin.

2297. Ağzında yaş kalmamak.
Bir düşüncesini bir kimseye birçok kez söylemiş olmak.

2298. Ağzını açıp gözünü yummak.
Öfke ile ağzına gelen bütün ağır sözleri söylemek.

2299. Ağzını açmamak.
Hiç bir şey söylememek.

2300. Ağzını aramak (yoklamak).
Bir kimseyi konuşturarak belli bir konu üzerindeki düşüncesini öğrenmeye çalışmak. krş. "Nabzını yoklamak", "İskandil etmek".

2301. Ağzını bıçak açmamak.
Üzüntüsünden söz söyleyecek durumda olmamak.

2302. Ağzını bozmak.
Küfretmek ve buna benzer sözler söylemek.

2303. Ağzını havaya (poyraza) açmak.
Elindeki fırsatı kaçırdıktan sonra boş yere bir şeyler elde etmeyi ummak.

2304. Ağzını hayra aç.
Kötü olasılıkların sözünü etme.

2305. Ağzını kapamak (Birinin).
Kendisine çıkar sağlayarak bir kimseyi susturmak.

2306. Ağzını kapamak (Kendi).
Susmayı yeğlemek.

2307. Ağzını kiraya vermek.
Bir şey söylemek istememek. krş. "Ağzına kira istemek".

2308. **Ağzını kullanmak (satmak) (Birinin).**
Birinin söylediklerini kendi düşüncesi imiş gibi anlatmak.

2309. **Ağzının içine bakmak.**
Birinin söylediklerini zevkle ve dikkatle dinlemek, bu sözlere uymak. krş. "Ağzına bakmak".

2310. **Ağzının içine baktırmak.**
Başkalarını, kendi sözlerine uyarak iş yapmaya inandırmış olmak.

2311. **Ağzının kalayını vermek.**
bkz. "Ağzının payını vermek".

2312. **Ağzının kaşığı olmamak (Bir şey, birinin).**
Bir şey, bir kimsenin uğraşabileceği konulardan olmamak.

2313. **Ağzının kokusunu çekmek (Birinin).**
Bir kimsenin çekilmez davranışlarına katlanmak.

2314. **Ağzının mührü ile.**
1) Oruçlu olarak,
2) (Bir şey) Ağzı açılmamış olarak.

2315. **Ağzının ölçüsünü vermek.**
bkz. "Ağzının payını vermek"

2316. **Ağzının payını (kalayını, ölçüsünü) vermek.**
Paylamak, sert sözlerle haddini bildirip susturmak.

2317. **Ağzının suyu akmak.**
Çok beğenip imrenmek. krş. "Ağzı sulanmak"

2318. **Ağzının tadı bozulmak (kaçmak).**
Rahatı, dirlik ve düzenliği bozulmak.

2319. Ağzının tadını bilmek.
1) Güzel, lezzetli yiyecekler seçmek.
2) Keyif verici şeyleri seçmede usta olmak.

2320. Ağzını öpeyim.
Ne güzel söyledin.

2321. Ağzını topla.
Küfürleri, kötü sözleri bırak.

2322. Ağzını (çenesini) tutmak.
Boşboğazlık etmemek, sır saklamak.

2323. Ağzını yoklamak.
bkz. "Ağzını aramak".

2324. Ağzı pek (sıkı).
Sır saklar. krş. "Ser verip sır vermemek".

2325. Ağzı pis
Sövmeyi huy edinmiş olan.

2326. Ağzı sıkı.
bkz. "Ağzı pek".

2327. Ağzı sulanmak.
İmrenmek. krş. "Ağzının suyu akmak".

2328. Ağzı süt kokmak.
Çok genç ve tecrübesiz olmak.

2329. Ağzı var dili yok.
Çok az konuşur, sessiz, kimseye karşılık vermez.

2330. Ağzı yanmak (Bir şeyden).
Bir şeyden büyük zarar görmek.

2331. Ağzıyle kuş tutsa...
En güç, en ustaca şeyler de yapsa...

2332. Ah almak.
Zulmettiği kişinin ahı ile karışık bedduasını almak.

2333. **Ahfeş'in keçisi* gibi baş sallamak.**
Söyleneni anlamadan başıyle doğrulamak.

2334. **Ahı çıkmak.**
bkz. "Ahı yerde kalmamak".

2335. **Ahım şahım (bir şey) değil.**
Güzel, beğenilecek şey değil.

2336. **Ahı tutmak (Birini bir kimsenin)**
Zulme uğramış bir kimsenin bedduası zulmü yapana işlemek. krş. "Ahı yerde kalmamak".

2337. **Ahı yerde kalmamak, (Ahı çıkmak) (Birinin).**
Zulme uğrayan kimsenin bedduası, etkisini göstermek. krş. "Ahı tutmak."

2338. **Ahmak ıslatan.**
Çisinti halindeki yağmur.

2339. **Ahret adamı.**
Dünya işlerinden el çekip hep ibadetle vakit geçiren kişi.

2340. **Ahret kardeşi.**
İnanç ve ibadette birbirlerinden ayrılmayan ve bu kardeşliği ahrette de sürdüreceklerini düşünen kadınlar.

2341. **Ahretini mamur etmek (yapmak, zenginleştirmek).**
Tanrıya kulluk ederek, hayır işleri yaparak sevap kazanmak.

---

* Öyküsü şöyle: Ahfeş adında bir çömez, öğrendiği dersi bir arkadaşına anlatıp onun doğrulamasını almadan edemezmiş. Arkadaşları bu angaryadan usandıkları için hep ondan kaçarlarmış. Ramazanda Ahfeş cerre çıkmış. Köyden ayrılırken kendisine bir keçi vermişler. Keçi ile birlikte şehre dönerken bir ağacın altına oturup yüksek sesle dersini okumaya başlamış. Görmüş ki keçi ona bakıyor ve başını sallıyor. Sevinmiş, "hah demiş, keçi beni dinliyor". Bundan sonra dersini hep o keçiye anlatmış.

2342. Ahret suali.
bkz. "Kabir suali."

2343. Ahrette on parmağı yakasında olmak.
Ödevini yapmadığından kendisine karşı sorumlu olan kimseden öbür dünyada hesap sormak.

2344. Ahret yolculuğu.
Ölüm.

2345. Aile planlaması
Çocuklu ailenin artık çocuk istememesi ve çocuksuz ailenin çocuk edinmek istemesi durumlarında uygulanacak yöntemleri düzenleme siyasası. krş. "Doğum kontrolu".

2346. Akan sular durmak.
Tersi söylenemeyecek bir durum meydana gelmek, itiraz edilecek bir nokta kalmamak.

2347. Akıl akıl, gel çengele takıl.
Bu işin nasıl çözümleneceğini, sonunun nereye varacağını düşünememe durumu.

2348. Akıl almamak.
Bir şeyin olabileceğine hiç kimsenin inanmayacağını sanmak.

2349. Akıl bu ya!
Ne denir? Doğru olmasa da akli, onu (aklım beni) böyle davranmaya itti.

2350. Akılda kalmak. (Bir şey).
Unutulmamak.

2351. Akıldan çıkmak (Bir şey).
Unutulmak.

2352. Akıl defteri.
Akla gelen şeylerin, unutulmasın diye kısaca yazıldığı küçük defter.

2353. Akıl etmek.
Akıllıca bir iş yapmak, bir tedbir almak.

2354. Akıl hocası.
Birine yol gösteren kimse.

2355. Akıl kârı olmamak.
Akıllı bir kişinin yapacağı iş olmamak.

2356. Akıl kumkuması* (kutusu).
Öyle tanınmadığı, ya da görünmediği halde çok akıllı olan.

2357. Akıllara durgunluk vermek, (Akılları durdurmak).
Bir şey, aklın alamayacağı ölçüde aşırı ya da şaşırtıcı olmak.

2358. Akıllara ziyan.
bkz. "Akla zarar".

2359. Akılları durdurmak.
bkz. "Akıllara durgunluk vermek"

2360. –Akıllınız kim? – Öndeki zincirli.
Hepsi (hepiniz, hepimiz) zırdeli.

2361. Akıllı uslu.
Taşkın davranışları olmayan, dengeli, kendi halinde.

2362. Akıl öğretmek, (Akıl vermek).
Bir kimseye kendi eğilimine ya da çıkarına uygun bir davranış yolu göstermek.

2363. Akıl satmak.
Karşısındaki bir şey düşünemezmiş gibi ona yol göstermeye, kendi düşüncesini ona aşılamaya çalışmak.

---

* kumkuma: (Arapça) İçine zemzem, mürekkep vb. konulan yuvarlak testi.

2364. Akıl sır ermemek.
Bir işin niteliğini, gizli yönlerini kimse anlayamamak.

2365. Akıl terelelli (Bir kişide).
Tutarlı, akıllıca davranışı yok, dengesiz, hoppa.

2366. Akıl var, yakın* (izan) var.
Doğrusunun şöyle olduğu meydanda. Akıl böyle olmasını gerektiriyor.

2367. Akıl vermek.
bkz. "Akıl öğretmek".

2368. Akım derken bokum demek.
1) Kendini, beğenilecek bir kişi gibi göstermeye çalışırken beğenilmeyecek yönlerini söylemek.
2) İyi bir şey söyleyeyim derken kötü bir şey söylemek, düzensiz şeyler söylemek.

2369. Akını bokuna karıştırmak.
Bir şeyin temizlerini kirlilerine, doğrusunu yanlışına karıştırmak.

2370. Akıntıya kürek çekmek.
Olağan gidişi tersine çevirmek için boşuna uğraşmak.

2371. Akla karayı seçmek.
(Bir işi başarıncaya değin) Çok yorulmak, çok sıkıntı çekmek.

2372. Akla uymak.
Başkasına danışmadan kendi aklıyle kötü bir iş yapmak.

2373. Akla yakın.
Aklın kabul edeceği.

---

* Yakın: (Arapça "yakîn"den) Sağlam bilgi kesin olarak bilme.

2374. Akla zarar, (Akıllara ziyan).
Düşünülmesi aklı işlemez duruma getiren, kişiyi deli edercesine aşırı, şaşırtıcı olan.

2375. Aklı almamak, (Aklına sığmamak).
1) Kavramamak.
2) Olabileceğine inanmamak.

2376. Aklı başına gelmek.
1) Baygınlıktan ayılmak; kendine gelmek.
2) Yanlış davranışlarının zararını görerek doğru yolun ne olduğunu anlamak.

2377. Aklı başında.
1) Davranışları akıllıca olan.
2) Doğru dürüst.

2378. Aklı başından bir karış yukarı (yukarıda).
Aklına gelen şeyleri düşünmeden yapan.

2379. Aklı başından gitmek.
1) Bayılmak.
2) Çok sevinçten ya da çok korkudan ne yapacağını şaşırmak.

2380. Aklı başında olmamak.
1) Bayılmış olmak.
2) Kafası çok yorulmuş olduğundan iyi düşünebilir durumda olmamak.

2381. Aklı bokuna karışmak.
1) Korkudan şaşkına dönmek.
2) Çok sevdiği birisine ya da ummadığı güzel bir şeye kavuşma gibi nedenlerle aşırı mutluluktan sanki kendini yitirmek.

2382. Aklı çıkmak.
Kötü bir sonuç meydana gelecek diye çok korku geçirmek; deliye dönmek.

2383. Aklı durmak.
Şaşırıp düşünemez olmak.

2384. Aklı ermek.
Ne olduğunu anlayabilmek.

2385. Akl-ı evvel.
En doğruyu düşünür, her şeyi çok iyi bilir (geçinen).

2386. Aklı fikri.
Bütün düşündüğü.

2387. Aklı gitmek.
Çok beğenmek, bayılmak.

2388. Aklı gözünde.
Ancak gördüğüne inanan.

2389. Aklı karışmak.
bkz. "Zihni karışmak".

2390. Aklı kesmek.
Olabileceğine inanmak.

2391. Aklına düşmek.
bkz. "Aklına gelmek".

2392. Aklına esmek.
Daha önce düşünmemiş olduğu bir şeyi birden yapmağa karar vermek.

2393. Aklına gelen başına gelmek.
Olmasından korktuğu durumun kötü etkisine uğramak.

2394. Aklına gelmek (gelmemek), (Aklına düşmek, düşmemek).
1) Hatırlamak (hatırlamamak).
2) Kafasında bir düşünce doğmak (doğmamak).

2395. Aklına koymak (kendi, ya da başkasının).
1) Kendisi bir şey yapmaya kesin karar vermek.
2) Başkasına bir düşünce aşılamak.

2396. Aklına sığmamak.
bkz. "Aklı almamak".

2397. Aklına şaşayım.
Bu, akıllıca bir düşünce, ya da davranış değil. Böyle düşünmen, davranman (düşünmesi, davranması) beni şaşırttı.

2398. Aklına takılmak, (Aklı takılmak), (Zihni takılmak).
Bir şey, sürekli olarak kafasını yormakta olmak, zihni, çözmek istediği bir şeyle uğraşır olmak.

2399. Aklına turp sıkayım.
Çok yanılıyorsun. Budalaca bir düşünce bu.

2400. Aklına yer etmek.
Uygun bulduğu bir düşünce, kafasında yerleşmek.

2401. Aklında kalmak.
Unutmamak.

2402. Aklından (hatırından) çıkmak (çıkmamak).
Unutmak (unutmamak).

2403. Aklından geçirmek, (İçinden geçirmek).
Bir şey yapmayı düşünmek, tasarlamak. krş. "Gönlünden geçirmek".

2404. Aklından geçmek.
1) Şöyle ya da böyle olabileceğini düşünmek.
2) bkz. "Aklından geçirmek".

2405. Aklından zoru olmak.
Delice davranışlarda bulunmak.

2406. Aklında tutmak (Bir şeyi).
Unutmamak, krş. "Hatırından çıkarmamak", "Hatırında tutmak".

2407. Aklını almak.
Güzelliği ile büyülemek.

2408. Aklını başına almak (toplamak, devşirmek).
Daha önceki delice, çılgınca düşünceleri, davranışları bırakıp akıllıca bir yol tutmak.

2409. Aklını başından almak (Bir şey birinin).
Düşünemez, ne yaptığını bilmez duruma getirmek.

2410. Aklını bozmak (Bir şeyle)
Üzerine düştüğü konudan başka bir şey düşünmez olmak.

2411. Aklını çalmak (Aklını çelmek), (Zihnini çelmek).
Düşüncesine etki yaparak onu istediği yola sürüklemek.

2412. Aklını kaybetmek.
Deli gibi olmak.

2413. Aklının çivisi eksik, (Bir tahtası eksik), (Tahtası eksik) (olmak).
Dengesiz, budala, aptal (olmak).

2414. Aklını oynatmak. (Aklı zıvanadan çıkmak).
Delirmek.

2415. Aklını peynir ekmekle yemek.
Delice işler yapmak.

2416. Aklı sıra.
Anlayışına, düşünüşüne göre, sözde, aklınca.

2417. Aklı sonradan gelmek.
Verdiği kararın yanlış olduğunu anlayıp geri dönmek.

2418. Aklı takılmak.
bkz. "Aklına takılmak".

2419. Aklı zıvanadan çıkmak.
bkz. "Aklını oynatmak."

2420. Ak mı kara mı, önüne düşünce görürsün.
bkz. "Saçın ak mı kara mı, önüne..."

2421. A köse, sayılmadık kaç tel sakalın var?
Pek önemsiz olan varlığını, uğraşı alanını, ne kadar önemli gösteriyor, ne kadar güç başarılır bir iş sayıyorsun.

2422. Ak pak.
1) Tertemiz.
2) Saçı sakalı ağarmış.
3) Beyaz tenli ve alımlı.

2423. Aksayanla aksak, suya gidenle susak.
Başkaları ne yapıyorsa kendisi de onu yapan.

2424. Akşama doğru.
Akşama yakın bir zamanda.

2425. Akşam ahıra, sabah nahıra[281] (çayıra).
Yiyip içip yatmaktan başka kaygısı olmayan.

2426. Akşama sabaha.
Çok yakında, belki bir günden daha kısa bir zaman içinde.

2427. Akşamdan kavur, sabaha savur.
Sıkıntı içinde kazandığını günü gününe harcayan, gelecek kaygısı gütmeyen tutumsuz kişinin durumu.

[281] nahır: Kıra yayılmaya gönderilen davar sürüsü.

2428. Akşamdan sonra merhaba (sabahlar hayrolsun).
İş olup bittikten sonra gösterilen ilgi neye yarar?

2429. Akşam Hacı Mehmet, sabah eskici Yahudi.
Kimileyin kendini iyi, doğru adam gibi gösteren hileci, dalavereci.

2430. Akşam kavil, sabah savul.
Verdiği sözü çok geçmeden yadsıyan, yerine getirmeyen kişinin durumu.

2431. Akşam üstü, (Akşam üzeri).
Güneş batacağı sırada.

2432. Al basmak.
Loğusa, humma bunalımı içinde olmak (İnanışa göre "al" denilen kötü ruh, loğusanın üzerine çökmek).

2433. Alaca bulaca.
Karışık renkli.

2434. Alacağına şahin vereceğine karga.
Alacağı için bütün gücünü kullanır; kimsede parasını bırakmaz. Vereceğini bin bir özür, bahane ileri sürerek vermez.

2435. Alacağı olsun.
Günün birinde bana yaptığının acısını çıkarırım.

2436. Alaca karanlık.
Yarı karanlık.

2437. Al Allah kulunu, zapteyle delini.
Sonucunun nereye varacağını düşünmeden, korkusuzca bu işe atıldı. Onu kimse zaptedemedi.

2438. Alan razı, satan razı.
Biri istiyor, öteki "olur" diyor. Uyuşmuşlar. Artık bu işe başkalarının karışmaması gerekir.

2439. Alan talan olmak.
Her biri bir yana dağılmak.

2440. Al aptesini, ver pabucumu.
Senden yararlanmam, bu yüzden uğradığım zarara değmedi. Yararlanmadan vazgeçiyorum; zarar etmeyeyim, yeter. krş. "Aldığı aptes ürküttüğü kurbağaya değmemek".

2441. Al aşağı etmek.
Birini, bulunduğu yüksek görevden ayırmak.

2442. Alavere dalavere.
Hile, düzen, yalan dolan.

2443. Alavere, dalavere, Kürt Mehmet nöbete.
Bütün oyunlar, yükü bilgisiz ve kimsesiz kişinin sırtına yüklemek için.

2444. Alayında olmak.
bkz. "İşin alayında olmak".

2445. Al benden de o kadar.
Ben de o durumdayım; o düşüncedeyim.

2446. Al birini vur birine (çarp ötekine).
Hepsi bir ayarda. Hiç biri işe yaramaz.

2447. Alçacık (küçük) dağları ben yarattım demek.
Çok kurumlu olmak.

2448. Alçak gönüllülük, (Gönül alçaklığı).
Kendini, olduğundan daha aşağı düzeyde sayma durumu.

2449. Aldı ele, girdi yola.
Konuyu yakaladı, arkasını bırakmadı. Uzattıkça uzattı; üzerinde durdukça durdu.

2450. Aldı fitili.
Birden bire kızdı. krş. "Fitili almak".

2451. Aldığı aptes ürküttüğü kurbağaya değmemek.
Elde ettiği yarar, uğradığı zararı karşılayamamak. krş. "Al aptesini, ver pabucumu".

2452. Aldırış etmemek.
İlgilendirilmek istendiği şeye önem vermemek, ilgisiz kalmak. krş. "Kulak asmamak".

2453. Aldı yürüdü.
Az zamanda çok ilerledi, büyük ün ya da para kazandı.

2454. Âleme (herkese) talih, bize Kör Salih mi?
bkz. "Herkese talih..."

2455. Âlemi var mı? (... etmenin)
(...yapmak) uygun mu, yerinde mi? Elbette yakışık almaz.

2456. Âlem yapmak.
Zevk ve eğlence toplantısı yapmak.

2457. Alev saçağı sarmak.
bkz. "Ateş bacayı sarmak"

2458. Al giymedim ki alınayım.
Bu işle bir ilgim yok ki onun için söylenenlerden kuşkulanayım. krş. "Çiğ yemedim ki karnım ağrısın".

2459. Al gülüm, ver gülüm.
1) İki sevgilinin birbirlerine içki ikram etmeleri ve benzeri sevgi gösterisinde bulunmaları durumu.
2) Bir kimseye yapılan hizmetin hemen karşılığını bekleme durumu.

2460. Al haberi, git kabarı kabarı.
Sevindirici bir haber aldın ya, övüne kıvana gidersin.

2461. Alı al, moru mor.
Koşup yorulmaktan, telâş ve heyecandan yüzü kıpkırmızı kesilmiş (olarak).

2462. Alıcı gözüyle bakmak.
Çok dikkatli bakmak, alacakmış gibi iyice gözden geçirmek.

2463. Alımlı çalımlı.
Gösterişli güzel.

2464. Alın derisi değil, davul derisi.
Öyle arsız ki yüzünde hiç bir utanma alâmeti görülmez.

2465. Alın teri (dökmek).
Yorucu emek (harcamak).

2466. Alın yazısı.
Talih, kader.

2467. Alıp vermek.
1) Yürek çarpıntısı geçirmek.
2) Bir konuyu içinden kendi kendine tartışmak, evirip çevirip düşünmek.

2468. Alicengiz oyunu.
Kurnazca ve haince düzen.

2469. Ali kıran baş kesen.
Çevrenin tek ve sorumsuz zorbası.

2470. Ali'nin külâhını Veli'ye, Veli'nin külâhını Ali'ye giydirmek.
Kendisinin para varlığı bulunmadığı halde birinden aldığını ötekine, ötekinden aldığını bir başkasına vererek işini yürütmek.

2471. Al kanlara boyanmak.
Yaralanarak birçok yerlerine kan bulaşmak.

2472. Al külâhını, eyvallahı (da) içinde.
Yaptığın iyilikten vazgeçmek gereğini duyuyorum, teşekkürümle birlikte.

2473. Allaha bir can borcu olmak.
Allaha vereceği candan başka hiç kimseye borcu olmamak.

2474. Allah adamı.
Kimseye kötülük yapmayan, hile bilmeyen, dünya işlerine önem vermeyip Tanrıya ibadetle vakit geçiren kişi.

2475. Allaha ısmarladık.
Esen kal. Seni Tanrı'ya emanet ediyorum. Tanrı seni her türlü afetten korusun. (Ayrılırken kalana söylenir.)

2476. Allah akıllar (akıl, fikir) versin.
Bu yaptığın (yaptığı) akılsızca bir iş.

2477. Allah allah!
Şaşılacak şey; ne yapmalı şimdi?

2478. Allah aratmasın.
Kusursuz bir şey değil ama iş görüyor. Bu da olmasa ne yaparız?

2479. Allah aşkına!
1) Allahını seversen.
2) Şaşılacak şey, deme!

2480. Allah bağışlasın!
Tanrı (çocuğunu, sevgilini) kazadan, belâdan esirgesin.

2481. Allah bana, ben de sana.
Şimdi borcumu ödeyecek param yok, kazanırsam öderim.

2482. Allah bilir.
Kimse bilmez, belli değil.

2483. Allah dört gözden ayırmasın (Çocuğu).
Tanrı anasız babasız bırakmasın.

2484. Allah etmesin.
Dilerim ki böyle bir şey olmasın.

2485. Allah gecinden versin.
Sözgelişi olarak ortaya atılan ölümünü Tanrı ona (sana) çok geç bir zamanda versin.

2486. Allahın binasını yıkmak.
Kendini ya da başkasını öldürmek.

2487. Allahın (Tanrının) günü.
Her gün.

2488. Allahını seven tutmasın.
Öfke ile öyle bir davranışa geçti ki...

2489. Allah için.
Doğrusu.

2490. Allah ne verdiyse.
1) Evde ne yemek varsa.
2) Elimize (elinize) ne geçerse, ne kazanabilirsek.

2491. Allah son gürlüğü versin.
bkz. "Son gürlüğü".

2492. Allah taksimi.
Eşitlik gözetilmeden yapılan paylaştırma.

2493. Allah (acısını) unutturmasın.
Tanrı bu acıyı unutturacak daha büyük bir acı göstermesin.

2494. Allah utandırmasın.
İyi sonuç alınacağı umularak bu işe girişildi. İnşallah başarı elde edilir.

2495. Allah vere de.
İnşallah, dileriz ki...

2496. Allah versin.
1) (Dilenciye) istediğin sadakayı veremeyeceğim; bekleme.
2) İşin yolunda, Buna ben de seviniyorum.

2497. Allah yarattı dememek.
Kıyasıya dövmek, çok hırpalamak.

2498. Allah "yürü ya kulum" demiş.
1) Az zamanda mesleğinde çok ilerledi.
2) Hangi işe giriştiyse çok para kazandı.

2499. Allak bullak olmak.
Altı üstüne gelmek, karma karışık olmak.

2500. Allayıp pullamak.
Süslü şeylerle donatmak, kötü görünüşünü kapatacak şeylerle süslemek.

2501. Allem (etmek) kallem etmek.
Bir işi istediği duruma getirmek için çeşit çeşit çarelere, kurnazca yollara başvurmak..

2502. Almazsın satmazsın, pazarda işin ne?
Bir iş yapmayacağın yerde ne diye duruyorsun?

2503. Almış satmış çekmeceyi kapatmış.
Yapabileceği işlerin hepsini yapmış; artık bir işle uğraşmıyor.

2504. Alnı açık, yüzü ak.
Utanılacak, gizli bir durumu yok; tertemiz, dürüst bir insan.

2505. Alnında (alnına) yazılmış olmak.
Kaderi, talihi bu türlü olmak; bu olayın başına gelmesini Tanrı'nın buyurmuş olduğuna inanmak.

2506. Alnını karışlarım, (Bu işi yapanın).
Bu güç işi yaparım diyene işte meydan! Uğraşacak, sonunda yapamayacağı anlaşılacak.

2507. Alnının akıyle.
Ayıplanacak bir duruma düşmeden, tertemiz, şerefiyle, başarı göstermiş olarak.

2508. Alnının damarı çatlamak.
Başarmak için çok uğraşmak, çok sıkıntı çekmek.

2509. Alnının kara yazısı.
Kötü talihi, kötü kaderi.

2510. Al takke ver külâh.
1) Aralarındaki senli benli dostluğu sürdürerek.
2) Uzun çekişmelerden sonra.

2511. Alt alta üst üste.
Kâh biri ötekini, kâh öteki bunu yatırarak, bu durumda boğuşarak.

2512. Alt etmek, (Yere sermek).
Yenmek, sırtını yere getirmek.

2513. Altı alay, üstü kalay.
bkz. "Dışı kalaylı, içi alaylı".

2514. Altı aylık seyisliği var, kırk yıllık fışkı (at boku) karıştırır (eşeler).
Yenidir, tecrübesizdir, ama çok şey biliyormuş gibi ortalığı birbirine katacak işler yapıyor.

2515. Altı kaval, üstü şeşhane.
Altı, üstüyle, bir parçası öbür parçasıyle uyumlu değil.

2516. Altın adını bakır etmek.
Kötü işler yaparak itibardan düşmek, eski iyi adını, uygunsuz davranışlarıyle kötüye çevirmek.

2517. Altın adı pul oldu, kız adı dul oldu.
Uygunsuz davranışları yüzünden temiz tanınan kişiliği lekelendi.

2518. Altına etmek (yapmak).
Yatağına, ya da donuna aptes etmek. Krş. "Üstüne başına yapmak 2."

2519. Altına yapışsa (altın tutsa) toprak olmak (bakır kesilmek).
Girişdiği her işte talihsizliğe, başarısızlığa uğramak.

2520. Altın babası.
Çok zengin.

2521. Altın bilezik.
Para getiren sanat, meslek.

2522. Altında kalmamak.
Gördüğü iyiliği ya da kötülüğü karşılıksız bırakmamak.

2523. Altından Çapanoğlu çıkmak.
Girişilen işte bir tehlike ile, başa dert olacak bir durumla karşılaşmak.

2524. Altından girip üstünden çıkmak.
Malı, parayı gereksiz yere ve düşüncesizce harcayarak kısa zamanda bitirmek.

2525. Altından kalkmak
Zor bir işi başarmak.

2526. Altını çizmek (Sözün).
(Bir sözün) Üzerine dikkati çekmek.

2527. Altını üstüne getirmek.
1) Söz ya da davranışıyle çevreyi birbirine düşürmek.
2) Bir şey bulmak için karıştırmadık yer bırakmamak.

2528. Altın kesmek.
Çok para kazanır olmak.

2529. Altın leğene kan kusmak.
Zengin, ama hasta, mutsuz ya da dertli olmak.

2530. Altı okka etmek (Birini).
Birkaç kimse, bir kişiyi kollarından, bacaklarından tutup yukarı kaldırmak.

2531. Altı yaş olmak (Bir işin).
İşe birtakım oyunlar karışmış olmak, iş, dürüst bir temel üzerine kurulmuş olmamak, böyle bir işe girişmekte sakıncalar bulunduğu anlaşılmak.

2532. Altmış altıya bağlamak.
Temelli olmayan bir çözümle durumu kurtarmış görünmek.

2533. Altta kalanın canı çıksın.
Herkes başının çaresine bakıp bu güç durumu yensin. Bunu başaramayanlar olabilir. Ya da senin yaptıklarından başkaları zarar görebilir. Ama aldırma; güçsüzlerin durumunu düşünme.

2534. Alttan (aşağıdan) almak.
Sert konuşana karşı yumuşak davranmak. krş. "Pes perdeden".

2535. Alttan alta.
bkz. "El altından".

2536. Alttan güreşmek.
Yenilecekmiş gibi görünüp gizli gizli yenme yollarını kollamak.

2537. Alt tarafı (yanı).
1) Geri kalanı.
2) Daha sonrası.
3) Önemsiz olan sonucu, değeri, olup olacağı.

2538. Altüst etmek (olmak).
1) Alt yüzünü üste çevirmek, altını üstüne getirmek.
2) Karma karışık duruma getirmek.

2539. Alt yanı...
bkz. "Alt tarafı".

2540. Alt yanı çıkmaz sokak.
Sonu umutsuz olan iş.

2541. Alt yanı kiraz bahçesi.
Üzerinde durulmakta olan işin bundan sonraki evresi iç açıcıdır.

2542. Amana gelmek.
Önce direnirken zor karşısında baş eğmek. krş. "Aman dilemek".

2543. Aman aman (bir şey) olmamak.
Beğenilecek kadar bir şey olmamak, öyle pek güzel olmamak.

2544. Aman dedirmek.
Direnmekte olan kişiye baş eğdirmek.

2545. Aman dilemek.
Önce direnirken zor karşısında baş eğip yenenin merhametine sığınmak. krş. "Amana gelmek".

2546. Amanı kesilmek.
1) Aman diyecek gücü kalmamak.
2) Yardım dileyecek kimse bulamamak.

2547. Amansız taraftan yakalamak.
Kimsenin yardım edemeyeceği yönünü bulup saldırmak.

2548. Aman (aman zaman) vermemek.
Göz açtırmayarak ve yardım almaya fırsat bırakmayarak kıyasıya hırpalamak.

2549. Aman zaman...
Yalvarma, yakarma...

2550. Amasya'nın bardağı, biri olmazsa bir daha.
Kullanabileceğimiz kişi, ya da şey, yalnız o değil ya! Beğenmezsek bardak gibi kırıp atar, bir başkasını alırız.

2551. Ana baba bir (kardeşler).
Aynı ana ve babadan olan (kardeşler).

2552. Ana baba eline bakmak.
Kendisinin kazancı olmadığından ana ve babanın vereceği para ile geçinir olmak.

2553. Ana baba günü.
Kimsenin kimseyi tanıyamayacağı kadar kalabalık, karışık, telâşlı durum.

2554. Ana bir (baba ayrı) (kardeşler).
Anaları bir, babaları ayrı olan (kardeşler).

2555. Anadan doğma.
1) Çırılçıplak.
2) Doğuştan.

2556. Anadan (yeni) doğmuşa dönmek.
Hastalıktan, ağrı ve sızılardan, sıkıntılardan kurtulmak.

2557. Ana kuzusu, (Anasının körpe kuzusu).
1) Nazlı çocuk.
2) Sıkıntıya, güç işlere alışmamış genç.

2558. Analar ne doğururmuş!
Ne yaman, ne güçlü, ne üstün, nasıl becerikli ve yetenekli!

2559. Anamın ak sütü gibi helâl olsun.
Anamın sütü bana nasıl helâl ise bu da sana öyle helâl olsun.

2560. Anan güzel mi?
Nerde bu bolluk? Yağma yok.

2561. Ananın örekesi.
bkz. "Yok ananın örekesi".

2562. Ananız taş yesin, yarımşardan (yarım yarım) beş yesin.
Çocuklarım, siz on tanesiniz Beni hesaba katmayın. Hepsini size paylaştırayım. Her biriniz paylarınızın yarısını verin, bana yeter. (Sizin için fedakârlıkta bulunuyor gibi görünüyorum. Ama sizden daha kârlı olacağım).

2563. Anan turp, baban şalgam (sen içinde gülbeşeker), (sen nereden çıktın gülbeşeker?)
bkz. "Anası sarmısak, babası soğan".

2564. Anan yahşi, baban yahşi demek.
İşini yaptıracağı kimseyi pohpohlayarak istediğini elde etmeye çalışmak.

2565. Anası ağlamak.
Çok sıkıntı çekmek.

2566. Anası (onu) kadir gecesi[282] doğurmuş, (Kadir gecesi doğmuş).
Çok talihli, her işi rast gidiyor.

[282] kadir gecesi: (Arapça-Türkçe) Ramazanın 27. gecesi ki çok kutlu sayılır.

2567. Anasından doğduğuna pişman.
1) Çok tembel.
2) Canından bezmiş.

2568. Anasından doğduğuna pişman etmek (Birini).
Çok eziyet ederek bir kimseyi canından bezdirmek.

2569. Anasından emdiği süt burnundan gelmek.
Bir işi yaparken çok sıkıntı çekmek.

2570. Anasını ağlatmak.
Bir kimseye çok eziyet etmek, çok sıkıntı çektirmek.

2571. Anasını bellemek.
Birisine en büyük kötülüğü yapmak.

2572. Anasının eğirdiği, babasının dokuduğu.
Ailesinden ve çevresinden gördüğü, geleneğe uygun.

2573. Anasının gözü, (Malın gözü).
Çok kurnaz, dalavereci, çıkarcı, hileci, düzenci.

2574. Anasının ipini (ipliğini pazarda) satmış.
İpsiz, serseri, kendisinden her türlü soysuzca işler beklenen.

2575. Anasının kızı.
Huyu, tutumu anasınınkine benzeyen kız.

2576. Anasının körpe kuzusu.
bkz. "Ana kuzusu".

2577. Anasının nikâhını istemek.
Satacağı nesne için değerinin çok üstünde para istemek.

2578. Anasını satayım.
Önemi yok, ne olursa olsun.

2579. Anasını sattığım.
Allah belâsını veresice, meret.

2580. Anası sarmısak, babası soğan, (Anan turp, baban şalgam)
Görgüsüz ve bayağı bir ailenin çocuğu.

2581. Anası yerinde.
Bir gencin, anası kadar yaşlı olan (ve davranışlarını buna göre ayarlaması gereken) kadın.

2582. Ana (sı) usta (ekmeği) yufka yapar, çocuk usta çift çift kapar.
Başkasına bir şeyler vermesi gereken kişi, az az verip sayıyı çoğaltarak çok şey veriyormuş gibi görünmek istiyor. Ama alan da bunlardan birkaçını birleştirip tek yerine koyarak aldanmadığını gösteriyor.

2583. Anca beraber, kanca beraber.
Yapacağımız iş iyi ise de kötü ise de hep birlikte yapacağız. Biribirimizden ayrılmayacağız.

2584. Anladık yel değirmeni, (ama) suyu nereden geliyor?
Düşündüğün emeksiz kazanç iyi, hoş. Ama bunu gerçekleştirecek güç nerede?

2585. Anladımsa Arap olayım.
Yemin ederim ki hiç bir şey anlamadım.

2586. Anlaşıldı (anladık) pederin bayraktar olduğu (olduğunu).
Dolambaçlı anlatımından sözü nasıl bir sonuca bağlamak istediği anlaşıldı.

2587. Anlaşıldı Vehbi'nin kerrakesi[283].
İşin içyüzü anlaşıldı. Amaç belli oldu.

[283] kerrake: Vaktiyle bilim adamlarının giydiği ince kumaştan yapılmış bir üstlük.

2588. Ant içmek.
Bir şey yapacağına, ya da yapmayacağına kutsal bir şeyi tanık göstererek söz vermek.

2589. Ant verdirmek.
Bir kimseye ant içirmek.

2590. Ant vermek, (Yemin vermek).
"Allahı seversen, çocuklarının başı için" gibi sözlerle bir kimseyi bir şey yapmaya ya da yapmamaya zorlamak.

2591. Apar topar.
Hazırlanmadan, ivedilik ve telâşla.

2592. Aptes bozmak.
Ayak yoluna gitmek.

2593. Aptesi gelmek.
Aptes bozma gereksemesi duymak.

2594. Aptesinden şüphesi olmamak.
Kötü bir iş yapmadığına inançlı, kendine güveni tam olmak.

2595. Aptesini vermek (Birinin).
Yaptığı kötü işten dolayı ona çok ağır sözler söylemek.

2596. Aptessiz yere basmamak.
Çok sofu, din buyruklarına çok bağlı olmak.

2597. Arabasını düze çıkarmak.
Güçlükleri yenip işini kolay yürür hale getirmek.

2598. Ara (aralalarını) bozmak.
İki kişi arasındaki dostluğu bozmak.

2599. Ara (aralalarını) bulmak.
Birbirleriyle anlaşamayan iki tarafı uzlaştırmak.

2600. Arada bir.
Seyrek olarak, krş. "Ara sıra".

2601. Arada çıkarmak.
Öteki işler arasında bir işi de yapıvermek.

2602. Arada dağlar kadar fark olmak, (Aralarında karlı dağlar olmak).
Aralarında her yönden büyük ayrılıklar bulunmak, benzer nitelikler pek az olmak.

2603. Arada (aralıkta) kalmak.
Anlaşamayan iki tarafı uzlaştırmak üzere araya girme yüzünden güç duruma düşmek.

2604. Arada kan bulaşığı olmak.
Aralarında dünürlük bulunmak.

2605. Aradan çıkmak.
1) Telâşlı, sıkıntılı bir zamanda, yapılacak işe engel olan kişi, oradan uzaklaşmak.
2) Yapılacak başka işlerle daha iyi uğraşılabilmesi için, bir iş önce bitirilmek.

2606. Arafat'ta[284] soyulmuş hacıya dönmek.
Her şeyini kaybedip çırılçıplak ya da çaresiz kalmak.

2607. Araları açılmak (bozulmak).
Arkadaşlık bağları kopmak, birbirleriyle dargın hale gelmek.

2608. Aralarında karlı dağlar olmak.
bkz. "Arada dağlar kadar..."

2609. Aralarından kara kedi geçmek, (Aralarına kara kedi girmek).
İki dostun arasına soğukluk girmek; iki dost birbirine gücenmek. krş. "Araya soğukluk girmek".

[284] Arafat: Hacıların Kurban bayramından bir gün önce Mekke yakınlarında saygı duruşunda bulundukları kutsal yer.

2610. Aralarından su sızmamak.
Birbirleriyle çok yakın, sıkı fıkı ahbap olmak. krş. "Yağlı ballı olmak".

2611. Aralarını bozmak.
bkz. "Ara bozmak".

2612. Aralarını bulmak.
bkz. "Ara bulmak".

2613. Araları yağ bal olmak.
Aralarında pek tatlı arkadaşlık bulunmak.

2614. Aramakla bulunmaz (ele geçmez).
Çok değerli bir şey; ancak rastlantı ile ele geçer.

2615. Arap saçına dönmek (İş, işler).
İşler çok karışıp çözüm yolu bulunamaz duruma gelmek.

2616. Ara sıra, (Arada sırada).
Seyrek olarak. krş. "Arada bir".

2617. Arası soğumak.
Aradan zaman geçerek işin önemi azalmak.

2618. Araya girmek.
1) İki kişiyi uzlaştırmaya çalışmak.
2) Bir iş ya da bir olay, daha önce başlanmış olan bir işin yapılmasını geciktirmek.

2619. Araya (aralığa) gitmek.
1) Heder olmak, işe yaramaz duruma gelmek.
2) Karışıklıkta elden çıkmak ya da telef olmak.

2620. Araya koymak (Birini).
Bir işin olması için sözü geçen birinin aracılık yapmasını sağlamak.

2621. Araya soğukluk girmek.
Dostluk bağı gevşemek. krş. "Aralarından kara kedi geçmek".

2622. Araya vermek.
Heder etmek; yararsız yere harcamak.

2623. Arayıp sormak.
1) Biri hakkında haber sormak.
2) Ziyaretine giderek bir kimseye karşı ilgi göstermek.

2624. Arayıp taramak.
Her yeri dikkatle inceleyerek aramak.

2625. Arayı yapmak.
1) Arası açılmış olan kimse ile barışmak.
2) Araları açılmış kimseleri barıştırmak.

2626. Ar belâsı.
bkz. "Namus belâsı".

2627. Ar damarı çatlamış, (Perdesi yırtık).
Utanç duyulacak şeyleri sıkılmadan yapan, utanmaz, arlanmaz.

2628. Ardı arası kesilmemek.
Arka arkaya, sürekli olarak gelmek.

2629. Ardına (arkasına) düşmek (Bir kişinin, bir işin).
1) Bir kişinin (her iki anlamıyle) gittiği yoldan gitmek.
2) Bir işi sona erdirmek için aralıksız çalışmak.
krş. "Peşine düşmek".

2630. Ardından atlı (tatar)[285] kovarcasına.
Çok hızlı koşarak.

---

[285] Tatarlar bindikleri atı hep koşturmakla ünlüdürler. (Vaktiyle, posta yüklediği atı koşturarak görev yapan sürücüye de tatar denilirdi.)

2631. Ardından sapan taşı yetişmemek.
Uçarcasına koşmak.

2632. Ardı sıra, (Peşi sıra), (Arkası sıra).
Arkasından, onu izleyerek. krş. "Önü sıra".

2633. Arı kovanı gibi işlemek.
Gidip geleni, girip çıkanı çok olmak.

2634. Arının dikenini görüp balından el çekmek.
Bir işin tehlikesini görüp sağlayacağı yarardan vazgeçmek.

2635. Arının yuvasına (inine) çöp dürtmek.
Tehlikeli kişiyi incitip kışkırtmak; onun kendisine saldırmasına yol açmak.

2636. Arı satmış (yemiş), namusu kiraya (tellala) vermiş (arkasına atmış).
Utanma, namus duygularından uzaklaşmış ve fena yola sapma durumuna gelmiş.

2637. Arı sili.
Tertemiz.

2638. Ârif olan anlasın.
Herkesin anlayacağı kadar açık söylenmemiştir. Anlayabilen anlar. Bu da yeter.

2639. Arka arkaya, (Peş peşe).
Birbiri ardından, birbirini izleyerek.

2640. Arka arkaya vermek.
Dayanışmak, birbirine yardımcı ve destek olmak.

2641. Arka (sırt) çevirmek.
Daha önce yakınlık gösterdiği kişi ile artık ilgilenmemek, ona karşı yabancı durumu takınmak.

2642. Arka çıkmak.
Birini başkalarına karşı korur durum almak.

2643. Arkada bırakmak (Birini, bir şeyi).
1) Birini geçmek, geride bırakmak.
2) Bir şeyden uzaklaşmak.

2644. Arkada (geride) kalanlar.
Ölen kimsenin yaşayan yakınları.

2645. Arkadan söylemek.
Kendisi bulunmadığı yerde bir kimseyi çekiştirmek.

2646. Arkadan vurmak.
Kendisinden kötülük gelmeyeceği sanılan kişi, bir kimseye gizlice kötülük yapmak.

2647. Arkadaş değil, arka taşı.
Sözde arkadaş ama, sıkıntısından, zararından, incitmesinden başka bir şeyi yok.

2648. Arka kapıdan çıkmak.
Okuldan ya da iş yerinden bir şey öğrenmeden ayrılmak.

2649. Arkası alınmak.
Sona erdirilmek, bitirilmek.

2650. Arkası kesilmek.
Sürüp gelmekte olan şey artık son bulmak.

2651. Arkası mihrapta olmak.
Güçlü bir kimseye ya da sağlam bir şeye dayanmış olmak.

2652. Arkasına düşmek.
bkz. "Ardına düşmek".

2653. Arkasında dolaşmak (gezmek).
İşini yaptırmak için bir kimsenin gittiği yerleri izleyerek kendisiyle görüşme fırsatı aramak.

2654. Arkasında yumurta küfesi yok ya!
bkz. "Sırtında yumurta küfesi yok ya".

2655. Arkasını almak (Bir işin).
Bir işi bitirmek, sona erdirmek.

2656. Arkasını getirmemek.
Başladığı bir işi sürdürüp sona erdirmemek.

2657. Arkasını sığamak (sıvazlamak).
Okşayıp övmek.

2658. Arkasını (birine) vermek.
Bir kimsenin koruyuculuğundan güç almak.

2659. Arkası pek.
Güçlü birine ya da sağlam bir şeye güvenen.

2660. Arkası sıra.
bkz. "Ardı sıra".

2661. Arkası (sırtı) yere gelmemek.
Sağlam olan durumu sarsılmamak. Yenilgiye uğramamak.

2662. Arkası yufka.
Dayandığı, güvendiği kişi güçlü değil.

2663. Arka (sırt) üstü.
Sırtı yere gelecek biçimde.

2664. Armudun sapı var, üzümün (kirazın) çöpü var, demek.
Her şeye kusur bulup hiç bir şeyi beğenmemek.

2665. Armut piş, ağzıma düş.
Ben hiç emek harcamayayım. Her şey hazır olup ayağıma gelsin.

2666. Ar namus tertemiz.
Utanma, namus denilen şeylerden sıyrılmış.

2667. Arpa boyu kadar gitmek.
Pek az ilerlemek.

2668. Arpacı kumrusu gibi düşünmek.
Çaresizlik içinde umutsuz ve derin düşünmek.

2669. Arpa ektim, darı çıktı.
Başladığım iş, ters sonuç verdi.

2670. Arpalık[286] yapmak.
Bir yeri sürekli çıkar kaynağı olarak sömürmek.

2671. Art ayağı ile kulağını kaşımak.
Aşağılık kişi, densizce davranışlarla olmayacak işlere girişmek.

2672. Art düşünce.
Bir davranışın altındaki gizli düşünce.

2673. Art elden.
Bir yandan kişiyi oyalarken öbür yandan onun haberi olmadan.

2674. Art eteğinde namaz kılınmak.
Dindar, içi dışı çok temiz bir insan olmak.

2675. Asık surat, (Çatık yüz).
Küskün, üzgün ya da öfkelenmiş kimsenin somurtkan yüzü.

---

[286] arpalık: Eskiden kimi din büyüklerine aylık yerine gösterilen gelir kaynağı.

2676. Asıp kesmek.
1) Yasaları çiğneyerek zalimce bir yönetim yürütmek.
2) Böyle yapacakmış gibi konuşmak.

2677. Askıda kalmak (Bir iş)
Bir engel dolayısıyle bitirilemeyip öylece kalmak ve engelin ortadan kalkmasını beklenmek.

2678. Askıya almak.
Altı boşalıp desteği kalmayan yapıyı dikmelerle boşlukta tutarak yıkılmaktan kurtarmak.

2679. Askıya çıkarmak.
Nikâh kıyılmadan önce, evlenecek kimselerin durumunu (ya da başka bir konuyu) yazılı olarak, herkesin görebileceği yere asıp belli bir süre beklemek.

2680. Aslan payı.
1) Bir paylaşmada en büyük pay.
2) Ortaklardan en güçlüsünün aldığı en büyük pay.

2681. Aslan sütü.
Rakı. (Şaka sözü).

2682. Aslan yürekli.
Çok yiğit, hiç bir şeyden korkmayan.

2683. Aslı astarı (faslı) olmamak.
Yalan, asılsız olmak.

2684. Astarı yüzünden pahalı olmak.
Bir işin ayrıntısına harcanan para aslı için ödenen parayı aşmak.

2685. Astığı astık, kestiği kestik.
Yaptığı işlerden dolayı kimseye hesap vermek zorunda değil; yaptıklarına hiç kimse itiraz edemez. krş. "Attığı attık, tuttuğu tuttuk".

2686. Aşağıdan almak.
bkz. "Alttan almak".

2687. Aşağı kalır yeri olmamak (Bir şeyden, birinden).
Niteliği ondan eksik olmamak, ona denk olmak.

2688. Aşağı kalmamak (Bir şeyden, birinden).
Ondan geri olmamak.

2689. Aşağı koysam (korsam) pas olur, yukarı koysam is olur, demek.
Çeşitli davranış yollarının hepsinde sakınca gören bir titizliği bulunmak.

2690. Aşağı kurtarmaz.
1) Daha ucuza satılırsa zarar eder.
2) Daha aşağı bir durum ve yaşayışı kendine lâyık görmez.

2691. Aşağılık duygusu.
Kendisini başkalarından aşağı görme duygusu. krş. "Üstünlük kompleksi".

2692. Aşağı mahalle sen misin, yukarı mahalle şen mimisin (diye gezmek).
Durup dinlenmeden (gezip dolaşmak).

2693. Aşağı tükürsem sakal (-m), yukarı tükürsem bıyık (-m), (yukarı tükürsem bıyık, aşağı tükürsem sakal).
Yakınım olan iki taraf, ya da benimle ilgili iki durum var. Birine ayrıcalık tanısam ötekini küçümsemiş oluyorum. Sakıncaları eşit olan iki karşıt davranıştan birine karar veremiyorum.

2694. Aşağı yukarı.
Yaklaşık olarak, hemen hemen, tama yakın.

2695. Aş damı.
Mutfak.

2696. Aş deliye kalmak.
Yararlanılacak şeyde kendisine ortak ya da rakip olacak kimseler ortadan çekilmek.

2697. Aşığı bey (cuk, çuk[287]) oturmak.
İşi çok iyi bir biçim almak.

2698. Aşık atmak (Birisiyle).
Kendisinden üstün olduğu bilinen bir kimseyle yarışmak. krş. "Perende atamamak".

2699. Aşina (aşina), çıktı ocak başına.
Kendisine karşı gösterilen içtenlik ve yakınlığı kötüye kullanmaya, yüzsüzlük ve saygısızlık etmeye başladı.

2700. Aşka gelmek.
Şevk ve heyecanla coşmak.

2701. Aşk etmek.
Hızla vurmak.

2702. Aş pişti bayram geçti.
Daha önce davranmak gerekirdi. İşin tavı geçti. Artık yapılacak iş kalmadı.

2703. Aş yermek.
Gebe kadın, kimi yemeklerden tiksinmek, kimi şeyleri yemek için aşırı istek duymak.

2704. Ata et, ite ot vermek, (İtin önüne ot, atın önüne et koymak).
Kişilere, işlerine yaramayan şeyi, ya da ilgili olmadıkları görevi vermek.

---

[287] cuk: Aşığın çukur göbek tarafı.
bey: "cuk" arkasındaki yumru taraf.

2705. Ata nal çakıldığını görmüş: kurbağa ayaklarını uzatmış.
Değerli kimselerin hakkı olan şeyleri, buna lâyık olmayan da istiyor.

2706. At anası.
İriyarı, erkeksi kadın.

2707. At başı beraber.
Biri, ötekinden geri kalmadan, bir hizada.

2708. At çalındıktan sonra ahırın kapısını kapamak.
Zarara uğradıktan sonra tedbir almak.

2709. At elin, it elin, bize ne?
Herkes kendi malını istediği gibi kullanır, yönetir. Bizim bunlarla ilgilenmemiz, bunlar üzerinde düşünce yürütmemiz yersizdir.

2710. Ateş açmak.
Birçok kişi birden, karşılarındakilere ateşli silâhlarla mermi atmak.

2711. Ateş almak.
1) Alevlenmek, tutuşmak.
2) Ateşli silâh, patlamak.
3) Telâşlanmak, öfkelenmek.

2712. Ateş almaya mı geldin?
Neden bu kadar çabuk gitmek istiyorsun? Olur mu böyle?

2713. Ateş bacayı (saçağı) sarmak, (Alev saçağı sarmak).
Tehlikeli durum, önlenemeyecek bir biçim almak.

2714. Ateş basmak.
Bir sıkıntı dolayısıyle yüzünde, vücudunda sıcaklık artmak.

2715. Ateşe atmak (Birini).
Çok tehlikeli bir işe sokmak.

2716. Ateş etmek.
Ateşli silâhla mermi atmak.

2717. Ateşe tutmak.
1) Ateşe göstererek ısıtmak.
2) Üzerine ateşli silâhla mermi atmak.

2718. Ateşe vermek.
Yakıp yok etmek.

2719. Ateşe vursan duman vermez.
Çok cimri.

2720. Ateşi düşmek.
Hastanın artmış olan vücut ısısı azalmak.

2721. Ateşine (nârına) yanmak (Birinin), (Başı nâra yanmak).
Birinin yüzünden büyük zarara uğramak. krş. "Başını nâra yakmak"

2722. Ateşi uyandırmak.
Sönmek üzere olan ateşi havalandırıp ışıtmak.

2723. Ateş kesilmek.
1) Çok kızgın, öfkeli davranışlarda bulunmak. krş. "Ateş püskürmek"
2) Ateşli silâhlarla yapılan atışlara son verilmek.

2724. Ateşle oynamak.
Çok tehlikeli bir işin üstüne üstüne gitmek.

2725. Ateş olsa cirmi[288] kadar (oylumunca) yer yakar.
Ondan korkacak ne var? Bütün gücüyle saldırsa ne kadar kötülük yapabilir? Bunu çoktan göze aldık.

[288] cirm: (Arapça) Büyüklük, hacim.

2726. Ateş pahasına (pahası).
Çok pahalı.

2727. Ateş püskürmek, (Ateş saçmak).
Çok öfkelenip ağır, kötü sözler söylemek. krş. "Ateş kesilmek 1)"

2728. Ateş saçmak.
bkz. "Ateş püskürmek"

2729. Ateşten gömlek.
İçinde bulunulan ve dayanılamayacak kadar sıkıntılı, acı olan durum.

2730. Ateş yağdırmak.
1) Ateşli silâhlarla aralıksız, bol mermi atmak.
2) Etrafındakilere çok öfkeli, ağır sözler söylemek.

2731. At görür aksar, su görür susar.
Gördüğü her şeyi kendisine gerekli olmasa bile, edinmek ister.

2732. Atı (at) alan Üsküdar'ı geçti.
Fırsat elden gitti; artık yapılacak iş kalmadı. krş. "İş işten geçmek".

2733. Atı eşkin,[289] kılıcı keskin.
Her bakımdan güçlü; istediğini yapabilir.

2734. Atına eşek mi dedik?
Onu (seni) küçümseyen bir davranışımız olmadı.

2735. Atını sağlam kazığa bağlamak.
bkz. "Eşeğini sağlam kazığa bağlamak"

2736. Atın yüğrükse bin de kaç.
Olanağın varsa kendini kurtar.

---

[289] eşkin: Hızlı yürüyen, yürük (at).

2737. Atıp tutmak.
Yüksek laflar etmek, büyük işler yapacağını söylemek.

2738. At izi it izine karışmak, (İt izi at izine karışmak).
Toplum, değerli ve değersiz kimselerin ayırt edilmediği bir hava içinde olmak.

2739. At koştur.
O kadar geniş ki...

2740. Atla arpayı dövüştürür.
Birbirlerinden ayrılmaları olanağı bulunmayan iki arkadaşın arasını bozacak kadar fesatçı.

2741. Atlama tahtası.
Bir hamlede ulaşılamayacak yere kolayca varmayı sağlayan ara durağı; daha iyi bir duruma ulaşmak için basamak olarak kullanılan şey. krş. "Basamak yapmak"

2742. Atlıyı atından indirmek.
Bir kimsenin, yolunda olan işini zorbalıkla bozmak.

2743. Atma Recep din kardeşiyiz.
Palavra savurma; birbirimizi biliriz.

2744. At oynatmak (Bir alanda, bir konuda).
Üstünlüğünü hünerleriyle göstermek.

2745. At pazarında eşek osurtmuyoruz.
(Söyleneni dinlemeyene) Dinle beni. Önem verilmeyecek boş, gereksiz şeyler söylemiyorum.

2746. Atsan atılmaz, satsan satılmaz.
1) (Eşya için) Sokağa atılacak kadar değersiz değil; satılabilecek kadar da değerli değil. İlişki kesilemiyor.
2) (Bir kişi için) Aradaki hısımlık, dostluk ilişkilerinden sıyrılmak, ilişkiyi başkasına aktarmak gibi bir işlemle bu yakınlıktan kurtulmak olanağı yok.

2747. Atta duran var, duramayan var.
Herkesin gücü, hüneri bu işi başarmaya elverişli değil: Yapabilecekler de var, yapamayacaklar da. Eriştiği yüksek aşamada tutunabilmek kolay değil.

2748. Attan inip eşeğe binmek.
Bulunduğu aşamadan aşağı bir aşamaya düşmek.

2749. Attığı attık, tuttuğu tuttuk.
Yaptığı her işi herkes kabul etmek zorunda: İstemediği işi yapmayacak, istediğini yapacaktır. krş. "Astığı astık..."

2750. At var, meydan yok.
İş yapacak güç ve araç var, ama bunları kullanma alanı ve konusu yok.

2751. At yerine eşek bağlamak.
Ayrılan değerli bir kişinin yerine değersiz birini getirmek.

2752. Av avlandı tav tavlandı (deli evlendi).
İstenilene uygun olsun olmasın, her şey oldu, bitti. Artık "şöyle olmalıydı, böyle olmamalıydı" demenin yeri yok.

2753. Avaz avaz bağırmak.
Olanca gücüyle bağırmak.

2754. Avcı kediye kurnaz fare.
Tuzağa düşürmekte usta olanın karşısında tuzağa düşmemekte usta olan var.

2755. Avucu kaşınmak.
(Avucu kaşındığı için) Eline bir yerden arpa geçeceğine inanmak.

2756. Avucunun içine almak.
Bir kişiyi etki ve baskısı altına almak.

2757. Avucunu yalamak.
Umduğunu ele geçirememek.

2758. Avuç (el) açmak.
1) Başkasından para ister duruma düşmek.
2) Dilenmek.

2759. Avuç içi kadar (yer).
Çok küçük, dar.

2760. Avurdu avurduna geçmek.
Çok zayıfladığı yüzünden belli olmak.

2761. Avurt satmak, (Avurt şişirmek).
Yapamayacağı şeyleri yapabilirmiş gibi konuşmak.

2762. Avurt zavurt etmek.
1) Avurt satmak.
2) Korkutucu iri sözler söylemek.

2763. Ayağa kaldırmak (Herkesi).
Telâş ve heyecana düşürmek.

2764. Ayağa kalkmak.
1) Hasta iyileşip dolaşmaya başlamak.
2) Birisine saygı göstermek için oturma durumundan ayak üzeri durumuna geçmek.

2765. Ayağı alışmak (Bir yere).
Bir yere gidip gelme alışkanlığı edinmek.

2766. Ayağı (ayakları) (birbirine) dolaşmak.
Utanmadan, heyecandan yürüyüşünü şaşırmak.

2767. Ayağı düşmek (Bir yere).
bkz. "Yolu düşmek".

2768. Ayağı düze basmak.
Güçlüklerden kurtularak işi kolay yürür duruma gelmek.

2769. Ayağı ile gelmek.
1) Kendi isteğiyle gelmek.
2) Emek çekilmeden elde edilmek. krş. "Ayağına gelmek".

2770. Ay ağılı.
Ayın çevresindeki ışık, hale.

2771. Ayağına bağ olmak (Biri, bir durum).
Bulunduğu yerden ayrılmasına ya da yaptığı işi bırakmasına engel olmak.

2772. Ayağına çabuk.
Bir yere alışılandan daha az zamanda gidip gelen.

2773. Ayağına çağırmak.
Yanına gelmesini istemek.

2774. Ayağına dolaşmak (dolanmak).
1) Başkasına yaptığı kötülük, kendi başına gelmek.
2) İş yapmakta olan birine engel olmak.

2775. Ayağına gelmek.
1) Bir kimse ya da şey, kendisinin yanına gelmek.
2) Emek çekilmeden elde edilmek. krş. "Ayağı ile gelmek".

2776. Ayağına gitmek (Birinin).
Alçak gönüllülük edip (birinin) yanına gitmek.

2777. Ayağına ip takmak.
Bir kimseyi çekiştirmek.

2778. Ayağına kapanmak.
Alçalırcasına yalvarmak.

2779. Ayağına (ayaklarına) kara su inmek.
Uzun süre ayakta beklemekten çok yorulmak.

2780. **Ayağına pabuç olamamak (Biri başkasının).**
Kıyaslanamayacak derecede ondan aşağı olmak.

2781. **Ayağına sıcak su mu (şerbet mi) dökelim?**
Çoktandır gelmiyordun; nasıl oldu da geldin? Teşekkürümüzü nasıl belirteceğimizi bilemiyoruz.

2782. **Ayağında donu yok, fesleğen ister başına.**
Yoksulluğuna bakmaz; süs, lüks düşünür. krş. "Ayranı yok içmeye..."

2783. **Ayağını alamamak.**
1) Alıştığı bir yere gitmekten vazgeçememek.
2) Ağrı ya da uyuşma dolayısıyle ayağını oynatamamak.

2784. **Ayağını çekmek (Bir yerden).**
Daha önce sık sık gittiği bir yere artık gitmez olmak.

2785. **Ayağını çıkarmak.**
Ayakkabısını çıkarmak.

2786. **Ayağını denk almak.**
Başkalarının kendisine yapması olanağı bulunan kötülüklere karşı uyanık ve tetikte bulunmak.

2787. **Ayağını kaydırmak (Ayağının altına karpuz kabuğu koymak).**
Bir yolunu bulup işinden uzaklaştırmak.

2788. **Ayağını kesmek (Bir yerden).**
1) Bir yere gitmez olmak.
2) Başkasını bir yere artık uğramaz hale getirmek.

2789. **Ayağının altına almak.**
1) Çiğnercesine dövmek.
2) Yararlanabileceği şeyi hor görüp tepmek.

2790. **Ayağının altına karpuz kabuğu koymak.**
bkz. "Ayağını kaydırmak".

2791. Ayağının altında olmak (Bir yer birinin).
Kendisinin bulunduğu yerden çok aşağıda olmak.

2792. Ayağının bağını çözmek.
1) (Karısını) boşamak.
2) (Birisinin) özgür davranmasını engelleyen ilişkilere son vermek.

2793. Ayağının pabucunu başına giymek.
1) Dengi olmayan birisiyle evlenmek.
2) Değersiz bir kimseye üstün değer vermek.

2794. Ayağının pabucu olamamak.
Değeri kendisinden pek aşağı olmak.

2795. Ayağının tozuyle.
Yoldan gelir gelmez, dinlenmeden.

2796. Ayağının türabı[289] olmak (Biri ötekinin).
Biri ötekine köle gibi hizmet eder, her emrini yerine getirir durumda olmak.

2797. Ayağını sürümek.
1) Bir yerden uzaklaşmak üzere bulunmak.
2) Ölmek üzere olmak.
3) Bir yerden uzaklaşmayı geciktirmek.
4) Halk inanışına göre bir kimsenin gelmesi, ardından başkalarının da gelmesine yol açmak.
krş. "Ayak sürümek".

2798. Ayağını vurmak (Ayakkabı).
Ayakkabı ayağını yara etmek.

2799. Ayağını yorganına göre (yorganına göre ayak) uzatmak.
Giderini gelirine uydurmak.

---

[289] türab: (Arapça) Toprak, toz.

2800. Ayağı (ayakları) suya ermek (değmek).
Gerçeğin istenip beklenen biçimde olmadığını anlayarak hayal kırıklığına uğramak.

2801. Ayağı uğurlu.
Geldiği yere iyilikler getirdiğine inanılan (kişi).

2802. Ayağı üzengide.
Hemen yola çıkmak üzere olan.

2803. Ayağı yanmış it gibi dolaşmak.
bkz. "Tabanı yanmış it gibi dolaşmak".

2804. Ayağı yerden kesilmek.
1) Ayağı yere değmez olmak.
2) Taşıta binip yaya yürümekten kurtulmak.

2805. Ayağı (ayakları) yere değmemek.
Çok sevinmek, sevinçten hoplayıp zıplamak.

2806. Ayağıyle tuzağa düşmek.
Safça davranışı ve işe önem vermemesi yüzünden açık bir hile ya da tehlikenin kurbanı olmak.

2807. Ayak altında kalmak.
1) Çok gelinip geçilen yerde bulunmak.
2) Çevresince hor görülmek, kendisine karşı kötü davranılmak.

2808. Ayak atmamak (Bir yere).
Hiç gitmemek.

2809. Ayak bağı.
Kişinin bir yere ayrılmasına ya da yaptığı işi bırakmasına engel olan şey.

2810. Ayak basmak.
Bir yere varmak.

2811. Ayakbastı parası.
Bir yere dışardan gelen insan ve eşyadan alınan vergi.

2812. Ayak diremek.
Birine karşı kendi tutumundan şaşmamak.

2813. Ayak divanı.
Olağanüstü durumlarda o anda bulunulan yerde toplanan kurul.

2814. Ayak kavafı.
bkz. "Ağız kavafı".

2815. Ayaklar altına almak.
Önem verilecek şeyleri hiçe saymak, çiğnemek.

2816. Ayaklar baş, başlar ayak olmak.
Değersiz kimseler buyurucu, değerli kimseler buyruk altında olmak.

2817. Ayakları geri geri gitmek.
Bir yere istemeye istemeye gitmek.

2818. Ayaklarına kara su inmek.
bkz. "Ayağına kara su inmek."

2819. Ayakları suya ermek.
bkz. "Ayağı suya ermek"

2820. Ayakları yere değmemek.
bkz. "Ayağı yere değmemek".

2821. Ayaklı canavar.
Yürümeye başlayıp eline geçirdiği her şeye zarar veren çocuk.

2822. Ayaklı kütüphane.
Çok şey okumuş ve öğrenmiş olan, sorulan her şeye cevap verebilen bilgin.

2823. Ayak satıcısı.
Gezerek mal satan kimse.

2824. Ayak sürümek.
1) Verilen işi yapmama yolları aramak.
2) Gönderilen yere isteği ile gitmemek, gitmeyi geciktirmek.
krş. "Ayağını sürümek".

2825. Ayakta kalmak.
Oturacak yer bulamamak.

2826. Ayak takımı.
Bilgisizlikleri, görgüsüzlükleri ve yararlı bir iş göremeyişleri dolayısıyle toplum içindeki durumları aşağı düzeyde olan kişiler.

2827. Ayakta tutmak.
Yıkılmamasını, bozulmamasını, sürüp gitmesini sağlamak.

2828. Ayak uydurmak.
Kendi gidiş ve davranışını başkasınınkine benzetmek.

2829. Ayak üstü (üzeri).
Ayakta durarak, ayakta olarak.

2830. Aya "sen doğma ben doğuyorum" der.
Güzellikte ayla yarışır.

2831. Ayasofya'da dilenip Sultanahmet'te sadaka (zekât) vermek. (Sultanahmette dilenip Ayasofya'da...)
Kendisi başkalarının yardımı ile geçindiği halde gösteriş için elindekini başkalarına dağıtmak.

2832. Ay aydın, hesabı belli.
Hiç karışık, anlaşılmayacak yönü yok, hesap, ay aydınlığı kadar (ya da gökte görülen ayın kaçı olduğu kadar) meydanda, açık.

2833. Ayaza çekmek (hava).
Kışın, yağıştan sonra şiddetli soğuk olmak.

2834. Ayazda kalmak.
Eline bir şey geçmemek, hava almak, açıkta kalmak.

2835. Ayaz oldu bulut oldu, geçen günler umut oldu.
Geçmişte iyi, kötü günler, durumlar oldu. Şimdi hepsini unuttuk.

2836. Ayaz Paşa kol geziyor (kola çıkmış, çıktı).
Dışarıda zorlu bir ayaz var. Çok soğuk bir rüzgâr esiyor.

2837. Ay bacayı aştı.
Bir işin yapılabileceği uygun zaman geçti.

2838. Ay başı.
Ayın ilk günleri.

2839. Aybaşı olmak (âdet görmek).
Kadının döl yatağından, yaklaşık olarak ayda bir kez birkaç gün süren kan gelmek.

2840. Ayda kazandığını günde yemek.
Hesabını bilmemek, kazandığının çok üstünde para harcamak.

2841. Aydan arı, günden (sudan) duru.
1) Çok temiz, çok güzel.
2) Apaçık.

2842. Ayda yılda (âlemde) bir.
Çok seyrek olarak.

2843. Ayda yılda bir namaz, onu da şeytan komaz.
Çok seyrek olarak hayırlı bir iş yapmaya kalkışır. Sonra bir bahane ile ondan da vazgeçer.

2844. Aydedeye misafir olmak.
Geceyi açıkta, ay ışığında geçirmek.

2845. Ay harmanlamak.
Ayın çevresinde hale (ayla, ışık çevresi) meydana gelmek.

2846. Ayı gördüm (buldum), yıldıza itibarım (minnetim) yok.
En güzelini buldum. Artık, daha önce beğendiğim şöyle böyle güzellere bakmam.

2847. Ayı kazana sıçtı.
Aptal ve kaba adam, o güzel durumu, en çirkin biçimde berbat etti.

2848. Ayıkla pirincin taşını.
Çok karışmış olan bu işin içinden çıkabilirsen çık.

2849. Ayılıp bayılmak.
1) Aşırı derecede üzüntü ve sinir bunalımları geçirmek.
2) Bir şeyi kendinden geçercesine beğenmek, sevmek.

2850. Ayıptır söylemesi.
1) Böyle şeyleri ortaya koymak, size karşı saygısızlık olacak ama, söylemek zorunluluğunu duyuyorum, özür dilerim.
2) Övünmek gibi olmasın ama.

2851. Ay karanlığı.
1) Bulutla kapanan ayın gölgemsi aydınlığı.
2) Ayın gök yüzünde bulunmadığı zaman.

2852. Aylığa (maaşa) geçmek.
1) Çalışması karşılığı olarak her ay belirli para alınacak bir göreve başlamak.

2) Çalışmasının karşılığını gündelik ya da ücret olarak almakta iken aylık yöntemiyle para ödenen bir göreve geçmek.

2853. Aylık (maaş) bağlamak.
Bir kişiye her ay belirli bir para ödemek için gerekli işlemi yapmak.

2854. Aynı yolun yolcusu.
Bu da onun gidişinde, davranışında.

2855. Ayranı kabarmak.
1) Öfkelenip köpürmek.
2) Aşırı bir cinsel istek içinde olmak.

2856. Ayranım budur, yarısı sudur.
1) Size güzel bir şey sunamıyorum; ama elimde ancak bu vardır.
2) Bu işi yarım yamalak yapıyorum; ama elimden ancak bu kadarı geliyor.

2857. Ayranı yok içmeye, atla (tahtırevanla)[290] gider sıçmaya.
Yoksulluğuna bakmaz, gösteriş için zenginlerin yaptığını yapmaya kalkar. krş. "Ayağında donu yok..."

2858. Ayran içmeye geldik; ara açmaya gelmedik.
Buraya aradaki soğukluğu gidermeye, dostluğu pekiştirmeye geldik. Ziyaretimiz anlaşmazlığı artırmamalı.

2859. Ayrı baş çekmek.
Topluluktan ayrılıp kendi başına iş yapmak.

---

[290] tahtırevan: (Farsça) Ortasında, oturacak yeri, önüyle arkasında ikişer tutulacak sapı bulunan ve dört kişi tarafından götürülen,sedye gibi, bir taşıma aracı. (Bir deveye yüklendiği ya da iki katır koşularak çekildiği de olur).

2860. Ayrı seçi yapmak, (Fark gözetmek).
Kimisine ayrıcalıklı işlem uygulamak kimisini kimisinden ileri, üstün tutmak.

2861. Ayrısı gayrısı olmamak, (Ayrı gayrı bilmemek).
Birbirinin yakın dostu, ya da hısımı olup birbirinden hiç bir şey esirgememek ve biri ötekinin yerine iş görecek durumda olmak.

2862. Ay tutulmak.
Yer yuvarlağının güneşle ay arasına girmesiyle ay, yer yuvarlağının gölgesinde, ışıksız kalmak.

2863. Ayvaz kasap hep bir hesap.
Hangi yol yeğlenirse yeğlensin, aynı sonuca varıyor. Ha öyle ha böyle.

2864. Aza çoğa bakmamak.
Bir şeyin miktarı üzerinde durmamak, ele geçen kadarını hoş görmek.

2865. Az buçuk.
Bir parça, biraz, azdan biraz çok. krş. "Az çok".

2866. Az bulmak, (Az görmek).
Azımsamak, az saymak, umduğu kadar olmadığını düşünmek.

2867. Az buz (bir şey) olmamak.
Bir şey azımsanacak kadar olmamak.

2868. Az çok.
Bir parça, o kadar çok olmayan, oldukça. krş. "Az buçuk".

2869. Az daha.
bkz. "Az kalsın".

2870. Az değil (O kişi).
Göründüğü, sanıldığı gibi uslu, iş bilmez değil: Takılgan, ya da kurnaz, işini bilir birisidir

2871. Az gelmek (Bir şey).
Meydana getirilecek şeye yetmemek.

2872. Az görmek.
bkz. "Az bulmak".

2873. Az günün adamı olmamak.
Çok yaşamış, çok görmüş olmak.

2874. Azı çoğa tutmak (saymak).
Verilen az şeyi çok gibi, gönül hoşluğu ile kabul etmek.

2875. Azınlıkta kalmak.
Bir sorun üzerine oy verenler, sayıca, karşı düşünceye oy verenlerden daha az çıkmak.

2876. Azizlik etmek.
Şaka olarak aldatmak.

2877. Az kalsın (kaldı), (Az daha).
Az sonra, hemen hemen, olmak üzereydi ki, (olacaktı, ama olmadı). krş. "Nerede ise".

2878. Azraile bir can borcu kalmak (olmak).
1) Bütün borçlarından kurtulmak, hiç kimseye borcu kalmamak.
2) Nasıl olsa öleceğini kabul etmek.

2879. Az söyler, uz söyler.
Az, ama işe yarar söz söyler.

2880. Az verip çok yalvarmak.
Borcunun az bir miktarını ödeyip geri kalanı için mühlet dilemek.

2881. Az ye de uşak tut.
Ben senin uşağın değilim. İkide bir bana iş buyurma.

B

2882. **Baba adam.**
Yaşlı, iyi yürekli, olgun, hoşgörülü adam.

2883. **–Baba bir hırsız tuttum. –Getir! –Gelmiyor. –Bırak! –O beni bırakmıyor.**
Öyle bir işin içine girdim ki istediğim yönde geliştiremiyorum. Büyük zararları göze almadan da bırakamıyorum.

2884. **Baba değil, tırabzan babası.**
Çocuklarına hayrı olmayan bir baba o.

2885. **Babaları tutmak (üstünde olmak).**
Sinir ve öfke nöbeti gelerek aşırı derecede bağırıp çağırmak.

2886. **Babamın (ustamın) adı Hıdır, elimden gelen budur.**
Gücüm ancak bu kadarını yapmaya yeter; daha fazlasını beklemeyin.

2887. **Babana rahmet.**
Yaptığın iş, söylediğin söz çok yerinde. Ben de öyle düşünüyordum.

2888. **Babanın canı için.**
Ölmüş olan babanın ruhunu şad etmek için (bana şu iyiliği yap).

2889. **Baba ocağı (yurdu).**
Öteden beri ailesinin malı olup içinde yaşadığı ev, yurt, toprak.

2890. Babasının hayrına mı?
Bir çıkar beklemeden mi? Bir şeyler umuyor elbette.

2891. Babasının oğlu.
Her hali babasına benzeyen oğul.

2892. Babası üstünde olmak.
bkz. "Babaları tutmak".

2893. Baba yurdu.
bkz. "Baba ocağı".

2894. Bacak kadar.
Küçücük (çocuk).

2895. Bacak kadar boyu var, türlü türlü huyu var.
Yaşı küçük ama çeşitli huylar edinmiş.

2896. Bacası tütmez olmak.
Ailesi dağılmak ya da büyük bir felâkete uğramak.

2897. Badi badi yürümek.
Çocuk, bacaklarını açıp vücudunu ördek gibi iki yana eğerek, paytak paytak yürümek.

2898. Bağ bozmak.
Son ürünlerini toplayıp bağı üzümsüz hale getirmek.

2899. Bağdaş kurmak.
Sağ ayağını sol, sol ayağını sağ uyluğunun altına koyup oturmak.

2900. Bağdat harap.
Karnım çok aç.

2901. Bağlandığı yerde otlamak.
Uzun zaman önceki durumunda kalıp hiç bir ilerleme göstermemek, yerinde saymak.

2902. Bağrına basmak.
1) Göğsü üzerine yaslayıp sevmek.
2) Birini sevgi ve şefkatle yanına alıp korumak, yetiştirmek.

2903. Bağrına taş basmak.
Derdini kimseye açmaksızın her türlü acıya katlanmak.

2904. Bağrını delmek.
İçine işlemek, çok dokunmak, çok dertlenmesine yol açmak.

2905. Bağrı yanık.
Çok dert, acı, sıkıntı çekmiş.

2906. Baharı başına vurmak.
bkz. "Afyonu başına vurmak".

2907. Bahis tutuşmak, (Bahse girişmek).
Ayrı ayrı görüşler savunan iki kişiden her biri, kendi görüşü yanlış çıkarsa ötekine bir şey vermeyi kabul etmek.

2908. Bahtı açık olmak, (Talihi yar olmak).
Talihi iyi olmak, işi hep yolunda gitmek.

2909. Bahtı bağlı olmak.
1) Talihi kapalı olmak, yapmak istediği iş, yürümemek.
2) Bir kıza evlenecek istekli çıkmamak.

2910. Bahtı kara.
İşleri hep ters giden, talihi kötü.

2911. Baklava dilimi.
Eşkenar dörtgen biçiminde.

2912. Baklayı ağzından çıkarmak, (Ağzından baklayı çıkarmak).
Sabrı tükenip o zamana kadar sakladığı şeyleri söylemek.

2913. Baksan a! (Baksanız a!)
Dikkat edin, dikkat ediyor musunuz? Sözüme kulak verin, bana bakın, beni dinleyin.

2914. Balaban[291] aş pişirmiş, çocuklarını başına üşürmüş.
Meydana getirdiği iyi şeyden yalnız kendisi ve yakınları yararlanıyor.

2915. Bal alacak çiçeği bilmek.
Nereden çıkar sağlama olanağı bulunduğunu bilmek.

2916. Baldırı çıplak.
İşsiz, sataşmaya bahane arayan serseri.

2917. Baldırının etini yiyip kasaba minnet etmemek.
Gereksemelerini, ne kadar güç olursa olsun kendi olanaklarıyle sağlamaya çalışıp nekesten bir şey istememek.

2918. Bal dök (de) yala.
Yerler pırıl pırıl, tertemiz.

2919. Balgam atmak.
Yapılmakta olan iş üzerine kuşku uyandıracak bir söz söylemek.

2920. Bal gibi.
Pek âlâ, adamakıllı, gereği gibi, çok iyi.

2921. Balık etinde.
Ne şişman, ne zayıf olan, biçimli tombul. krş. "Etine dolgun".

2922. Balık istifi.
Sıkışık olarak bir yere dolmuş (insanlar).

---

[291] balaban: bir tür iri doğan kuşu.

2923. Balık kavağa (kurbağa ağaca) çıkınca.
Gerçekleşmesi olanağı bulunmayan şeyin gerçekleşebileceği kabul edilirse...

2924. Balmumu yapıştırmak.
Unutulmaması için önemle işaret edip dikkati çekmek. krş. "Mim koymak".

2925. Balon uçurmak.
İlgilileri şaşırtmak, ya da onların durumu nasıl karşılayacaklarını anlamak için yalan bir haber yaymak.

2926. Bal sağmak.
Kovandaki balı almak.

2927. Balta değmemiş (girmemiş, görmemiş).
İçinden hiç ağaç kesilmemiş (orman).

2928. Balta olmak (Birine).
Karşısındakini rahatsız edercesine direnerek bir şey istemek, asılmak.

2929. Baltayı taşa vurmak.
Farkında olmayarak karşısındakine dokunacak söz söylemek. krş. "Pot kırmak", "Çam devirmek", "Gaf yapmak".

2930. Bam teline basmak (Birinin).
Duyarlık gösterdiği konuda bir kimseyi çok kızdıracak söz söylemek ya da iş yapmak.

2931. Bana (sana, ona) göre hava hoş.
Öyle de olsa, böyle de olsa benim (senin, onun) için fark etmez. Yeğlenecek tutumu başkaları düşünsün.

2932. Bana mısın dememek.
Kişi ya da şey, durumlarının değiştirilmesi için girişilen büyük çalışmalardan hiç etkilenmemek.

2933. Barış görüş olmak.
Aradaki dargınlığı kaldırarak barışmak, dostluğu yenileyip görüşmeye başlamak.

2934. Barut fıçısı.
İçinden her an silâhlı çatışma çıkabilecek yer.

2935. Barut kesilmek.
Çok öfkelenmek.

2936. Barut kokusu gelmek.
Savaş tehlikesi sezilmek.

2937. Basamak yapmak.
Bir durumu, daha yükseklerine erişmek için araç olarak kullanmak. krş. "Atlama tahtası".

2938. Basıp gitmek.
Aklına koyduğu şeyi yapmak üzere bulunduğu yerden uzaklaşmak. krş. "Çekip gitmek".

2939. Basireti[292] bağlanmak.
Doğru yolu görememek, alabileceği uygun tedbiri alamamak.

2940. Baskın çıkmak.
Üstünlüğünü göstermek.

2941. Baskın vermek.
Baskına uğramak.

2942. Baskın yapmak.
1) Bir kimseyi suçüstünde yakalamak için bulunduğu yere ansızın girmek.
2) Düşmana ansızın hücum etmek.

2943. Bastığı yerde ot bitmez.
Gittiği yeri yıkıp yakar, gittiği yerin bereketini kurutur, uğursuz, zalim.

---

[292] basiret: (Arapça) Sağgörü.

2944. Bastığı yeri bilmemek.
1) Çok sevinçli olmak.
2) Gençlik heyecanı ile ölçüsüz, aşırı davranışlarda bulunmak.

2945. Baston yutmuş gibi.
Duruşu, yürüyüşü dimdik.

2946. Başa baş gelmek.
Birbirine denk gelmek.

2947. Başa çıkarmak.
1) Bir işi sona erdirmek.
2) Bir kişiyi şımartmak.

2948. Başa çıkmak.
Gücü yetmek, gücünün daha üstün olduğunu göstermek. krş. "Baş edememek".

2949. Baş açık, yalın ayak.
Telâş dolayısıyle, giyilecek şeyleri, giymeden, perişan kılıkta.

2950. Baş açmak.
Bir işi yapmaya büyük bir istekle koşmak.

2951. Başa geçmek.
1) Bir kişi, en üstün yeri almak.
2) Bir konu önemce ilk sıraya geçmek.

2952. Başa gelmek.
Kötü bir duruma uğramak.

2953. Başa güreşmek.
Yarışmada birinciliği almak için uğraşmak.

2954. Baş ağrısı.
Uğraştırıcı, rahatsız edici konu.

2955. Baş ağrıtmak.
Çok konuşarak birini rahatsız etmek.

2956. Başa (başına) kakmak.
Yaptığı iyiliği yüzüne vurarak birini üzmek.

2957. Baş alamamak (Bir şeyden).
Çok uğraştıran bir şeyden yakasını kurtaramamak.

2958. Baş aşağı.
Başı aşağıya dönük olarak.

2959. Baş aşağı gitmek.
Durmadan kötüleşmek.

2960. Baş bağlamak.
1) Başak vermek.
2) Kendini bir yere bağlamak.

2961. Baş başa kalmak.
Bir şey konuşmak için yalnız kalmak isteyen kişilerin yanlarından başkaları gidip ikisi kalmak.

2962. Baş başa (kafa kafaya) vermek.
Birbirlerinin düşüncesinden yararlanmak üzere birkaç kişi toplanıp bir konuyu görüşmek.

2963. Baş belâsı.
Bir kimseye musallat olup sıkıntı veren ve bir türlü uzaklaştırılamayan kişi ya da şey.

2964. Baş beyin kalmamak.
1) Gürültüden ya da çok konuşanı dinleme zorunluğu dolayısıyle kafası pek yorulup rahatsız olmak. krş. "Kafası şişmek".
2) Sıkıntılı durumlara çare araya araya düşünme gücünü yitirmek.

2965. Baş bulmamak.
Satılacak şey için müşterinin önerdiği fiyat, kazanç sağlanacak miktarda olmamak.

2966. Baş çekmek.
1) Önayak olmak.
2) Halayın başında bulunup oyunu yönetmek.

2967. Baş edememek (Bir kimseyle, bir şeyle).
Bir kimseyi yola getirmeye, ya da bir şeyi başarmaya gücü yetmemek. krş. "Başa çıkmak."

2968. Baş eğmek, (Boyun eğmek).
Güçlünün buyruğuna uymayı kabul etmek. krş. "Boyun kesmek".

2969. Baş elde iken.
Sağ iken, ölmeden.

2970. Baş göstermek, (Yüz göstermek).
Belirmek, ortaya çıkmak.

2971. Başgöz etmek.
Evlendirmek.

2972. Başı ağrımak.
Bir işten dolayı sorumlu durumuna düşmek.

2973. Başı altından çıkmak (Bir şey bir kimsenin).
Kötü bir şey, bir kişinin düşünüp planlamasıyle meydana gelmek.

2974. Başı bağlı olmak.
1) Nişanlı ya da evli olmak.
2) Başka bir işte çalışmakta olduğundan oradan hemen ayrılamayacak durumda olmak.

2975. Başıboş bırakmak (Birini).
Denetimi altında bulunması gereken kimseyi hiç denetlemeyerek kendi bildiğini yapmaya bırakmak.

2976. Başı dara düşmek.
Çok sıkıntılı, çare bulunması güç bir durumda kalmak. krş. "Başı sıkılmak".

2977. Başı derde girmek.
Daha önce güçlüğünü düşünemediği ya da isteği dışında olarak sıkıcı, üzücü bir işle uğraşma zorunda kalmak.

2978. Başı dinç olmak.
Huzur, sükün, içinde olmak, kaygısı, tasası bulunmamak.

2979. Başı dönmek.
1) Çevresi dönüyor, kayıyor duygusu içinde dengesini yitirir gibi olmak.
2) Çok hareketli, yorucu durum karşısında düşünme gücü dağılarak olup bitenleri kavrayamayacak duruma düşmek.

2980. Başı dumanlı.
1) Üstünü sis kaplamış (dağ).
2) Sevdadan ya da içkiden sarhoş.

2981. Başı göğe ermek (değmek).
Uğraşa uğraşa lâyık olmadığı şeyi elde ettiğinden çok sevinip böbürlenmek.

2982. Başı hoş olmamak (Bir şeyle).
(Bir şeyden) Hoşlanmamak.

2983. Başı için (Çok sevilen birinin).
İstediğimi yapmazsam... ölsün. krş. "Başın için".

2984. Başı kalabalık olmak.
Yanında iş dolayısıyle çok kişi bulunmak.

2985. Başı kazan olmak.
bkz. "Kafası şişmek".

2986. Başımla beraber.
Saygı ile ve memnunlukla karşılarım. krş. "Baş üstüne".

2987. Başına belâyı satın almak.
Sıkıntı ve üzüntü verici olduğu sonradan anlaşılan bir işe isteği ile girişmiş olmak.

2988. Başına bir hal gelmek.
Kötü bir duruma uğramak.

2989. Başına (tepesinde) bitmek (Birinin).
İstenmediği halde birinin yanına gelip ayrılma bilmemek, ondan isteklerde bulunmak. krş. "Tebelleş olmak".

2990. Başına buyruk.
Kimseden izin almaksızın dilediğini yapan.

2991. Başına çalmak (Birinin).
Bir şeyi birine öfke ile, sert davranışla vermek,

2992. Başına çıkmak.
bkz. "Tepesine çıkmak".

2993. Başına çorap örmek.
Birini felâkete sürüklemek için, belli etmeksizin plan hazırlamak.

2994. Başına çökmek.
1) Altına alıp dövmek.
2) Yerde yapılacak bir işi, çarçabuk bitirmek üzere, oturup ele almak.
3) Büyük bir iştahla yemeğin (sofranın) başına oturmak.

2995. Başına devlet kuşu konmak.
Beklemediği büyük bir nimete kavuşmak.

2996. Başına dolamak (sarmak, yıkmak).
Kendisine, uğraşıp duracağı bir iş yamamak, zor bir işi onun üzerine bırakıp gitmek.

2997. Başına ekşimek.
Başkalarının istemediği kimse ya da şey, kendisinin üstüne kalmak.

2998. Başına hal gelmek.
Bir işi yaparken büyük güçlük çekmek.

2999. Başına iş (dert) açmak (çıkarmak), (İş açmak).
İyi sonuç alacağını düşünerek, kendisini büyük sıkıntılara, üzüntülere düşüren bir işe girişmek.

3000. Başına kakmak.
bkz. "Başa kakmak".

3001. Başına karalar bağlamak.
Kederlenmek, yas tutmak.

3002. Başı nara yanmak.
bkz. "Ateşine yanmak".

3003. Başına sarmak.
bkz. "Başına dolamak".

3004. Başına toplamak.
Bir şey konuşmak, ya da birlikte bir iş yapmak için başkalarını etrafına toplamak.

3005. Başına (kafasına) vur ekmeğini elinden (lokmasını ağzından) al.
Sessiz, zavallı, âciz.

3006. Başına vurmak (İçki, zararlı gaz).
Hasta, ya da ne yaptığını bilmez duruma getirmek.

3007. Başına yıkmak.
bkz. "Başına dolamak".

3008. Başında (başını) beklemek.
Hastanın ya da korunması gereken şeyin yanında durup gözetlemek.

3009. Başında değirmen çevirmek.
Çok gürültü yaparak, çok söyleyerek bir kimsenin başını döndürmek, bir kimseyi rahatsız etmek. krş. "Tepesinde havan dövmek".

3010. Başında durmak.
Bir işin iyi yapılmasını sağlamak için yapılırken orada bulunup denetlemek.

3011. Başında kavak yeli esmek.
1) Bir genç, yükümlülük duygusundan uzak, zevk ve eğlence peşinde koşmak.
2) Gerçekleşmeyecek şeyler düşünerek vakit geçirmek.

3012. Başından atmak (savmak).
1) İstekte bulunan kimseyi bir bahane ile yanından uzaklaştırmak.
2) Zor bir işi yapmamanın ya da başkasına yüklemenin yolunu bulmak.

3013. Başından büyük halt etmek.
Tehlikeli, zararlı iş yaparak ya da beceremeyeceği bir girişimde bulunarak kötü duruma düşmek.

3014. Başından büyük işlere girişmek (karışmak).
Gücünün yetmeyeceği ya da aklının ermediği işler yapmaya kalkışmak.

3015. Başından geçmek.
Vaktiyle böyle bir durumla karşılaşmış olmak.

3016. Başından kaynar sular dökülmek.
Çok utandırıcı ya da sıkıntı verici bir durum karşısında vücudunu sıcak bir ter basmak.

3017. Başından korkmak.
Yapacağı işten dolayı canına kıyılacağından ya da büyük bir cezaya çarptırılacağından korkmak.

3018. Başından savmak.
bkz. "Başından atmak 1)"

3019. Başında torbası eksik.
Eşek gibi bir adam.

3020. Başını ağrıtmak.
1) Bir yığın gereksiz sözlerle bir kimseyi sıkıp yormak.
2) Bir iş, bir kimseyi rahatsız edip uğraştırmak.

3021. Başını alıp gitmek.
Kimseye danışmadan ve nereye gideceğini kimseye bildirmeden çevresindekilerle ilgisini kesip bulunduğu yerden uzaklaşmak.

3022. Başını bağlamak.
Evlendirmek.

3023. Başını beklemek.
bkz. "Başında beklemek".

3024. Başını belâya sokmak (Birinin).
Durup dururken onu ağır sonuçlar ve sorumluluklar doğuran bir durum içine itmek. krş. "Başını derde sokmak".

3025. Başını boş bırakmak.
Bir kişiyi ya da bir şeyi denetimsiz, kendi haline bırakmak.

3026. Başını derde sokmak (Kendi).
Pek gerekli değilken yorucu, sıkıcı, üzücü bir işe girişmek. krş. "Başını belâya sokmak".

3027. Başını dinlemek.
Kalabalıktan, gürültüden ve işten uzaklaşıp sükünet içinde vakit geçirmek, dinlenmek.

3028. Başını ezmek.
Birini kımıldanamaz, canlanamaz ve kötülük yapamaz duruma getirmek.

3029. Başını gözünü yararak yapmak, (Baş yarıp göz çıkarmak).
Bir işi eksik, yanlış, kusurlu olarak yapmak.

3030. Başını kaşımaya (kaşıyacak) vakti olmamak.
Elindeki işleri yapılması gereken zamanda yetiştiremeyecek ve arada en küçük başka bir iş yapamayacak kadar sıkışık durumda bulunmak.

3031. Başını koltuğunun altına almak.
bkz. "Kelleyi koltuğa almak"

3032. Başının altından çıkmak (Bir şey birinin).
Kötü bir işi, gizlice ve kurnazca kendisi hazırlamış olmak.

3033. Başını nâra yakmak (Birinin, kendisinin).
1) Birini ağır, dayanılmaz bir zarara uğratmak.
2) Kendi kendini ağır, dayanılmaz bir zarara sokmak.
krş. "Ateşine yanmak".

3034. Başının çaresine bakmak.
Kimsenin yardımı olamayacağı anlaşıldığından içinde bulunduğu güç durumdan kurtulma yolunu kendisi aramak.

3035. Başının (canının) derdine düşmek.
Büyük bir sıkıntı ya da ölüm tehlikesi ile karşılaştığından başkalarıyle uğraşmaktan vazgeçip içinde bulunduğu duruma çare aramak.

3036. Başının etini yemek (Birinin).
Bir kimseden sürekli olarak ve rahatsız edercesine bir şey istemek.

3037. Başını sokmak (Bir yere).
Yeterli olmasa da barınılabilecek bir yere yerleşmek.

3038. Başını (kafasını) taştan taşa vurmak (taşlara çarpmak).
Fırsatı bir daha ele geçiremeyeceği ya da çaresiz kaldığı için çok üzülüp dövünmek.

3039. Başını vermek, (Baş vermek).
Ülküsünü gerçekleştirmeye çalıştığı için öldürülmek.

3040. Başını yemek (Birinin).
Ölmesine ya da büyük bir zarar görmesine yol açmak.

3041. Başın için.
Tanrıdan sağlığını sürdürmesini dilersen, canının sadakası olarak. krş. "Başı için".

3042. Başın sağ olsuna gitmek.
Yakınlarından biri ölen kimseye "sen sağ ol", "üzüntünü paylaşırım" demeye gitmek. krş. "Başsağlığı dilemek".

3043. Başı önünde.
1) Sağına soluna bakmayan, uslu, terbiyeli.
2) Utangaç.

3044. Başı sıkılmak.
Bir güçlük karşısında kalmak. krş. "Başı dara düşmek".

3045. Başı taşa değmek.
Sert bir karşılık, yenilemeyen bir durum kendisine ders olmak.

3046. Başı taşa, taşı başa vurmak, (Taşı başa başı taşa vurmak).
Her türlü çareye baş vurarak yapılması güç bir işi başarmaya çalışmak.

3047. Başı tutmak.
Gürültüden, çok konuşma dinlemekten başı ağrımak.

3048. Başı yastık yüzü görmemek.
1) Hiç hastalanmamış olmak.
2) Yatağa yatıp uyumamış olmak.

3049. Başı yerine gelmek.
Kafası dinlenmiş, zihin yorgunluğu geçmiş olmak.

3050. Başı yumuşak.
Uysal, söze yatar olan, inatçı olmayan.

3051. Baş kaldırmak.
Buyruğa, yönetime karşı gelmek, ayaklanmak. krş. "Kafa tutmak".

3052. Baş kaldırmamak.
Durup dinlenmeden çalışmak.

3053. Baş kıç belli değil, (Baştan kıça haber yok).
Sözü edilen topluluktа kimlerin yönetici, kimlerin yönetilen olduğu anlaşılmayacak kadar düzensizlik var.

5054. Baş komak (Bir yola).
Bir amaca varmak için ölümü göze almak.

3055. Baş koşmak.
Bir işi başarmak için fedakârca çalışmak.

3056. Baş köşe.
Bir toplantıda büyüklerin oturması için ayrılan yer.

3057. Başlı başına.
Başka şeylerden ayrı, yalnız o yeter olarak.

3058. Başsağlığı dilemek.
Ölen kimsenin yakınlarına, acılarını paylaşma sözleri söylemek. krş. "Başın sağ olsuna gitmek".

3059. Baş sallamak.
Karşısındakinin sözlerini onaylar davranışlarda bulunmak.

3060. Baş tacı etmek, (Başta taşımak) (Birini).
Çok değer verip üstün saygı göstermek.

3061. Baştan aşağı, (A'dan Z'ye kadar), (Baştan ayağa), (Baştan başa).
Tamamiyle, hepsi, baştan sona kadar, krş. "Bir baştan bir başa", "Tepeden tırnağa".

3062. Baştan aşmak (İş, dert...).
Bunaltacak kadar çok olmak.

3063. Baştan ayağa.
bkz. "Baştan aşağı".

3064. Baştan başa.
bkz. "Baştan aşağı".

3065. Baştan çıkarmak.
Ayartmak, doğru yoldan saptırmak, kötü yola sürüklemek.

3066. Baştan kara gitmek.
Sonunu düşünmeyerek tehlikeye, felâkete doğru gitmek.

3067. Baştan kıça haber yok.
bkz. "Baş kıç belli değil".

3068. Baştan savma (iş).
Özen gösterilmeden üstünkörü yapılan.

3069. Baştan savmak.
bkz. "Başından savmak".

3070. Başta taşımak
bkz. "Baş tacı etmek".

3071. Baş üstünde yeri var.
Büyük bir saygı ile konuk edilir ve en yüksek yer kendisine ayrılır.

3072. Baş üstüne.
Buyurduğunuzu yaparım, emredersiniz, peki efendim. krş. "Başımla beraber".

3073. Baş vermek.
1) bkz. "Başını vermek".
2) Buğday, arpa gibi bitkiler büyüyüp başakları belirmek.

3074. Baş vurmak.
1) Bir işin yapılmasını bir kimseden ya da bir kuruluştan istemek, müracaat etmek.
2) Gereksemesini karşılamak üzere, yararlanacağı şeyle ilişki kurmak. (Ansiklopediye baş vurmak gibi).

3075. Baş yarıp göz çıkarmak.
bkz. "Başını gözünü yararak yapmak".

3076. Bata çıka.
Kimi zaman umut keserek, kimi zaman umut besleyerek, güç koşullar içinde.

3077. Battı balık yan gider.
Durum kötü. Düzelmez de. Bıraktım ipin ucunu.

3078. Bayağı Mehmet bayağı börkü.
bkz. "Eski hamam eski tas".

3079. Bayrak açmak.
Herkesi ülkü etrafında toplanmaya çağırmak.

3080. Bayrakları açmak.
Hırçınca, edepsizce bağırıp çağırmak.

3081. Bayramda seyranda.
Çok seyrek olarak, belli günlerde.

3082. Bayram değil, seyran değil, (düğün değil bayram değil) enîştem beni neye öptü?
Gösterilen bu yakınlığın, bu iltifatın (görünürde yok ama) gizli bir nedeni olacak.

3083. Bayram etmek.
Çok sevinmek.

3084. Bayram geçtikten sonra (getirdiğin) kınayı ...e yak.
Çok gerekli olduğu zamanda esirgediğin yardımı artık istemiyorum. Başına çalınsın.

3085. Bazı bazı.
Arada bir, ara sıra.

3086. Bedavadan ucuz.
Çok ucuz.

3087. Beğenmeyen kızını vermesin (küçük kızını versin).
Herkesin beğenip beğenmemesi umurumda değil.

3088. Bektaşi sırrı.
Çok gizli tutulan, kimsenin öğrenemediği sır.

3089. Belâ aramak.
Şuna buna çatarak tehlikeli bir durum yaratma yolunda olmak. krş. "Belasını aramak".

3090. Belâ çıkarmak.
Herkese zararı dokunacak bir durum yaratmak.

3091. Belâlar mübareki.
(Alay olarak) Uğurlu bir belâ, kavuştuğumuz belâ kutlu olsun.

3092. Belâsını aramak.
Kavga ederek ya da başka davranışlarıyle kendisi için tehlikeli olacak bir durum meydana gelmesine yol açmak. krş. "Belâ aramak".

3093. Belâsını bulmak.
Hak ettiği kötü duruma düşmek, kendisinin yol açmasıyle başına bir belâ gelmek.

3094. Belâya çatmak (düşmek, girmek).
Beklenmeyen bir belâ ile karşılaşmak.

3095. Belâyı berzah.[293]
İçinden çıkılması çok güç olan belâ.

3096. Belâyı satın almak.
Davranışlarıyle belâyı üzerine çekmek.

3097. Bel bağlamak.
Birisinin kendisine yardımı olacağına inanıp ona güvenmek.

3098. Beli açılmak.
1) Ağır bir şey kaldırmaktan beli incinmek.
2) Çişini tutamayacak bir beden sakatlığı bulunmak.

[293] berzah: (Arapça) Sıkıntılı yer, cehennem.

3099. Beli bükülmek.
1) Yaşlılık dolayısıyle beli öne doğru eğilmek.
2) Üzüntü yüzünden ruhça bir çöküntüye uğramak.

3100. Beli gelmek.
Cinsel yanaşma sırasında salgısı akmak.

3101. Belinden gelmek (Birinin).
Biri onun çocuğu olarak dünyaya gelmek.

3102. Belini bükmek (Bir durum birinin).
Büyük üzüntü içinde bırakmak ve bir şey yapamaz duruma getirmek.

3103. Belini doğrultmak (Kendisinin, başkasının).
Bozulmuş olan işini yoluna koyarak paraca güçlenmek (başkasını güçlendirmek).

3104. Belini kırmak.
1) Birini bir şey yapamayacak kadar hırpalamak.
2) Bir işin, yapılması en güç bölümünü yapmak.

3105. Belirli (belli) belirsiz.
Yarı belli, yarı belirsiz, çok az belli.

3106. Belli başlı.
1) Belirli.
2) Önemli.

3107. Bel vermek.
1) Duvar gibi dikey şeylerin ortası kamburlaşmak.
2) Tavan direği gibi yatay şeylerin ortası aşağı sarkmak.

3108. Ben bilmez miyim güttüğüm domuzun huyunu, (Güttüğüm domuzu bana öğretme.)
Uzun zaman bir arada bulunduğumuz o kötü adamı çok iyi bilirim. Böyle şeyleri yapar.

3109. Ben bu işte yokum.
Ben bu işe karışmam.

3110. Benden günah gitti, (Benden söylemesi).
Ben üzerime borç saydığım şeyi söyledim. Sözlerimi dinlemez, bildiğini yaparsa meydana gelecek kötü sonuçtan dolayı ben kendimi suçlu saymam.

3111. Bendeniz cennet kuşu.
(Şaka sözü) Ben zarif kulunuz.

3112. Benden söylemesi.
bkz. "Benden günah gitti".

3113. Benden uzak (ırak) olsun da Mısır'a sultan olsun.
Tek isteğim, benden uzak olmasıdır. En yüksek aşamaya ulaşsa bile onunla ilişkimi sürdürmek istemem. Kendisini kıskanmam da.

3114. Bende (sende, onda) o göz var mı?
Ben buna inanacak kadar saf mıyım?

3115. Ben derim bayram haftası, o anlar mangal tahtası.
Söylediğim sözü, hiç ilgisi olmayan biçimde anlıyor.

3116. Ben diyorum hadımım,[294] o diyor (soruyor) oğul uşaktan neyin var (çoluk çocuktan ne haber)?
Ben güçsüz bir kişi olduğumu, bu gibi işleri yapamayacağımı söylüyorum. O, benden yardım bekliyor, hâlâ birtakım işler yapmamı istiyor.

3117. Ben gidemem bendere[295], alışmışım kaba döşek mindere.
Nazlı büyümüş, refah içinde yaşamış. Bu koşulların bulunmadığı yerde edemez.

---

[294] hadım: (Arapça "hâdim" den) Enenmiş, kısırlaştırılmış erkek.
[295] bender: (Farsça) İskele.

3118. Ben hancı, sen yolcu (iken, oldukça)...
Özel durumlarımız, ilişkilerimiz böyle sürüp gittikçe (senin bana işin düşer).

3119. Benim de adım Yakup ama o kadar uzun değil.
Benim durumum da onunkinden (seninkinden) aşağı değil ama, onun gibi (senin gibi) gösteriş meraklısı değilim.

3120. Benim diyen.
Değme, kendine güvenen.

3121. Benim oğlum bina[296] okur, döner döner yine okur.
Çalışmaları verimli olmuyor, yerinde sayıyor, aynı şeyleri yineleyip duruyor.

3122. Benlik davası.
"Söz sahibi ben olmalıyım, benim dediğim olmalı" tutkusu.

3123. Ben sana hayran, sen cama tırman.
Beriki ötekine tutkun, ötekinin aldırış ettiği yok.

3124. Ben şahımı (şeyhimi) bu kadar severim, (Şahımı bu kadar severim).
Bağlılığımın, fedakârlığımın sınırı budur. Daha ileri gidemem.

3125. Benzetmek gibi olmasın.
Benzetmek amacıyle söylemiyorum ama bu durumda olan şöyle kötü bir örnek vardı.

3126. Benzi atmak, (Benzi uçmak), (Beti benzi kalmamak).
Korkudan, heyecandan ansızın benzi sararmak.

---

[296] bina: (Arapça) Arapça dilbilgisinde eylemliklerin çatı ve çekimlerini bildiren bölüm.

3127. Berabere kalmak.
Oyuncular ve yarışmacılar aynı sayıyı kazanıp birbirlerine denk gelmek, biri ötekini yenememek.

3128. Bereket versin.
1) (Satıcının, dilencinin iyi dileği) Tanrı size bol gelir, bol para versin.
2) Çok şükür, iyi ki...

3129. Berhudar ol.
Mutlu ol, ömrün uzun olsun, iyi günler göresin.

3130. Besiye çekmek.
Hayvanı semirtmek için çalıştırmadan beslemek.

3131. Besledik büyüttük danayı, (şimdi) tanımaz oldu anayı.
Onu yetiştirip adam eden biziz. Şimdi nankörlük ediyor, yüzümüze bakmıyor.

3132. Beş aşağı beş yukarı.
bkz. "Üç aşağı beş yukarı".

3133. Beş beş para mı saydı?
Bunu para ödeyerek almadı ya!

3134. Beşik kertme nişanlı.
Beşikte iken iki ana babanın nişanladığı çocuklar.

3135. Beş kardeş.
(Şaka sözü) Tokat.

3136. Beşlik simit gibi kurulmak.
Değerli kişi durumu takınarak bir yere yayılıp oturmak.

3137. Beş para etmez.
Hiç değeri yok.

3138. Beş paralık etmek.
bkz. "On paralık etmek".

3139. Beterin beteri.
En kötü sanılandan daha kötü.

3140. Beti benzi kalmamak.
bkz. "Benzi atmak".

3141. Beti bereketi olmamak.
Beklenen işi görmeye yetmemek, çabuk biter olmak.

3142. Betine gitmek.
Kötü karşılamak, utanç verici bulmak, ayıp saymak.

3143. Beyaza çekmek (Beyaz etmek).
Müsvedde durumundaki yazıyı başka bir kâğıda temiz olarak yazmak.

3144. Beyaz kitap.
İyi niyete dayanan, barışçıl bir sorunu aydınlatmak üzere bir kurum ya da hükümetçe yayımlanan kitap.

3145. Bey devesi (danası) gibi yan gelip geviş getirmek.
İş yapmadan yiyip içip keyfine bakmak.

3146. Bey (paşa) gibi yaşamak.
Bolluk içinde, zenginçe yaşamak.

3147. Beyin yıkamak.
Kişiyi kendi görüş ve düşüncelerinden ayırıp başka bir görüş ve düşünceyi benimser duruma getirmek.

3148. Beylik söz.
Herkesin söylediği, etkisi kalmamış söz.

3149. Beyni atmak.
bkz. "Tepesi atmak"

3150. Beyni bulanmak.

1) Sersemlemek, rahat düşünemez olmak.

2) Bir işin oluş biçiminden kötü bir şey sezinleyerek kuşkulanıp huzuru kaçmak.

3151. Beyninden vurulmuşa dönmek.

Çok üzücü bir haberle aşırı bir sarsıntıya uğrayıp düşünme yeteneğini yitirir gibi olmak.

3152. Beynine girmek.

1) Bir düşünce, kişinin aklına uygun gelmek.

2) Belletilen bir şeyi öğrenmek, ezberlemek.

3) Bir kişiyi bir şey yapmaya kandırmak.

3153. Beyni sulanmak.

Düzgün düşünemez olmak, bunamak.

3154. Bıçak çekmek.

Karşısındakini bıçakla yaralamaya davranmak.

3155. Bıçak kemiğe dayanmak.

Çekilen zahmet artık dayanılamayacak kerteye ulaşmak. krş. "Canına tak demek".

3156. Bıçak sırtı.

Çok yakın (aralık), çok az (fark).

3157. Bırak ki.

Bunları hesaba katmasak da.

3158. Bıyığını balta kesmemek (kesmez olmak).

Kimseden çekinmez duruma gelmek (durum takınmak), bir üstünlük duygusu içinde olmak, kalantorlaşmak.

3159. Bıyığı terlemek.

Bıyığı yeni yeni çıkmaya başlamak.

3160. Bıyığı yelli.
Kibirli, gururlu.

3161. Bıyık altından gülmek.
Birinin durumuna, belli etmeden gülmek, böyle bir duruma sevindiği halde bunu sezdirmemeye çalışmak, bu duruma düşenle içinden alay etmek.

3162. Bıyık burmak.
1) Bıyığını başparmakla işaretparmağı arasında döndürerek bükmek.
2) Erkeklik, yiğitlik, kabadayılık taslamak.

3163. Bıyık falına varmak.
Güç bir durum karşısında bıyığı ile oynayarak düşünceye dalmak.

3164. Biçilmiş kaftan.
(Ona) Çok uygun (bir iş).

3165. Biçime sokmak, (Biçim vermek).
İyi bir biçime koymak, uygun biçimli bir duruma getirmek.

3166. Biçimine getirmek, (Punduna getirmek), (Presesine getirmek), (Usturubuna getirmek), (Dengine getirmek).
Tam sırasını bulmak, fırsat gözetip en uygun zamanını ve durumunu yakalamak.

3167. Biçim vermek.
bkz. "Biçime sokmak".

3168. Bildiğinden şaşmamak (kalmamak).
Hiç bir etkiye aldırış etmeyerek doğru saydığı davranışını sürdürmek.

3169. Bildiğini okumak.
Herkes ne derse desin, istediği gibi davranmak.

3170. Bildiğini yapmak.
Öğütleri dinlemeyerek tutumunu sürdürmek.

3171. Bildik çıkmak.
Kendisini ya da ailesini tanıdığı bir kimse ile, bu ilişkiyi belirterek konuşmak.

3172. Bile bile lâdes.
Bile bile aldanmış görünme, kötü bir durumu –öyle gerektiği için– bilerek kabullenme.

3173. Bileğine güvenmek.
Gücüne ya da hünerine güvenmek.

3174. Bilgiçlik taslamak.
Kendini bilgili göstermek istemek.

3175. Bilincine varmak.
Bilinçli olarak kavramak.

3176. Bilir bilmez.
Bilip bilmediğini hesaba katmadan, yarım bilgi ile.

3177. Bilmediğin (bilmiyorsun) bu boku, git mektebinde oku.
Madem ki (bu uğursuz şeyi) bilmiyorsun, onunla uğraşıp durmanın anlamı var mı? Bari öğren de sonra ilgilen.

3178. Bilmezlikten (bilmemezlikten) gelmek.
Bilmez görünmek, davranmak.

3179. Bin (bin bir) ayak bir ayak üstüne.
Hepsi ayakta büyük bir insan kalabalığı.

3180. Binde bir.
Pek seyrek olarak.

3181. Bin derde deva.
Pek çok işe yarayan, çeşit çeşit gereksemeleri karşılayan, her sıkıntıyı gideren.

3182. Bin (kırk) dereden su getirmek.
Çok dolambaçlı gerekçeler ileri sürmek, birçok aldatıcı diller dökmek.

3183. Bindiği (oturduğu) dalı kesmek.
Kendisine gerekli ve yararlı olan şeyi eliyle yok etmek.

3184. Bini bir paraya.
Pek çok ve ucuz.

3185. Binin yarısı beş yüz (o da bizde yok).
(Şaka sözü) Öyle uzun uzun düşünüp tasalanacak ne var!

3186. Bin kalıba girmek.
Birbirine benzemeyen birçok iş, düşünce değiştirmek.

3187. Bin kat.
Pek çok, kıyaslanamayacak ölçüde (üstün).

3188. Bin pişman olmak.
Çok pişmanlık duymak.

3189. Bir abam var atarım, nerde olsa yatarım.
Eşyam, güç beğenirliğim yok. Tek başımayım. Basit bir yaşayışa kanaat ederim. Başkalarının beğenmediği yerde gönül hoşluğu ile kalırım.

3190. Bir ağızdan.
Hepsi seslerini, sözlerini birleştirerek, hep birden.

3191. Bir alan pişman, bir almayan.
Öyle gösterişli ki herkes edinmek istiyor. Ama alan da bir işe yaramadığını anlıyor.

3192. Bir ara.
bkz. "Bir aralık".

3193. Bir araba laf.
Pek çok laf, bir yığın söz.

3194. Bir arada.
Birlikte, toplu olarak.

3195. Bir aralık, (Bir ara).
1) İşler arasında kısa bir süre.
2) Geçmişte bir zaman.

3196. Bir araya gelmek.
Bir yere toplanmak.

3197. Bir aşağı bir yukarı dolaşmak.
Yolun bir parçası üzerinde gidip gelmek.

3198. Bir atımlık barutu olmak.
Yapabileceği pek az şeyi bulunmak.

3199. Bir avuç.
1) Bir avuç dolduracak kadar.
2) Az sayıda (insan).

3200. Bir ayağı çukurda olmak.
Çok yaşlanmış, ölümü çok yaklaşmış olmak.

3201. Bir ayak önce (evvel).
Olabildiği kadar ivedi olarak, çarçabuk. krş. "Tez elden".

3202. Bir ayak üstünde bin yalan söylemek.
Ayak üzeri bir konuşmalık zaman içinde birçok yalan söylemek.

3203. Bir bakıma.
Değişik bir görüşle, başka yönden bakılırsa.

3204. Bir baltaya sap olmak.
Belirli bir iş sahibi olmak.

3205. Bir bardak suda fırtına koparmak (yaratmak).
Küçük bir sorunu, ortalığı gürültüye veren büyük bir olay durumuna getirmek.

3206. Bir (tek) başına.
Yalnız kendisi, başka birinin yardımı olmaksızın, yanında kimse bulunmadan.

3207. Bir baştan (uçtan) bir başa (uca).
Bir alanın bir sınırından öbür sınırına kadar. krş. "Baştan aşağı", "Boydan boya".

3208. Bir ben bilirim, bir de Allah.
Çektiğim sıkıntıyı kimselere açmadım. Onun ağırlığını benimle Tanrı'dan başka kimse bilmez.

3209. Bir bir.
Teker teker, ayrı ayrı.

3210. Birbirine düşmek.
Aralarında anlaşmazlık çıkıp birbiriyle uğraşmaya başlamak.

3211. Birbirine girmek.
Aralarında kavga çıkıp birbirlerine şiddetle saldırmak.

3212. Birbirinin ağzına tükürmek.
Yalan söylemekte, kötü bir davranışta ağız birliği yapmış bulunmak.

3213. Bir boy gitmek.
Aradaki uzaklık boyunca gitmek.

3214. Bir bu eksikti.
Sürüp giden sıkıntılar yetmiyormuş gibi şimdi bir de bu çıktı.

3215. Bir buldu iki ister, akça buldu çıkın ister.
Eline geçene şükretmez de hep daha fazlasını ister.

3216. Bir çekirdek geri kalmamak.
Bir kimseden pek az da olsa aşağı kalmama, onunla aynı düzeyde bulunma çabası içinde olmak.

3217. Bir çıktı pir çıktı.
Bir tane yetişti; ama eşi bulunmaz bir tane.

3218. Bir çırpıda (çıkarmak).
Ele alır almaz, bir davranışta (yapıp bitirmek).

3219. Bir çift söz.
Bir iki söz.

3220. Bir çuval inciri berbat (murdar, bok) etmek.
Yolunda olan bir işi, yanlış davranışıyle kötü bir duruma sokmak

3221. Bir daha.
İkinci kez.

3222. Bir dalda dokuz ceviz görmeyince taş atmamak, (Cevizi çift görmezse ağaca taş atmamak).
Çok kazançlı olmayan işe girişmemek.

3223. Bir dalda durmamak.
Sık sık iş ve tutum değiştirmek.

3224. Bir damla.
1) (Sıvılar için) Pek az.
2) (Çocuklar için) Pek küçük.

3225. Bir dediği iki olmamak.
Her istediği hemen yapılmak.

3226. Bir deri bir kemik (kalmak).
Pek zayıf çok zayıflamış (olmak).

3227. Bir dikili (dikili bir) ağacı olmamak.
Toprak üstünde hiç bir malı bulunmamak.

3228. Bir dikiş payı.
Bir dikiş yapılabilecek kadar yer.

3229. Bir dilim ekmekle aç, bir dilim ekmekle tok olmak.
Yaşamak için çok şeye gerekseme duymamak, pek az şeyle yetinir olmak, kanaatkâr olmak.

3230. Bir dirhem bal için bir çeki keçiboynuzu çiğnemek.
Çok geniş iş yaparak az bir verim elde etmek.

3231. Bir don bir gömlek.
Yarı çıplak, üstünde hemen hemen bir donla bir gömlekten başka bir şey olmadığı halde.

3232. Bir dudağı yerde, bir dudağı gökte.
Masallardaki Arap gibi korkunç ve çirkin.

3233. Bir düşünce (-dir) aldı (Bir kişiyi).
Uzun uzun düşünmeye, bir çözüm yolu aramaya başladı.

3234. Bir düziye.
Sürekli olarak, durmadan, ardı arası kesilmeksizin.

3235. Bire bin katmak.
Olan şeyi abartarak anlatmak, başkasının sözünü aktarırken onun söylemediği birçok şeyler eklemek.

3236. Birebir gelmek (ilaç).
Etkisini hemen ve kesin olarak göstermek.

3237. Bir eli kan, bir eli katran.
Çeşit çeşit kötülükler yapmasıyle tanınmış kişi.

3238. Bir eli yağda, bir eli balda olmak.
Bolluk içinde bir yaşayışı olmak.

3239. Bir elle verdiğini öbür elle almak.
Bir kimseye sağladığı yararı, başka bir davranışıyle geçersiz duruma sokmak.

3240. Bir gömlek aşağı.
Bir derece daha düşük.

3241. Bir gömlek fazla eskitmiş olmak (Birinden).
Daha yaşlı ve daha tecrübeli olmak.

3242. Bir gözünü kör, bir kulağını sağır etmek (kendisinin).
Kimi şeyleri görmemiş, kimi şeyleri duymamış gibi davranmak.

3243. Bir güzel.
Güzel bir biçimde, çok iyi bir yolda.

3244. Bir hal olmak (Birisi, birisine).
1) Birisi bir şey yapa yapa olağanüstü yorulmak. krş. "Bir olmak".
2) Birisinde niteliği bilinmeyen bir hastalık ya da eskiden kendisinde bulunmayan birtakım davranışlar görülmek.

3245. Bir hoşluğu olmak.
Hasta gibi bir hali, bir neşesizliği olmak, üzerinde bir uyuşukluk, isteksizlik bulunmak.

3246. Bir içim su.
Çok güzel bir kadın.

3247. Biri eşikte, biri beşikte.
Çocukları hep küçük küçük.

3248. Bir iğne bir iplik kalmak (olmak).
bkz. "İğne ipliğe dönmek".

3249. Bir iki.
Birden çok, dörtten az sayıda.

3250. Birinden biri.
Bir yerde toplu olarak bulunan kişilerden ya şu ya bu.

3251. Biri vardı geceden, biri düştü bacadan.
Eski gailenin üzerine bir yenisi geldi.

3252. Bir kaba işemek (İkisi, hepsi).
Kötü işlerde aynı düşünce ve eğilimi beslemek.

3253. Bir kalemde.
Bir işlemde ve toptan.

3254. Bir kapıya çıkmak (Hepsi).
Aynı sonucu doğurmak.

3255. Bir kaşık suda boğacak (Birini).
Elinden gelse gık dedirtmeden öldürecek.

3256. Bir kazanda kaynamamak, (İkisi bir kazanda kaynamamak).
Anlaşamaz, uyuşamaz, uzlaşamaz, kaynaşamaz durumda olmak.

3257. Bir koşu (gitmek).
Koşa koşa, fırlayıp (gitmek).

3258. Bir köroğlu, bir ayvaz.
Bir karı, bir koca, çoluk çocuk yok.

3259. Bir kulağından girip bir (öbür) kulağından çıkmak (Söz).
Söylenen söze önem vermemek, kulak asmamak.

3260. Bir mum al da derdine yan.
Başkalarıyle uğraşacağına, sen kendi derdini düşün. Ona üzül dur!

3261. Bir nalına bir mıhına.
bkz. "Hem nalına hem mıhına".

3262. Bir olmak (Söyleye söyleye).
Söyleye söyleye bitkin hale gelmek. krş. "Bir hal olmak 1)"

3263. Bir o yana bir bu yana.
Bir şuraya bir buraya, çeşitli yönlere.

3264. Bir paralık olmak.
İtibarsız, değersiz, kötü, işe yaramaz bir duruma düşmek.

3265. Bir pire için yorgan yakmak, (Pire için yorgan yakmak).
Önemsiz bir istek uğruna ya da küçük bir zarardan kurtulmak için çok büyük bir zararı göze almak.

3266. Bir pula satmak (Birini).
Bir kimseyi bir çıkar uğruna harcamak.

3267. Bir sıkımlık canı olmak.
Pek cılız ve güçsüz olmak.

3268. Bir solukta.
Çarçabuk, hemen.

3269. Bir sözünü iki etmemek (Birinin).
Birinin her istediğini, tekrarlamasına gerek olmadan yapmak; her dediğini hemen yerine getirmek.

3270. Bir sürü.
Bir yığın, pek çok (eşya ya da insan).
(İnsanlar için kullanılırsa aşağısama sözüdür.)

3271. Bir şeye benzememek.
Kötü nitelikte olmak, işe yaramaz durumda olmak.

3272. Bir tahtada.
Bir defada, yekten, hepsini birden.

3273. Bir tahtası eksik (olmak).
bkz. "Aklının çivisi eksik".

3274. Bir taşla iki kuş vurmak.
Bir eylemle, işe yarar iki sonuç elde etmek.

3275. Bir vakitler (Bir vakit), (Bir zamanlar), (Bir zaman).
Vaktiyle, geçmiş zamanda.

3276. Bir varmış, bir yokmuş.
1) (Masala başlarken söylenen bir söz) Eskiden, vaktiyle.
2) Daha dün sağdı; ne yazık ki bugün ölüdür.

3277. Bir yakadan baş çıkarmak.
Bir çatı altında dirlik ve düzenlik içinde yaşamak.

3278. Bir yastığa baş koymak.
Karı, koca acı, tatlı günlerde birbirlerini desteklemiş olmak.

3279. Bir yastıkta kocamak.
Karı koca birlikte uzun bir ömür sürmek.

3280. Bir yaşıma daha girdim.
Şimdiye değin rastlamadığım çok şaşılacak bir durumla karşılaşmış bulunuyorum.

3281. Bir yiyip bin şükretmek.
Kötü durumda olanlara bakarak kendi durumunun değerini bilmek.

3282. Bir yol
Bir kez.

3283. Bir zeytin verir ağzına, bir tulum tutar ardına.
bkz. "Ağzına bir zeytin verip ardına bir tulum tutmak".

3284. Bismillâh demek.
Bir işe uğurlu olması dileğile başlamak.

3285. Biti kanlanmak.
Yoksul bir kişi para kazanıp durumunu düzeltmeye başlamak.

3286. Bit yeniği.
Bir işin, sağlam görünmesine karşın güven vermeyen ve anlaşılmayan yönü.

3287. Biz attık kemik (sümük) diye, el (âlem) kaptı ilik diye.
Bizim işe yaramaz diye vazgeçtiğimizi, başkaları değerli bularak kabul etti.

3288. Biz bizeyiz.
Aramızda yabancı yok.

3289. Bize de mi loio?
Bize de yutturamazsın ya! Senin dalaverelerini bilmez miyiz? Bizi de mi aldatmaya kalkışıyorsun?

3290. Bizim evde yalanırsın, Kirkor'un bağında mı ürürsün?
Nankör, iyiliği bizden görüyorsun. Neden bize hizmet etmiyor da yabancılara hizmet ediyorsun?

3291. Bizim gelin bizden kaçar, tutar ele başın (kıçın) açar.
Eylemlerinde bir dengesizlik var: En yakınlarına karşı çok çekingen davranıyor da yabancılardan hiç bir şeyini esirgemiyor.

3292. Bizim it (köpek) size (sizin köye) balta getirdi mi?
Daha önce tanışmadığı birisiyle ilişki kurmak üzere gidecek. Söze niçin geldiğini belirtmekle başlamalı. Ama uygun bir gerekçe düşünemiyor. Böyle densizce ve anlamsız bir şey söylemek durumunda.

---

* Sümük: Eski Türkçede "kemik" demek olan "sünük"

3293. Bizim tavuk bir yumurta yumurtlar, yedi mahalle duyar; elin kısrağı küheylân doğurur, (hiç) sesi çıkmaz.
Bizim küçük bir kazancımız elâlemin dilinde dolaşır. Başkalarının kazandığı milyonları kimse görmez.

3294. Biz kırk kişiyiz, birbirimizi biliriz.
Birbirimizi çok yakından tanıyan kimseleriz. Onun öyle üstün bir durumu olmadığını biliriz.

3295. Biz leblebi deyinceye kadar pazar savulur.
Biz kararımızı verinceye kadar yapılacak işin zamanı geçecek. Onun için hemen kararımızı verip uygulamaya başlayalım. Herkes bizi beklemez.

3296. Boğaz boğaza (gırtlak gırtlağa) gelmek.
Birbirini boğmak istercesine kavga etmek.

3297. Boğaz derdi.
1) Yaşamak için kazanç sağlama kaygısı.
2) Yemek pişirme, hazırlama sıkıntıları.

3298. Boğazı işlemek.
Durmadan bir şeyler yemek.

3299. Boğazı kurumak.
Çok konuşmaktan, bağırmaktan sesi çıkmaz olmak.

3300. Boğazına basmak.
bkz. "Gırtlağına basmak".

3301. Boğazına dizilmek, (Boğazından geçmemek).
Bir kimse yediği bir şeyi ya iştahsızlığı ya da bir yakınının çok sevdiği yemek olması ve onun yiyemediğine üzülmesi yüzünden rahat rahat ve lezzetini alarak yutamamak.

3302. Boğazına durmak.
Yediği şeyi yutamamak, yediği şey boğazında kalıp daha ileri geçememek.

3303. Boğazına düşkün.
Yemeyi içmeyi çok seven, güzel yiyecekler arayan (kişi).

3304. Boğazına (gırtlağına) sarılmak.
Boğmak ister gibi tutup kavgaya girişmek.

3305. Boğazından geçmemek.
bkz. "Boğazına dizilmek".

3306. Boğazından (gırtlağından) kesmek.
Para artırmak için yiyecek giderlerini kısmak.

3307. Boğaziçinde kavga var.
(Şaka sözü) Sofraya saldırıldı, yemek yenmekte.

3308. Boğaz kavgası.
Geçim için uğraşıp didinme.

3309. Boğaz ola.
Afiyet olsun, iştahınız açık olsun.

3310. Boğaz tokluğuna çalışmak.
Ayrıca para almadan, sadece karnını doyurma karşılığı olarak çalışmak.

3311. Boğuntuya getirmek.
Utandıracak ya da bir şey söylemesine fırsat vermeyecek yolda şaşırtıp bunaltarak bir kimseye bir şey kabul ettirmek ya da yüksek fiyatla mal satmak.

3312. Bohçasını koltuğuna vermek.
İşine son verip kovmak.

3313. Bok atmak.
İftira etmek, leke sürmek, kara çalmak.

3314. Bok etmek.
Düzeltilmesi güç bir duruma sokmak, bozmak, berbat etmek.

3315. Bok karıştırmak.
Kötülük getirecek işler yapmak, kötü sonuçlar verecek işlerle uğraşmak.

3316. Bokluğu çıkmak.
Bozuk, kirli yönü ortaya çıkmak, düzeltilmesi güç olan aksaklığı anlaşılmak.

3317. Boktan künet[297].
Çok kötü, derme çatma.

3318. Boku bokuna, (Pisi pisine).
Kötü bir nedenle, boşu boşuna, yok yere.

3319. Bokunda boncuk bulmak (Birinin).
Bir kimseye değerinin çok üstünde yer ve önem vermek.

3320. Bokunu çıkarmak (Bir işin, bir şeyin).
Bir işi ya da bir şeyi, uğraşa uğraşa çok bozuk, kötü, zararlı bir duruma getirmek.

3321. Boku püsürü[298].
Hoşa gitmeyen, can sıkan şey ve onun ayrıntıları, eklentileri.

3322. Bokuyla kavga etmek.
Hiç yoktan kavga çıkarmak, kavga etmek için bahane aramak, çok sinirli ve geçimsiz olmak.

3323. Bok üstün bok.
Pek çok kötü.

---

[297] künet: Farsça "yapar" demek olan sözcük, burada "yapılmış" anlamına kullanılmıştır.

[298] püsür: Kir, pis.

3324. Bokyedi başı.
Kötü bir düzende her iş kendisinin buyruğuyle yapılan; karışık ve kötü işler, buyruğuna göre düzenlenen kişi.

3325. Bok yemek.
Çok kötü ve sinirlendirici bir iş yapmak.

3326. Bok yemek düşer (Birine).
O herifin bu işe burnunu sokması, büyük bir küstahlıktır karışmaması, susması gerekir.

3327. Bok yemenin Arapçası.
Densizliğin, küstahsızlığın, kötü eylemlerin en yoğunu.

3328. Bok yoluna gitmek.
Yararsız, gereksiz, belki de zararlı bir şey uğruna yok olmak, boşu boşuna heder olmak.

3329. Bol kaseden.
Bol bol, ölçüsüz olarak, çok.

3330. Borca batmak.
Çok borç içinde olmak. krş. "Borç girdiğa çıkmak".

3331. Borca girmek.
Borç etmek, borçlanmak.

3332. Borcunu bilmek.
Borcunu zamanında öder olmak.

3333. Borcunu kapatmak.
Borcunu ödeyip bitirmek.

3334. Borç almak, (Borç etmek).
Daha sonra ödemek üzere birinden para almak.

3335. Borç benim kasavet senin mi?
Borcunu düşünmek borçluya düşer. Sen niçin üzülüyorsun?

3336. Borç (ödev) bilmek (saymak).
Bir şey yapmayı, kendisi için yerine getirilmesi zorunlu bir iş olarak kabul etmek.

3337. Borç bini aşmak.
Borç pek çoğalmak, altından kalkılması güç bir durum almak.

3338. Borç etmek.
bkz. "Borç almak".

3339. Borç gırtlağına çıkmak (Gırtlağına kadar borcu olmak).
Pek çok borcu olmak, borçtan nefes alamaz olmak. krş. "Borca batmak".

3340. Borç harç.
Borç ederek ve benzeri yollara baş vurarak.

3341. Borç yemek.
Borç ederek geçinmek.

3342. Boru mu (bu)?
Ne sandın? Küçümsenecek, önem verilmeyecek şey değil.

3343. Borusunu çalmak (Birinin).
Çıkar sağladığı kimsenin davasını gütmek. krş. "Kimin arabasına binerse onun türküsünü çağırmak".

3344. Borusu ötmek.
Sözü geçer olmak.

3345. Bostan korkuluğu.
1) Kuşlar ürküp yaklaşmasınlar ve ürüne zarar vermesinler diye tarlaya dikilen insan biçimindeki nesne. 2) İş başında bulunduğu halde görevini yapmayan, sözü geçmeyen, işi şunun bunun eline bırakmış olan göstermelik kişi.

3346. Boşa çıkmak (Umut, düşünce, emek).
Sonuç vermemek, gerçekleşmemek, beklenen şey elde edilememek.

3347. Boşa gitmek (Harcanan emek, para).
Bir işe yaramadan yok olmak.

3348. Boşa koysam dolmaz (koydum dolmadı), doluya koysam almaz (koydum almadı).
Bu güç işi yoluna koymak için düşünüp taşınıyor, bir çözüm yolu bulamıyorum.

3349. Boşan da semerini ye.
Ne tepinip duruyorsun be hayvan! İstediğin kadar kız, köpür, umurumda değil. Bana hiç bir şey yapamazsın.

3350. Boş atıp dolu tutmak (vurmak).
Umutsuz olarak girişilen iş iyi sonuç vermek.

3351. Boş bulunmak.
1) Karşısındakine söylenmesi sakıncalı olan bir şeyi, işin bu yönünü düşünmeden söyleyivermek.
2) Dikkatsiz ve dalgın bulunmak.

3352. Boş düşmek.
Din nikâhına göre, karının kocasından boşanmış sayılmasını gerektiren bir durum meydana gelmek.

3353. Boş gezenin boş (baş) kalfası.
İşsiz güçsüz dolaşan bir adam.

3354. Boşu boşuna.
Gereksiz yere, büsbütün boşuna.

3355. Boş vermek.
Önem vermemek, aldırmamak. krş. "Siktir et 1)"

3356. Boş yere.
Gereksiz, yararsız yere.

3357. Boyacı küpü değil ki (hemen daldırıp çıkarasın).
O kadar kolay ve çabuk yapılacak bir iş değil. Emek ve zaman ister.

3358. Boya çekmek (Çocuk).
Şişmanlamaksızın boyu uzamak. krş. "Boy atmak".

3359. Boy aptesti.
İslâm dinindeki gusül: Bütün vücudu yıkamakla birlikte boğaza kadar ağzın içini çalkalama ve genize kadar burun içine su çekme.

3360. Boy atmak (almak, sürmek).
Boyu uzamak. krş. "Boya çekmek".

3361. Boy bos.
Boy ve endam, boy ve biçim.

3362. Boy boy.
Çeşitli büyüklükte ve kalitede.

3363. Boydan boya.
Bir uçtan öbür uca. krş. "Bir baştan bir başa".

3364. Boy göstermek.
Bir iş yapmayarak sadece gösteriş için bir yerde bulunmak.

3365. Boylu boyunca.
Boyu uzunluğunca, bütün boyu ile.

3366. Boynu armut sapına dönmek.
Çok zayıflayıp boynu incelmek.

3367. Boynu bükük.
Kimsesiz, üzgün, acınacak ve yardım bekler durumda.

3368. Boynu eğri (Birine karşı).
Her hangi bir nedenle, kendisini o kimsenin istediğini yapmaya borçlu sayan.

3369. Boynum kıldan ince.
Adaletli yargı karşısında verilecek her cezaya razıyım.

3370. Boynunda kalmak.
Birine iletilmesi kendisinden rica edilen sözü iletmediği ya da birine ödenecek parayı ödemediği için üzerinde bir borç kalmak.

3371. Boynunun borcu.
Yapılması gereken ödevi.

3372 Boynunu vurmak.
Başını keserek öldürmek.

3373. Boynuz çekmek.
bkz. "Şişe çekmek".

3374. Boynuz isterken kulaktan olmak.
bkz. "Dimyat'a pirince giderken..."

3375. Boynuz takmak.
Bir koca, karısı başka bir erkekle ilişki kurarak aldatılmak.

3376. Boy ölçüşmek (Birisiyle).
Durumu iyi olan birisinden kendisinin daha geri olmadığını gösterecek davranışlarda bulunmak.

3377. Boyu bacadan mı aştı? (Kızın).
Daha evlenecek yaşta değil.

3378. Boyu boyuna, huyu huyuna uymak.
Her ikisi birbirine denk olmak..

3379. Boyu devrilesi (devrilesice).
Geberesice.

3380. Boyun bir karış uzadı.
(Alay sözü) Gereği olmayan o işi yapmakla sanki yükseldin.

3381. Boyunduruk altına girmek.
Başkasının baskı ve buyruğu altında yaşamak.

3382. Boyun eğmek.
bkz. "Baş eğmek".

3383. Boyun kesmek.
Birisine karşı saygı ve bağlılık gösterisi olarak başını öne eğmek. krş. "Baş eğmek".

3384. Boyunun ölçüsünü almak.
İddialı bir kişi, girıştiği işi başaramayıp yetersizliğini anlamak.

3385. Boyu sırık aklı kıvık[299] (yılık).[300]
Boyu uzun ama aklı az.

3386. Boy vermemek (Su).
İnsan boyunu aşacak kadar derin olmak.

3387. Bozuk çalmak.
Canı sıkılmış, suratı asılmış olmak.

3388. Bozuk düzen.
1) Düzeni bozuk, düzensiz olarak, yetersiz bir düzen içinde.
2) Toplum yönetiminde uygulanan yanlış kurallar dizgesi.

3389. Bozum olmak.
Sözü ya da davranışı iyi karşılanmadığından utanacak duruma düşmek.

---

[299] kıvık: Tam kapanmayıp aralık kalan (kapı).
[300] yılık: Tam kapanmayıp aralık kalan (kapı).

3390. Bozuntuya vermemek.
Farkına vardığı bir yanlışı ya da hoşuna gitmeyen bir durumu anlayamamış gibi davranmak.

3391. Bölük pörçük.
Tam yararlı olmayacak biçimde parça parça.

3392. Börtü böcek.
Böcek möcek, böcek türü yaratıklar.

3393. Böyle böyle.
Böylelikle, gitgide, giderek, gittikçe.

3394. Böylesine can kurban.
Düşük nitelikte olanlarla kıyaslanamayacak güzellikte olan bu ve benzerleri, her türlü fedakârlığa değer.

3395. Bu aptesle daha çok namaz kılınır.
Küçümsediğiniz bu inanışla, bu tutumla, bu araçla, işler uzun süre daha yürütülür.

3396. Bucak bucak kaçmak.
Biriyle karşılaşmamak ya da bir şeyle ilişki kurmamak için ortada görünmemeye çalışmak.

3397. Bugün buldum bugün yerim, yarına Allah kerim.
Her gün elime ne geçerse harcar, günümü gün ederim. Yarını düşünmem.

3398. Bugünden tezi yok.
Hemen şimdi.

3399. Bugünden yarına.
1) Şimdi yaşayan insanlardan gelecek kuşaklara.
2) Az zaman içinde.

3400. Bugün dünden güzelsin (dedik, yine yaranamadık).
Hoşuna gidecek çeşit çeşit sözler söyledim.

3401. Bugüne bugün...
Unutma ki bugünün ölçüleriyle...

3402. Bugünkü günde.
Bu zamanın koşulları içinde, bilinen koşullar altında, şimdi.

3403. Bugün peşin, yarın veresiye.
Bugün peşin para ile satış yapıyorum. Yarın veresiye satış yapacağım. (Her zaman böyle söylendiği için, veresiye satış zamanı hiç gelmeyecektir.)

3404. Bugün yarın.
Şu bir iki gün içinde.

3405. Bu (o) kadar kusur kadı kızında da bulunur.
Sözünü etmeye değmeyecek kadar küçük, önemsiz bir kusurdur.

3406. Bulanık suda balık avlamak.
Karışık bir durumdan yararlanarak çıkar sağlamak.

3407. Buldukça bunamak.
Durumu iyileştikçe daha iyisini istemek.

3408. Buldun bal alacak çiçeği.
Yararlanacak kişiyi ya da şeyi yakaladın.

3409. Bulgurlu'ya gelin mi gidecek?
Neden bu kadar süsleniyor?

3410. Bulunmaz Bursa (Hint) kumaşı mı?
Pek az bulunur, üstün değerli bir şey (ya da kişi) değil ya!

3411. Bulup buluşturmak.
Şuradan buradan bulmak, ne yapıp yapıp bulmak.

3412. Buluttan (kıldan) nem kapmak (almak).
En küçük şeylerden alınmak.

3413. Buna değdi (idi), buna değmedi (idi) diyerek.
Önce beğenmeyip bıraktığı şeyleri –gerekseme dolayısıyle– yeniden gözden geçirip daha az kötü olanlarından başlayarak seçe seçe.

3414. Bunda bir iş var.
Olayın her halde bir içyüzü, durumun şimdi bilinmeyen gizli bir yönü var.

3415. Bundan böyle.
Bundan sonra.

3416. Bundan iyisi can sağlığı.
Bu en iyisidir; daha iyisi olamaz.

3417. Bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu, (Bu perhiz ne, bu lahana turşusu ne?
Sözleri ve davranışları birbirini tutmuyor, çelişiyor.

3418. Bununla birlikte (beraber).
Bu böyle, ama..., şu da var ki...

3419. Burcu burcu (kokmak).
Pek güzel (kokmak).

3420. Burnu bile kanamamak.
Büyük bir kazadan yarasız beresiz kurtulmak.

3421. Burnu büyümek.
Büyüklenmek, kibirlenmek. krş. "Burnu havada olmak", "Burnu Kaf dağında olmak".

3422. Burnu düşmek.
Burnuna koklanamayacak kadar pis bir koku gelmek, böyle bir kokudan burnu görev yapamaz olmak.

3423. Burnu havada (olmak).
Herkese yukardan bakar, kibirli (olmak). krş. "Burnu büyümek", "Burnu Kaf dağında olmak"

3424. Burnu Kaf dağında (olmak).
Çok kibirli, herkese çok yukardan bakar (olmak). krş. "Burnu büyümek", "Burnu havada".

3425. Burnuna girmek (Birinin).
Birine pek sokulmak.

3426. Burnundan (fitil fitil) gelmek.
Elde ettiği güzel şey, arkasından gelen üzüntüler dolayısıyle kendisine zehir olmak.

3427. Burnundan kıl aldırmamak.
Davranışlarına karşı hiç söz söyletmemek, en küçük bir eleştiriye ya da itiraza sinirlenip köpürecek kadar huysuz olmak.

3428. Burnundan solumak.
Çok öfkelenip sinirlenmiş olmak.

3429. Burnundan (gagasından) yakalamak (Birini).
Kaçamak bulamayacağı, kıpırdayamayacağı duruma getirmek.

3430. Burnunda (gözünde) tütmek (Biri, bir şey).
Çok özler, çok arar, çok ister olmak.

3431. Burnunu çekmek.
1) Sümüğünü nefesiyle burnunun yukarısına çekmek.
2) Umduğu şeyi ele geçiremediğinden ağlamaklı olmak.

3432. Burnunu kırmak.
Büyüklenen kimseyi sert eylemlerle hırpalayarak artık büyüklenemez duruma getirmek.

3433. Burnunun dibinde (Birinin).
Çok yakınında.

3434. Burnunun dikine (doğrusuna) gitmek, (Dikine gitmek).
Kimseyi dinlemeyerek kendi bildiğini yapmak.

3435. Burnunun direği sızlamak.
1) Bir yerinin acısı, burun direğini sızlatacak kadar aşırı olmak.
2) Yakınlarından birinin durumuna çok üzülüp acımak.

3436. Burnunun ucunu görmemek.
1) Dikkatsizlik, sarhoşluk gibi nedenlerle çok yakınında olan şeyi, ayak bastığı yeri görememek.
2) Az sonra meydana geleceği açık olan durumu görememek.

3437. Burnunun yeli harman savuruyor.
1) Çok böbürleniyor, büyükleniyor.
2) Çok öfkelenmiş.

3438. Burnunu sıksan canı çıkar.
Çok üzüntülü, çok sıkıntılı.

3439. Burnunu sokmak, (Her şeye burnunu sokmak).
Kendisiyle ilişkisi bulunmayan işe karışmak.

3440. Burnu sürtülmek.
Taşkın davranışlarının cezasını çekerek ya da güçlükler ve başarısızlıklarla karşılaşarak artık ılımlı bir yol tutmak.

3441. Burnu yere düşse almaz.
Kendini beğenmiş, kibirli, başı her zaman yukarıda, aşağılara bakmaz.

3442. Burun buruna gelmek.
İki ayrı yönden gelirlerken birbirlerine çok yaklaşmak.

3443. Burun kıvırmak.
Beğenmeyip küçümsemek.

3444. Buyur etmek.
Konuğu "buyurun" diye ve saygı ile karşılayıp içeri almak ya da sofraya çağırmak.

3445. Buyurun cenaze namazına.
İstenmeyen bir sonuçtu bu; oldu. Ne yazık ki, durumu düzeltmek için yapılacak bir şey yok.

3446. Buz bağlamak.
bkz. "Buz tutmak".

3447. Buz kesilmek.
1) Buz gibi soğumak.
2) Şaşılacak ya da üzülecek bir durum karşısında donakalmak.

3448. Buz kesmek.
Çok üşümek, vücudu buz gibi olmak.

3449. Buzlar çözülmek.
Aradaki soğukluk, dargınlık kalkmak.

3450. Buz tutmak, (Buz bağlamak).
Üzeri buzla kaplı duruma gelmek.

3451. Buz üstüne yazı yazmak.
1) Bir kişiye, üzerinde etki yapmayan sözler söylemek.
2) Etkisi çok az süren bir iş yapmak.

3452. Bütün bütüne.
Tamamiyle, büsbütün.

3453. Büyük aptes.
1) İnsan dışkısı.
2) İnsanın, dışkısını çıkarma gereksemesi.

3454. Büyük oynamak.
Çok para koyarak kumar oynamak.

3455. Büyük (söz) söylemek.
1) Kendisinin başına da böyle bir hal gelebileceğini düşünmeyerek başkasının başına gelen kötü bir durumla alay etmek, bu durumundan dolayı başkasını kınamak.
2) Kötü bir duruma düşmeyeceğini ya da böyle bir duruma meydan vermeyeceğini ileri sürmek.

3456. Büyük sözüme tövbe!
Kötü bir duruma meydan vermeyeceğimi söylüyorum ama dilerim ki Tanrı beni, önüne geçemeyeceğim kötü bir durumla karşılaştırmasın.

3457. Büyük yemin etmek.
En kutsal şeyler üzerine ant içmek.

3458. Büyümüş de küçülmüş.
Konuşmaları, davranışları, yaşının gerektirdiğinden üstün olan, bu bakımdan büyüklere benzeyen çocuk.

C

3459. Cadı kazanı.
Herkesin birbirine düştüğü, düşmanlıkların kaynaştığı yer.

3460. Caka satmak.
bkz: "Çalım satmak."

3461. Cambul cumbul.
1) Pek sulu, içinde gerekli nesnesi az, suyu bol olan (yemek gibi şeyler).
2) Bol su içinde çırpınıp çalkalanma sesi çıkararak (yüzmek gibi).

3462. Cami yıkılmış ama mihrabı yerinde.
Kadın yaşlanmış ama güzelliği bozulmamış.

3463. Cana can katmak.
İnsanın neşesini ve dinçliğini artırmak.

3464. Can acısı.
Vücudun bir yerinde duyulan şiddetli acı.

3465. Can alacak yer (nokta).
Bir şeyin en önemli yeri. krş. "Zurnanın zırt dediği yer".

3466. Can alıp vermek.
Ölüm sıkıntı ve acısı içinde bulunmak.

3467. Cana minnet bilmek.
Arayıp da bulamadığı şeylerden saymak.

3468. Can atmak.
Bir şeye erişmeyi pek çok istemek.

3469. Cana yakın.
Sokulgan ve sevimli.

3470. Can benim canım, çıksın elin canı.
Ben sıkıntı çekmeyeyim, rahat edeyim de bu, isterse başkasının sıkıntı çekmesi ve rahatsız olması sonucunu doğursun.

3471. Can beslemek.
Kaygısızca yiyip içip rahatına bakmak.

3472. Can cana, baş başa.
Birbirini çok seven iki kişi, bir arada yalnız olarak.

3473. Canciğer kuzu sarması.
Birbirleriyle çok sevişen, birbirlerinden hiç ayrılmayan dostlar.

3474. Can çekişmek.
Ölmek üzere bulunmak.

3475. Can damarı.
Bir şeyin yaşamasını sağlayan en önemli araç, bir insanın kendisi için en çok gerekli saydığı şey.

3476. Can damarına basmak.
Bir işin en önemli noktası üzerinde durmak.

3477. Candan geçmek.
Ölmek.

3478. Can dayanmamak (Bir şeye).
Bir acıyı, bir sıkıntıyı, bir isteği yenme gücü kalmamak.

3479. Can düşmanı.
Öldürmeyi bile düşünen düşman.

3480. Can evi.
1) Yaşamanın en önemli merkezi sayılan yer, yürek.
2) İnsanın en çok duyarlık gösterdiği şey.

3481. Can evinden vurmak.
1) Bir kimseyi yaşama olanağı kalmayacak biçimde vurmak.
2) Bir kimseye en çok önem verdiği ya da en çok duyarlık gösterdiği yönden saldırmak.

3482. Can feda.
bkz. "Can kurban".

3483. Cangıl cungul.
Çan, çıngırak ya da maden eşya, sesler çıkararak.

3484. Can havliyle[301]
Kendini, canını kurtarmak korkusu ile (gösterilen güçlü tepki).

3485. Canı ağzına gelmek.
Çok tehlikeli bir durum karşısında, ölecekmiş gibi bir korku geçirmek.

3486. Canı burnuna gelmek.
Çektiği sıkıntıya artık dayanamaz olmak, çok bunalmak.

3487. Canı cehenneme.
İstemiyorum; gitsin, uzaklaşsın ve ne kadar kötü bir duruma düşerse düşsün, umurumda değil.

3488. Canı çekmek, (Gönlü çekmek).
İstek duymak.

[301] havl, hevl: (Arapça) Korku.

3489. Canı çıkmak.
1) Ölmek.
2) Yaptığı zor bir işten dolayı çok yorulmak, bitkin bir hale gelmek.
3) Bir şey çok örselenip yıpranmak.

3490. Canı gitmek.
Üzerine titrediği şeye bir zarar gelecek kaygısını çekmek.

3491. Canı isterse.
İstemezse istemesin; kime ne? Kendisi zarar eder.

3492. "Canım"dese "canın çıksın" diyor sanmak.
Birinin en gönül alıcı sözleri bile kendisine küfrediyor gibi gelmek.

3493. Canımın içi!
Canım kadar çok sevdiğim!

3494. Canına değmek.
Kendisinin yararına yapılan işten pek hoşlanmak.

3495. Canına değsin.
Ölü için verilen sadaka, yapılan dua ve iyilikler ona ulaşsın, ölünün ruhu şad olsun.

3496. Canına işlemek (kâr etmek).
Çok etki yapmak.

3497. Canına kıymak.
Acımadan öldürmek.

3498. Canına minnet (Böyle bir şey onun).
Bu, onun arayıp da bulamadığı şeydir. Onu büyük minnettarlıkla karşılar.

3499. Canına okumak.
1) İyi bir şeyi berbat etmek, heder etmek.
2) Bir kimseye büyük bir zarar vermek.

3500. Canına tak demek (etmek), (Canına yetmek).
Bir sıkıntı, dayanılamaz hale gelmek. krş. "Bıçak kemiğe dayanmak".

3501. Canına yandığım (-ın).
1) Kurban olduğum.
2) Allahın belâsı.
3) O eşsiz (ya da biçimsiz, anlaşılmaz) şey.

3502. Canına yetmek.
bkz. "Canına tak demek".

3503. Canından bezmek (bıkmak, usanmak).
Çektiği sıkıntı yüzünden artık yaşamayı istemeyecek duruma gelmek.

3504. Canını acıtmak (Birinin).
Birinin vücudunu acıtacak bir şey yapmak.

3505. Canını almak.
(Tanrı) Öldürmek.

3506. Canını bağışlamak.
Öldürebileceği kişiyi öldürmekten vazgeçmek.

3507. Canını çıkarmak.
Bir kimseyi ya da bir şeyi "canı çıkmak" eylemlerine uğratmak.

3508. Canını dar atmak (Bir yere).
Bir tehlikeden güçlükle kurtularak bir yere sığınmak.

3509. Canını dişine takmak (almak).
Bir işi başarmak için büyük sıkıntıları, tehlikeleri göze almak.

3510. Canının derdine düşmek.
bkz. "Başının derdine düşmek."

3511. Canının içine sokacağı gelmek.
Birini aşırı derecede sevmek, bağrına basmakla bile kanmamak.

3512. Canını sıkmak.
Bir kimse, bir şey, bir olay, kendisine sıkıntı, üzüntü vermek, neşesini kaçırmak, keyfini bozmak.

3513. Canını sokakta (pazarda) bulmamak.
Olur olmaz şeyler için vücudunu yıpratmamak, sağlığının değerini bilmek, onu koruyacak tedbirler almak.

3514. Canını vermek.
Bir şey uğrunda en değerli varlığını feda etmeye, hatta ölmeye hazır olmak.

3515. Canını yakmak.
1) Bir yerini acıtmak.
2) Bir zarara uğratmak.

3516. Canı pek.
Acılara karşı dayanıklı.

3517. Canı sağ olsun.
Elden çıkanın önemi yok. Kendisi sağ ya!

3518. Canı sıkılmak.
1) Yapacak işi olmadığından içinde bir sıkıntı duymak.
2) Bir olaya üzülmek.
3) Bir kimseye öfkelenmek.

3519. Canı tatlı.
Acıya, sıkıntıya gelmeyen, zorluklara katlanmak istemeyen.

3520. Canı tez, (İçi tez), (Tez canlı).
Bir işin çarçabuk yapılmasını ister yaradılışta olan, sabırsız, ivecen. krş. "İçi dar".

3521. Canı yanmak.
1) Bir yeri acımak.
2) Bir zarara uğramak.

3522. Canı yerine gelmek.
Üzüntüyü ve acıyı atıp rahatlaşmak, yorgunluğu geçip dinlenmiş olmak.

3523. Canı yok mu? (Falancanın).
1) Falanca, bu sıkıntıya nasıl dayanıyorsa sen de dayanmalısın.
2) Falancaya bu kadar zor bir iş yaptırmak insafsızlıktır.

3524. Can kalmamak.
Gücü tükenmek, bitkin bir duruma gelmek.

3525. Can kaygısına düşmek.
Her şeyi bırakıp hayatını kurtarma çabasında olmak.

3526. Can korkusu.
Ölme korkusu, ölmeme çabası.

3527. Can kulağıyla dinlemek.
Büyük bir dikkatle, iyi kavramaya çalışarak dinlemek.

3528. Can kurban, (Can feda).
Çok beğendiğim bu kişi, şey ya da davranış uğruna kendimi feda etsem değer.

3529. Canla başla.
Hiç bir fedakârlığı esirgemeyerek, bütün yorgunluklara katlanarak, var gücü ile.

3530. Canlı cenaze.
Çok zayıf, mecalsiz kişi.

3531. Canlı yayın.
Kişilerin ses ve davranışlarını o anda ve doğrudan doğruya veren radyo ve televizyon yayını.

3532. Can pahasına.
Ölüm göze alınarak, can tehlikeye atılarak.

3533. Can pazarı.
Herkesin ölüm tehlikesi karşısında bulunduğu ve kendini kurtarmaya çalıştığı durum.

3534. Can sağlığı.
Kişinin sağ olması durumu, esenlik.

3535. Can sıkıntısı.
1) İşsiz durmaktan duyulan tedirginlik, bunalım.
2) Bir olaydan duyulan üzüntü.

3536. Can vermek.
1) Ölmek.
2) Bir şeyi, hayatını onun uğruna feda edecek kadar çok istemek.
3) Güçlendirmek ya da yaşar duruma getirmek.

3537. Can yakmak.
1) Zulmetmek, eziyet etmek, acıtmak.
2) Bir kimseyi büyük zarara sokmak.

3538. Can yoldaşı.
Yalnız kalmamak için birlikte yaşanılan kimse.

3539. Cartayı çekmek.
(Argo ve horlama sözü) Ölmek.

3540. Cart curt etmek.
Şöyle yaparım, böyle yaparım diye yüksekten konuşmak.

3541. Cart kaba kâğıt!
Senin yüksekten atmana değer veren (ya da korkutmana aldıran) var sanki!

3542. Cebe indirmek.
bkz. "Cebine indirmek".

3543. Cebi delik.
Para tutmayan, cebinde hiç para bulunmayan, parasız.

3544. Cebinden çıkarmak (Birini).
(Birinden) Çok üstün olmak.

3545. Cebine (cebe) indirmek.
Hakkı olup olmadığına bakmaksızın gelen parayı almak.

3546. Cebini doldurmak.
Elverişli durumlardan yararlanarak bol kazanç sağlayıp zengin olmak.

3547. Cebi (eli) para görmek.
Daha önce kazancı yokken artık para kazanmaya başlamak, para sıkıntısından az çok kurtulmak.

3548. Ce demeye mi geldin?
İki laf etmeden gidiyorsun. Bu denli az oturulur mu?

3549. Cehennem azabı.
Çok büyük üzüntü.

3550. Cehenneme gitse bir köseği[302] getirmek.
Zarar göreceği belli olan işten bile kâr sağlamak.

3551. Cehenneme kadar yolu var.
(Öfke anlatımı) Defolup gitsin, cehenneme gitsin.

[302] köseği: Ateş karıştırmakta kullanılan odun, ucu yanmış odu.

3552. Cehennemin dibi.
Çok uzak ve gidilmesi zor yer.

3553. Cehennem olmak.
(Kalması istenmeyen kimse) Defolup gitmek.

3554. Cemaziyelevvelini[303] bilmek (Birinin).
(Birinin) geçmişteki kötü durumunu bilmek.

3555. Cennetin kapısını açmak.
Büyük bir iyilik yapıp çok sevap kazanmak.

3556. Cennet öküzü.
Temiz yürekli, ama budala denecek kadar saf kişi.

3557. Cep harçlığı.
Ufak tefek gündelik harcamaları karşılayacak para.

3558. Cephe almak.
(Birine karşı) düşman durumu takınmak.

3559. Cevabı dikmek (dayamak, yapıştırmak).
Hemen ters, beklenmedik bir cevap vermek.

3560. Cevahir (cevher) yumurtlamak.
(Tersini anlatan, alay) Çok güzel, çok değerli sözler söylemek.

3561. Cevher yumurtlamak.
bkz. "Cevahir yumurtlamak".

3562. Cevizi çift görmezse ağaca taş atmamak.
bkz. "Bir dalda dokuz ceviz..."

---

[303] Cemaziyelevvel: Arabî ayların beşincisi (eskiden resmî dairelerde saklanacak kâğıtlar, her ay bir torbaya konulur, torbanın üzerine ayın adı yazılarak kaldırılırdı. Parası kıt bir memur, üzerinde "cemaziyelevvel" yazılı olan torbayı aşırıp don diktirmiş. Sonraları yükselmiş olan bu kişinin daha önceki don durumunu bilenler bu deyimi yaratmışlar).

3563. Ceviz kabuğundan çıkmış, kabuğunu beğenmemiş.
bkz. "Koz kabuğundan çıkmış..."

3564. Ceza çekmek.
1) Hapiste yatmak.
2) Herhangi bir cezanın ya da üzücü durumun sıkıntısını taşımak.

3565. Ceza görmek.
Kendisine ceza verilmek, cezalandırılmak.

3566. Ceza kesmek (Görevli kişi, birine).
Para cezası yazmak.

3567. Cezasını çekmek.
1) Yaptığı yanlış işin zararına uğramak.
2) bkz. "Ceza çekmek".

3568. Cezaya çarptırılmak.
Cezalandırılmak.

3569. Cıcığını çıkarmak.
bkz. "İcığını cıcığını çıkarmak".

3570. Cılk çıkmak.
İyi, işe yarar sanılan şeyin ya da kişinin, bozuk, kusurlu, işe yaramaz olduğu anlaşılmak.

3571. Cızlamı çekmek.
(Argo) Savuşup gitmek, kaçmak.

3572. Cici bici.
Güzel, küçük, renkli ve süslü (eşya).

3573. Cicim ayı.
Balayı, yeni evlilerin "cicim" sözcüğünü dillerinden düşürmedikleri ilk haftalar.

3574. Ciğer acısı.
Evlâdını kaybeden ana babanın duyduğu acı.

3575. Ciğeri beş para etmemek.
İşe yaramaz bir kişi olmak.

3576. Ciğeri dağlanmak.
bkz. "Ciğeri yanmak".

3577. Ciğeri kebap olmak.
bkz. "Ciğeri yanmak"

3578. Ciğerimin köşesi.
1) Çok sevgili çocuğum.
2) Sevgilim.

3579. Ciğerine işlemek.
bkz. "İçine işlemek".

3580. Ciğerini delmek.
Acıklı bir durum, kişiyi dayanılmaz bir üzüntü içinde bırakmak.

3581. Ciğerini (kalbinin içini) okumak (Birinin).
Bir kimsenin ne düşündüğünü pek iyi bilmek.

3582. Ciğerini sökmek (Birinin).
Bir kimseyi çok büyük zararlara uğratmak, yaşayamaz duruma düşürmek.

3583. Ciğerini yakmak (Birinin).
Birini büyük bir acı içine atmak.

3584. Ciğeri parçalanmak (parça parça olmak).
bkz. "Yüreği parçalanmak".

3585. Ciğeri (yüreği) sızlamak, (İçi burkulmak).
Derin bir acıma duygusuyle üzülmek. krş. "İçi sızlamak".

3586. Ciğeri yanmak (dağlanmak, kebap olmak).
Büyük bir acıya uğramak, bir acıdan içi yanıyor gibi olmak.

3587. Cim karnında bir nokta[304].
Hiç bir şey bilmeyen, kara cahil.

3588. Cin başka, şeytan başka.
(Şaka yollu anlatım) Bir kişi için uygun ya da doğru sayılan durum, başka bir kişi için uygun, doğru olamaz.

3589. Cin çarpmak.
(Boş inanışa göre) Cinlerin saldırısına uğrayarak hastalanmak, sakatlanmak.

3590. Cin fikirli.
Çok akıllı, çok zeki, çok kurnaz.

3591. Cini tepesine çıkmak.
bkz. "Cinleri ayağa kalkmak".

3592. Cini, (cinleri) tutmak.
bkz. "Cinleri ayağa kalkmak".

3593. Cinler cirit (top) oynamak (içinde).
(Bir yerde) Hiç kimse bulunmamak, bir yer ürkülecek kadar ıssız olmak.

3594. Cinleri ayağa kalkmak, (Cinleri başına toplanmak), (Cini tepesine çıkmak), (Cini tutmak).
Çok sinirlenmek.

3595. Cinleri (cini) başına toplanmak.
bkz. "Cinleri ayağa kalkmak".

---

[304] cim: Arap alfabesinde "c" harfinin adıdır. Göze çarpan yanı, "karın" denilen ve ortasında bir nokta bulunan yarım daire biçimindeki parçasıdır. (Cim, "cahil"in simgesi olarak kullanılmış ve cahil, "karnında bir nokta" yani "kafası boş" diye nitelenmiştir).

3596. Cinleri tutmak.
bkz. "Cinleri ayağa kalkmak".

3597. Cin tutmak (Bir kişiyi).
(Boş inanışa göre, cinlerin etkisiyle) delirmek.

3598. Cirit atmak.
Birçok zararlı yaratık (insan da olabilir) meydanı boş bulup istediği gibi davranmak.

3599. Curcunaya çevirmek (vermek) (Ortalığı).
Ortalığı, kimin ne söylediği anlaşılamayan karışık ve gürültülü sesler içinde bırakmak.

3600. Cümbür[305] cemaat[306].
Hep birlikte, toplu olarak.

[305] cümbür: Halk, topluluk demek olan (Arapça "cumhur" bozuntusu.
[306] cemaat: (Arapça) İnsan kalabalığı.

Ç

3601. Çabalama kaptan ben gidemem.
Bu işi yapacak yetenekte değilim; zorlamanın yararı yok.

3602. Çakar almaz.
Görünüşüne karşın işe yaramayan.

3603. Çalgı çağanak[307] (çağana).
Çalgı, neşe ve gürültü ile.

3604. Çalı çırpı.
İnce, kuru dal, çalı, çöp ve benzerleri. krş. "Çör çöp".

3605. Çalı idi çırpı idi evim idi ya, ayı idi uyu idi erim (kocam) idi ya.
Her ne kadar evim derme çatma, kocam anlayışsız ve kaba idiyse de bir düzen kurmuş, yaşıyordum. Evimden, kocamdan ayrılmak istemezdim.

3606. Çalımına getirmek.
Yapmayı tasarladığı iş için kolladığı yararlanma fırsatını bulmak.

3607. Çalımından geçilmemek.
Kurumundan, büyüklenmesinden, yanına yaklaşılmaz olmak.

3608. Çalım satmak, (Caka satmak), (Fiyaka satmak).
Bir üstünlük gösterişi takınmak, bir durumundan dolayı büyüklük taslamak.

---

[307] çağanak: Farsça "çegane" ki zil, zilli tef demektir.

3609. Çalıp çırpmak.

Az çok demeden çalmak.

3610. Çalmadan oynamak.

Bir işe çok sevinmek.

3611. Çalyaka etmek.

Yakasına yapışıp götürmek.

3612. Çam devirmek.

Karşısındakine dokunacak ya da kötü bir sonuç doğuracak söz söylemek, krş. "Baltayı taşa vurmak", "Pot kırmak", "Gaf yapmak".

3613. Çamura basıp çalıya asmak.

1) Çamaşırı kirli bir suda yıkayıp rasgele bir yerde kurutmak.

2) Bir işi özensiz, üstünkörü yapmak.

3614. Çamur atmak.

Bir kimseyi lekelemeye çalışmak. krş. "Leke sürmek".

3615. Çamura yatmak.

(Argo) Kendisinden beklenen işi ya da yardımı – birtakım bahaneler ileri sürerek– yapmamak.

3616. Çanak tutmak (açmak).

Kendisine kötü söz ya da eylemle karşılık verilmesine yol açmak.

3617. Çanak yalayıcı.

Dalkavuk.

3618. Çan çan etmek.

Durmadan yüksek sesle konuşmak.

3619. Çangıl çungul.

Kulağa hoş gelmeyen sesler çıkaran, çıkararak.

3620. Çanına ot tıkamak (Birinin).
(Bir kişiyi) sesini çıkaramayacak, eylemini ve ününü sürdüremeyecek duruma sokmak.

3621. Çantada (torbada) keklik.
Ele geçirilmesi o denli kesin ki elde edilmiş sayılır.

3622. Çapıtına çuluna, âşıklık ne halına.
Böyle yetersiz durumunla başından büyük işlere karışmak senin neyine?

2623. Çaptan düşmek.
İyi olan durumu bozulmak.

3624. Çarçur etmek.
Gereksiz yerlere harcayıp bitirmek.

3625. Çarçur olmak.
İşe yaramayacak yerlere harcanıp ziyan olmak.

3626. Çarıklı erkânıharp[308] (diplomat).
Eğitim görmemiş, ama çok kurnaz olan, başkalarını aldatacak planlar yapabilen.

3627. Çark etmek.
Yüz geri dönmek.

3628. Çarkına okumak (etmek), (Birinin).
(Birine) Büyük bir kötülük yapmak, bir kimseyi, işini bozarak büyük zarara uğratmak.

3629. Çarpık çurpuk.
Çok çarpık. krş. "Eğri büğrü", "Eciş bücüş".

2630. Çarşamba karısı.
Saçı başı karmakarışık, kılıksız kadın.

3631. Çarşamba pazarı.
Her şey dökük saçık ortada olan yer.

[308] erkânıharp: (Arapça) Kurmay.

3632. Çatal avuç.
İki eli yan yana getirilerek birleştirilen avuçlar.

3633. Çatal kazık.
Tutumları birbirine benzemediği için işin yürümesine engel olan söz sahipleri.

3634. Çatık kaş, (Çatık yüz).
Öfkeyi belli etmek için birbirine yaklaştırılmış kaşlar.

3635. Çatık yüz.
1) bkz. "Asık surat".
2) bkz. "Çatık kaş".

3636. Çat kapı.
Beklenmedik bir zamanda kapı çalınarak.

3637. Çatlasa da patlasa da.
Ne kadar karşı gelirse gelsin, ne kadar zorlarsa zorlasın.

3638. Çat orda, çat burda, çat kapı ardında.
Bir yerde eğleşmez, her yere yetişir, her yerde hazır bulunur.

3639. Çat pat.
1) Ara sıra.
2) (Bir kimsenin yabancı dili konuşma derecesi için) Biraz, kırık dökük.

3640. Çattık[309] teyellemesi kaldı.
Sıkıntılı bir duruma düştük. Bunun arkası da var daha.

3641. Çayı (suyu) görmeden paçaları sıvamak.
Zamanı gelince yapılması gereken bir işe çok önceden hazırlanmak.

---

[309] çatmak: Hem üzücü bir olayla karşılaşmak, hem de biçilmiş giysi parçalarını teyellemek üzere birbirine yaklaştırmak demektir. Burada her iki anlamdan da yararlanılmıştır.

3642. Çay (deniz) kenarında kuyu kazmak.
Bir şeyi kolayca ve daha bol elde etme olanağı varken az verimli güç yollara baş vurmak.

3643. Çehre züğürdü, (Surat düşkünü).
Çirkin yüzlü.

3644. Çek arabanı.
Çekil git buradan, hadi bakalım.

3645. Çekeceği olmak.
Bir durumdan çok sıkıntı çekeceği bilinir ya da anlaşılır olmak.

3646. Çekidüzen vermek (Üstüne başına, ortalığa).
(Üstünü başını, ortalığı) Dağınıklıktan, perişanlıktan kurtarıp düzgün, düzenli duruma getirmek.

3647. Çekip çevirmek.
1) Bir yönetimi dağınıklıktan kurtarıp düzenli duruma getirmek.
2) Bir kişiyi, bir işletmeyi gereksiz giderlerden kurtarıp tutumlu bir yöntem içine sokmak.

3648. Çekip gitmek.
Savuşup gitmek. krş. "Basıp gitmek".

3649. Çekirdekten yetişme.
Bir işe küçük yaşta başlayıp pratikte ilerlemiş olan.

3650. Çekişe çekişe pazarlık.
Alıcının ucuz almak, satıcının pahalı satmak için direnerek yaptıkları sıkı pazarlık.

3651. Çekiver (çek) kuyruğunu.
(Aşağılanan kişi için) Ondan artık hayır gelmez.

3652. Çekiye gelmemek.
1) Kullanılan ölçülere sığmamak.
2) Çeki düzen verilememek.

3653. Çelme takmak.
1) Bir kimseyi, ayağına çelme geçirerek yıkmaya çalışmak.
2) Bir kimsenin iyi yolda olan işini engelleyecek, bozacak davranışta bulunmak.

3654. Çene çalmak.
Arkadaşlarıyle şundan bundan konuşup vakit geçirmek. krş. "Çene yarıştırmak".

3655. Çenesi durmamak.
Durmadan konuşmak.

3656. Çenesi düşük (çürük).
Çok ve gereksiz şeyler konuşan, susma bilmeyen. krş. "Çenesi kuvvetli".

3657. Çenesi kuvvetli.
Konuşmaktan yorulmayan ve söylediğini dinleten. krş. "Çenesi düşük".

3658. Çenesini tutmak.
bkz. "Ağzını tutmak".

3659. Çenesi oynamak.
Bir şey yer durumda olmak.

3660. Çene yarıştırmak.
Karşılıklı çene çalmak. krş. "Çene çalmak".

3661. Çeneye kuvvet.
Durmadan konuşup söyleyerek.

3662. Çene yormak.
Boşuna söyleyip durmak.

3663. Çengelde kokmuş etim yok.
Kızımı hemen evlendirme zorunda değilim. Uygun bir eş buluncaya değin beklerim.

3664. Çer çöp.
bkz. "Çör çöp".

3665. Çerden çöpten.
bkz. "Çörden çöpten".

3666. Çeşni[310] tutmak.
Ekmekçilikte buğday ununa karıştırılacak mısır, arpa unlarının oranını saptamak.

3667. Çetin ceviz.
1) Kırılıp ayıklanması güç olan ceviz.
2) Bir konuda kendisiyle anlaşmak zor olan, düşüncesinde çok direnen kişi.
3) Başarılması güç iş.

3668. Çevir kaz (ı) yanmasın.
Kırdığın potun farkına varır varmaz, sözünü kimseye dokunmayacak bir biçime çevirmek istiyorsun.

3669. Çeyiz çemen.
Bol çeyiz.

3670. Çıban başı.
Her an bir rahatsızlık doğurmaya elverişli olan durum.

3671. Çıbanın başını koparmak.
Rahatsızlık doğurmaya elverişli olan durumun ortaya çıkmasına yol açmak.

3672. Çıfıt çarşısı.
Düzen ve kötü niyetler dolu yer.

3673. Çığır açmak.
Kendisinden sonra izlenecek bir yöntem koymak.

---

[310] çeşni: (Farsça "çaşni"den) Tat, lezzet.

3674. Çığırından çıkmak, (İş çığırından çıkmak), (İş şirazeden çıkmak), (Raydan çıkmak).
İş doğru yoldan ayrılmak, ereğinden sapıp düzeltilmesi güç bir durum almak.

3675. Çıkar yol.
İyi bir sonuca ulaştıracak yöntem, çare, çözüm yolu.

3676. Çıkış yapmak.
Karşısındakine sert sözler söylemek.

3677. Çıkmaza girmek.
Çözümlenemeyecek, içinden çıkılamayacak bir durum içine düşmek.

3678. Çıkmaz ayın son çarşambası.
Hiç gelmeyecek bir zaman.

3679. Çıktı dokuza, inmez sekize.
Aşırı savlarında direniyor. Fedakârlık etmiyor. krş. "Adı çıkmış dokuza, inmez sekize".

3680. Çıngar çıkarmak.
Bir bahane bulup kavga çıkarmak.

3681. Çın sabah.
Sabahın çok erken zamanı.

3682. Çırak çıkarmak.
İş ortağını, kazanç göstermeden ya da zarara sokarak, ortaklıktan ayırmak.

3683. Çırak etmek.
Bir yerde uzun süre çalıştıktan sonra geçimini sağlayabilecek duruma erişmiş olan kişiye bağımsız çalışması için izin vermek.

3684. Çıt çıkarmamak.
En küçük bir ses çıkarmamak.

3685. Çiçeği burnunda (çamuru karnında).
Taptaze (hıyar, domates... ya da olay).

3686. Çifte atmak, (Kıç atmak).
1) At, katır, eşek, bir kimseyi ya da bir şeyi vurmak için arka ayaklarını birden bire geriye savurmak.
2) Aşağısanan kişi, umulmadık zamanda birini sert davranışıyle incitmek.

3687. Çifte kavrulmuş.
1) İçindeki bademi kavrulmuş olan badem şekeri.
2) Ufak kesilmiş, sert bir çeşit lokum.
3) Çok pişkin (kişi).
4) Çok çile çekmiş (kişi).

3688. Çift çubuk.
Çiftçilikte kullanılan araçlar.

3689. Çifte kumrular.
Çok sevişen ve birbirlerinden ayrılmayan kişiler.

3690. Çiğ çiğ yiyecek (Birini).
Ona öyle kızmış ki elinden gelse parçalayacak ve sanki yiyecek.

3691. Çiğ iplik.
Bükülmemiş iplik.

3692. Çiğ iplikle bağlamak.
bkz. "Pamuk ipliğiyle bağlamak".

3693. Çiğlik etmek.
Kendisinden iyi bir şey yapması beklenirken ters, yersiz, yakışıksız bir davranışta bulunmak.

3694. Çiğneyip geçmek.
1) Yolu üstündeki dostuna uğramadan geçmek.
2) İlişki kurması gereken kişiyi atlayıp onun üstündeki kişiye baş vurmak.

3695. Çiğ renk.
Sevimsiz açık, parlak renk.

3696. Çiğ yemedim ki karnım ağrısın.
Suçum yok ki korkum olsun. krş. "Al giymedim ki alınayım".

3697. Çile çekmek.
Büyük sıkıntı ve üzüntü içinde yaşamak.

3698. Çile çıkarmak.
bkz. "Çile doldurmak".

3699. Çileden çıkmak.
Olup bitenlere dayanamayıp taşkınlık göstermek.

3700. Çile doldurmak (çıkarmak).
Sürmekte olan sıkıntılı durumun sona ermesini beklemek.

3701. Çilingir sofrası.
Üzerinde çok çeşitli meze bulunmayan küçük içki sofrası.

3702. Çil[311] yavrusu gibi dağılmak.
Toplu bir halde bulunan insanların, hayvanların her biri bir yana dağılmak.

3703. Çimdik atmak (basmak).
Çimdiklemek.

3704. Çingene çalar, Kürt oynar.
1) Kimin ne yaptığı belli olmayan düzensiz, karmakarışık bir toplantı.
2) Eşyası birbirine karışmış, dağınık, düzensiz yer.

[311] çil: Bir kuş, dağtavuğu.

3705. Çingene çergesi[312].
Derme çatma ve pis perde, yaygı, baraka.

3706. Çingene çorbası.
Birçok kişinin çeşitli düşüncelerle karıştırdıkları durum.

3707. Çingene düğünü.
Düzensiz, gürültülü toplantı.

3708. Çingene kavgası.
Önemsiz bir tartışma ile başlayıp konu değiştire değiştire büyüyen, bayağı laflar ve yakası açılmadık küfürlerle dolu kavga.

3709. Çingene maşası.
Aşağısanan çirkin, kara kuru kişi.

3710. Çingene pembesi (sarısı).
Göz alıcı çiğ pembe (sarı).

3711. Çirkefe taş atmak.
Şerrinden uzak durulması gereken bir kimsenin saldırısına yol açacak davranışta bulunmak.

3712. Çivi gibi olmak.
Çok sağlam ve güçlü olmak.

3713. Çivi kesmek.
Çok üşümek.

3714. Çizmeden yukarı çıkmak.
Bilmediği işe, yetkisi dışındaki konuya karışmak.

3715. Çoban aldı bağa gitti, kurt aldı dağa gitti.
Malından, kazancından başkaları yararlandı, kendisine bir şey kalmadı.

---

[312] çerge: Derme çatma çadır.

3716. Çoban kulübesinde padişah rüyası görmek.
Çok dar olanaklar içinde büyük hayaller kurmak.

3717. Çocuklar başı Deli Ömer.
Çocukların oyunlarına karışmayı, onları başına toplayıp çocuksu işler yapmayı seven yaşlı adam.

3718. Çocukluk etmek.
Akılsızca, çocukça iş yapmak.

3719. Çocuk oyuncağı haline getirmek.
Bir işi, sık sık yön ve biçimini değiştirerek, küçümsenir duruma düşürmek.

3720. Çoğa varmak (kaçmak).
Gereğinden çok yapmak, aşırı davranmak.

3721. Çoğu gitti azı kaldı (Keli gitti dazı kaldı).
Yapılacak işin en büyük, en güç, en önemli parçası yapıldı. Kalanı az ve önemsizdir.

3722. Çok görmek (Bir şeyi bir kimseye).
1) Bir kimseyi o şeye değer bulmamak.
2) Bir kimsenin böyle bir şey yapmasını yadırgamak.

3723. Çok olmak (Biri).
Davranışları, dayanılmaz kerteye varmak.

3724. Çok şey!
Şaştım doğrusu! Beklenir şey değil bu!

3725. Çoluk çocuğa karışmak.
Çocukları dünyaya gelip onlarla uğraşır olmak.

3726. Çoluk çocuk.
1) Çocuklarla birlikte aile topluluğu.
2) İşe aklı ermeyen çocuklar, gençler.

3727. Çoluk çocuk elinde kalmak.
Tecrübesiz, çok genç kişilerin yönetimi altında yaşar olmak.

3728. Çorap kaçmak.
İnce örgülü çorabın bir iki teli kopup örgü, uzunlamasına açılmak.

3729. Çorap söküğü gibi gitmek.
Başlayan bir işten sonra ona ve birbirine bağlı birçok iş arka arkaya ve kolaylıkla sürüp gitmek.

3730. Çorbada tuzu bulunmak.
Yapılmakta olan bir işte küçük de olsa katkısı bulunmak.

3731. Çorba olmak, (Çorbaya dönmek) (Bir iş).
Karmakarışık, içinden çıkılamaz bir durum almak.

3732. Çömlek hesabı.
Güvenilemeyen, yanlış hesap.

3733. Çöp atlamaz.
Çok dikkatli, aldatılamaz.

3734. Çöplük horozu.
Güzeli çirkini ayırt etmeyen kadın düşkünü erkek.

3735. Çöpsüz üzüm.
1) Birlikte yaşayacak yakın hısımları bulunmayan eş.
2) Uğraştıracak pürüzleri olmayan kârlı iş.

3736. Çöpten çelebi.
Çok zayıf, güçsüz kişi.

3737. Çör çöp (Çer çöp).
İnce, kuru dal, çöp parçaları ve benzerleri. krş. "Çalı çırpı".

3738. Çörden çöpten, (Çerden çöpten).
Çör çöpten yapılmış gibi, dayanıksız, çürük, uydurma.

3739. Çözüm yolu.
Bir güçlüğü ortadan kaldıracak düşünce, eylem, işlem.

3740. Çuhasını giymedikse kenarını kuşandık.
1) O güzel şeyin yabancısı değilim. Benzerlerini ben de kullandım.
2) Bu konuda benim de kendi çapımda bilgim, tecrübem vardır.

3741. Çukurunu kazmak (Birinin).
Birini felâkete düşürecek plan hazırlamak.

3742. Çul tutmaz.
Kazandığını harcayan, bir şey sahibi olamayan.

3743. Çulu düzmek.
1) Güzel giyinmeye başlamak, eski kılıksızlığını düzeltmek.
2) Hali vakti iyileşmek.

3744. Çürüğe çıkmak.
1) İşe yaramaz olduğu anlaşılarak bir yana atılmak.
2) Sağlığı elverişli olmadığından askerlik ödevinden bağışık tutulmak.

3745. Çürük çarık.
1) Sağlam bir yanı bulunmayan, kırık, eski (şey).
2) Hiç biri sağlam, işe yarar olmayan (şeyler).

3746. Çürük çıkmak.
Sağlam olmadığı anlaşılmak.

3747. Çürük tahtaya basmak.
Tedbirsizlik edip sonu tehlikeli olabilecek işe girişmek ya da böyle bir öneriyi kabul etmek.

D

3748. Dağa çıkmak.

Hükümete baş kaldırıp dağda, kırda eşkıyalık etmek.

3749. Dağa kaldırmak.

İstediğini elde etmek için birini yakalayıp dağa, ıssız kıra götürmek.

3750. Dağ(lar) anası.

Çok iri kadın.

3751. Dağarcığına atmak.

1) Bir bilgiyi, bir gün gerek olur diye, eski bilgilerine eklemek.

2) Ağır bir sözü, bir eylemi, ses çıkarmayarak kabullenmek.

3752. Dağarcıkta bir şey kalmamak.

Söylenecek sözü ya da harcanacak varlığı kalmamak.

3753. Dağ ayısı, (Dağda büyümüş).

Yol yordam bilmez, görgüsüz, kaba saba kişi.

3754. Dağ başı.

1) Kent dışı.

2) Dağ doruğu.

3755. Dağda büyümüş.

bkz. "Dağ ayısı".

3756. Dağdan gelip bağdakini kovmak.

Bir işte hakkı, emeği bulunmayan ya da bir yere sonradan gelen biri, ileriden beri o işle uğraşmakta olan

ve eskiden beri orada bulunan kişinin işini, yerini almaya çalışmak.

3757. Dağ eteği.
Dağ tabanının başladığı yer, yamacın en alt kesimi.

3758. Dağ (doğura doğura bir) fare doğurdu.
Yankı uyandıran, önemli sayılan bir konu, hiç denecek kadar küçük bir sonuç verdi.

3759. Dağlara düşmek.
Büyük bir üzüntü dolayısıyle insanlardan kaçıp ıssız, kırsal yerlerde dolaşır olmak.

3760. Dağlara taşlara.
Sözü edilen felâket hepimizden uzak olsun.

3761. Dağlar dayanmaz (Bu acıya).
Çok ağır bir felâkettir; insanı, dağ olsa bile çökertir.

3762. Dağları devirmek.
Güç yetmez gibi görünen büyük, ağır işler başarmak.

3763. Dağların şenliği.
1) Ayı.
2) Ayı gibi kaba, anlayışsız, terbiyesiz kişi.

3764. Dağlar misafir almaya başlamak.
Soğuklar bitip kırda kalınabilecek mevsim başlamak.

3765. Dağ taş.
Kent dışındaki her yer, geniş bir kırsal bölge.

3766. Daha neler!
Hiç öyle şey olur mu?

3767. Dalavere çevirmek.
Yasa dışı, hileli, kurnazca bir plan kurup iş becermek. krş. "Dümen çevirmek".

3768. Dal budak salmak.
1) Soy sop ya da dostluk yönünden genişleyip yayılmak.
2) Bir konu, çeşitli yönlerden genişlemek. krş. "Dal kol atmak", "Dallanıp budaklanmak".

3769. Daldan dala konmak.
Sık sık iş, konu ve durum değiştirmek.

3770. Dalga geçmek, (Tünel geçmek), (Matrak geçmek).
1) Ortadaki işle ilgilenmeyip başka şey düşünmek.
2) Karşısındakini anlamaz yerine koyarak aldatırcasına konuşmak.

3771. Dalına basmak.
1) bkz. "Damarına basmak".
2) Bir şey koparmak için bir kişiye baskı yapmak.

3772. Dalına binmek.
Bir kimseye bir şey yaptırmak için musallat olmak.

3773. Dal kol atmak.
Birçok yerde uğraşı örgütü kurmak. krş. "Dal budak salmak".

3774. Dallanıp budaklanmak (Bir iş).
Yayılıp genişlemek, büyüyüp karışık durum almak. krş. "Dal budak salmak".

3775. Dama demek.
1) Gücü tükenip artık işi sürdüremez duruma düşmek.
2) Bir işi başarı ile son kertesine ulaştırmak.

3776. Damarına basmak, (Dalına basmak) (Birinin).
Bir kimseyi duyarlığı bulunan bir konuya dokunup kızdırmak.

3777. Damarına girmek.
Bir kimsenin hoşlanacağı şeyler yapıp kendisini ona sevdirmek.

3778. Damarı tutmak.
Huysuzluğu depreşmek, aksiliği yatıştırılamaz olmak.

3779. Damarlarına işlemek (Bir şey birinin).
Bir şey bir kimsede yerleşmiş, vazgeçilmez bir huy durumuna gelmiş olmak.

3780. Dama taşı gibi oynatmak.
Görevlilerin sık sık yerlerini, görevlerini değiştirmek.

3781. Damdan düşer gibi.
(Söz için) Birden bire ve yersiz.

3782. Damokles'in kılıcı.*
Kişiyi her an korku ve baskı altında tutan büyük ceza tehdidi.

3783. Dam üstünde saksağan, vur beline kazmaynan (kazmayı).
Konu ile hiç ilişkisi olmayan saçma sapan söz: "Dam üstünde saksağan, vur beline kazmaynan" der gibi.

3784. Dam yandı, içindeki sıçan da (birlikte) yandı.
Bu bir büyük kayıp ama, varken yol açtığı rahatsızlıklar da sona erdi.

3785. Dananın kuyruğu kopmak.
İçin için süren anlaşmazlık, patlak vererek büyük bir olay ortaya çıkmak.

3786. Dandini bebek.
Avutulan bebek durumunda bir kişi.

---

* Damokles (Demokles) M.Ö. IV. yüzyılda Siraküza'da kral olan Dionysios'un sohbetçisi idi. Kral olmaya imrenirmiş. Bunu anlayan Dionysios, kral olmanın tehlikesini temsil etmek üzere bir koltuğun üstüne ha düştü ha düşecek bir kılıç astırmış; Damoklesi çağırarak bu koltuğa oturtmuş.

3787. Danışıklı dövüş.
Daha önce anlaşmış oldukları halde başkalarına karşı aralarında bir görüşme olmamış gibi davrananların durumu.

3788. Dara düşmek.
Para sıkıntısı içinde kalmak.

3789. Dara gelmek.
bkz. "Aceleye gelmek".

3790. Dara getirmek.
bkz. "Aceleye getirmek".

3791. Dar boğaz.
Güçlükler, sıkıntılar içinde geçirilen ve sonunda ferahlığa kavuşulması umulan durum ve dönem.

3792. Darda boğmak.
Bir kimseye, içinde bulunduğu güç durum dolayısıyle bir zararı kabul ettirip bundan yarar sağlamak.

3793. Darda kalmak (bulunmak).
1) Paraca sıkıntı içinde bulunmak.
2) Herhangi bir konuda olanakları gereksemelerine yetmediğinden güç bir durum içinde bulunmak.

3794. Dar gelirli.
Geliri az ve sınırlı olan.

3795. Darı darına.
Uç uca, güç hal ile, ancak.

3796. Darısı (dostlar) başına.
Dilerim ki bu güzel duruma sen de kavuşasın. (Bütün dostlar kavuşsunlar).

3797. Dar kaçmak.
İstemediği bir ortamdan kendini dışarı atıvermek.

3798. Dar kafalı.
İleriliği, yeniliği benimseyecek yetenekten yoksun, düşünce ve kavrayışı kıt.

3799. Davulcu (Kalaycı) osuruğu gibi araya gitmek.
Bir söz, bir davranış, gürültü, patırdı arasında işitilmemek ya da dikkati çekmemek.

3800. Davul çalsan işitmez.
1) Çok sağır.
2) Uykusu çok ağır, derin uykuda.
3) Kendini verdiği işin dışındaki hiç bir şeyle ilgilenmez.

3801. Davul (falanın) boynunda, tokmak (filanın) elinde.
İşi yapıyor görünen ve sorumluluğu yüklenen falan kişidir. Ama ona bu işi yaptıran, filandır ki kendisini ortaya atmıyor.

3802. Davulu biz çaldık, parsayı başkası (el) topladı.
İşin sıkıntısını biz çektik; yararını başkası gördü. krş. "Parsayı başkası toplamak".

3803. Dayak arsızı.
Dayak yemeye alışmış; artık dayağa aldırış etmez olmuş (çocuk).

3804. Dayak (sopa) atmak.
Sopa ile dövmek.

3805. Dayak (sopa) yemek.
Sopa ile dövülmek.

3806. Dayalı döşeli.
Mobilya ve benzeri eşya ile güzelce döşenmiş (ev).

3807. Dayayıp döşemek.
(Evi, odayı) Mobilya ve benzeri eşya ile döşeyip donatmak.

3808. Dayısı dümende olmak.
İş başında bir kayırıcısı bulunmak.

3809. Dediği dedik (çaldığı düdük).
1) Her istediğini yaptırır.
2) Kesin söz söyler; sözünden dönmez.

3810. Dediğine gelmek.
Birinin, önce kabul etmediği düşüncesini sonra uygun bulmak.

3811. Def-i belâ kabilinden.
Sürekli istekleriyle usandıran kişinin verdiği rahatsızlıktan kurtulmak için. (Bir belâyı savar gibi).

3812. Def-i hacet etmek[313].
bkz. "Dışarı çıkmak".

3813. Defterden silmek (Birini).
Bir kişi ile arasındaki yakınlığa son vermek, bir kişiyi dostluktan çıkarmak.

3814. Defteri dürülmek.
1) Ölmek, öldürülmek.
2) İşine son verilerek bir yerden uzaklaştırılmak.

3815. Defteri kapamak.
Bir konu üzerinde çalışmayı, konuşmayı, uğraşmayı artık bırakmak.

3816. Defter tutmak.
Alacağını, vereceğini deftere yazmak, deftere geçirmek, hesapları için defter kullanmak.

3817. Değer biçmek, (Fiyat biçmek).
Bir şeyin değerini tahmin etmek, para ile değerinin ne kadar olabileceğini söylemek, bir şeye değer koymak.

---

[313] def-i hacet (Arapça) etmek: Gerekliği gidermek.

3818. Değirmenin suyu nereden geliyor?
Bu işin yürütülmesi için gereken para nereden geliyor?

3819. Değirmen taşının altından diri çıkar.
Bütün güçlükleri yener. En ağır koşullar, en tehlikeli durumlar bile onu yıpratamaz.

1820. Değiş tokuş.
Bir şey verip yerine başka bir şey alma, mübadele.

3821. Değme gitsin.
bkz. "Deme gitsin".

3822. Değme keyfine.
Çok keyifli, durumundan çok memnun.

3823. Deli divane olmak, (Divane olmak) (Bir kimse, bir şey için; bir kimseye, bir şeye).
Bir kimseyi, bir şeyi çıldırasıya sevmek.

3824. Deli dolu.
İyi düşünmeden delicesine işler yapan, patavatsız.

3825. Deli fişek.
Delicesine işler yapan, şımarık ve atak.

3826. Deliğe girmek.
Tutuklanmak, hapishaneye konulmak.

3827. Deliğe tıkmak.
Tutuklamak, hapishaneye koymak.

3828. Delik (yırtık) büyük, yama küçük.
Gereksеme çok, olanak az; olanaklar gereksemeyi karşılamıyor.

3829. Delik deşik.
Her yeri delik delik.

3830. Deli kızın çeyizi gibi.
Bir arada sergilenen ve birbirine yakışmayan bol giyim ve ev eşyası.

3831. Deliksiz uyku.
Arada hiç uyanılmayan uzun uyku.

3832. Deliliğe vurmak.
Kendini deli gibi göstermek.

3833. Delinin eline değnek vermek.
Kötülük yapabilecek, etrafa zararı dokunabilecek kimsenin davranışlarını kolaylaştıracak olanaklar hazırlamak.

3834. Deli Raziye.
Delice davranışları, şımarıklıkları bulunan kız.

3835. Deli saçması.
Anlamsız, tutarsız, delice söz.

3836. Deli saraylı.
Acayip biçimde giyinip süslenen kadın.

3837. Dem çekmek.
1) Kuş uzun sesle ötmek.
2) İçki içmek.

3838. Deme gitsin, (Değme gitsin).
Anlatılması güç; anlatamam.

3839. Demem o değil.
Asıl söylemek istediğim bu değil.

3840. Demeye getirmek.
Söylemek istediğini doğrudan doğruya değil, dolambaçlı yollarla anlatmak.

3841. Demir almak.
Yola çıkacak gemi, çapasını denizden çekmek.

3842. Demir atmak.
1) Bir yerde kalacak gemi, çapasını denize salmak.
2) Bir kimse bir yerde uzun süre kalmak.

3843. Demir leblebi.
1) Başarılması çok zor iş.
2) Başa çıkılmaz, yenilmez kişi.

3844. Demir üzerinde.
Çapasını çekmiş, kalkmaya hazır (gemi).

3845. Dem tutmak.
Kişi, sesiyle bir sazın uzun havasına ya da sazıyle bir kişinin uzun ezgilerine eşlik etmek.

3846. Dem vurmak (Bir şeyden).
Olmayacak ya da gücünü aşan bir konu üzerinde konuşmak.

3847. Dengi dengine.
Herkes kendine denk olanla.

3848. Dengine getirmek.
bkz. "Biçimine getirmek".

3849. Denizde balık.
Ele geçirilip geçirilemeyeceği belli olmayan, hatta ele geçmesi güç olan şey.

3850. Denizde kum, onda para.
Çok parası var, denizdeki kum gibi.

3851. Denizden bir bardak (avuç) su.
Çok büyük, tükenmez bir varlıktan pek küçük bir parça.

3852. Denizden çıkmış balığa dönmek.
Kendi çevresinden ayrılan kişi, içine girdiği yeni ortama alışmakta güçlük çekmek.

3853. Denizden (denizi) geçip çayda (kıyıda) boğulmak.
En büyük güçlükleri yenmişken önemsiz bir engel yüzünden başarıyı sona erdirememek.

3854. Denize girse kurutur.
Çok beceriksiz, en elverişli koşullar içinde bile başarı gösteremez, en uygun ortamı tersine çalışan bir duruma getirir.

3855. Deniz kenarında kuyu kazmak.
bkz. "Çay kenarında kuyu kazmak".

3856. Deniz kurdu.
Çok tecrübeli, usta denizci.

3857. Deniz tutmak (Bir kimseyi).
Deniz yolculuğunda geminin sallanması, bir kimsede mide bulantısı, baş dönmesi gibi rahatsılıklara yol açmak.

3858. ...den olmak.
Kendisinin olan ...i yitirmek, kendisinin olması umulan ...den yoksun kalmak. ("Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan olmak"taki gibi).

3859. Derdi günü (Birinin).
Üzerine çok düştüğü, her gün düşündüğü, uğraştığı (şey).

3860. Derdine düşmek.
Yapılması gereken bir şeyi gerçekleştirmenin yollarını aramak.

3861. Derdine yanmak.
Bir üzüntüsünün ateşi ile yanar gibi olmak.

3862. Derdini deşmek (depreştirmek) (Bir kimse başkasının).
Derdini, acısını hatırlatıp yeniden üzülmesine yol açmak.

3863. Derdini dökmek.
Derdini, sıkıntılarını ayrıntılı olarak anlatmak.

3864. Derdini Marko Paşa'ya anlat.*
Yakınmanı dinleyecek kimse yok.

3865. Dereden tepeden konuşmak.
Kafayı yormayan, rasgele konular üzerinde konuşmak.

3866. Derinden derine.
Çok derinden, çok uzaktan.

3867. Derinlere dalmak.
Bir konuyu, kafa yorarak ayrıntılarıyle düşünmek.

3868. Derisine sığmamak.
Çok böbürlenmek.

3869. Derli toplu.
Dağınık olmayan, ayrıntılara yer verilmeyen ve parçaları arasında uyum bulunan.

3870. Derme çatma.
Değersiz gereçlerle özensiz olarak yapılmış.

3871. Dert benim tasa senin mi?
Dert benim olduğu halde aldırış etmiyorum. Sen ne tasalanıyorsun?

3872. Dert ortağı.
1) Aynı derdin sıkıntısı içinde bulunanlardan her biri.
2) Bir kimsenin, derdini anlattığı, derdini paylaştığı dostu.

3873. Dertsiz başını derde sokmak.
Bir derdi yokken, gereksiz yere, üzüntü veren bir işe girişmek, krş. "Yarasız yere kurt düşürmek".

* Marko Paşa (–1888); Herkesin derdiyle yakından ilgilenen (kimilerine göre ilgilenir görünüp olumlu bir iş yapmayan) bir Türk hekimidir. İstanbul Tıbbiye-i Şahanesi nazırlığı (Tıp Fakültesi dekanlığı) ve Ayan Azalığı (B.M.M. senatörlüğü) yapmıştır.

3874. Dert yanmak.
Birine, sızlanarak derdini anlatmak.

3875. Dev adımlarıyle ilerlemek.
Kısa zamanda büyük ilerleme göstermek.

3876. Dev anası.
Çok iri yarı kadın.

3877. Deve değil ki yedi yerinden boğazlansın.
Gereken fedakârlığı yaptı. Yeniden birçok fedakârlıklar yapması isteniyor. Bu kadarı da fazla.

3878. Devede kulak.
Büyük bir varlıktan ya da işten çok küçük bir parça.

3879. -Deve gördün mü?- Yeden ölsün, (Ne bilirim ne gördüm, deveyi yeden ölsün).
Şu iş üzerine bir şey biliyor musun, tanıklık eder misin diye sorsalar, tanıklık etmek şöyle dursun, böyle bir şeyin söz konusu olmasına karşı bulunduğumu söylerim.

3880. Deve kini.
Unutulmayan, sönmeyen büyük kin.

3881. Deve kuşu gibi, (Yüke gelince kuş, uçmaya gelince deve).
İki özelliği bulunan kimse, kendisinden yapması beklenen bir işi, şu durumuna ters düştüğü bahanesiyle; o durumuna ters düşmeyen işi de öteki durumuna uymadığı için yapmamak.

3882. Deve nalbanda bakar gibi (bakmak).
Hiç görmediği, yadırgadığı bir şeye bakarcasına, ters ters (bakmak).

3883. Deve yapmak.
Birinin parasını, eşyasını kendine mal etmek.

3884. Deveye "boynun eğri" demişler; nerem doğru ki?" demiş.
"İşin şurası yanlış" diyorsunuz. Doğru yeri var mı ki?

3885. Deveye hendek atlatmak.
Bir kişiye yapamayacağı belli olan bir işi yaptırmaya çalışmak.

3886. Deveyi havutuyle[314] yutmak.
Herkesin gözü önünde büyük hırsızlık yapmak, yasal olmayan büyük yarar sağlamak.

3887. Devlet düşkünü.
Zengin ve gün görmüş bir kimse iken sonradan fakir düşmüş soylu kişi.

3888. Devlet kuşu.
Umulmadık bir talih.

3889. Dırıltı çıkarmak.
Dırıltı ile geçimsizliğe yol açmak.

3890. Dışarı çıkmak, (Def-i hacet etmek).
Büyük aptes bozmak.

3891. Dışı eli yakar, içi beni (yakar).
Dıştan görünüşü, herkesi kıskandıracak kadar güzel, içyüzü, sahibi için üzücü. krş. "Dışı kalaylı...".

3892. Dışı kalaylı, içi alaylı.
Dışı süslü, güzel görünüşlü, ama içi berbat, krş. "Altı alay, üstü kalay", "Dışı eli yakar..."

3893. Dış kapının dış mandalı.
Pek uzak kısım.

---

[314] havut: Deve semeri.

3894. Dızdığının dızdığı.
Bir kimse ile uzaktan ilişkisi bulunan kişiye yakınlığı olan (ve bu ilişki nedeniyle o kimseden ilgi bekleyen) adam.

3895. Dibi görünmek.
Bir kabın içindeki şey tükenmek.

3896. Dibi kırmızı mumla mı çağırdım?
Özel bir önem vererek çağırmadım ya, kendisi geldi.

3897. Dibine darı ekmek.
Harcayıp bitirmek. krş. "Köküne kibrit suyu dökmek", "Kökünü kurutmak".

3898. Dik âlâsı.
Bir durum ya da davranışın en ileri biçimi, en üstün kertesi.

3899. Dik başlı.
1) Kurumlu.
2) bkz. "Dik kafalı".

3900. Dik dik bakmak.
Sert sert, öfkeli öfkeli bakmak.

3901. Diken üstünde olmak (durmak, oturmak).
Her an kalkma durumunu belirtir olmak.

3902. Dikili ağacı olmamak.
bkz. "Bir dikili ağacı olmamak".

3903. Dikine gitmek.
bkz. "Burnunun dikine gitmek".

3904. Dikine tıraş.
Yalanlarla dolu gevezelik, aşırı palavra.

3905. Dikiş tutturamamak.
Bir işte, bir yerde uzun süre kalmayı başaramamak.

3906. Dikiz etmek.
Gözünü ayırmadan dikkatle bakmak.

3907. Dik kafalı.
İnatçı, büyüklerinin sözüne uymayan.

3908. Dikkate almak.
Hesaba katmak, göz önünde bulundurmak.

3909. Dil ağız vermemek.
Hasta, kendinden geçmiş, konuşamaz durumda olmak.

3910. Dil bir karış (Birinde).
Suçlu olduğu halde saygısızca konuşan, karşılık veren.

3911. Dil çıkarmak (Birine).
Alay etmek.

3912. Dilden dile dolaşmak.
Bir haber herkesin ağzından işitilmek, herkesçe konuşulmak.

3913. Dil dökmek.
İnandırmak ya da yaranmak için karşısındakinin hoşlanacağı şeyler söyleyip durmak.

3914. Dil ebesi.
Espirili ve bol konuşan.

3915. Dile (dillere) düşmek.
Uygunsuz davranışı yüzünden çevrede onun için kötü şeyler söylenmek.

3916. Dile gelmek.
1) Dile düşmek.
2) Önce konuşmazken konuşmaya başlamak.

3917. Dile getirmek.
1) Dile düşürmek.
2) Susan birini söyletmek.
3) Bir durum ya da olayın anlamını sözle belirtmek.

3918. Dile kolay.
Anlatılması kolay, ama yapılması ya da katlanılması çok güç; sözle belirtilemeyecek kadar büyük önemi var.

3919. Dilenciye hıyar vermişler, eğri diye beğenmemiş.
Hem gereksediği konuda yardım istiyor, hem yapılan yardımı küçümsüyor.

3920. Dilenemez dilenci.
Yoksulluğa düşmüş olan, ama durumunu kimseye açamayan kişi.

3921. Dile vermek.
Gizli kalması gereken şeyi herkese duyurmak.

3922. Dili açılmak, (Dili çözülmek).
Konuşmaya başlamak.

3923. Dili ağırlaşmak.
Hastalığı dolayısıyle güç konuşur duruma düşmek.

3924. Dili bir karış dışarı çıkmak.
Koşmaktan, susamaktan ya da sıcakta yürümekten çok yorulmak.

3925. Dili (başka bir dile) çalmak.
Konuşması, başka bir dil konuşmasına benzemek.

3926. Dili çözülmek.
bkz. "Dili açılmak".

3927. Dili damağı kurumak, (Dili damağına yapışmak).
Çok konuşmaktan ya da susuzluktan ağzı kurumak.

3928. Dili damağına yapışmak.
bkz. "Dili damağı kurumak".

3929. Dili dolaşmak.
Hastalık, korku, utangaçlık gibi nedenlerle söyleyeceğini şaşırıp karıştırmak.

3930. Dili döndüğü kadar.
Anlatma gücünün elverdiği ölçüde.

3931. Dili dönmemek.
Yanlışsız söyleyememek.

3932. Dili ensesinden (tepesinden) çekilsin.
Bıktıracak kadar konuşan ya da kötü sözler söyleyen bu kişinin dili, dilerim ki böyle bir işkence ile ağzından çekilsin de söz aracı olma gücünü yitirsin.

3933. Dil ile tarif (tabir) olunmaz.
Bildiğiniz sözlerle anlatılamaz.

3934. Dilinden düşürmemek.
Hep o kişinin ya da şeyin sözünü etmek.

3935. Dilinden kurtulamamak.
O kişinin sürekli olarak sitemlerine, eleştirilerine, iğnelemelerine, sataşmalarına uğramak.

3936. Dilinde (dilimde, dilinde) tüy bitti.
Tekrar tekrar söylemekten bıktı (bıktım, bıktın).

3937. Diline dolamak.
1) Aynı şeyi sık sık her yerde söylemek.
2) Bir kimseyi her yerde kötüleyip durmak.
krş. "Parmağına dolamak".

3938. Diline kira istemek.
bkz. "Ağzına kira istemek".

3939. Dilini bağlamak (Birinin).
Bir kimseyi (herhangi bir yolla) söz söylemez ya da söyleyemez duruma getirmek.

3940. Dilini eşek arısı soksun.
Hoşa gitmeyecek bir şey söyleyene karşı ilenç.

3941. Dilini kedi (fare) mi yedi? (Dilini mi yuttun?)
Neden konuşmuyorsun?

3942. Dilini kesmek (Kendisinin başkasının).
1) Susmak.
2) bkz. "Dilini bağlamak".

3943. Dilini mi yuttun?
bkz. "Dilini kedi mi yedi"

3944. Dilinin altında bir şey olmak.
Sözlerinden, açıkça söylemediği bir şeyler anlaşılmak.

3945. Dilinin cezasını (belâsını) çekmek, (Diliyle belâya uğramak).
Ölçüsüz, düşüncesiz konuşmasının cezasını görmek.

3946. Dilinin ucuna gelmek.
Söyleyecek duruma gelmişken vazgeçmek.

3947. Dilinin ucunda olmak.
Bir sözcüğü ansıyıp söyleyebilecek gibi olduğu halde bir türlü çıkaramamak.

3948. Dilini tutmak.
Sonunu düşünmeden, rasgele söz söylemekten sakınmak.

3949. Dili olsa da söylese.
Bu cansızın dili olsa da söylese çevresinde ne olağanüstü şeyler geçtiğine çok güzel tanıklık ederdi.

3950. Dili tutulmak.
Korku, heyecan gibi nedenlerle söz söyleyemez olmak.

3951. Dili uzun.
Şunu, bunu incitecek sözler söyleyen.

3952. Dili varmamak.
Kötü bir şey söylemeyi doğru bulmamak, istememek.

3953. Diliyle belâya uğramak.
bkz. "Dilinin cezasını çekmek".

3954. Diliyle sokmak.
Ağır sözlerle birini incitmek.

3955. Diliyle tutulmak (yakalanmak).
Söylediği söz, suçu bulunduğunu kanıtlamış olmak.

3956. Dili zifir.
Gönül kırıcı sözler söyleyen.

3957. Dillerde dolaşmak (gezmek).
Her yerde sözü edilmek.

3958. Dillere destan olmak.
Aşırı niteliği her yerde anlatılır olmak.

3959. Dilli düdük.
İşittiğini herkese duyuran.

3960. Dil otu yemiş.
Durmadan konuşan.

3961. Dil persengi.
Konuşurken sık sık tekrarlanan söz.

3962. Dil uzatmak (Birine).
Durumuna göre yapmaması gerekirken saygısızca sözleriyle bir kimseyi kötülemek.

3963. Dil yarası.
1) Ağır, kötü sözün gönülde bıraktığı kırgınlık. (Yaralayan Türkçe "dil"dir.)
2) Bir olayın gönülde bıraktığı acı.
(Yaralanan Farsça "dil", yani gönüldür).

3964. Dimyat'a (Payas'a) pirince giderken evdeki bulgurdan olmak.
Daha iyi bir şey elde etmek uğruna elindekini de yitirmek.

3965. Dinden imandan çıkmak.
Çok öfkelenip dinin yasakladığı küfürleri savurmak.

3966. Dini bir uğruna.
Müslümanlık yoluna.

3967. Dini bütün.
Dindar, dinin emirlerini eksiksiz yerine getiren.

3968. Dip doruk.
Baştan aşağı, dipten tepeye dek.

3969. Dipsiz kile, boş ambar.
Çalışıp çabalamalar boş, verimsiz, sonuçsuz.

3970. Direk direk bağırmak.
Uzun, yüksek seslerle bağırmak.

3971. Dirhemini yiyen it kudurur (O sözün).
Ona öyle ağır, acı sözler söyledi ki...

3972. Dirlik düzenlik.
Bir arada yaşayanlar arasında güven, sevgi, iyi geçinme.

3973. Dirsek çevirmek (Birine).
Daha önce işbirliği yaptığı kişiyi uzaklaştıracak davranışlarda bulunmak. krş. "Yüz çevirmek".

3974. Dirsek çürütmek.
Okuyup öğrenmek için yıllarca çalışmak.

3975- Diş bilmek (Birine).
Hıncını gösterir durum almak, kötülük yapmak için fırsat beklemek. krş. "Diş gıcırdatmak".

3976. Dişe dokunur.
İşe yarar, belirtilmeye değer, önemli.

3977. Diş geçirememek.
Gücü yetmemek, söz geçirememek, buyruğu altına alamamak.

3978. Diş gıcırdatmak.
Öfkesini, kötülük yapmaya hazırlandığını durumuyle göstermek. krş. "Diş bilemek".

3979. Diş göstermek.
Güçlü olduğunu, saldırıya geçebileceğini durumuyle belli etmek.

3980. Dişi gıcırdamak.
İçinde, pek beğendiği bir şeyi elde etme isteği uyanmak.

3981. Dişinden, tırnağından artırmak.
Yiyeceğini (ve başka gereksemelerini) keserek, kazancının hepsini harcamayarak para biriktirmek.

3982. Dişine göre.
Tam onun yapabileceği.

3983. Dişinin kovuğuna (oyuğuna) yetmez.
Yiyip doyması için pek azdır.

3984. Dişini sıkmak.
Sıkıntıya, darlığa dayanma çabası içinde olmak.

3985. Dişini tırnağına takmak.
Çok büyük güçlüklere, sıkıntılara katlanarak çalışmak.

3986. Diş kirası.
1) Eskiden zenginlerin iftara çağırdığı fakirlere yemekten sonra verdikleri harçlık.
2) Bir kimsenin, emek harcayarak elde ettiği şeyle kalmayıp fazladan sağladığı çıkar.

3987. Divan[315] durmak.
Büyük bir kimse katında, ellerini göğsü üzerinde kavuşturup ayakta durmak.

3988. Divane olmak.
bkz. "Deli divane olmak".

3989. Divanesi olmak (Bir şeyin).
Bir şeyi çıldırasıya sevmek.

3990. Diyeceği olmamak.
Konu üzerine söyleyeceği söz, ileri süreceği düşünce bulunmamak.

3991. Diyecek yok.
bkz. "Laf yok."

3992. Diz boyu.
İnsanın hemen hemen dizine kadar gömüleceği derinlikte.

3993. Diz çökmek.
1) Dizlerini yere koyarak oturmak.
2) bkz. "Dize gelmek".

3994. Diz dize.
Dizleri dokunurcasına birbirlerine yaklaşmış olarak (oturma durumu).

3995. Dize gelmek.
Güçlünün buyruğunu kabul etme durumuna gelmek.

3996. Dize getirmek.
Önce kendisine karşı duranı yenerek buyruğuna uyacak duruma getirmek.

---

[315] divan: (Farsça-Arapça) Osmanlı İmparatorluğunda önemli devlet adamlarından kurulan büyük kurul.

3997. Dizgini ele almak.
İşi kendisi yönetmeye başlamak.

3998. Dizginine çarpmak.
Yanlış yolda olan kimseyi sert sözlerle uyararak doğru yola yöneltmek.

3999. Dizginini kısmak (Birinin).
Aşırı gidişini önleyici tedbir almak, başıboş gidişlerini sınırlandırmak, yetkisini daraltmak.

4000. Dizginleri salıvermek.
Önce sıkı tuttuğu yönetimi gevşetmek, başıboş bırakmak.

4001. Dizini dövmek.
Çok pişman olmak.

4002. Dizinin bağı çözülmek.
Korkudan ayakta durma gücü kalmamak.

4003. Dizleri kesilmek.
Dizlerinde derman kalmadığından yürürken çabuk yorulmak.

4004. Dizlerine kapanmak (Birinin).
Bir şey dilemek için çok küçülerek yalvarmak.

4005. Diz üstü.
Dizler yere gelerek.

4006. Dobra dobra söylemek.
Hiç bir şeyden çekinmeyerek açıkça söylemek.

4007. Doğduğuna inanıp öldüğüne inanmamak.
Yarar sağlayabileceği kadar, zararla sonuçlanması olasılığı bulunan konunun yararını kabul edip zararını kabul etmemek.

4008. Doğduğuna pişman.
bkz. "Anasından doğduğuna pişman".

4009. Doğmamış oğlana don biçmek.
Meydanda olmayan bir şey ya da gerçekleşip gerçekleşmeyeceği belli olmayan bir durum için hazırlıkta bulunmak.

4010. Doğru doğru dosdoğru.
En doğrusu şu ki.

4011. Doğru dürüst.
Kusursuz, yanlışsız.

4012. Doğum kontrolü.
Doğurmayı sınırlandırma, doğumu kısıtlama siyasası ve bu siyasayı uygulama yolları.

4013. Doksan (seksen, kırk) kapının ipini çekmek.
Birçok yere (eve) uğramak.

4014. Dokuz ayın çarşambası bir araya gelmek.
Birçok işlerin yapılması aynı zamana rastlayarak sıkışık bir durum meydana gelmek.

4015. Dokuz babalı.
Birçok erkekle düşüp kalkan bir anadan doğma.

4016. Dokuz doğurmak.
1) Merakla, heyecanla, sabırsızlıkla beklemek.
2) Bir işi sıkıntı ve güçlük çekerek sona erdirmek.

4017. Dokuz körün bir değneği.
Birçok yakınlarının kendisinden yardım beklediği kişi.

4018. Dokuz köyden kovulmuş.
Çevrede hoş karşılanmayan davranışlarından dolayı birçok yerden ya da işten uzaklaştırılmış (kişi).

4019. Dokuz öksüzia bir mağaraya mı kapandı? (Kırk öksüzle bir mağarada mı kaldı?)
Böyle bir geçim sıkıntısı içinde değil. Yakınıp tasalanmasının nedeni yok.

4020. Dokuz yorgan eskitmek.
Uzun yaşamak.

4021. Dolaba girmek (gelmek).
bkz. "Oyuna gelmek".

4022. Dolabı bozulmak.
Kurduğu iş düzeni bozulmak.

4023. Dolap beygiri gibi dönüp durmak.
Hiç değişmeyen yorucu bir işte durmadan çalışmak.

4024. Dolap çevirmek.
Hile ve dalavere ile iş yapmak.

4025. Dolma yutmak.
Kanıp aldanmak.

4026. Dolmuş yapmak.
Arabaya, kayığa teker teker yolcu alıp dolunca yola çıkmak; bu işi meslek edinmek.

4027. Dolu dizgin.
(Atı) Dizginini gevşetip son hızla koşturarak.

4028. Doluya koydum almadı, boşa koydum dolmadı.
Hangi seçeneği denedimse uymadı; çözüm yolunu bulamadım.

4029. Domuzdan (bir) kıl çekmek.
Cimri ve sevimsiz bir zenginden az da olsa bir şey koparmak.

4030. Dona çekmek.
Hava soğumasının, suları dolduracak kerteye ulaşacağı anlaşılmak.

4031. Don çözülmek.
Buzlar erimeye başlamak.

4032. Don gömlek.
Üzerinde sadece don ve gömlek var denilecek kadar soyunmuş olduğu halde.

4033. Dosta düşmana karşı.
Dost üzülmesin, düşman sevinmesin diye.

4034. Dost kazığı.
Birlikte girişilen işte bir kimsenin kendi yararına dostunu zarara sokması ya da alışverişte dostuna değerinden yüksek fiyatla mal satması.

4035. Dostlar alışverişte görsün.
Amaç iş yapmak değil, yapıyor görünmek,

4036. Dostlar başına.
bkz. "Darısı dostlar başına".

4037- Dostlar başından (dostlardan) ırak.
Dilerim, dostlar böyle kötü bir duruma düşmesin.

4038. Dostlar şehit biz gazi.
"Fedakârlığı başkaları yapsın, sonuçtan biz yararlanalım" tutumunda olan kimselerin durumu. krş. "Yılanı sen tut...".

4039, Doyumluk değil tadımlık.
Yemeniz için ikram ettiğim şey, doyuracak kadar çok değil, ancak tatmaya yarar.

4040. Doyum olmamak.
Tadına doyulmamak.

4041. Dökülüp saçılmak.
Bir şey uğruna çokça para harcamak.

4042. Döner taşı, öter kuşu olmamak.
Malı mülkü, çoluk çocuğu bulunmamak.

4043. Dönüm noktası.
Bir durumdan başka bir duruma geçme zamanı.

4044. Dört ayak üstüne düşmek.
Tehlikeli bir durumdan hiç zarar görmeden kurtulmak.

4045. Dört başı mamur.
Hiç eksiği olmayan, kusursuz.

4046. Dört bir taraf.
Her taraf, bütün çevre.

4047. Dört dönmek.
Bir iş yapmak için durmadan şuraya buraya koşmak.

4048. Dört duvar arasında.
Evde, kapalı bir yerde.

4049. Dört elle sarılmak (Bir işe, birine).
1) Bir işi iyice benimseyerek ve eksiksiz yapma kararıyle ele almak.
2) Desteklemesinden ya da yardımından yararlanmak için bir kimse ile sıkı bağ kurmak.

4050. Dört gözle bakmak.
Çok dikkatle bakmak.

4051. Dört gözle beklemek.
Büyük bir özlemle, büyük bir istekle, sabırsızlıkla beklemek.

4052. Dört üstü[316] murat üstü.
İşleri hep istediği gibi gelişiyor; her zaman işi yolunda ve keyifli.

4053. Dört yanı deniz kesilmek.
Hiç bir yerden yardım gelme umudu kalmamak.

4054. Dudak bükmek.
Beğenmemek, umursamamak.

4055. Dudak dudağa.
Biri dudağını ötekinin dudağına dokundurmuş durumda.

4056. Dudak ısırmak.
1) Ayıp ya da tehlikeli bir duruma şaşmak.
2) Dudağını ısırarak birine sus işareti vermek.

4057. Dudak ısırtmak.
1) Hayran bırakmak.
2) Hayrete düşürmek.

4058. Dudak payı bırakmak.
Bardağı, fincanı ağzına kadar doldurmayıp dudağın rahatça yanaşabileceği boş bir yer bırakmak.

4059. Dudak sarkıtmak.
Hoşnutsuzluğunu, üzüntüsünü yüz çizgileriyle belli etmek, surat asmak, somurtmak.

4060. Dudak tiryakisi.
İçtiği sigaranın dumanını içine çekmeyip dudağın arkasından dışarı üfleyen tiryaki.

4061. Duman attırmak.
Üstünlüğü ile başkalarını çok geride bırakmak.

---

[316] dört üstü: Bağdaş kurup oturma ki tasasızların, keyiflilerin oturuşudur.

4062. Duman etmek (Bir şeyi).
Bozmak, yok etmek.

4063. Dumanı doğru çıksın.
Doğru dürüst yapılması o kadar önemli değil; doğru, yöntemince yapılıyor görünsün, yeter.

4064. Dumanı üstünde
Çok yeni, çok taze

4065. Duman olmak.
1) İşi, durumu çok berbat olmak.
2) Bir şey, bir kimse ortadan kaybolmak.

4066. Durdu, durdu, turnayı gözünden vurdu.
İvmedi, uzun süre bekledi ama sonunda çok güzel bir şey, büyük bir kazanç elde etti.

4067. Durduğu yerde.
1) Emek harcamadan.
2) Gereği yokken.
3) Suçu olmadığı halde
krş. "Durup dururken".

4068. Dur kendime yer edeyim, bak sana neler edeyim.
"Şimdi buraya onun yardımıyle giriyorum ya, hele bir yerleşeyim, ondan sonra görür kendisine neler yapacağımı" düşüncesini uygulayan kimsenin durumu.

4069. Durmuş oturmuş.
1) Artık aşırılığı kalmamış, dengeli ve akıllıca davranır olmuş (kişi)
2) Büyük sorunları kalmamış, uzun süredir rahat bir yaşam düzeni içine girmiş (ülke).

4070. Dur otur olmamak.
Hiç dinlenme olanağı bulamamak, sürekli olarak çalışma zorunluluğu içinde olmak.

4071. Durup dinlenmeden.
Sürekli olarak, arka arkaya.

4072. Durup dururken.
1) Ansızın.
2) Hiç bir neden yokken.
3) Gereği yokken.
krş. "Durduğu yerde".

4073. Dut yemiş bülbüle dönmek.
Önce çok konuşurken artık sesi çıkmaz olmak.

4074. Duvağına doymamak.
Yeni gelinken ya kendisi, ya kocası ölmek ya da kocasından ayrılmak.

4075. Duvar gibi.
Çok sağır.

4076. Düdüğü çalmak.
Sevindirici, mutlu kılıcı bir duruma erişmek.

4077. Düdük gibi kalmak.
1) İnsan yapayalnız kalmak.
2) Zayıflamak.

4078. Düdük gibi olmak.
Giysi dar dikilmiş ya da daralmış olmak.

4079. Düğüm noktası.
Bir işin, sonuçlanması için çözülmesi, açıklığa kavuşturulması gereken güç yanı.

4080. Düğüm üstüne düğüm vurmak.
Parasını harcamayıp sıkı sıkı saklamak.

4081. Düğün aşı ile (pilavıyle) dost ağırlamak (gönüllemek).
Herkesin yararlanabileceği şeyi, memnun edilmesi için özen gösterilmesi gereken kimseye özel olarak hazırlanmış gibi sunmak.

4082. Düğün aşı savulduktan sonra.
Kolay ve bol kazanç elde etme fırsatı geçtikten sonra.

4083. Düğün bayram etmek.
Çok sevinmek.

4084. Düğün bizim, oyna kızım.
Kendi işimizdir; en büyük çabayı biz göstermeliyiz.

4085. Düğün değil, bayram değil, enişte beni neye öptü?
bkz. "Bayram değil seyran değil...".

4086. Düğün dernek, hep bir örnek.
Bütün toplantılar, konuşmalar, yapılan işler, hep birbirine benziyor.

4087. Düğüne gider zurna beğenmez; hamama gider kurna beğenmez.
Hiç bir şeyden memnun kalmaz, her şeyde bir kusur bulur.

4088. Düğününde kalburla su taşımak.
(Şaka) Mutluluğunu paylaşarak, düğününde bol bol hizmet etmek.

4089. Dümen çevirmek.
Hileye, düzene baş vurmak. krş. "Dalavere çevirmek".

4090. Dümeni kırmak.
Yön değiştirmek.

4091. Dümenine bakmak.
Çıkarını gözetmek, yasa dışı yolla da olsa çıkarını sağlamaya çalışmak.

4092. Dümen neferi.
Arkadaşları arasında en geride kalan, sonuncu (kişi).

4093. Dümen suyundan gitmek (Birinin).
Birinin tuttuğu yolu izlemek, o ne yapıyorsa kendisi de benzerini yapmak ya da onun istediğini yapmak.

4094. Dümen yapmak.
Dalavere ile başkasını aldatmak.

4095. Dün bir, bugün iki.
Daha kaç gün oldu? Hele biraz zaman geçsin bakalım.

4096. Dün cin olmuş, bugün adam çarpıyor.
Mesleğinde ustalaşmadan hile yollarına baş vuruyor. krş. "Sıçan olmadan çuval delmek".

4097. Dünden razı (hazır).
Bir öneriyi seve seve ve hemen kabul eden.

4098. Dünkü çocuk.
Adam sırasına girmekle birlikte tecrübesi az olan genç.

4099. Dünür düşmek.
Bir kızı evlenmek üzere başkası için istemek.

4100. Dünür gezmek.
Evlenecek genç için kız aramaya çıkmak.

4101. Dünür gitmek.
Evlenecek kimse için kız istemeye gitmek.

4102. Dünya âlem.
Herkes, bütün insanlar.

4103. Dünya, başına dar olmak (gelmek).
Çok sıkılmak, büyük bir çaresizlik içinde kalmak. krş. "Dünya başına yıkılmak", "Dünya gözüne zindan olmak".

4104. Dünya başına yıkılmak.
Büyük bir felâkete uğrayıp bütün umutlarını ve mutluluğunu yitirmek. krş. "Dünya başına dar gelmek", "Dünya gözüne zindan olmak".

4105. Dünya bir araya gelse.
Bütün insanlar tersini savunsa bile. (Yine bildiğini yapma durumu).

4106. Dünyadan (dünyasından) geçmek (el çekmek).
Hiç bir şeye ilgi duymaz, kimse ile görüşmez, toplumla ilgilenmez olmak.

4107. Dünyadan haberi olmamak.
Çevresinde olup bitenleri bilmemek.

4108. Dünya durdukça durasın.
Çok yaşa, Tanrı sana sonsuz bir yaşam versin.

4109. Dünya evine girmek.
Evlenmek.

4110. Dünya (gözüne, ona) zindan olmak (görünmek, kesilmek).
Büyük bir karamsarlık ve umutsuzluk içine düşmek. krş. "Dünya başına dar olmak", "Dünya başına yıkılmak".

4111. Dünya gözüyle.
Ölmeden.

4112. Dünya kadar.
Pek çok.

4113. Dünya kelâmı[318] etmek.
Olup bitenlerden konuşmak.

[318] kelâm: (Arapça) Söz.

4114. Dünyalar onun olmak.
Çok sevinmek.

4115. Dünyanın kaç bucak (köşe) olduğunu anlamak, (öğrenmek), (Dünyayı anlamak), (Hanya'yı, Konya'yı anlamak).
Dünyada neler, ne gibi güçlükler olduğunu, ne gibi dalavereler çevrildiğini, insanın başına neler gelebileceğini öğrenmek.

4116. Dünyanın öbür ucu.
Çok uzak bir yer.

4117. Dünyaya gelmek.
Doğmak.

4118. Dünyaya getirmek.
Doğurmak.

4119. Dünyaya gözlerini kapamak.
Ölmek.

4120. Dünyaya kazık kakmak.
Ölmeyecek gibi uzun yaşamak.

4121. Dünyayı anlamak.
bkz. "Dünyanın kaç bucak olduğunu anlamak".

4122. Dünya yıkılsa umurunda değil.
Hiç bir şeyle ilgilenmez, sorumluluk duygusu taşımaz, tasasız, kaygısız.

4123. Dünyayı tozpembe görmek.
bkz. "Tozpembe görmek".

4124. Dürbünün tersiyle bakmak.
Bir şeyi olduğundan daha küçük, daha önemsiz görmek.

4125. Düşe kalka.
Kimileyin iyi, kimileyin kötü durumda, güçlükle başarmaya çalışarak.

4126. Düşeş atmak.
Çok büyük ya da umulmadık bir başarı kazanmak.

4127. Düşman ağzı.
Düşmanın, istemeyenin, bir durumu kötü gösteren, yanlış sözü.

4128. Düşman çatlatmak.
İyi durumlar ve başarılarla gösteriş yaparak düşmanı, istemeyenleri üzmek.

4129. Düşte görse hayra yormamak.
Hiç beklemediği çok güzel bir duruma kavuşmak.

4130. Düşü azmak.
Uykuda atmığı akmak.

4131. Düşünceye dalmak (varmak).
Dalgın bir durumda düşünmek.

4132. Düşün düşün boktur işin.
Kötüleşen durumu dolayısıyle üzgün olan kişinin durumu, kendi kendine söylenmesi.

4133. Düşünüp taşınmak.
Konuyu her yönüyle iyice düşünmek.

4134. Düşüp kalkmak (Biriyle).
1) Kadın, erkekle ya da erkek, kadınla yasa ve töre dışı sık sık bir araya gelmek.
2) Biriyle çok yakın arkadaşlık etmek.

4135. Düttürü Leylâ.
Daracık, kısacık giyinmiş kadın.

E

4136. Ecel beşiği.
İnsanın her an üzerinden aşağı yuvarlanabileceği tehlikeli geçit, dalgalar arasındaki oynak sandal vb.

4137. Eceldan aman olursa.
Ölmezsem.

4138. Eceli gelmek.
1) bkz. "Eceliyle ölmek".
2) Doğal olmayan bir etkenle ölmek ya da öldürülmek.

4139. Eceline susamak.
Ölmesi ya da öldürülmesi sonucunu doğuracak tehlikeli davranışları bulunmak.

4140. Eceliyle ölmek.
Yaşamı doğal olarak sona ermek.

4141. Ecel teri dökmek.
Tehlikeden, korkudan çok büyük bir sıkıntı ve bunalım içinde kalmak.

4142. Eciş bücüş.
Hiç bir yeri düzgün olmayıp çirkin bir biçim almış bulunan. krş. "Eğri büğrü", "Çarpık çurpuk".

4143. Edebini takınmak.
Terbiyesizce davranıştan terbiyeli duruma geçmek.

4144. Edebiyat yapmak.
Bir işe yaramayan parlak sözler söylemek.

4145. Edi ile Büdü (Şakire Dudu).
Birbirinden ayrılmayan sevimli ve saf iki kafa dengi.

4146. Efendiden (bir) adam.
Davranışlarıyle kibar ve terbiyeli görünen kişi.

4147. Efendime söyleyeyim.
Konuşmakta olan kimsenin, söyleyeceği sözü bulunca ya değin geçecek saniyeleri doldurmak üzere baş vurduğu dil persengi.

4148. Efendim nerde, ben nerde?
Ben ne söylüyorum, siz ne anlıyorsunuz?

4149. Efkâr dağıtmak.
Sıkıntıyı gidermek, üzüntüden uzaklaşmak.

4150. Efradını[319] cami,[320] ağyarını[321] mâni.[322]
Öğelerini kapsayan, başkalarını dışarıda bırakan, eksiksiz artıksız (tanım).

4151. Eğri (gözle) bakmak.
Kötü düşünce ile bakmak. krş. "Yan bakmak".

4152. Eğri büğrü.
Şurası burası eğri, bükük. krş. "Eciş bücüş", "Çarpık çurpuk".

5153. Eğri düzü beğenmez, bu da bizi beğenmez.
Bunun bizi beğenmemesine şaşmamalı. Çünkü yanlış yolda olanlar, doğruluktan ayrılmayanları, kusurlular kusursuzları beğenmezler.

4154. Eğri gemi doğru sefer[323].
Kullanılan araç yetersiz ama yapılan iş isteğe uygun.

---

[319] efrat: (Arapça) Bireyler, öğeler.
[320] cami: (Arapça) Toplayan, içine alan.
[321] ağyar: (Arapça) Yabancılar, başkaları.
[322] mani: (Arapça) Engel olan, uzakta tutan.
[323] sefer: (Arapça) Yolculuk.

4155. Eğrisi doğrusuna (rast, karşı) gelmek.
1) Bir iş yanlış yapılmakta iken sonradan ortaya çıkan uygun bir durumun etkisiyle iyi bir sonuca ulaşmak.
2) Bir iş, yanlış yapılan parçası ile doğru yapılan parçası denkleşerek zararsız bir sonuca varmak.

4156. Ehven-i şer[324].
Daha az zararlı, daha az kötü.

4157. Ekini belli etmemek.
Kusurlu, hileli bir işi kusursuz, doğal imiş gibi gösterme ustalığını başarmak.

4158. Ekin iti.
Başını yukarı kaldıran ve çevresindekilere yüksekten bakan, burnu havada.

4159. Ekli püklü.
Şurasına burasına parçalar, yamalar eklenmiş olan.

4160. Ekmediğin yerde biter.
Umulmayan ve istenilmeyen yerde karşımıza çıkan kişi.

4161. Ekmeği dizinde.
bkz. "Elifi yüzünde, ekmeği dizinde".

4162. Ekmeğine kan doğramak (Birinin).
Bir kimseyi acılar, göz yaşları içinde bırakacak davranışta bulunmak.

4163. Ekmeğine koç (yiğit, yavuz).
bkz. "Sofrası açık".

4164. Ekmeğine kuru, ayranına duru mu dedik?
Sana dokunacak, seni küçük düşürecek bir söz mü söyledik, bir davranışta mı bulunduk?

[324] ehven-i şer: (Arapça) Şerrin hafifi.

4165. Ekmeğine yağ sürmek (Birinin).
Kendisinin amacı bu olmadığı halde bir kimsenin işine yarayacak davranışta bulunmak.

4166. Ekmeğini eline almak.
bkz. "Eli ekmek tutmak".

4167. Ekmeğini it yer, yakasını bit, (Malını it, bağrını bit yer).
Malı var ama başkaları yararlanır; kendisi ise yoksulluk, perişanlık içinde.

4168. Ekmeğini kana doğramak.
Yaşayışı, büyük bir üzüntü ve acı (kanlı göz yaşları) içinde olmak.

4169. Ekmeğini kazanmak.
Geçinmek için gereken parayı kazanmak.

4170. Ekmeğini taştan çıkarmak.
En güç işleri bile yapıp geçimini sağlar olmak.

4171. Ekmek Bedir'in, su Hıdır'ın, yiyin kudurun, için kudurun.
Başkaları kazanıyor, siz yiyorsunuz. Gücünüzü harcayacak iş yapmadığınız için de azıp duruyorsunuz. krş. "Ekmek elden su gölden".

4172. Ekmek düşmanı.
(Şaka, argo) Erkeğin eşi, karısı.

4173. Ekmek elden su gölden.
Kendisi çalışmayıp başkasının kazancıyle geçinenin durumu. krş. "Ekmek Bedirin...".

4174. Ekmek kapısı.
Geçim sağlanan yer, iş.

4175. Ekmek parası.
Geçim parası, kazanç.

4176. Eksik çıkmak.
Olması gerekenden daha az olduğu anlaşılmak. krş. "Eksik gelmek".

4177. Eksik doğmak.
1) Bebek vaktinden önce doğmak.
2) Organları iyice gelişmeden doğmak.

4178. Eksik etek.
Kadın, her zaman güçsüz sayılan kadın.

4179. Eksik etmemek.
Her zaman bulundurmak.

4180. Eksik gedik.
Gerekli olan ufak tefek şeyler.

4181. Eksik gelmek.
Gereksenenden ya da olması gerekenden daha az olmak. krş. "Eksik çıkmak".

4182. Eksik olma.
Sağ ol, var ol.

4183. Eksik olma bayır turpu.
(Alaylı bir "eksik olma") Kendini yardım etmiş gibi gösteriyorsun ama beni kandıramazsın.

4184. Eksik olmamak.
Her zaman bulunur olmak.

4185. Eksik olsun.
1) Ölsün.
2) Gereği yok, istemem, olmamasını yeğlerim.

4186. Ekşi yüz (surat).
Bir insanın istenmediğini, bir işten hoşlanılmadığını anlatan yüz. krş. "Yüzü sirke satmak".

4187. Ekten pükten, deli kıza (sarı kıza, öksüze) kaftan.
1) Kumaş parçaları birbirine eklenerek uydurulan yoksulca giysi.
2) Kırık dökük eşya ile –bir gereksemeyi yarım yamalak karşılayacak biçimde– yapılan şey.

4188. Ekti[325] püktüler.
Bir yere, gelmesi gereken kimseler dışında, asalak olarak gelmiş olanlar.

4189. El açmak.
bkz. "Avuç açmak".

4190. El ağzıyle çorba içmek.
Başkasının sözlerini benimseyip söylemek.

4191. El almak.
1) Yetkinliğe ulaşan mürit[326], mürşit[327] gibi işler yapmak üzere, ondan izin almak. krş. "El vermek".
2) Bir sanatı öğrenmiş olan çırak, ustasından, kendi başına iş yapabilme izni almak.

4192. El altında.
İstenildiği zaman kullanılmak üzere hazır.

4193. El altından, (Alttan alta), (Gizliden gizliye).
Kimsenin haberi olmadan, kimseye haber vermeksizin, gizlice.

---

[325] ekti: Asalak.
[326] mürit: (Arapça) Bir mürşide bağlanıp doğru yolu ondan öğrenmeye çalışan.
[327] mürşit: (Arapça)Doğru yolu gösteren, özellikle dine ve gizemciliğe dayanan bir öğretinin temsilcisi olarak bu öğretiyi çevresine aşılayan kişi.

4194. El'aman çağırmak.
Bıkıp usandığı, rahatsız olduğu şeyden kişiden çok yakınır olmak.

4195. El arı[328], düşman körü (gayreti).
Dosta düşmana karşı küçük düşmemek için, zoraki olarak.

4196. El atmak (Bir işe).
1) Yeni bir işe başlamak.
2) Birisinin işine karışmak.

4197. El ayak çekilmek.
Gece herkes evine, yerine çekilip ortada kimsecikler kalmamak.

4198. El bağlamak.
Saygı göstermek için ellerini göbeği üstünde kavuşturup durmak. krş. "El pençe divan durmak".

4199. El basmak.
Kutsal bir şey üzerine elini koyup ant içmek.

4200. El bebek gül bebek.
El üstünde tutulan, çok sevilen (çocuk, genç).

4201. El bende.
Tekrarlanan oyunda başlama sırası (ya da başlama hakkı) bende.

4202. El benden, sebep Allah'tan.
Hastayı iyi etmek için ben yapacağımı yapıyorum. Şifayı veren Tanrıdır.

[328] el arı: (Türkçe-Arapça) Halktan utanıldığı için.

4204. El çabukluğu ile.
Hilesini kimseye sezdirmeyecek bir çabuklukla.

4205. El çekmek.
Yapmakta olduğu bir işi artık yapmama durumuna geçmek. krş. "Vaz geçmek", "El etek çekmek", "El etek silkmek".

4206. El çırpmak.
İki elin yüzünü arka arkaya birkaç kez birbirine vurmak, alkışlamak.

4207. Elde avuçta bir şey kalmamak.
Parəsını, malını harcayıp bitirmiş olmak.

4208. Elde bir.
Kesinlikle gerçekleşecek şey.

4209. Elde bulunan.
Hazırda bulunan, var olan.

4210. Elde etmek.
1) Bir şeye herhangi bir yolla sahip olmak.
2) Yansız ya da başkasına bağlı olan bir kimsenin kendinden yana olmasını sağlamak.

4211. El değiştirmek (Bir şey).
Sahip değiştirmek, bir kişiden başka bir kişiye geçmek.

4212. El değmemiş.
Hiç dokunulmamış, kullanılmamış.

4213. Elde kalmak.
1) Bir mal, isteklisi bulunmadığından satılmayıp durmak.
2) Harcanandan artmış olarak durmak.

4214. Elden ağza yaşamak.
Günlük kazancı, ancak günlük harcamasına yetmek.

4215. Elden ayaktan düşmek.
Yaşlılık ya da hastalık nedeniyle iş yapamaz, yürüyemez olmak.

4216. Elden çıkarmak.
Satmak.

4217. Elden çıkmak.
Satılmak.

4218. Elden düşme.
Satışı yapılan yerden değil, daha önce edinmiş olan kimseden ucuza alınan (nesne).

4219. Elden ele dolaşmak (Bir şey).
Uyandırdığı ilgi dolayısıyle birçok kimsece alınıp bakılmak ya da kullanılmak.

4220. Elden ele geçmek (Bir şey).
Birçok iye değiştirmek.

4221. Elden geçirmek.
1) Sayısı çok şeyleri tek tek ele alıp ne durumda olduklarını yoklamak.
2) Bir şeyi inceleyip düzeltilecek yerlerini düzeltmek, onarmak.

4222. Elden gel (Parayı).
Hemen ver.

4223. Elden gitmek (Bir şey).
Bir şey yitirilmiş olmak, o şeyden yoksun kalınmak.

4224. Ele alınmaz.
Çok kötü.

4225. Ele almak.
1) Üzerinde çalışmaya, uğraşmaya başlamak.
2) Kötü yanlarını belirterek eleştirmek.
3) Bir kimseyi iyice dövmek.

4226. Ele avuca sığmamak.
Söz dinlememek, kural tanımamak, şımarıkça ve taşkınca davranışlarda bulunmak.

4227. Ele geçirmek.
1) Kaçmakta olan kişiyi yakalamak.
2) Pek kolay bulunmayan bir şeyi elde etmek.

4228. Ele geçmek.
1) Yakalanmak.
2) Elde edilmek.

4229. Ele gelmek.
1) El ile tutulabilir olmak.
2) Bebek kucağa alınabilecek duruma gelmek.

4230. Eleğim var sacım var, komşuya ne borcum var.
Kimseden yardım istemeye gerekseme duymuyorum. Kendi olanaklarım bana yetiyor.

4231. Ele güne karşı.
Herkese, elâleme karşı.

4232. Elekten geçirmek.
Sıkı bir inceleme ile doğruyu yanlışı, iyiyi kötüyü ayırmak, seçmek.

4233. El elde baş başta.
Gereken harcamalar yapıldı; eldekiler tükendi.

4234. El ele.
Birbirlerinin elini tutmuş olarak, işbirliği yaparak.

4235. El ele vermek.
İşbirliği yapmak, güçlerini birleştirmek.

4236. El eliyle yılan tutmak.
Yapılacak güç ve tehlikeli bir işe kendisi girişmeyip başkasını ileri sürmek. krş. "Yılanı sen tut, gözüne ben bakayım".

4237. El emeği.
1) Elle çalışma.
2) Elle çalışmanın verimi.

4238. El ense etmek (çekmek).
Güreşçi, elini yarışmacısının ensesine atıp onu çekmek.

4239. El ermez, göz görmez.
O iş ya da kişi ile hemen ilişki kuramazsınız. Bulunduğu yer o kadar uzak ki... krş. "Eli ermemek 2)".

4240. El etek çekmek (Bir şeyden).
O şeyle artık uğraşmaz olmak. krş. "El çekmek", "El etek silkmek".

4241. El etek (ayak) öpmek.
Bir işi yaptırmak için şuna buna çok yalvarmak. krş. "Eline ayağına düşmek".

4242. El etmek.
El ile "gel" işareti yapmak.

4243. Ele verir öğüdü, kendi keser söğüdü.
bkz. "Ele verir talkını....".

4244. Ele (halka) verir talkını, kendi yutar salkımı, (Ele verir öğüdü, kendi keser söğüdü).
Başkasına verdiği öğüde kendisi uymaz. Dahası, tersini yapar.

4245. Ele vermek.
Suçluyu, arayana haber vermek ya da teslim etmek.

4246. El gün.
Herkes, elâlem.

4247. Eli açık.
Çok para harcayan, cömert.

4248. Eli ağır.
1) Yavaş iş yapan, çabuk iş yapmayan, yapamayan, krş. "Eli çabuk".
2) İnsana vurunca çok acıtan.

4249. Eli altında olmak (Bir şey birinin).
İstediği zaman kullanabileceği yerde, durumda olmak.

4250. Eli armut mu devşiriyor?
O, buna vuruyorsa bunun eli yok mu? Elbette sille, tokatla karşılık verecek.

4251. Eli ayağı bağlı olmak.
bkz. "Eli kolu bağlı olmak".

4252. Eli ayağı buz kesilmek.
Ansızın aldığı bir habere üzülerek iş yapamayacak bir durgunluk içine girmek.

4253. Eli ayağı dolaşmak.
Telâştan, heyecandan ne yapacağını şaşırarak düzensiz, karışık iş yapmak. krş. "Eteği ayağına dolaşmak".

4254. Eli ayağı gevşemek.
Sıcaktan ya da korkudan hareket etme gücü kalmamak.

4255. Eli ayağı tutmak.
İş yapacak gücü bulunmak.

4256. Eli bayraklı.
Şirret, edepsiz, kavgacı olarak tanınmış. krş. "Eli maşalı".

4257. Eli bol.
1) Elinde iş yapmaya yarayacak çok para ve eşya bulunan.
2) İş yaparken kullanılacak gereçleri esirgemeyen.

4258. Eli boş olmak.
O sırada işi bulunmamak.

4259. Eli boş dönmek.
Umduğunu elde edemeden dönmek.

4260. Eli böğründe kalmak.
İş yapamaz duruma düşmek.

4261. Eli cebine varmamak.
Para harcamaya kıymamak.

4262. Eli (eline) çabuk.
Çabuk iş yapan. krş. "Eli ağır 1)".

4263. Eli dar (darda).
Para sıkıntısı içinde olan. krş. "Eli bol 1)".

4264. Eli değmemek.
Bir işi yapmaya vakit bulamamak. krş. "Eli ermemek".

4265. Eli ekmek tutmak, (Ekmeğini eline almak).
Geçimini kazancıyle sağlayacak duruma gelmek.

4266. Eli ermemek.
1) bkz. "Eli değmemek".
2) Uzakta olduğundan yetişememek. krş. "El ermez. göz görmez".

4267. Elifi elifine.
1) Saatın akrebiyle yelkovanı üst üste: Saat tam on iki.
2) Harfi harfine (birbirinin benzeri).

4268. Elifi görse mertek sanır.*
Okuyup yazması yoktur.

4269. Elifi yüzünde, ekmeği dizinde.
Arsız, utanmaz, sıkılmaz, terbiyesizce karşılık verir.

* Eski alfabemizin Birinci harfi olan "elif", yukarıdan aşağıya uzun bir çizgi olarak yazılırdı.

4270. **Eli genişlemek.**
Bolca paraya kavuşmak.

4271. **Eli hafif.**
Acıtmadan iğne yapan, diş çeken (doktor, dişçi).

4272. **Eli işe yatmak.**
bkz. "Eli yatmak".

4273. **Eli işte (aşta), gözü oynaşta.**
İş yapar gibi görünüyor ama aklı başka yerde, havaî. krş. "Eliyle hamur ovalar, gözüyle dana kovalar".

4274. **Eli kalem tutmak.**
Bir konu üzerine gereği gibi yazı yazabilmek.

4275. **Eli kolu (ayağı) bağlı olmak (kalmak).**
Yapması gereken işi, engeller yüzünden yapamaz durumda olmak.

4276. **Eli koynunda.**
bkz. "Kendi halinde".

4277. **Eli kulağında.**
Olması, gerçekleşmesi çok yakın.

4278. **Eli maşalı.**
Edepsiz, kavgacı, saldırgan. krş. "Eli bayraklı".

4279. **Elim hamur karnım aç, (Tıngır elek tıngır saç, elim hamur karnım aç), (Yeldir elek yeldir saç, elim hamur karnım aç).**
Uğraşılarımla başkalarına yarar sağlıyorum ama bundan kendim yararlanamıyorum.

4280. **Elinde kalmak.**
Bir şeyi satmak istediği halde satamamak, elinden çıkarmayı başaramamak.

4281. Elinden bir kaza çıkmak.
İstemiyerek birini yaralamak ya da öldürmek.

4282. Elinden bir şey gelmemek.
1) Bir şey yapma olanağını bulamamak.
2) Bir iş yapmayı bilmemek.

4283. Elinden düşürmemek.
Sürekli olarak elinde tutup kullanmak.

4284. Elinden geleni ardına (geri) koma (sın).
Yapabileceğin bütün kötülükleri yap.

4285. Elinden gelmek.
Yapabilmek.

4286. Elinden hiç bir şey (uçan kuş, uçan kaçan) kurtulmamak.
Çok hünerli, her şeyi becerebilir, olmak.

4287. Elinden iş çıkmamak.
Çabuk iş yapamamak.

4288. Elinden tutmak.
İlerlemesine yardım etmek.

4289. Elinde olmak (Bir iş).
Yapabilir olmak.

4290. Eline ağır.
bkz. "Eli ağır 1)".

4291. Eline ayağına düşmek (sarılmak).
Ayaklarına kapanıp bir dilekte bulunmak. krş. "El etek öpmek".

4292. Eline bakmak.
Ancak onun yardımıyle geçinebilir durumda olmak.

4293. Eline çabuk.
bkz. "Eli çabuk".

4294. Eline doğmak (Büyümüş bir çocuk, birinin).
Aile dostu olarak, bu çocuğu doğduğundan beri tanımak.

4295. Eline düşmek (Birinin).
1) Kendisine hıncı bulunan birine muhtaç olmak.
2) (bkz. "Ele geçmek 1)".

4296. Eline eteğine doğru.
Hırsızlığı yok, namusu bütün.

4297. Eline kalmak (Birinin).
Kendisine yardım edecek, ondan başka kimse bulunmamak.

4298. Eline sağlık.
Yaptığın işe teşekkür ederim; sağ ol.

4299. Eline su dökemez (Biri, onun).
Söz konusu kişi, onun çırağı olamaz, değerce ondan çok geride.

4300. Eline vur, ekmeğini (ağzından) al.
Miskin, sessiz, pısırık, zavallı.

4301. Elini cebine atmak.
Para çıkarmaya davranmak.

4302. Elini çabuk tutmak.
Çabuk yapmaya çalışmak.

4303. Elini kana bulamak.
Birini yaralamak ya da öldürmek.

4304. Elini kolunu sallaya sallaya gelmek.
Elinde, getirmesi beklenen şey olmadığı halde ya da bitirmeye gittiği işten sonuç almaksızın gelmek.

4305. Elini kolunu sallaya sallaya gezmek.
(Ortada görünmemesi gereken kişi) Hiç bir engelle karşılaşmadan, hiç kimseden korkmadan serbestçe gezmek.

4306. Elinin hamuruyla erkek işine karışmak.
Anlamadığı, beceremeyeceği işi yapmaya kalkışmak.

4307. Elinin (ölünün) körü.
Kes şu soruları artık, kötü bir şey söyleyeceğim şimdi!

4308. Elini oynatmak.
1) İşi çabuk yapmak, el hareketlerini hızlandırmak.
2) Gereken yere para vermekten çekinmemek. (Bahşiş vb.)

4309. Elini sallasa ellisi (başını sallasa tellisi).
Gerekseme duyduğu bir kişi bulmak için bir işaret etse, uygun nitelikte pek çok istekli çıkar.

4310. Elini sıcak sudan soğuk suya sokmamak.
Hiç bir ev işine el sürmemek.

4311. Elini veren kolunu alamaz (Birine).
1) O, küçük bir yardımda bulunmak isteyeni, kendi çıkarı için büyük büyük fedakârlıklara zorlar, ağır zararlara uğratır.
2) Ona verilen şeyi geri almak olanaksızdır.

4312. Elini vicdanına koyarak söylemek.
Doğru, tarafsız, hakça söylemek.

4313. Elini yıkamak, (El yıkamak) (Bir şeyden).
O şeyle ilgisini kesmek, uğraşmaktan vazgeçmek.

4314. Eli olmak.
bkz. "Parmağı olmak".

4315. Eli para görmek.
bkz. "Cebi para görmek.

4316. Eli pek.
Borcunu kolay kolay ödemeyen.

4317. Eli sıkı.
Kolay kolay para harcamayan, cimri.

4318. Eli sopalı.
Dayak da atan sert yönetici.

4319. Eli uz.
Usta, becerikli, hünerli.

4320. Eli uzun.
Fırsat buldukça öteberi aşıran.

4321. Eli varmamak.
Yapmaya gönlü razı olmamak, kıyamamak.

4322. Eli yatkın (Bir işe).
Eli o işi yapmaya alışık olan. krş. "El yatkınlığı".

4323. Eli yatmak (Bir işe).
Eli bir işi yapabilecek alışıklık kazanmak, bir işi yapacak el becerisi bulunmak.

4324. Eliyle hamur ovalar, gözüyle dana kovalar.
Dikkatini, yaptığı iş üzerinde toplamaz; iş yaparken başka şeylerle de ilgilenir. krş. "Eli işte, gözü oynaşta".

4325. Eliyle koymuş gibi bulmak (Bir şeyi).
Bir şeyi, çok aramadan, tahmin ettiği ya da kendisine anlatılan yerde bulmak.

4326. Eli yüzü düzgün.
Çirkin sayılmaz, güzelce.

4327. El kadar.
Küçük, küçücük.

4328. El kaldırmak.
1) Oy verdiğini ya da söz istediğini elini kaldırarak belirtmek, krş. "Parmak kaldırmak".
2) Kendisinden büyüğe eliyle vurma girişiminde bulunmak.

4329. El kapısı.
1) Bir kızın gelin gittiği ev.
2) Genellikle başkalarının evi, yurdu.

4330. El katmak (Bir işe).
Yapılmasına yardım etmek.

4331. El kesesinden sultanım, develer olsun kurbanım.
Başkasının parasıyle şatafatlı bir yaşam süren ve gerekli olmayan şeyler için bol para harcayan kimsenin durumu.

4332. El kiri.
Elde kalmayan, kolayca vazgeçilebilen şey, para.

4333. El koymak (Bir şeye).
1) Hükümet, bir malı, bir kuruluşu buyruğu altına almak.
2) Bir yolsuzluğu ortaya çıkarma incelemesine girişmek.

4334. Ellenmiş dillenmiş.
İffetsizliği herkesin dilinde.

4335. Ellerde gezmek.
bkz. "El üstünde tutulmak".

4336. Ellerim yanıma gelecek.
Öleceğim, öbür dünyada hesap vereceğim; doğru söylemeliyim.

4337. Elleri nasır bağlamak.
Ellerini sert, ağır işlerde uzun süre kullanmış olmak.

4338. Eller yukarı.
Ellerini yukarı kaldırarak teslim ol!

4339. Elle tutulur, gözle görülür.
Çok belirgin, çok açık.

4340. El oğlu.
Yabancı kimse, başkaları.

4341. El oğuşturmak.
1) Bir kimse karşısında saygılı durum alıp buyruk beklemek.
2) Ne yapacağını, ne söyleyeceğini bilememek.

4342. El pençe divan durmak.
bkz. "Divan durmak".

4343. El sıkmak.
Selâmlaşmak için bir kimsenin elini tutmak.

4344. El sunmak.
El uzatmak, yaklaşmak istemek.

4345. El sürmemek, (El vurmamak).
1) Dokunmamak.
2) Yapmaya başlamamak.

4346. El şakası.
Güldürmek ya da kızdırmadan tedirgin etmek için bir kimseye elle yapılan ilişme.

4347. El tazelemek.
Bir işte yorulan kimse yerine başka birini getirmek.

4348. El ulağı.
1) Önemli iş yapan kimsenin küçük işlerde kullandığı yardımcı.
2) Yapılmakta olan işte kullanılan aygıt.

4349. El uzatmak.
1) Dokunmaya, almaya kalkışmak.
2) Yardım etmek.

4350. El üstünde tutulmak, (Ellerde gezmek) (Bir kimse).
Bir kimseye çok sevgi, saygı gösterilmek.

4351. El vermek.
Mürşit, artık yetişmiş olan müridine mürşitlik izni vermek. krş. El almak 1)".

4352. El vurmamak.
bkz. "El sürmemek".

4353. El yahşi biz yaman, el buğday biz saman.
Yabancılar bizden üstün tutuluyor.

4354. El yatkınlığı.
Eli işe alışmış olma durumu. krş. "Eli yatkın".

4355. El yazısı.
Bir kimsenin kendi yazısı.

4356. El yazması.
Basma olmayıp yazma olan (kitap vb).

4357. El yıkamak (Bir işten).
bkz. "Elini yıkamak".

4358. El yordamıyle.
1) Bakmadan, bulunduğu yeri tahmin edip elle yoklayarak.
2) El alışkanlığının yardımıyle.

4359. Emeği geçmek.
Bir şeyin yapılmasında kendisi de çalışmış olmak.

4360. Emeği sağdıç emeğine dönmek.
Emeğinin karşılığını alamamak, emeği boşa gitmek. krş. "Sağdıç emeği".

4361. Emek çekmek.
bkz. "Emek vermek".

4362. Emek vermek (çekmek) (Bir şeye).
Bir şeyin meydana gelmesi için özenle ve çok çalışmak.

4363. Eme seme[329] yaramamak.
İşe yaradığı kabul edilmemek, makbule geçmemek, takdir edilmemek.

4364. Eme yaramak.
İşe yaramak, makbule geçmek.

4365. Emir büyük yerden gelmek.
Çok sevilen, sayılan bir kimse, bir işin yapılmasını istemiş olmak.

4366. Emir kulu.
Kendisine emredilen işi yapmak yükümlülüğü altında bulunan kişi.

4367. Emret, fındık kabuğuna gireyim.
Emrinizi, ne denli sıkıntı verici ve güç olursa olsun, yerine getiririm.

4368. Emrihak vaki olmak.
Ölmek. (Tanrı buyruğu belirmek).

4369. Emrine girmek.
Bir kimsenin buyruğu altında çalışmayı kabul etmek

[329] em, em sem: İlaç, merhem.

4370. Endazeye[330] gelmemek.
Ölçülememek, hesaplanamamak.

4371. Endazeye vurmak.
Ölçmek, ölçüp biçmek.

4372. Eninde sonunda.
En sonra, durum çeşitli evreler geçirdikten sonra. krş. "Evvel ve âhır".

4373. Enine boyuna.
1) İriyarı (adam).
2) Her yönü ile, bütün olasılıklar göz önünde bulundurularak (düşünme, konuşma için).

4374. Enine boyuna çekmek.
İşi sonuca ulaştırmak için çeşitli olanakları denemek, zorlamak.

4375. Ensesi kalın.
Para vermesi için üzerine yüklenilebilir, ödeme gücü yüksek.

4376. Ensesinde boza pişirmek.
Bir işi yapıp bitirmesi için çok sıkıştırıp tedirgin etmek.

4377. Ensesine binmek.
Bir işi yaptırmak için sürekli olarak baskı altında bulundurmak.

4378. Ensesine yapışmak.
Yakalayıp sıkıştırmak.

4379. Ensesini kaşımak.
Ne yapacağını bilemeyip kötü kötü düşünmek.

---

[330] endaze: (Farsça)Eskiden kullanılmış bir uzunluk ölçüsü ki 65 santim uzunluğunda idi.

4380. Ense yapmak.
Hiç bir iş yapmayarak yiyip içip şişmanlamak.

4381. Ere varmak (gitmek).
Kadın evlenmek.

4382. Er, geç.
Ne zaman olsa.

4383. Erkeklik öldü mü?
Haksızlığa karşı koymak, mertliği göstermek gerekiyor.

4384. Erkeklik sende kalsın.
Sen ağır başlılığını bozma, karşındakinin densizliğine uyma.

4385. Erzurum'un soğuğu "gelin beni Gerede'de bulun" demiş.
Gerede de Erzurum kadar soğuktur.

4386. Esamisi okunmamak.
Bir kimseye önem verilmemek, adı hatıra bile gelmemek.

4387. Esası (aslı) olmamak.
Doğru olmamak, gerçeğe aykırı olmak.

4388. Eser ama yağmaz.
1) Bağırıp çağırır ama, biraz sonra öfkesi geçer; cezalandırmaz.
2) Bol keseden vaatta bulunur ama bir şey vermez ve yapmaz.

4389. Es geçmek, (Meskût geçmek) (Bir konuyu).
Sözleri arasında o konuya dokunmamak, o konu üzerine bir şey söylemeden sözlerini bitirmek.

4390. Esip savurmak (yağmak).
Bağırıp çağırmak, öfke ile fena sözler söylemek.

4391. Eski ağza yeni taam (kaşık).
1) Bu yılın turfandasını yiyoruz.
2) Yaşlı bir kimseye, eski bir topluluğa uygulanan bir yenilik. krş. "Eski köye yeni âdet".

4392. Eski çamlar bardak oldu.
Eski durumlar tamamıyle değişti. krş. "Köprünün altından çok sular aktı".

4393. Eski defter yoklamak (defterleri karıştırmak).
Tartışması yapılmış, sonuca bağlanmış olayları yeniden ortaya dökmek.

4394. Eski göz ağrısı.
Eski sevgili. krş. "İlk göz ağrısı".

4395. Eski hamam eski tas, (Bayağı Mahmet bayağı börkü).
Durumda hiç bir değişiklik yok.

4396. Eski hayratı da berbat etmek.
Bir durumu düzelteceğim derken büsbütün bozmak.

4397. Eski kafalı.
Eski düşünceye bağlı, yeniliğe karşı olan kişi.

4398. Eski köye yeni âdet.
Eskiliklere bağlı topluluğa getirilen yenilik. krş. "Eski ağza yeni taam 2)".

4399. Eski kurt.
1) Mesleğinde çok tecrübeli ve üstün olan kişi.
2) Çok olay görmüş geçirmiş olduğundan bir işin hileli yollarını bilen ve aldatılamayan kişi.

4400. Eski püskü.
İyice eski (şeyler).

4401. Eski toprak.
Yaşlı olduğu halde dinçliğini koruyan kişi.

4402. Esmayı üstüne sıçratmak.
Davranışıyle şunun bunun saldırısını üzerine çekmek.

4403. Estek köstek (etmek).
Birtakım bahaneler (ileri sürmek), filan feşmekan (demek), şu bu (demek).

4404. Eşeğe gücü yetmeyip semerini dövmek.
Kızdığı güçlü kimseye bir şey yapamayacağını bildiğinden onun emrindekileri hırpalamak.

4405. Eşeğini (atını) sağlam kazığa bağlamak.
İşini güven altına almak.

4406. Eşek başı mı? (mıyım, mısın).
Yetkili olan odur (benim, sensin); neden ona (bana, sana) baş vurulmuyor? Neden yetkisini kullanmıyor. O sandalyeye niçin oturmuş, elbette yetkisini kullanacak.

4407. Eşek cilvesi.
Kaba davranışlarla gösterilmeye çalışılan naz, kaba kırıtma.

4408. Eşek inadı.
bkz. "Keçi inadı".

4409. Eşek kadar olmak.
(Kendisine kızılmış olan çocuk) Artık her şeye aklı erecek kadar büyümüş olmak.

4410. Eşek kuyruğu gibi ne uzar, ne kısalır.
(Gelir, iş, durum, görev aşaması) Hiç bir gelişme ve ilerleme göstermez; olduğu gibi sürüp gider.

4411. Eşek sudan gelinceye kadar dövmek.
Uzunca bir zaman, iyice dövmek.

4412. Eşek şakası.
Kaba, incitici şaka.

4413. Eşiğine yüz sürmek.
Bir dilekte bulunmak için birinin katına varıp saygı ile eğilmek.

4414. Eşiğini aşındırmak.
İşini yaptırmak için birinin yanına çok gidip gelmek.

4415. Eşref-i[331] saat.
1) Bir işin olumlu yola girmesi için en elverişli zaman.
2) İş görecek kimsenin ters davranmayarak, güçlük çıkarmayarak uysallık gösterdiği zaman.

4416. Et bağlamak.
Yara, taze etle kapanmak.

4417. Et can tutmamak, (Et tutmamak).
(Çok hareketli olması dolayısıyle) Şişmanlayamamak.

4418. Eteği ayağına dolaşmak.
İvmesinden, heyecanından yürüyüşünü şaşırmak, karışık iş görmek. krş. "Eli ayağı dolaşmak".

4419. Eteği belinde.
Hamarat, çalışkan (kadın).

4420. Eteğine yapışmak (Birinin).
Güvendiği güçlü, zengin, sözü geçer bir kimseye bağlanıp onun yardımından ve koruyuculuğundan yararlanmaya çalışmak.

4421. Eteğini göstermez.
Erkeklerden uzak durur, namusunu korumada çok titiz.

---

[331] eşref: (Arapça) En şerefli (Burada mutlu, uğurlu).

4422. Etek dolusu.
Yığınla, pek çok (para).

4423. Etekleri tutuşmak.
Çok telâşlanmak.

4424. Etekleri zil çalmak.
Büyük sevinç içinde bulunmak, çok sevinmek.

4425. Etek öpmek.
1) (Eskiden) Büyük bir kimsenin katına çıkan kişi, saygı ve kulluk gösterisi olarak, eğilip o kimsenin eteğini öpme davranışında bulunmak.
2) bkz. "El etek öpmek".

4426. Etek silkmek (Bir şeyden).
Tiksinerek uzaklaştığını belirtmek. krş. "El etek çekmek".

4427. Eti, budu yerinde, (Etli butlu).
Şişman denemeyecek tombulukta.

4428. Eti ne, budu ne?
1) Küçük.
2) Olanakları, gücü sınırlı, parası az.
krş. "Kedi ne, budu ne".

4429. Etine dolgun.
Şişman sayılmayan tombul. krş. "Balık etinde".

4430. Eti senin, kemiği benim.
Çocuğumu gereği gibi eğitmek için istediğin kadar, öldüresiye, dövebilirsin. (Okula, sanata başlatılan çocuğun velisi öğretmene, ustaya söylüyor).

4431. Et kafalı.
Anlayışsız. krş. "Kalın kafalı".

4432. Etli butlu.
bkz. "Eti budu yerinde".

4433. Etliye sütlüye karışmamak.
Toplum içindeki eğilimlerden, akımlardan uzak durmak, hiç biriyle ilgilenmemek.

4434. Etrafında dört dönmek.
Korumak ya da bir şey koparmak için birinin yanından ayrılmamak.

4435. Etrafını almak.
Çevresini kuşatmak.

4436. Ettiği ile kalmak.
Yapmak istediği kötülüğü başarıya ulaştıramayan kimse, kınanan davranışının üzüntüsü ve utancı içinde kalmak.

4437. Ettiğini bulmak.
Başkasına yaptığı kötülüğün cezası imiş gibi kötü bir durum da kendisinin başına gelmek.

4438. Ettiği yanına kalmak.
Yaptığı kötülük karşılıksız kalmak, bunun cezasını görmemek.

4439. Et tutmamak.
bkz. "Et can tutmamak".

4440. Ev bark.
Ev ve içindeki aile, eşya.

4441. Evcilik oynamak.
1) Çocuklar, oyuncak ev eşyası ile ev işlerini taklit ederek oynamak.
2) Yakın komşu olan büyükler, pek gerekli olmadığı halde sık sık birbirlerine gidip gelmek.

4442. Evde kalmak.
Kız, yaşı ilerlediği halde evlenememiş olmak.

4443. Evdeki hesap çarşıya uymamak.
Tasarlanan şey, gerçekleşmeyip başka bir yolda gelişmek.

4444. Eve hırsız girdikten sonra kapıya kilit takmak.
Daha önce alınması gereken tedbiri, zarar görüldükten sonra almak.

4445. Evet efendimci.
Özel bir düşüncesi olmadığından ya da hoş görünmek için, karşısındakinin her söylediğine "doğru, evet efendim" demeyi huy edinmiş olan kişi.

4446. Evirip çevirmek.
1) İyice görmek için her yanını döndürmek.
2) Bir durumu istediği biçime sokmak için çeşitli yollara baş vurmak.

4447. Evi sırtında.
Çok az olan eşyasını hemen yüklenip istediği yere göçebilen.

4448. Ev kadını.
1) Dışarıda çalışmayıp evinin işleriyle uğraşan kadın.
2) Ev işlerini çok iyi başaran kadın.

4449. Evlât acısı gibi içine çökmek.
Yitirdiği bir şeye çok üzülmek.

4450. Evlât edinmek.
Başkasının çocuğuna kendi çocuğu imiş gibi haklar tanımak.

4451. Evlerden (işidenlerden) uzak (ırak).
Dilerim, kimsenin (işidenlerin) başına böyle bir felâket gelmesin. krş. "Evlere şenlik".

4452. Evlere şenlik.
Dilerim, böyle bir felâket bütün evlerden uzak olsun. krş. "Evlerden uzak".

4453. Evli barklı.
Evlenmiş, ev açmış kimse.

4454. Evli evine, köylü köyüne.
Artık dağılalım, herkes evine, işine gitsin.

4455. Evvel Allah.
Tanrı'nın yardımıyle, Tanrı'ya güvenip sığınarak (bu işi yaparım).

4456. Evvel âr idi, şimdi kâr oldu.
Bir zaman önce ayıp sayılan bir davranıştı; şimdi herkesin davranışı bu oldu.

4457. Evvel emirde.[332]
İlkönce, her şeyden önce, ilk iş olarak.

4458. Evvel ve âhır.[333]
1) Başta da, sonda da.
2) bkz. "Eninde sonunda".

4459. Ev yeni, duvar yeni, eleğim seni nerelere asayım?
1) Yeni eşyanın güzellikleri arasına eski eşya yakışmıyor.
2) Düzen yenilendi, eskileri nereye yerleştirmeli?

4460. Ev yıkmak.
1) Karı ile kocayı birbirinden ayırmak.
2) Bir ailenin geçim yolunu yok etmek.

4461. Eyer boşaltmak.
1) Cirit oyununda, arkadan cirit atanın hedefi olmaktan kurtulmak için sağa sola eğilmek.
2) Saldırıları boşa çıkaracak tedbirler almak.

[332] emir: (Arapça) (Burada) İş.
[333] âhır: (Arapça) Son, sonraki.

4462. Eyere de gelir, semere de.
İnce işler için de kaba işler için de kullanılabilir.

4463. Eyer vurmak (Hayvana, Hayvanı).
1) Hayvanın sırtına eyer koyup bağlamak.
2) Eyer, hayvanın sırtını yara etmek.

4464. Eyüp sabrı.
En ağır ve sürekli üzüntülerden bile yakınmayanın büyük ve uzun sabrı.

4465. Eyvallah demek.
1) Razı olmak, kabul etmek.
2) "Allaha ısmarladık" demek.

4466. Eyvallah etmemek.
Boyun eğmemek, minneti altına girmemek.

4467. Eyyam[334] ağası (efendisi, reisi).
Davranışını zamanın gereğine göre ayarlayan, her devrin büyüklerine hoş görünerek işini yürüten kişi.

4468. Eyyam ola.
Güzel bir hava ve iyi işler dilerim. krş. "Yel ese, eyyam ola".

4469. Eyyam reisi.
bkz. "Eyyam ağası".

4470. Ezbere iş görmek.
Gerekli bilgiyi almadan, incelemeden iş yapmak.

4471. Ez ez de suyunu iç.
Bir kimseye yarar sağlamak amacıyle yazılan bu kâğıt, hiç bir işe yaramaz ya da yaramadı.

4472. Ezilip büzülmek.
Bir şey söylerken sıkılganlık utangaçlık ya da kibarlık davranışlarında bulunmak.

[334] eyyam: (Arapça) Günler, iyi günler, elverişli zaman.

F

4473. Faka basmak.
Tuzağa düşmek, aldatılmak.

4474. Falan festekiz.
bkz. "Filan fişmekân".

4475. Falan feşmekân.
bkz. "Filan fişmekân".

4476. Falan filân.
bkz. "Filân fişmekân".

4477. Fare deliğe sığmamış, bir de kuyruğuna kabak bağlamış.
bkz. "Sıçan deliğe sığmamış..."

4478. Fareler cirit oynamak (Bir yerde).
O yer ıssız olmak, o yerde kimseler bulunmamak.

4479. Fark edilmek (olunmak).
Anlaşılmak, sezilmek, ayırt edilmek.

4480. Fark etmek.
1) Bir şeyin var olduğunu anlamak, sezmek. krş. "Farkına varmak".
2) Bir şey, eskisinden farklı duruma gelmek.

4481. Fark gözetmek.
bkz. "Ayrı seçi yapmak".

4482. Farkına varmak.
1) bkz. "Fark etmek 1)".
2) İki şey arasındaki farkı anlamak.

4483. Farkında olmak.
bkz. "Fark etmek 1)".

4484. Farkında olmamak.
Bir şeyin var olduğunu anlamamak, bir durumu sezmemek.

4485. Fasulye gibi kendini nimetten saymak (Biri).
Yersiz olarak kendine değer vermek.

4486. Fazla gelmek.
Gereğinden artık olmak.

4487. Fazla kaçırmak.
Aşırı yemek.

4488. Felce uğramak (Bir iş).
Yürüyemez, ilerleyemez olmak.

4489. Feleğin çemberinden geçmiş.
Başından çok iş geçmiş, çok tecrübeler edinmiş, her işin altından kalkar. krş. "Feleğin germ ü serdini görmüş".

4490. Feleğin germ ü serdini[335] görmüş.
Acı, tatlı birçok günler görmüş geçirmiş, olgunlaşmış. krş. "Feleğin çemberinden geçmiş".

4491. Feleğin sillesini yemek (sillesine uğramak).
Büyük bir felâkete uğramak.

4492. Felekten bir gün çalmak.
Güzel, keyifli bir gün geçirmek. krş. "Felekten kâm almak".

4493. Felekten kâm[336] almak.
İstediği gibi eğlenmek. krş. "Felekten bir gün çalmak".

---

[335] germ ü serd: (Farsça) Sıcak ve soğuk (Burada iyi ve kötü günler).
[336] kâm: (Farsça) Gönlün istediği şey.

4494. Felek yâr olursa.
Tanrı yardım eder, bir terslik çıkmazsa, koşullar uygun giderse.

4495. Fellik fellik (fellek fellek) aramak.
Telâş ve heyecanla şuraya buraya koşarak aramak.

4496. Felsefe yapmak.
Bir olayın nedenleri ve sonuçları üzerine kişisel birtakım düşünceler ortaya atmak.

4497. Fena gözle bakmak (Birine).
1) Bir kimse için kötü düşünceler beslemek, kötü niyetini belli edercesine bakmak.
2) Cinsel duygu ile bakmak.

4498. Fena halde.
Aşırı derecede.

4499. Fena kalpli.
Herkesin kötülüğünü isteyen, başkaları için hep kötülük düşünen. krş. "İyi kalpli".

4500. Fena olmak.
Çok sarsılmak, çok üzülmek, bozulmak.

4501. Fenasına gitmek (Birinin).
Üzerinde kötü bir etki yapmak.

4502. Fenaya çekmek (Bir sözü).
(Söze) Kötü anlam vermek.

4503. Fena yapmak (etmek) (Birini).
Kötü duruma düşürmek.

4504. Fenaya sarmak (İş, durum).
Kötüye doğru gitmek.

4505. Fena yerine vurmak.
Yaşamı tehlikeye düşürebilecek bir yerine vurmak

4506. Fener alayı.
Ellerinde, bineklerinde ışık saçan çeşitli araçlar bulunduğu halde gece şehri dolaşarak şenlik gösterisi yapan halk ve bu şenlik.

4507. Fener çekmek.
Gece, elinde fener, önden giderek arkadan gelenlerin yolunu aydınlatmak.

4508. Feneri nerede söndürdün.
Ne kadar geç kaldın? (Bütün gece yoktun, nerede sabahladın?)

4509. Fenersiz yakalamak (Birini).
Gizli yapmaya çalıştığı bir işi yaparken yakalamak.

4510. Ferman dinlememek.
Hiç bir buyruk, kural tanımamak.

4511. Fermanlı deli.
Deliliği kamuca bilinen, deli olduğu açıkça, herkesçe görülen kişi.

4512. Fertiği çekmek.
Kaçmak.

4513. Fesat karıştırmak (kaynatmak).
İnsanları birbirine düşürecek işler yapmak. krş. "İş karıştırmak".

4514. Fesat kumkuması[337]
Fesat kaynağı, ortalığı karıştırmayı huy edinmiş kişi.

4515. Fesini havaya atmak.
bkz. "Külahını havaya atmak".

4516. Fındık kabuğunu doldurmaz.
bkz. "İncir çekirdeğini doldurmaz".

[337] kumkuma: (Arapça) İçine zemzem, mürekkep vb. konulan yuvarlak testi.

4517. Fındık kurdu.
Tombul, canlı (kadın).

4518. Fırıldak çevirmek (döndürmek).
Yapmak istediği iş için hileli yollar peşinde olmak.

4519. Fırsat düşkünü.
Fırsat bulunca kötülük yapan.

4520. Fırsatı fevt[338] etmemek.
Fırsatı kaçırmamak.

4521. Fırsatı ganimet[339] bilmek (saymak).
Çıkan fırsatı sevinçle karşılamak ve ondan hemen yararlanmak.

4522. Fırsat kollamak.
Yapmak istediği iş için uygun zaman ve elverişli durum beklemek.

4523. Fırsat yoksulu (düşkünü).
Fırsat bulunca kötülük yapacağı bilinen kişi.

4524. Fıstıkî[340] makam.
Ağır ağır, istifini bozmadan.

4525. Fıştık vermek.
bkz. "Fit vermek".

4526. Fikir almak (Birinden).
Bir konuda bilgi edinmek ya da aydınlanmak üzere yetkili saydığı birinden bilgi ya da düşünce sormak.

4527. Fikir vermek.
Yol gösterici bir düşüncesini bildirmek.

---

[338] fevt: (Arapça) Ölüm. (Fevt etmek: Yitirmek).
[339] ganimet: (Arapça) Düşmandan ele geçirilen mal.
[340] fıstıkî: Fıstık renginde.

4528. Fikir yürütmek.
Neler olabileceği ya da nasıl davranmanın daha doğru olacağı üzerine düşüncesini söylemek.

4529. Filan falan.
bkz. "Filan fişmekân".

4530. Filan feşmekan.
bkz. "Filan fişmekân".

4531. Filan fişmekân, (Falan festekiz, Falan feşmekân, Falan filan, Filan falan, filan feşmekân).
Ve sayılmasına, bildirilmesine gereklik bulunmayan birtakım şeyler daha.

4532. Fincancı katırlarını ürkütmek.
Kızdırılmaması gereken kişilere dokunacak iş yapmak.

4533. Fink atmak.
Şurada burada keyfince dolaşıp eğlenmek, oynayıp zıplamak.

4534. Firara kadem basmak.
Kaçmak.

4535. Fire vermek.
1) Yaş iken ağır olan nesne, kuruma dolayısıyle tartıca eksilmek.
2) İçinde çürükleri, işe yaramazları bulunan nesne, ayıklanma sonunda azalmak.

4536. Fi[341] tarihinde.
Belli olmayan epey eski bir z manda.

4537. Fitil fitil burnundan gelmek.
bkz. "Burnundan fitil fitil g:lmek".

[341] fi: (Arapça) "de" demek olup eskiden "tarihinde"nin kısaltılmışı olarak da kullanılırdı.

4538. Fitil gibi, (Fitil olmak).
Çok sarhoş (olmak).

4539. Fitili almak.
Birdenbire öfkelenmek. krş. "Aldı fitili".

4540. Fitne fücur[342].
İşi gücü, iki kişiyi birbirine düşürmek, insanlar arasına fitne sokmak olan.

4541. Fitne sokmak.
İnsanları birbirine düşürmek, geçimsizliğe yol açan bir ortam hazırlayarak kişilerin arasını açmak.

4542. Fit olmak.
1) Birinin ötekine yaptığına karşı o da buna bir şey yapıp ödeşmek.
2) Razı olmak, uygun bulmak.

4543. Fit vermek, (Fıştık vermek) (Birine).
Birini başkasına karşı kışkırtmak.

4544. Fiyaka satmak.
bkz. "Çalım satmak".

4545. Fiyat biçmek.
bkz. "Değer biçmek."

4546. Fiyatı dondurmak.
Fiyatın yükselmesini önlemek, fiyatın olduğu gibi sürmesini sağlamak.

4547. Fiyat kırmak.
Fiyatı indirmek, düşürmek.

4548. Fiyat vermek.
Bir şeyi kaça satın alabileceğini söylemek.

---

[342] fücur: (Arapça) Günah (Burada günah işleyen anlamına).

4549. Fol yok yumurta yok, (Ortada fol yok, yumurta yok).
Ortada konu ile ilgili hiç bir belirti yokken varmış gibi bir havaya giriliyor.

4550. Foyası meydana (ipliği pazara) çıkmak (Birinin).
Bir kimsenin ilkin belli olmayan kötü niteliği, zamanla ya da bir olay dolayısıyle anlaşılmak.

4551. Fukara babası, (Öksüzler babası).
Yoksulları koruyan, yoksullara yardım etmeyi seven.

4552. Fülûsü[343] ahmere[344] muhtaç.
Çok fakir, beş parası yok.

4553. Fütur[345] getirmemek.
Umutsuzluğa düşmemek, bezginlik göstermemek.

[343] fülûs: (Arapça) Akçe, para.
[344] ahmer: (Arapça) Kırmızı.
fülûsü ahmer: (Pul, mangır gibi çok küçük) bakır para.
[345] fütur: (Arapça) Gevşeklik, bezginlik.

G

4554. Gafil avlamak.
Bir kimseyi habersiz ve hazırlıksız olduğu sırada bastırıp istemediği bir duruma düşürmek (ve kimileyin bu durumdan yararlanmak).

4555. Gaflet basmak.
Uykusu gelmek.

4556. Gaf yapmak.
bkz. "Pot kırmak".

4557. Gagasından yakalamak.
bkz. "Burnundan yakalamak.

4558. Gaipten haber vermek.
Kendisinde üstün bir güç bulunduğuna inanılan kişi, gelecekte neler olacağından ya da bilinmeyen âlemden haber vermek.

4559. Galebe çalmak.
Utku kazanmak, yenmek.

4560. Galebe etmek.
Baskın çıkmak, üstün gelmek.

4561. Gam çekmek.
Tasalanmak, üzülmek.

4562. Gam yememek.
Tasa etmemek, kaygı çekmemek, üzülmemek.

4563. Gani[346] gönüllü, (Gönlü bol).
Cömert, varını vermekten çekinmeyen.

4564. Gargaraya getirmek.
Bir sözü ya da eylemi, gürültüye, karışıklığa boğarak belirsiz, etkisiz duruma getirmek.

4565. Gâvura (papaza) kızıp oruç yemek (perhiz bozmak).
Kızdığı kimsenin istediğini yerine getirmemek için kendisine zararlı olan bir iş yapmak.

4566. Gâvur etmek (Bir şeyi).
İşe yaramaz duruma getirmek, heder etmek, harcamak.

4567. Gâvur inadı.
bkz. "Keçi inadı".

4568. Gayret dayıya düştü.
İşi başarmak, onunla yakından ilgilenmesi beklenen kişinin çabasına kaldı.

4569. Gayretine dokunmak.
Bir işi yapamayacağını ileri sürenlere kızarak ya da kendisinin yapması beklenen işi, başkasının ele almasından utanç duyarak, onu başarmaya girişmek.

4570. Gayya[347] kuyusu.
Derinlere kök salmış, içinden çıkılması çok güç, karmakarışık iş, durum.

4571. Gazel okumak.
Kandırıcı, oyalayıcı boş sözler söylemek.

4572. Gece gündüz, (Geceli gündüzlü).
Aralıksız, sürekli, her zaman.

---

[346] gani: (Arapça) Zengin.

[347] gayya: (Arapça) Cehennemde bulunduğuna inanılan bir kuyu ya da bir derin dere.

4573. Gece gündüz dememek.
1) bkz. "Geceyi gündüze katmak".
2) Vaktin uygun olup olmadığına bakmamak.

4574. Gece kuşu.
Geceleri uyumayarak oturmayı ya da gezip dolaşmayı, iş görmeyi huy edinmiş kişi.

4575. Geceli gündüzlü.
bkz. "Gece gündüz".

4576. Gece silahlı, gündüz külahlı, (Gündüz külahlı, gece silahlı).
Kimseye sezdirmeden kötü işler yapan, ama birtakım davranışlarıyle kendini iyi bir insan gibi gösteren kimse.

4577. Geceyi gündüze katmak.
Sürekli, aralıksız, gece gündüz çalışmak. bkz. "Gece gündüz dememek: 1)"

4578. Geçer akçe.
Herkesin beğendiği (söz, eylem).

4579. Geçim kapısı.
Yaşamak için gereken kazancın sağlandığı işyeri.

4580. Geçim yolu.
Yaşamak için gereken kazancı sağlama çaresi.

4581. Geçmişi kandilli (kınalı).
bkz. "Ölüsü kandilli".

4582. Geçmişi olmak (Biriyle), (Durumun).
1) Aralarında eski arkadaşlık bulunmak.
2) Aralarında kırgınlık yaratan bir olay geçmiş olmak.
3) Bir durumun daha önce geçmiş bir evresi bulunmak.

4583. Geçmiş ola.
1) bkz. "Geçmiş olsun".
2) Daha önceki durum geçmişlere karıştı. O fırsat bir daha ele geçmez.

4584. Geçmiş olsun.
Hastalığınızın (ya da uğradığınız kazanın, felâketin) geçmiş olmasını, bir daha böyle sıkıntılara düşmemenizi dilerim.

4585. Geçti Bor'un pazarı (sür eşeğini Niğde'ye).
Bu işin üzerinde durma zamanı geçti. Fırsatı kaçırdın. (Yeni bir fırsat kolla).

4586. Geç yiğidim geç.
Benden güçlü. Engel olup çatışmak istemiyorum. Kendisini davranışında serbest bırakıyorum.

4587. Gedik açmak.
Bir şey üzerinde, giderilmesi zor bir zarar meydana getirmek.

4588. Gedik kapmak.
Bir gelir kaynağı yakalamak.

4589. Geleceği varsa göreceği de var.
Yiğitlik taslayıp gelirse ona haddini bildiririm.

4590. Gelen ağam, giden paşam.
Başa geçen büyüğüme de, işten ayrılan büyüğüme de saygılı davranırım. Ben büyüklerimle iyi geçinmek isterim.

4591. Gel gelelim.
Ama, ancak, şu var ki. krş. "Ne var ki".

4592. Gelip çatmak (Belli bir zaman).
Çok yaklaşmak, iyice gelmek.

4593. Gelirse hane boş, gelmezse daha hoş.
Gelirse geri çevirecek değilim; işte ev, buyursun. Gelmezse daha çok memnun olurum.

4594. Gel keyfim gel.
Oh, yerimden, işimden ve genel olarak durumumdan pek memnunum.

4595. Gel zaman git zaman.
Aradan oldukça uzun bir zaman geçtikten sonra.

4596. Gem almamak.
Buyruk altına girmemek, söz dinlememek.

4597. Gemi aslanı.
Hiç bir işe yaramayan gösterişli adam.

4598. Gemi azıya almak.
Azgınlaşıp söz dinlemez olmak.

4599. Gemini kısmak.
Davranışlarını kontrol altına almak, istediğini yapmasına izin vermemek.

4600. Gemisini yürütmek.
İşini yoluna koymuş olmak, işini engelsiz sürdürmek.

4601. Gem vurmak (Birine).
Birinin taşkınlığını önlemek.

4602. Genç irisi.
Yaşına göre çok irileşmiş genç.

4603. Geniş bir nefes almak.
Sıkıntılı bir durumdan kurtulup ferahlamak.

4604. Geniş gönüllü.
Olayları hoş karşılayan. krş. "Geniş yürekli".

4605. Geniş mezhepli[348], (Mezhebi geniş).
Namus konusunda hoşgörürlüğü bulunan, yakını olan kadınların hafifliklerini doğal sayan, toplumun iffet anlayışına aykırı davranmada sakınca görmeyen.

4606. Geniş yürekli.
Çabucak tasalanmayan, telâşlanmayan, meraklanmayan. krş. "Geniş gönüllü".

4607. Gereği gibi.
Nasıl olması gerekli ise öyle.

4608. Geri almak.
1) Önce verdiği şeyi tekrar kendisine mal etmek.
2) Geriye doğru götürmek.
3) (Söz için) Söylediğinin doğru olmadığını, söylenmemiş sayılmasını bildirmek.

4609. Geri çekilmek.
1) Bulunduğu yerden arkaya doğru gitmek.
2) Yürütülmesine karıştığı bir işi sürdürmekten ya da sürdürenler arasında bulunmaktan vazgeçmek.

4610. Geri çevirmek.
Geldiği yere geri göndermek.

4611. Geride kalanlar.
bkz. "Arkada kalanlar".

4612. Geriden geriye.
Yakın bir ilgi göstermeyerek, uzaktan.

4613. Geri dönmek.
Dönüp geldiği yere gitmek.

4614. Geri durmamak (kalmamak).
Yapmaktan kaçınmamak, yapmak.

---

[348] mezhep: (Arapça) Dinde, bilimde, ahlâkta tutulan özel yol.

4615. Geri hizmet.
1) Askerlikte ateş çizgisinin gerisindeki görev.
2) Ağır olmayan yardımcı, kolay görev.

4616. Geri kafalı.
Yenilikleri istemeyen, eskiye bağlı, tutucu.

4617. Geri kalmak.
1) Nitelik ya da zamanca daha geride bulunmak.
2) Benzerlerinden daha az gelişmiş olmak.

4618. Geri kalmamak (Bir iş yapmaktan, Birinden).
1) bkz. "Geri durmamak".
2) Birinden daha az başarılı olmamak.

4619. Gerile gerile.
Göğsünü kabartarak, övünerek, önemli bir iş yaptığını gösterircesine, kasılarak.

4620. Gerisin geri.
1) Geriye dönerek.
2) Tekrar, bir daha.

4621. Geyik etine girmek.
Genç kız erinlik çağına ermek.

4622. Gezip tozmak.
Şurada burada hayli gezmek.

4623. Gıcık tutmak.
Boğaz gıcıklanmasına yakalanmak.

4624. Gıcık vermek.
1) Bir şey, boğaz gıcıklanmasına yol açmak.
2) Birinin kıskançlığını uyandıracak şeyler yapmak.

4625. Gıcırı bükme.
Zora getirerek, zorla, zorakî

4626. Gık dedirtmemek.
Ses çıkarmasına, davranmasına fırsat vermemek.

4627. Gık dememek.
Bir davranış karşısında hiç sesini çıkarmamak.

4628. Gına gelmek (getirmek).
Bıkıp usanmak.

4629. Gırgıra almak (Birini), Gırgır geçmek (Biriyle).
Biriyle alay etmek.

4630. Gırla gitmek.
1) Uzun sürmek.
2) Bol bol ortaya dökülüp harcanmak.

4631. Gırtlağına (boğazına) basmak.
Birine bir şey yaptırmak için büyük zor kullanmak.

4632. Gırtlağına kadar borcu olmak.
bkz. "Borç gırtlağına çıkmak".

4633. Gırtlağına sarılmak.
bkz. "Boğazına sarılmak".

4634. Gırtlağından kesmek.
bkz. "Boğazından kesmek".

4635. Gırtlak gırtlağa gelmek.
bkz. "Boğaz boğaza gelmek".

4636. Gibi gelmek (Birine), Gibisine gelmek (Birinin).
... Sanısı uyandırmak, ... sanısı vermek, ... gibi görünmek.

4637. Gidip gidip gelmek.
Çok gidip gelmek.

4638. Girdisi çıktısı.
1) Yakın ilgisi (Birinin).
2) Karışık ayrıntıları (Bir şeyin).
3) Gelir ve gideri, elde edilen ve harcananı (Bir şeyin).

4639. Girmediği bir Gerede zindanı kalmış (onda da altı ay eğlenmiş).
Sürekli olarak suç işlemiş ve yaşamı hapishanelerde geçmiş (kişi).

4640. Gitti gider (dahi gider).
Bir daha gelmemek üzere gitti. Artık ele geçmez.

4641. Giydiği yakışırken, eller bakışırken.
Gençken, güzelken.

4642. Giyim kuşam, (Üst baş).
Bütün ayrıntılarıyle giysi, giyecek.

4643. Giyimli kuşamlı.
Temiz ve özenle giyinmiş (kişi).

4644. Gizliden gizliye.
bkz. "El altından".

4645. Gizli din taşımak.
Göründüğünden ayrı bir din ya da kanış sahibi olmak.

4646. Gizli kapaklı.
Başkalarına duyurulmayan, kimseye haber verilmeyerek yapılan (iş).

4647. Gizli tutmak.
(Olayı, haberi, bilgiyi) Kimseye duyurmamak.

4648. Göbeği biriyle bağlı (beraber kesilmiş).
Ondan hiç ayrılmaz, her işini onunla birlikte yapar.

4649. Göbeği çatlamak.
Başarmak için çok uğraşmak, birçok güçlükleri yenme zorunda kalmak.

4650. Göbeği düşmek.
Göbeğinde fıtık olmak.

4651. Göbeği sokakta kesilmiş.
Evde durmayıp hep sokaklarda gezen, sürtük.

4652. Göbek adı.
Yeni doğan çocuğun göbeğini kesen ebenin koyduğu ilk ad.

4653. Göbek atmak.
Oynarken karnını yukarıya doğru sıçratmak.

4654. Göbek bağlamak.
Şişmanlayarak karnı büyümek.

4655. Göbek çalkalamak (çalkamak).
Göbeğini sağa, sola, yukarıya, aşağıya çevirerek oynamak.

4656. Göbek havası.
Göbek atarak oynamaya uygun çalgı.

4657. Göç etmek.
Oturduğu yerden başka bir yere gidip yerleşmek.

4658. Göğe merdiven dayamış.
Çok uzun boylu.

4659. Göğe merdiven kurar.
Ulaşılması çok güç, çok yüksek yerlere çıkar.

4660. Göğsü kabarmak.
Övünç duymak.

4661. Göğsünü gere gere.
1) Kendine iyice güvenerek.
2) Övünerek.

4662. Göğüs geçirmek.
İçini çekmek, üzüntü ile derin soluk almak.

4663. Göğüs germek.
Bir güçlüğe karşı koymaya hazır olmak, karşı koyup dayanmak.

4664. Göğüs göğse.
bkz. "Karşı karşıya". krş. "Yüz yüze gelmek".

4665. Göklere çıkarmak (uçurmak).
(Birini) Pek çok övmek.

4666. Gökte ararken yerde bulmak.
Çok güçlükle ele geçirebileceğini sandığı şeyi ya da kişiyi kolayca bulmak.

4667. Gökten zembille mi indi?
Neden başkalarına tanınmayan haklar ona tanınıyor? O, Tanrı'nın dünyaya özel bir özenle gönderdiği, saygınlık ve ayrıcalık görmesini istediği bir kişi mi?

4668. Gölgede bırakmak.
Daha üstün bir düzeye yükselerek, ondan önceki değeri geride bırakmak.

4669. Gölge düşmek.
Gölgeli duruma gelmek, üzerine gölge gelmek.

4670. Gölge düşürmek (Bir şeye).
Bir şeyin değerini azaltacak işler yapmak, bir şeyi değersiz göstermeye çalışmak.

4671. Gölge etmek.
İyi bir yolda yürüyen işin düzenini bozacak davranışta bulunmak.

4672. Gölgesi altında.
Koruyuculuğu ile, koruyuculuğundan yararlanarak.

4673. Gölgesinden korkmak (Kendi).
Evhamlı, kuruntulu, kuşkulu olmak, bir sakınca söz konusu olmayan işlere girişmekten bile korkmak.

4674. Gömleğinden (gömlekten) geçirmek (Birini).
Birini evlât edinmek, evlât olarak kabul etmek, kendisinden bir parça durumuna getirmek.

4675. Gömlek değiştirmek.
1) Yılan üst derisini değiştirmek.
2) Kanış, huy değiştirmek.

4676. Gömlek eskitmek.
Yaşam sürdürmüş olmak.

4677. Gönlü akmak.
(Birine, bir şeye karşı) Güçlü bir sevgi duymak. krş. "Gönlü ilişmek".

4678. Gönlü bol (gani).
bkz. "Gani gönüllü".

4679. Gönlü bulanmak.
1) bkz. "Midesi bulanmak 1)"
2) İçine bir tasa ve üzüntü çökmek.

4680. Gönlü çekmek.
bkz. "Canı çekmek".

4681. Gönlü çelinmek.
Gönül kaptırmak, kapılmak.

4682. Gönlü ile oynamak (Birinin).
Birini sever görünüp avutmak.

4683. Gönlü ilişmek (takılmak).
Birine karşı içinde sevgi duygusu uyanmak. krş. "Gönlü akmak".

4684. Gönlü kalmak.
1) İsteyip de elde edemediği şeye karşı isteği sürmek, gözü kalmak.
2) Gücenmek.

4685. Gönlü kara.
Başkalarının iyi durumda olmasını istemeyen.

4686. Gönlü (içi) kararmak.
Dünya zevklerine karşı isteği kalmamak, hiç bir şeyden tat almaz olmak.

4687. Gönlünden geçirmek (geçmek).
İçinden, bir şey yapmayı ya da bir şeyin olmasını istemek. krş. "Aklından geçirmek".

4688. Gönlünden kopmak, (İçinden doğmak), (İçinden gelmek).
Birine, temiz ve derin duygu içinde bir iyilik yapmayı, bir şey vermeyi kararlaştırmak.

4689. Gönlüne göre.
1) Dilediğine uygun. krş. "Kalbine göre",
2) İyi kalpliliğine yaraşacak biçimde.

4690. Gönlünü avlamak (çelmek, kapmak).
Birini kendine âşık etmek.

4691. Gönlünü etmek.
Razı etmek. krş. "Gönül yapmak".

4692. Gönlünü (hatırını) hoş etmek.
İstediğini yaparak sevindirme..

4693. Gönlünü kırmak.
bkz. "Kalbini kırmak".

4694. Gönlünün dümeni bozuk olmak.
İsteklerinde ve gönül işlerinde kararlılık bulunmamak, her gün istek değiştirir olmak, hercaî olmak.

4695. Gönlünü pazara çıkarmak.
Bir seçme yapmadan, rasgele birini sevmek.

4696. Gönlü olmak.
Razı olmak.

4697. Gönlü takılmak.
1) Aşk ile sevmeye başlamak.
2) Bir şeye karşı çok ilgi duymak. krş. "Gönül kaptırmak".

4698. Gönlü (gözü) tok.
Edinmesi olanağı bulunduğu halde fazla mal ve kazanç aramayan, zorunlu gereksemeleri karşılanınca bununla yetinen. krş. "Gözü gönlü tok".

4699. Gönül açmak.
Neşelendirici şeylerle sıkıntıyı gidermek. krş. "İç açmak".

4700. Gönül alçaklığı.
bkz. "Alçak gönüllülük".

4701. Gönül almak, (Hatır almak).
Gücenmiş olsun, olmasın bir kimseyi, uygun bir davranışla, bir armağanla hoşnut etmek, sevindirmek.

4702. Gönül bağlamak.
İçten sevmek, bütün sevgisini vermek.

4703. Gönül belâsı.
Aşk yüzünden çekilen sıkıntı.

4704. Gönül çekmek.
Aşk, sevda içinde olmak.

4705. Gönül darlığı.
1) İç sıkıntısı..
2) Hoşgörmezlik.

4706. Gönülden çıkarmak (çıkarmamak) (Birini).
Artık sevmez, anmaz olmak (olmamak), sevgisini sürdürmemek (sürdürmek). krş. "Hatırdan çıkarmamak".

4707. Gönül eğlencesi.
Kişiyi eğlendiren şey, kimse.

4708. Gönül eğlendirmek.
Geçici bir ilgi ve sevgi göstererek hoşça vakit geçirmek.

4709. Gönül eri.
Hoşgörülü, açık yürekli, kendisiyle iyi arkadaşlık kurulabilen kişi.

4710. Gönül ferahlığı.
İç rahatlığı.

4711. Gönül gezdirmek (dolaştırmak).
Hangisini seçeyim diye birçok şey üzerinde düşünmek.

4712. Gönül hoşluğu ile (rızasıyle).
Bir zorlama olmadan, gücenip kırılmadan, isteyerek.

4713. Gönül indirmek.
Kendisine yaraşır değerde olmayan şeye razı olmak.

4714. Gönül kaptırmak.
Âşık olmak, aşırı sevgiden kendini kurtaramamak. krş. "Gönlü takılmak".

4715. Gönül (kalp) kırmak (yıkmak).
Davranışıyle birini incitmek, üzüp gücendirmek.

4716. Gönül koymak.
Gücenmek, alınmak.

4717. Gönüllü gönülsüz.
Pek istekli olmayarak, yarı istekli, yarı isteksiz olarak.

4718. Gönül okşamak.
Güzel söz ya da davranışla birini sevindirmek.

4719. Gönül vermek.
Sevgi ile bağlanmak.

4720. Gönül yapmak.
Bir kimsenin gücenikliğini, uygun davranışlarla gidermek. krş. "Gönlünü yapmak".

4721. Gönül yarası.
Kişiyi çok derin üzüntü içinde bırakan acı.

4722. Göreceği gelmek.
Özlemle görmek istemek.

4723. Göreyim seni.
1) Başarılı sonuçlar bekliyorum, kendini, becerikliliğini göster.
2) Beni mi korkutuyorsun? Dediğini yap da bak sonu ne olur.

4724. Görmediğe (görmemişe) dönmek.
Geçirdiği hastalıktan hiç bir iz kalmamak, tam bir sağlığa kavuşmak.

4725. Görmezlikten (görmemezlikten) gelmek, (Gözünü kapamak), (Gözünü yummak).
Görmemiş gibi davranmak. krş. "Göz yummak".

4726. Görmüş geçirmiş, (Gün görmüş).
Geçmişte iyi günler yaşamış (kişi).

4727. Görücü gitmek.
Evlenecek erkek için kız görmeye gitmek.

4728. Görücüye çıkmak.
Evlenmesi söz konusu olan kız, görücünün oturduğu odaya gelip görünmek.

4729. Göründü Sıvas'ın bağları.
Umutla beklenen sonuç ters yönde gerçekleşti.

4730. Görüp göreceği rahmet[349] bu.
Kendisine sağlanan yararın hepsi bu kadar; arkası gelmeyecek.

4731. Görüp gözetmek (Birini)
Perişan olmaması için yardım etmek, korumak.

4732. Görüş açısı.
Görüş, düşünüş biçimi, bakma yöntemi.

4733. Gösteri yürüyüşü.
Bir topluluğun, duygularını göstermek için caddelerde yaptığı yürüyüş.

4734. Göt atmak.
bkz. "Kıç atmak".

4735. Göt ister (Bir şey yapmaya).
Bu işi başarabilmek, çok yürekli (ya da çok güçlü, çok zengin) olmaya bağlıdır.

4736. Götüne batmak.
bkz. "Kıçına batmak".

4737. Götüne kına yaksın.
bkz. "Kıçına kına yaksın".

---

[349] rahmet: (Arapça) Acımak, esirgemek demek ise de burada lütuf, büyük iyilik anlamına kullanılmıştır.

4738. Götüne mi düşmüş?
bkz. "Haddine mi düşmüş". krş. "Götü varsa".

4739. Götüne tekme atmak.
bkz. "Kıçına tekme atmak".

4740. Götünün kılı ağarmak.
Zahmetli işlerde ömür çürütmek.

4741. Götünü yalamak (Birinin).
Yaltaklanmak.

4742. Götünü yırtmak.
bkz. "Kıçını yırtmak."

4743. Götürü pazarlık.
Bir şeyin parçalarını ayrı ayrı değerlendirmeyip tümünü değerlendirerek yapılan pazarlık.

4744. Götü varsa.
bkz. "Haddi varsa". krş. "Götüne mi düşmüş".

4745. Gövde gösterisi.
Bir amacı güden topluluğun gücünü göstermek için büyük bir kalabalıkla yaptığı gösteri.

4746. Gövdeye atmak (indirmek).
İştahla yemek.

4747. Göz açamamak.
Yoğun, sıkı işler yüzünden başka bir şeyle ilgilenme olanağı bulamamak.

4748. Göz açıp kapayıncaya kadar, (Göz yumup açıncaya kadar).
Çok kısa bir zamanda.

4749. Göz açtırmamak.
Başka bir iş yapmasına vakit ve fırsat vermemek.

4750. Göz alabildiğine.
Gözün görebileceği en uzak yerlere değin.

4751. Göz alıcı.
Göze çarpan, güzelliği dikkati çeken, alımlı.

4752. Göz almak.
Göz kamaştırmak.

4753. Gözaltı etmek, (Gözaltına almak).
Bir kimseyi, belli bir yerden ayrılmasına izin vermeyerek denetlemek.

4754. Göz aşinalığı.
Birini zaman zaman görmekten ileri gitmemiş olan tanıma.

4755. Göz atmak.
Uzun uzadıya üzerinde durmayıp şöyle bir bakmak. krş. "Gözden geçirmek", "Göz gezdirmek".

4756. Göz aydına gitmek.
Birini, kavuştuğu sevindirici bir durum dolayısıyle kutlamaya gitmek.

4757. Göz boyamak.
Kötü şeyi iyi gibi göstererek aldatmak.

4758. Gözdağı vermek. (Birine).
İstenilen şeyi yaptırmak için korkutucu sözler söylemek, korkutucu davranışlarda bulunmak.

4759. Göz (nazar) değmek, (Göze gelmek).
Uğursuzluk, kötülük getirdiğine inanılan kıskanç ya da hayran bakışlar dolayısıyle fena bir duruma düşmek. krş. "Şeytan kulağına kurşun".

4760. Gözden çıkarmak.
Bir malının elinden gitmesine razı olmak, yokluğuna katlanmak.

4761. Gözden düşmek.
Daha önce kendisine değer verenlerin sevgi ve güvenini yitirmek.

4762. Gözden geçirmek.
1) Okumak.
2) Niteliğini anlamak için her tarafına bakmak.
3) Durumu incelemek.
krş. "Göz gezdirmek", "Göz atmak".

4763. Gözden kaçmak.
Bakılan şeyler arasında o, görülmemiş olmak.

4764. Gözden kaybolmak.
Görülmekte olan kişi, şey, görülmez olmak. krş. "Gözden uzaklaşmak".

4765. Gözden sürmeyi çekmek (çalmak), (Sürmeyi gözden çekmek).
Hırsızlıkta çok usta olmak, çalınması olanaksız sanılan şeyleri bile çalabilme yeteneği bulunmak.

4766. Gözden uzaklaşmak.
Görülmez olmak, ayrılıp başka yere gitmek. krş. "Gözden kaybolmak".

4767. Gözde olmak.
1) Sevilen, beğenilen, kayırılan kişi olmak.
2) Önemli bir kimsenin en çok beğendiği, ilgilendiği kadın olmak.

4768. Göz dikmek.
Bir şeyi her halde ele geçirmek istemek. krş. "Gözünü dikmek".

4769. Göz doldurmak, (Göz doyurmak).
Değerinden çok, görünüşü ile etkili olmak.

4770. Göze almak (almamak).
Yapmaya karar verdiği iş dolayısıyle karşılaşabileceği tehlikeyi kabul etmek (etmemek). krş. "Göze görünmemek", "Gözü korkmak".

4771. Göze batmak.
1) Görünüşü herkesi tedirgin etmek.
2) Başkalarının çekemeyeceği bir yüksekliğe erişmek.

4772. Göze çarpmak.
Dikkati çekecek görünüşte olmak.

4773. Göze gelmek, (Nazara gelmek).
bkz. "Göz değmek".

4774. Göze girmek.
Davranışları ve yetenekleriyle sevgi ve güven kazanmak.

4775. Göze görünmemek.
1) Ortalıkta dolaşmamak.
2) Yapmaya karar verdiği iş dolayısıyle karşılaşacağı tehlikeyi hiçe saymak. krş. "Göze almak"

4776. Göze göz, dişe diş.
Bir kötülüğü yapana, aynı kötülüğü yaparak öç alma yöntemi.

4777. Göz erimi.
Gözün alabildiği uzaklık.

4778. Göz etmek.
Göz işaretiyle isteklerini anlatmak.

4779. Göz gezdirmek.
1) Bir yazıyı derinlemesine incelemeden okumak.
2) Birçok şeylere incelemeden bakıp geçmek. krş. "Gözden geçirmek", "Göz atmak".

4780. Göz göre (göre).
1) Herkesin gözü önünde.
2) Çok açık olduğu halde.

4781. Göz göze gelmek.
Bakışları karşılaşmak.

4782. Göz gözü görmemek.
Yoğun karanlıktan ya da tozdan, dumandan, hiç bir şey görülemez olmak.

4783. Göz hakkı.
Başkasında gördüğü şeye imrenmiş olacağı düşünülen kimseye o şeyden verilen pay.

4784. Göz hapsine almak.
Bakışlarını üzerinden ayırmayarak bir kimseyi gözetlemek.

4785. Göz kamaştırmak.
1) Keskin ışık, gözü bir süre göremez duruma getirmek.
2) Güzellik ya da başarı, görenleri hayran bırakmak.

4786. Göz kararı.
Ölçülerek ya da tartılarak değil, gözle oranlanarak belirlenen (miktar).

4787. Göz kesilmek.
Olanca dikkatini toplayarak bakmak.

4788. Göz kırpmak.
1) Göz kapağını kapayıp açmak.
2) Başkasına söylediklerinin doğru olmadığını işaretle anlatmak için benimsediği kimseye bakarak gözünü kapayıp açmak.

4789. Göz kırpmadan.
Hiç çekinmeden, duraksamadan.

4790. Göz kırpmamak.
Hiç uyumamak.

4791. Göz koymak (Bir şeye).
Bir şeyi ele geçirmeyi amaçlamak.

4792. Göz kulak olmak.
1) Korunması gereken kimseyi, şeyi görüp gözetmek.
2) Görme, işitme yoluyle bilgi edinmeye çalışmak.

4793. Göz kuyruğuyle bakmak.
bkz. "Göz ucuyle bakmak".

4794. Gözleri bayılmak.
Uyku ya da naz nedeniyle göz kapakları birbirine yaklaşmak. krş. "Baygın gözlü".

4795. Gözleri buğulanmak.
Gözleri yaşararak çevreyi bulanık görmek.

4796. Gözleri çakmak çakmak olmak.
Ateşli hastalıktan ya da öfkeden gözleri kızarmış ve parlamış olmak.

4797. Gözleri çekik.
Gözleri Çinli ve Japon gözleri gibi söbe olan.

4798. Gözleri çukura gitmek (kaçmak).
Zayıflama ve yüzü solma dolayısıyle gözleri içeri doğru çökmüş gibi görünmek.

4799. Gözleri dolmak (dolu dolu olmak).
Üzülme ya da duygulanmadan gözleri yaşla dolmak.

4800. Gözleri (gözü) dönmek.
Aşırı bir istek ya da çok öfkelenme dolayısıyle saldıracak durumda olmak.

4801. Gözleri evinden (yerinden) fırlamak (oynamak).
Gözlerini gereğinden çok açıp aşırı öfkesini göstermek.

4802. Gözleri (gözü) fal taşı gibi açılmak.
Gözleri, büyük bir şaşkınlıktan ya da öfkeden dolayı doğal olmayan biçimde açılmak.

4803. Gözleri fıldır fıldır etmek.
Gözleri zekice ve çabuk çabuk dönerek her yana bakmak.

4804. Gözleri kan çanağına dönmek.
Uykusuzluk, ağlama, kızma gibi nedenlerle gözleri çok kızarmış olmak.

4805. Gözleri (gözü) kapanmak.
1) Ölmek.
2) Çok uykusu geldiğinden göz kapakları gevşeyip birbirine yaklaşmak.

4806. Gözleri (gözü) kararmak.
1) Baş dönmesinden, açlıktan, aşırı yorgunluktan gözleri iyi göremez olmak.
2) bkz. "Gözleri dönmek".

4807. Gözlerine inanmamak.
Gördüklerinin doğru olduğunu kabul edemeyecek kadar şaşırmak.

4808. Gözlerinin içi gülmek.
Çok sevinçli olduğu, yüzünden gözünden belli olmak.

4809- Gözleri parlamak.
Yüzünde sevinç ve umut belirtileri görülmek.

4810- Gözleri sulanmak.
Hastalık ya da güneşe bakma gibi nedenlerle gözleri yaşarmak.

4811. Gözleri süzülmek.
Göz kapakları birbirine yaklaşmak. krş. "Göz süzmek", "Gözleri kapanmak 2)".

4812. Gözleri velfecri[350] okumak.
Zeki, ama oynak, kurnaz, hileci olduğu yüzünden, gözlerinden anlaşılmak.

4813. Gözleri yaşarmak.
Çok duygulandırıcı bir olay, bir durum dolayısıyle gözlerinden yaş gelmek.

4814. Gözleri yollarda (gözü yolda) kalmak.
Özlenen kişinin ya da geciken mektubun, haberin gelmesini bekleyip durmak.

4815. Gözle (gözüyle) yemek.
1) Birine, bir şeye istekle ve dik dik bakmak.
2) Uğursuzluk getiren bakışlarını üstünden ayırmayarak bir şeyin, bir kimsenin kötü duruma düşmesinde etken olmak.

4816. Göz nuru dökmek.
İnce, değerli bir ürün meydana getirmek için gözleri çok yoran bir dikkatle uzun süre çalışmak.

4817. Göz önünde tutmak (bulundurmak), (Göz önüne almak) (Bir durumu).
Dikkate almak, hesaba katmak, durumun nasıl bir sonuca yol açacağını düşünmek.

4818. Göz önüne getirmek.
Düşünerek biçim vermek, nasıl olacağını düşünmek.

4819. Göz süzmek.
Göz kapaklarını birbirine yaklaştırarak nazlı nazlı bakmak. krş. "Gözleri süzülmek".

4820. Göz ucuyle (göz kuyruğuyle) bakmak.
Başını çevirmeden gözlerini yana çevirerek bakmak, sezdirmeden bakmak.

---

[350] velfecri: Kur'an-ı Kerim'de geçer. "Tanyerinin ağarmasına ant olsun" demektir. Burada gözlerin kurnazca parıldaması ile Tanyerinin ağarması arasında bir benzerlik kurulmuştur.

4821. Gözü aç.
Açgözlü, doyma bilmeyen, gerekenden çok yiyecek, mal elde etmek isteyen.

4822. Gözü açık, (Açık gözlü).
İşini bilen, bir işi kolay yürütme yollarını bulmakta, çıkarını sağlamakta becerikli, açıkgöz.

4823. Gözü açık gitmek.
Gerçekleşmesini çok istediği bir dileğinin gerçekleştiğini görmeden ölmek.

4824. Gözü açılmak.
Eskiden bilmediği, anlamadığı birçok şeyleri öğrenip işine gelenle gelmeyeni ayırt eder duruma gelmek.

4825. Gözü akmak.
Gözü yaralanıp kör olmak.

4826. Gözü almamak.
1) Beğenmemek, görünüşü kendisine güven vermemek.
2) Bkz. "Gözü yememek".

4827. Gözü arkada kalmak.
Kendisi ayrıldıktan sonra, bıraktığı işin ya da kişinin ne durumda olduğunun merakı içinde bulunmak.

4828. Gözü bağlı, (Gözü kapalı).
1) Çevresinde olup bitenlerin farkına varmayan.
2) Sorup anlamadan.

4829. Gözü bulanmak.
Baktığı şeyleri keskin çizgileriyle seçemez olmak, bir tül arkasından görür gibi olmak.

4830. Gözü dalmak.
Gözü bir noktaya dikilmiş olarak, dalgın bakmak.

4831. Gözü dışarda.
1) Evine, eşine pek bağlı olmayıp başka kadınlarla da ilişki kuran.
2) Çalıştığı yeri bırakıp başka yere geçmeyi kollayan,

4832. Gözü doymak.
Çok şey isteyen kimse, istediklerini bol bol elde ettiğinden artık daha çoğunu istemez olmak.

4833. Gözü dönmek.
bkz. "Gözleri dönmek".

4834. Gözü fal taşı gibi açılmak.
bkz. "Gözleri fal taşı gibi açılmak".

4835. Gözü gibi sakınmak.
Bir zarar gelmesin diye özenle korumak.

4836. Gözü gitmek (Bir şeye).
Bir şeye farkına varmayarak, elinde olmayarak bakmak. krş. "Gözü ilişmek", 'Gözü kaymak".

4837. Gözü gönlü açılmak.
Neşelenmek, içine ferahlık dolmak.

4838. Gözü gönlü tok.
Geçim sıkıntısı içinde olmasına karşın kimseden yardım istemeyen ve yapılan yardımı zorla kabul eden. krş. "Gönlü tok".

4839. Gözü hiç bir şey görmemek, (Gözüne hiç bir şey görünmemek).
1) Kendini çok önem verdiği bir işe bağlayıp başka hiç bir şeyle ilgilenmez olmak.
2) Bir kızgınlığın etkisiyle, sonucunun ne olacağını düşünmeden, en kötü şeyleri yapacak duruma gelmek.

4840. Gözü ısırmak (Bir kimseyi).
Tanır gibi olmak, görmüşlüğü bulunmak.

4841. Gözü ilişmek, (Gözüne ilişmek).
Rasgele görmek. krş. "Gözü gitmek".

4842. Gözü kalmak.
bkz. "Gönlü kalmak 1)".

4843. Gözü kan çanağına dönmek.
bkz. "Gözleri kan çanağına dönmek".

4844. Gözü kapalı.
bkz. "Gözü bağlı".

4845. Gözü kapanmak.
bkz. "Gözleri kapanmak 1)".

4846. Gözü kara.
bkz. "Gözü pek".

4847. Gözü kararmak.
bkz. "Gözleri kararmak".

4848. Gözü kaymak.
1) bkz. "Gözü gitmek".
2) Gözü ara sıra şaşı gibi görünmek.

4849. Gözü keskin.
1) Uzakları iyi gören.
2) Herkesin göremediği incelikleri görebilen.

4850. Gözü kesmek (Bir şeyi, birini).
1) Bir işi yapmaya kendisinde güç ve yeterlik bulmak, yapabileceğine güvenmek.
2) Birini verilecek işi yapabilecek güç ve yeterlikte bulmak, kendisinde, o kişinin bu işi yapabileceği güveni bulunmak.

4851. Gözü kızmak.
Öfke ya da tutkusundan gözüne hiç bir şey görünmeyerek eyleme hazırlanmak, eyleme geçmek.

4852. Gözü korkmak.
Daha önce gördüğü başarısızlığı ya da tehlikeyi düşünerek bir işe girişmeyi göze alamamak.

4853. Gözü kör olsun (Bir şeyin).
1) İstemiyorum, vazgeçtim, yerin dibine geçsin.
2) Çok gerekli ama ne yapayım ki elime geçmiyor bu meret.

4854. Gözüm çıksın.
Yalan söylüyorsun gözüm kör olsun, inanınız ki.

4855. Gözüm görmesin (Birini, bir şeyi).
1) Defolup gitsin, bana görünmesin, onu görmek istemiyorum.
2) O şeyi uzaklaştırın, görmeye dayanamıyorum.

4856. Gözün aydın.
Kavuştuğun sevinçli gün (ya da sevindirici olay) kutlu olsun.

4857. Gözünde büyümek.
Bir şey bir kimseye olduğundan büyük ya da güç görünmek.

4858. Gözünde kalmak.
1) bkz. "Gönlü kalmak 1)".
2) İstediği şeyi elde edemeden ölmek.

4859. Gözünde olmamak (Bir şey).
Bir şeye sahip olma tutkusu içinde bulunmamak. krş. "Gözü olmamak".

4860. Gözünde tütmek.
bkz. "Burnunda tütmek".

4861. Gözünden uyku akmak.
Çok uykusu geldiğinden gözleri kapanır gibi olmak.

4862. Gözüne (gözünün içine) bakmak.
1) Üstüne titremek.
2) Davranışını onun isteğine uydurmak üzere işaretini beklemek.

4863. Gözüne dizine dursun.
Tanrı nankörlüğünün cezasını versin (kör, kötürüm ederek).

4864. Gözüne girmek (Birinin).
Anlayışlılığı, çalışkanlığı, becerikliliği ile büyüğünün sevgi ve güvenini kazanmak.

4865. Gözüne hiç bir şey görünmemek.
1) Her türlü tehlikeyi göze alacak kadar kızmış olmak.
2) Dünyadan bezerek her şeyden vazgeçmek.

4866. Gözüne ilişmek.
bkz. "Gözü ilişmek".

4867. Gözüne karasu[351] inmek.
1) Karasu hastalığı dolayısıyle gözü görmez olmak.
2) Gelmesini çok istediği kimsenin ya da şeyin uzun süre yolunu gözlemek.

4868. Gözüne kestirmek.
1) Bir işi başarabileceği inancına varmak.
2) Beğendiği bir şeyi ele geçirmeyi tasarlamak.

4869. Gözüne sokmak.
1) Çaba harcayarak, bir kimseyi büyüğünün beğenmesini sağlamak. krş. "Gözüne girmek".
2) Görmek istemediği şeyi zorla göstermek.

4870. Gözüne uyku girmemek.
Uyuyamamış olmak.

[351] karasu: Körlüğe kadar götürebilen bir göz hastalığı.

4871. Gözünü açmak (Kendisi ya da başkasının).
1) Uyanık, dikkatli olmak.
2) Bir durumla ilk kez karşılaşmak.
3) Birisine bilgiler vererek görüşünü genişletmek, bir kimseyi uyarmak.
4) Birini cinsel ilişkiye alıştırmak.

4872. Gözünü ayırmamak (Bir şeyden).
Bir şeye sürekli olarak bakmak. krş. "Gözünü dikmek".

4873. Gözünü bağlamak (Birinin).
Doğruyu bulamaz, düşünemez duruma getirmek.

4874. Gözünü çıkarmak (Bir şeyin).
Bir işi en kötü biçimde yapmak.

4875. Gözünü daldan budaktan esirgememek (sakınmamak).
Tehlikeli işlere atılmaktan çekinmemek. krş. "Gözü pek".

4876. Gözünü dikmek (Bir şeye).
1) bkz. "Göz dikmek".
2) bkz. "Gözünü ayırmamak".

4877. Gözünü dört açmak.
Çok dikkatli olmak, aldanmamak için çok uyanık olmak.

4878. Gözünü kan bürümek.
Öfkelenerek adam öldürmeye kalkışmak.

4879. Gözünü kapamak, (Gözünü yummak).
1) bkz. "Görmezlikten gelmek".
2) Ölmek.
krş. "Gözleri kapanmak".

4880. Gözünü korkutmak (Birinin).
Korkar duruma getirmek, yıldırmak.

4881. Gözünün çapağını silmeden.
Uyanır uyanmaz, çok erkenden.

4882. Gözünün içine bakmak.
bkz. "Gözüne bakmak".

4883. Gözünün önünden gitmemek.
Hep görür gibi olup unutmamak.

4884. Gözün(ün) üstünde kaşın (Kaşın altında gözün) var dememek (Birine).
Her davranışını hoş karşılamak ve alınmasına yol açacak hiç bir şey söylememek.

4885. Gözünün yaşına bakmamak (Birinin).
Acımamak, sızlanmasına aldırış etmemek.

4886. Gözünü sevdiğim.
1) Çok sevdiğim (sıfat olarak).
2) Sevgili dostum (Seslenme).

4887. Gözünü toprak doyursun.
Ne denli mal mülk edinse gözü doymuyor; ancak ölürse doyar (Gözü toprakla dolarak).

4888. Gözünü yummak.
1) bkz. "Gözünü kapamak 1)"
2) bkz. "Gözünü kapamak 2)"
krş. "Gözleri kapanmak".

4889. Gözü olmak (olmamak) (Bir şeyde).
Bir şeyi elde etme isteği taşımak (taşımamak).
krş. "Gözünde olmamak".

4890. Gözü pek, (Gözü kara), (Pek gözlü).
Korkusuz, atılgan, tehlikeye aldırmaz. krş. "Gözünü daldan budaktan esirgememek".

4891. Gözü sönmek.
1) Gözü kör olmak.
2) Ölmek.

4892. Gözü sulu.
Hemen ağlayıveren, önemsiz nedenlerle gözlerinden yaş boşanan.

4893. Gözü takılmak (Bir şeye).
Gördüğü şeyden bakışlarını kolay kolay ayıramamak.

4894. Gözü tok.
bkz. "Gönlü tok".

4895. Gözü toprağa bakmak.
Ölmesi yaklaşmış olmak.

4896. Gözü tutmak (tutmamak) (Birini, bir şeyi).
1) Görünüşü, davranışı dolayısıyle bir kimseyi beğenmek (beğenmemek).
2) Görünüşü, durumu dolayısıyle bir şeyi beğenmek (beğenmemek).

4897. Gözü (birinin bir şeyin) üzerinde olmak.
Bir kimsenin ne yaptığına, bir şeyin ne durumda olduğuna sık sık bakarak kötü bir sonuca meydan vermemeye çalışmak.

4898. Gözü yememek (Bir işi).
Yapma güç ya da yeteneğini kendinde bulmamak. krş. "Gözü almamak 2)", "Göze almamak".

4899. Gözü yılmak (Bir şeyden).
Daha önce denediği için o durumla karşılaşmaktan korkmak, o işi yapmaya girişmekten çekinmek.

4900. ...gözüyle bakmak (Birine, bir şeye).
Birini, bir şeyi ... saymak, ... yerine koymak.

4901. Gözüyle görmek.
Görmüş olduğunu kesinlikle, inandırıcı olarak belirtmek.

4902. Gözüyle yemek.
bkz. "Gözle yemek".

4903. Gözü yolda kalmak.
bkz. "Gözleri yollarda kalmak".

4904. Gözü yükseklerde olmak.
Bulunduğu durumdan çok üstün olan bir duruma ulaşma amacı gütmek.

4905. Göz yaşı dökmek.
Ağlamak.

4906. Göz yummak.
Kusurları hoşgörü ile karşılamak. krş. "Görmezlikten gelmek".

4907. Göz yummamak.
1) Hoşgörü ile karşılamamak.
2) Hiç uyumamak.

4908. Göz yumup açıncaya kadar.
bkz. "Göz açıp kapayıncaya kadar".

4909. Guguk yapmak.
(Çocuklar) Birliyle eğlenmek ve onu kızdırmak için (bir elin parmaklarını açarak ve başparmağı burun ucuna dayayarak) "guguk!" diye bağırmak.

4910. Gurbet kuşu.
Bit, kehle.

4911. Gururunu okşamak (Birinin).
Yüzüne karşı değerlerini belirterek bir kimseyi duygulandırmak.

4912. Gücü gücüne.
Güçlükle, güç belâ, ancak.

4913. Gücü gücü yetene.
Kimin gücü kime yeterse, hakka değil güce dayanılarak (ya da dayanılıyor).

4914. Gücüne (ağırına) gitmek.
Bir söz, bir davranış, bir kimseye ağır gelmek, o kimsenin gücenmesine yol açmak, onuruna dokunmak.

4915. Güç belâ.
bkz. "Güç hal ile".

4916. Güç gelmek (Bir şey birine).
O şeyin yapılması bir kimse için güç olmak.

4917. Güç hal ile, (Güç belâ), (Zor belâ), (Zoru zoruna).
Zorlukla, güçlük çekerek.

4918. Güçlük çekmek.
Yapmayı kolaylıkla başaramamak, çok zor yapabilmek.

4919. Güçlük çıkarmak.
Zorluklar, engeller yaratmak, güçlüklerle karşı karşıya getirmek, güçleştirici şeyler yapmak.

4920. Güle güle.
1) Sağlıcakla git, yolun açık olsun, iyi yolculuklar.
2) Üzüntüsüz bir yaşam sürerek, gönül ferahlığı ile (giy, otur, kullan, büyüt...)

4921. Güllâbicilik etmek.
Şımarık bir kişiyi pohpohlamak.

4922. Güllük gülistanlık.
Neşe, gönül rahatlığı, bolluk içinde olan, sorunları bulunmayan (yer).

4923. Gülmekten kırılmak.
Pek çok gülmek, güle güle halsiz düşmek.

4924. Gülüp geçmek.
Bir durumu gülünç bulup üzerinde durmamak.

4925. Güme gitmek.
1) Bir düşünce, başkalarının söz ve davranışları arasında kaybolmak.
2) Bir şey boş yere yok olmak.
3) İnsan boşu boşuna ölmek.

4926. Gümrükten (yangından) mal kaçırır gibi.
Telâşla, ivedilikle ve herkesten saklamaya çalışarak.

4927. Gün ağarmak.
Gece karanlığı sona erip gündüz aydınlığı başlamak.

4928. Günaha girmek.
Davranışıyle, dince suç sayılan bir iş yapmış olmak. krş. "Günah işlemek".

4929. Günaha sokmak.
Birine dince suç sayılan bir iş yaptırmak.

4930. Günah çıkarmak.
Bir hiristiyan, papaza günahlarını söyleyip Tanrı'dan af dilemek.

4931. Günah gitmek (Bir kimseden).
Bir kimsenin, yol gösterme, öğütleme gibi yardımlarına önem vermeyerek ters işler yapan kişinin düştüğü kötü durum karşısında yardım eden kimse, kendisine düşeni yapmış olmanın rahatlığı içinde bulunmak.

4932. Günahı (vebali) boynuna.
Ben, sorumluluğu onun olan bir iş yapıyorum. Bu bir suç ise sorumlusu odur.

4933. Günahına girmek, (Günahını almak).
Bir kimseye, yapmadığı kötü bir iş, söylemediği kötü bir söz yüklemek.

4934. Günahını almak.
bkz. "Günahına girmek".

4935. Günahını çekmek.
Başkasının yaptığı kötülüğün cezasını görmek.

4936. Günahını vermez.
Kendisine yaramayan, hatta zararlı olan şeyi bile başkasına vermeyecek kadar pinti.

4937. Günah işlemek.
Dince suç sayılan bir iş yapmak. krş. "Günaha girmek".

4938. Gün almak.
1) Bir iş yapmak için yetkili kişiden bir gün belirtmesini isteyip sonucu öğrenmek.
2) Tamamladığı yaşı izleyen yılın bir ya da birkaç günü geçmiş olmak.

4939. Gün (güneş) batmak.
Akşam vakti güneş ufkun arkasına çekilip görünmez olmak.

4940. Günden güne, (Gün günden).
Gün geçtikçe, git gide, her gün biraz daha.

4941. Gün doğmak.
1) Sabahleyin güneş ufkun arkasından çıkıp görünmek.
2) İsteklerini en iyi biçimde gerçekleştirebileceği çok elverişli koşullar ortaya çıkmak.

4942. Gündüz gözüyle.
Gündüz vakti, her şeyin açık seçik görüldüğü saatlerde.

4943. Gündüz külahlı, gece silahlı.
bkz. "Gece silahlı, gündüz külahlı".

4944. Güneş açmak.
Önündeki bulut çekilip güneş görünmek.

4945. Güneş almak (görmek), (almamak, görmemek).
Üzerine güneş ışığı gelen bir yerde bulunmak (bulunmamak).

4946. Güneş banyosu.
Vücudun her yanını ya da bir parçasını güneş ışınlarına karşı tutma, güneşlendirme.

4947. Güneş batmak.
bkz. "Gün batmak".

4948. Güneş çarpmak.
Sıcak havada güneş altında çok kalmaktan hasta olmak.

4949. Güneş doğmak.
bkz. "Gün doğmak 1)".

4950. Güneşe karşı işemek.
İyiye, yararlıya karşı kötü davranmak, iyiliği beğenmeyip tepmek, iyiliğin değerini bilmemek.

4951. Güneş olsa kimsenin üstüne doğmamak.
Olanakları bulunduğu halde hiç kimseye iyilik etmeye yanaşmaz huyda olmak.

4952. Güneş tutulması.
Güneşin, ay arkasında kaldığı zaman dünyaya ışık salamayıp kararmış görünmesi.

4953. Gün görmek (görmemek).
Bolluk, gönül rahatlığı, mutluluk içinde geçen günler yaşamak (yaşamamak).

4954. Gün görmüş.
1) bkz. "Görüp geçirmiş".
2) Birçok yaşam deneyleri bulunan (kişi).

4955. Gün günden.
bkz. "Günden güne".

4956. Gün ışığına çıkmak (Bir sorun).
Açıklığa kavuşmak, aydınlanmak.

4957. Gün koymak.
Yapılacak iş için gün saptamak.

4958. Günlerden bir gün.
Geçmiş zamanda bir gün.

4959. Günlerini saymak.
bkz. "Gününü saymak".

4960. Günleri sayılı olmak.
1) Bir yerde kalmak için ancak birkaç günü bulunmak.
2) Şu günlerde ölecek durumda olmak.

4961. Günü birliğine.
Sabah gidip akşamdan önce dönmek üzere.

4962. Günü gününe.
Gününü geçirmeden, tam gününde.

4963. Günün adamı.
1) Zamanın gereğine göre yön ve tutum değiştiren kişi.
2) Kendisinde, zamanın gerektirdiği iyi nitelikler bulunan kimse.
3) Zamanın, kendisinden çok söz edilen kişisi.

4964. Günün birinde.
1) Tarihi kesin olarak söylenemeyen geçmiş bir zamanda.
2) Tarihi kestirilemeyen gelecek bir zamanda.

4965. Gününü beklemek, (Gününü saymak).
1) Öleceği kesinlikle bilinen kimse, son günlerini yaşamakta olmak.
2) Bir işin gerçekleşeceği belirli zamanı beklemek. krş. "Gününü doldurmak".

4966. Gününü doldurmak.
Bir işin gerçekleşmesi için geçmesi gereken zamanı tamamlamak. krş. "Gününü beklemek".

4967. Gününü görmek (Birinin, biri).
1) Emek vererek yetiştirdiği kimse, kendisine rahat bir yaşam sağlamak. krş. "Mürüvvetini görmek".
2) Davranışının kötü sonucu ile sarsılmak, davranışının cezasını çeker olmak.

4968. Gününü gün etmek.
Zamanın olanaklarından yararlanmaya, hiç bir şeyi dert edinmeyip günlerini hoş geçirmeye bakmak.

4969. Gününü (günlerini) saymak.
bkz. "Gününü beklemek 1)".

4970. Günü yetmek.
1) Yapılacak iş için belirlenen süre son bulmak, bitiş günü gelmek.
2) Ölüm zamanı gelmek.

4971. Gürültü çıkarmak.
Kavgaya kadar varan sert konuşmalar yapmak.

4972. Gürültüye gelmek.
Bir düşünce, bir iş, herkesin birtakım yoğun konuşmalarla ya da önemli konularla daha çok uğraştığı bir zamana rastladığından üzerinde durulmamak. krş. "Gürültüye gitmek".

4973. Gürültüye getirmek (boğmak).
1) Bir düşünceyi, bir işi ele alması beklenen kişiler, daha çok başka konularla uğraşarak, görüşme dışında bırakmak.
2) Söz kalabalığından, eylem karışıklığından yararlanarak istediğini elde etmek.

4974. Gürültüye gitmek.
Bir düşünce, bir iş, herkesin başka konularla uğraşması yüzünden, üzerinde durulmayarak unutulmak. krş. "Gürültüye gelmek", "Hallaç osuruğu gibi araya gitmek".

4975. Gürültüye (patırtıya) pabuç bırakmamak.
Önemli bir tehlike doğurmayacağını bildiği korkutmalara aldırış etmeyip bildiğini yapmak.

4976. Gürültüye (patırtıya) vermek (Ortalığı).
Gürültü içinde bırakmak, telâşa düşürmek.

4977. Güttüğüm domuzu bana öğretme.
bkz. "Ben bilmez miyim güttüğüm domuzun huyunu".

4978. Güven beslemek.
Güven duygusu içinde olmak.

4979. Güvendiği dağlara kar yağmak, (Güvendiği dal elinde kalmak).
Güvendiği kimseden yardım gelmeyeceği, güvendiği şeyin işe yaramadığı anlaşılmak.

4980. Güven kazanmak.
Herkesin kendisine güvenmesini sağlamak, davranışlarıyle çevredekileri kendine güvendirmek.

4981. Güven vermek.
Güvenilir bir kişi (ya da bir şey) olduğu izlenimi bırakmak.

H

4982. Ha Ali Hoca, ha Hoca Ali, (Ha Hoca Ali, ha Ali Hoca).

Başka başka şeylermiş gibi görünüyorlar ama ikisi birdir. Öyle yapmakla böyle yapmak arasında fark yoktur.

4983. Ha babam (ha).

1) Hadi, göreyim seni.
2) Durmadan, sürekli olarak.

4984. Habbeyi kubbe yapmak.

Önemsiz bir şeyi abartmak, büyük bir sorunmuş gibi görüp göstermek.

4985. Haber almak.

Kendisine haber ulaşmak.

4986. Haber çıkmamak.

Beklenen haber gelmemek.

4987. Haberi olmak.

Bilmek, bilgisi bulunmak.

4988. Haber vermek.

Haber ulaştırmak, bildirmek.

4989. Ha bire.

Durmadan, arka arkaya.

4990. Hacet kalmamak.

Gerekli görülmemek.

4991. Hacet yeri.
Apteshane, ayakyolu.

4992. Hacı ağa.
Rasgele ve bol para harcayan kültürsüz zengin.

4993. Hacı sandığımızın haçı koynunda çıktı.
İyi sandığımız kişinin gerçek kimliğini gizlediği, kötü bir kimse olduğu anlaşıldı.

4994. Haç çıkarmak.
bkz. "İstavroz çıkarmak".

4995. Haddeden[352] geçirmek.
İnceden inceye yoklamak, düşünmek, iyice incelemek.

4996. Haddine mi (düşmüş), (Götüne mi düşmüş).
Böyle bir işe nasıl girişebilir, hangi yeteneği ve yetkisi ile? Yapamaz bunu. krş. "Haddi varsa".

4997. Haddini bildirmek (Birine).
Yetkili olmadığı işlere karışan, küstahça işler yapan kimseye sert işlemler uygulayarak yetki sınırını aşmaması gerektini öğretmek.

4998. Haddini bilmek (Biri).
Neler yapabileceğini ya da neler yapması gerektiğini bilerek onun ötesine geçmemek.

4999. Haddi varsa, (Götü varsa).
Sonunda göreceği sert tepkiden korkmuyorsa, sıkıysa. krş. "Haddine mi düşmüş".

5000. Ha deyince.
İstenilen anda, hemencecik.

5001. Hafakanlar[353] (afakanlar) basmak.
Çok sıkılıp bunalmak.

---

[352] hadde: (Arapça) Üzerindeki deliklerden, erimiş madeni geçirerek tel durumuna getirmeye yarayan çelik levha.

[353] hafakan: (Arapça) Yürek çarpıntısı.

5002. Hafif atlatmak.
Tehlikeli bir durumdan çok sarsılmadan kurtulmak.

5003. Hafife almak.
Önemsiz saymak.

5004. Hafif tertip.
Çok aşırı gitmeden, bir parça.

5005. Hafta sekiz gün dokuz.
Her gün, usandıracak kadar sık zamanlarda.

5006. Ha Hoca Ali, ha Ali Hoca.
bkz. "Ha Ali Hoca, ha Hoca Ali".

5007. Hah şöyle.
bkz. "Ha şöyle".

5008. Hak etmek.
1) Emeği karşısında alacağı bir şey bulunmak.
2) Hakkı olan şeyi elde etmek.
3) Lâyık olduğu (kötü) karşılığı almak.

5009. Hak getire.
Tanrı vermemiştir, yoktur,

5010. Hâk[354] ile yeksan[355] etmek (olmak).
bkz. "Yerle bir etmek".

5011. Hakkı geçmek.
1) Alacağından bir parçası başkasına verilmiş olmak.
2) Bir kimsede, bir şeyde emeği bulunmak.

5012. Hakkından gelmek.
1) Zor bir işi başarmak.
2) Birini hak ettiği sert işlemle cezalandırmak.

---

[354] hâk: (Farsça) Toprak, yer.
[355] yeksan: (Farsça) Bir düzlükte.

5013. Hakkını vermek.
1) Hakkı olan şeyi vermek.
2) Bir şeyin isteğe uygun olabilmesi için ona gerektiği kadar emek, gereç harcamak.

5014. Hakkını yemek (Birinin).
Hakkı olan şeyi vermemek.

5015. Hakkı olmak.
1) Alacağı bulunmak.
2) Sözü, davranışı, durumu doğru yanda olmak.

5016. Hakk-ı sükût, (Sus payı).
Bildiği şeyi söylememesi ya da bir konu üzerinde konuşmaması için bir kimseye sağlanan yarar.

5017. Haklı bulmak, (Hak vermek).
Haklı olduğunu, doğru yolda bulunduğunu kabul etmek.

5018. Haklı çıkmak.
Haklı olduğu anlaşılmak.

5019. Haksız yere.
Haklı olmayarak, haksız olarak.

5020. Hak vermek.
bkz. "Haklı bulmak".

5021. Halden anlamak.
Bir kimsenin durumunu bilip ona göre davranışta bulunmak.

5022. Halef[356] selef[357] olmak.
İki kişi birbirini izleyerek bir göreve gelmiş olmak.

5023. Halep oradaysa arşın burada.
"Vaktiyle (falan yerde) şunu yapmıştım" demekle

---

[356] halef: (Arapça) Birinin yerine gelen.
[357] selef: (Arapça) Bir yerde daha önce bulunmuş olan

yeterliliğini kanıtlamış olmazsın. Gereken koşullar hazır. Hadi (burada da) yap görelim.

5024. Halep yolunda deve izi aramak.
Karmakarışık olarak bir arada bulunan binlerce benzeri arasından aradığını bulmaya çalışmak.

5025. Hale yola koymak.
İyi bir düzen vermek, tertibe sokmak.

5026. Hal hatır sormak, (Hatır sormak).
Bir kimseye "nasılsınız, ne durumdasınız" diye nezaket sorusu sormak.

5027. Hali duman olmak.
Çok kötü durumda bulunmak.

5028. Hali harap olmak.
1) bkz. "Hali duman olmak".
2) Bitkin, perişan; sağlığı bozuk olmak.

5029. Haline bakmaz, Hasan dağına oduna gider.
Kendi durumunu düşünmeyerek beceremeyeceği işler yapmaya yeltenir.

5030. Hali vakti yerinde.
Oldukça zengin.

5031. Halka dönük.
Halka seslenen, halkın anlayacağı, halka yararlı, halkın yararına, halk için.

5032. Halka verir talkını[358], kendi yutar salkımı.
bkz. "Ele verir talkını, kendi yutar salkımı".

5033. Hallaç osuruğu gibi araya gitmek.
Bir söz ya da davranış, birçok konuşma, tartışma ve eylem arasına karışıp dikkatlerden uzak kalmak, karışıklığa kurban olmak. krş. "Gürültüye gitmek".

[358] talkın: (Arapça "telkin"den) Bir düşünce aşılama.

5034. Hallaç pamuğu gibi atmak.
Bir yerde toplu olarak bulunan kişileri, nesneleri darmadağın etmek, her birini ayrı bir yere atmak.

5035. Hallihamur olmak.
Bir şeyin içinde eriyip onunla kaynaşmak.

5036. Halvet[359] olmak.
Birbirleriyle gizlice görüşmek için, içeriye başka kimsenin alınmadığı bir odaya kapanmak.

5037. Hamallığını etmek (Bir işin).
Bir işin uzmanlıkla ilgili olmayan ağır yükünü taşımak.

5038. Hamama gider kurnaya, düğüne gider zurnaya âşık olur.
Çabuk gönül kaptıran ve sevgisinde kararlı olmayan bir kişidir, hercaîdir, şıpsevdidir.

5039. Hamam anası.
1) Kadınlar hamamı natırlarının başı.
2) İri yapılı, güçlü kadın.

5040. Hamamda deli var.
İlgilendiğimiz ortamda atak, yıkıcı, zarar verici bir kişi var. Ondan sakınmak gerek.

5041. Hamamın namusunu kurtarmak.
1) Bağlı bulunulan kuruluşun sarsılma tehlikesiyle karşı karşıya gelen onurunu koruyacak bir iş yapmak.
2) Pek temiz olmayan bir işin sözde temiz kalmasını sağlayacak davranışta bulunmak.

5042. Ham armut (ahlat) gibi boğaza durmak.
Sözüyle, davranışıyle birtakım engeller yaratıp bir kimsenin yapmakta olduğu işi zorlaştırmak.

[359] halvet: (Arapça) Kimsesiz yerde yalnız kalma.

5043. Ham ervah[360].
Yersiz, yakışıksız sözleri ve davranışları ile olgunluğa erişmemiş olduğunu gösteren kişi, çiğ adam.

5044. Ham hum şaralop.
Dalavere ile ya da el çabukluğu ile yapılan, kimsenin akıl erdiremediği iş.

5045. Hamur işi.
Hamurla yapılan yiyecek, tatlı.

5046. Hamur tutmak.
Hamur hazırlamak.

5047. Ham teklif.
Kabul edilemeyecek öneri.

5048. Hangi (ne) akla hizmet ediyor.?
Ne gibi bir düşünce ile, böyle akla sığmayan iş yapıyor?

5049. Hangi dağda kurt öldü?
Nasıl oldu da böyle umulmadık ve güzel bir davranışta bulundu?

5050. Hangi keşişin öldüğünden haberi yok; "vay Vartan!" (vay Vasil!) diye ağlıyor.
İşin aslını, gerçeğin ne olduğunu bilmiyor; yalan yanlış bir şeyler söylüyor.

5051. Hangi peygambere kulluk edeceğini (ümmet olacağını) şaşırmak (bilmemek).
Kendisinin daha yetkili olduğunu söyleyenlerden hangisine inanacağını, uyacağını şaşırmak.

5052. Hangi rüzgâr attı?
Hiç görünmüyordun; nasıl oldu da geldin? Sen de gelir miymişsin?

---

[360] ervah: (Arapça) Ruhlar (Burada kişi anlamına).

5053. Hangi taşı kaldırsan altından çıkar.
1) Her işten anlar ya da anladığı savında bulunur.
2) Her işte eli var.

5054. Hangi taş pekse (katıysa) başını ona vur.
1) İşin olmaz. Görevimi yapmadığım kanısında isen en güçlü, en yüksek yerlere baş vurabilirsin.
2) İşini kendin berbat ettin. Şimdi en çetin yollara baş vurarak çare ara bakalım.

5055. Hanım hanımcık.
1) Evine, çocuklarına, işine gereği gibi bakan, hoppalığı bulunmayan kadın.
2) Böyle bir kadına yakışır halleri olan.

5056. Hani yok mu?
1) Az kalsın, az daha.
2) Olsaydı da, keşke, isterdim ki.

5057. Hanya'yı Konya'yı öğrenmek (anlamak).
bkz. "Dünyanın kaç bucak olduğunu anlamak".

5058. Hapı yutmak.
Kötü bir duruma düşmek.

5059. Hapt olmak.
Bir tartışmada cevap veremeyecek duruma düşmek.

5060. Haraca bağlamak (kesmek).
Bir kimseye, belli zamanlarda kendisine belli miktarda para vermesini zorbalıkla kabul ettirmek.

5061. Haraç mezat satmak.
Açık artırma ile satmak.

5062. Harama uçkur çözmek.
Nikâhsız olarak cinsel ilişkide bulunmak.

5063. Haram helâl ver Allahım, garip kulun yer Allahım.
"Kazanç olsun da, isterse yasaların ve dinin yasakladığı türden bulunsun" diyen kimsenin durumu.

5064. Haram olmak (Bir şey, birine).
Bir şeye erişemez olmak, bir şey eline geçmez olmak, bir şeyden hiç yararlanamaz olmak.

5065. Hararet basmak.
1) Vücut ateşi yükselmek.
2) Susamak.

5066. Hararet kesmek (söndürmek).
Susuzluğu gidermek.

5067. Hararet vermek.
Susatmak.

5068. Harc-ı âlem.
Herkesin işine yarayan, herkesin kullanabileceği.

5069. Harcı olmak (Birinin).
1) Yapabileceği bir iş olmak.
2) Ancak birine özgü bir iş olmak.

5070. Harekete geçmek.
Yapmaya başlamak.

5071. Hareket noktası.
İncelenecek konunun, geliştirilecek düşüncenin, yapılacak işin başlangıç noktası.

5072. Haremlik[361] selâmlık[362] olmak.
(Aileli toplantılarda) Kadınlar bir yanda, erkekler bir yanda oturmak.

5073. Harf atmak.
Söz atmak, tanımadığı bir kadına uygunsuz sözler söyleyerek yaklaşmak istemek.

---

[361] harem: (Arapça) Eski konakların kadınlara ayrılan bölümü.

[362] selâmlık: (Arapça-Türkçe) Eski konaklarda erkek konuklar için ayrılan bölüm.

5074. Harfi harfine.
Biri ötekine tamamiyle uygun olan, tıpatıp (söz, yazı).

5075. Har gür.
1) Sesli kalabalık, tartışıp çekişme.
2) Sesli kalabalıkla, tartışıp çekişerek.

5076. Harı[363] başına vurmak.
Bir tutkunun etkisiyle delice işler yapmak.

5077. Harı geçmek.
Çok kızgın olan şeyin sıcaklığı azalmak.

5078. Har vurup harman savurmak.
Gereksiz yere bol bol harcayıp tüketmek.

5079. Hasbî[364] geçmek.
(Bir şeye) ilgi göstermemek, bir şeyin üzerinde durmamak. krş. "Kulak asmamak", "O taraflı olmamak".

5080. Hasır (minder) altı etmek.
1) Bir işi haksız olarak örtbas edip unutturmaya çalışmak.
2) İşlem görmesi için verilen kâğıdı alıkoyarak işlemi yürütmemek.

5081. Hasret çekmek.
Epey zamandır uzakta bulunan sevdiği kimseye kavuşmak isteği, özlemi içinde bulunmak. krş. "Hasret kalmak".

5082. Hasret gitmek.
Kavuşmak özlemi içinde, bulunduğu yeri ya da kimseyi görmeden ölmek.

---

[363] har: (Arapça) Sıcak, sıcaklık.
[364] hasbî: (Arapça) Karşılık beklenmeden yapılan.

5083. Hasret kalmak.
Özlediği kimseye, yere, şeye bir türlü kavuşamaz olmak. krş. "Hasret çekmek".

5084. Hasta, çorbası tasta.
Sözde hasta; yiyip içmesi yerinde.

5085. Hastası olmak (Bir şeyin).
Uğraşıp ele getirmedikçe rahat edemeyecek kadar bir konuya düşkün olmak.

5086. Hastaya karpuz (çorba, kar) sormak.
Bir kimseye çok arzuladığı şeyler vermeyi önermek.

5087. Haşa huzurdan (huzurunuzdan).
Katınızın, temiz havasına yakışmayan, kaba, pis, iğrenç bir kavramın sözcüğünü kullanacağım; özür dilerim.

5088. Haşir[365] neşir[366] olmak.
Bir arada bulunduğu kişilerle ve onların işleriyle ya da kendi işleriyle uğraşıp durmak.

5089. Ha şöyle, (Hah şöyle).
İyi yaptın, beğendim, bravo, tamam.

5090. Ha şunu bileydin.
Bu sözlerin gösteriyor ki gerçeği yeni anladın. Bunu daha önce anlamalıydın.

5091. Hatır almak.
bkz. "Gönül almak".

5092. Hatır belâsı.
Sevgi, saygı gösterilen birini memnun etmek için katlanılan sıkıntılı iş.

---

[365] haşir: (Arapça) Toplamak, bir araya getirmek.
[366] neşir: (Arapça) Dağıtmak, yaymak.

5093. Hatır gönül bilmemek (tanımamak).
Saygı duyduğu kimsenin gücenmesini bile göze alarak doğru bildiğini yapmak.

5094. Hatırı kalmak (Birinin).
Gücenmek, darılmak.

5095. Hatırına bir şey gelmesin.
Davranışım sana karşı değildir; bundan sen alınma.

5096. Hatırına gelmek.
Hatırlamak, aklına gelmek.

5097. Hatırında kalmak.
Unutmamak.

5098. Hatırından çıkamamak (Birinin).
Sevdiği, saydığı birinin istediğini yapmayı reddedememek.

5099. Hatırından çıkarmamak (Birini, bir şeyi).
Unutmamak, ona karşı ilgisini sürdürmek. krş. "Gönülden çıkarmamak". "Akılda tutmak".

5100. Hatırından çıkmamak, (Hatırında tutmak).
bkz. "Aklından çıkmamak", "Aklında tutmak".

5101. Hatırından geçmemek.
1) Düşünmemek, krş. "Aklına gelmemek 2)".
2) Sevgi ve saygı duyduğu kimseyi kırmamak için onun istediğini yapmak.

5102. Hatırında tutmak.
bkz. "Hatırından çıkarmamak".

5103. Hatırını hoş etmek.
bkz. "Gönlünü hoş etmek".

5104. Hatırını kırmak.
bkz. "Gönlünü kırmak".

5105. Hatırını saymak (Birinin).
Saygı besleyip davranışlarıyle onu memnun etmek.

5106. Hatırı sayılır.
1) Herkesin saygı gösterip istediğini yerine getirdiği (kişi).
2) Önemli, oldukça çok (şey).

5107. Hatır için.
Gerektiği için değil, birini memnun etmek için.

5108. Hatır sormak.
bkz. "Hal hatır sormak".

5109. Hatime[367] çekmek.
Bitirmek, son vermek.

5110. Hava açmak (açılmak).
Bulut dağılıp güneş görünmek.

5111. Hava almak.
1) Açık bir alana çıkıp ciğerlerine temiz hava çekerek dinlenmek.
2) Eline bir şey geçmemek.

5112. Hava bozmak.
Hava bulutlanıp yağmur ve fırtına belirtileri gözükmek.

5113. Hava bulanmak.
Havayı yağmur bulutları kaplamak.

5114. Hava çalmak (Her biri başka bir).
Bir arada bulunan kimselerin her biri ayrı bir düşünce ileri sürmek.

5115. Havada kalmak.
1) Bulunması gerekenden daha yüksek yerde durmak.

[367] hatime: (Arapça) Son.

2) Bir sav, dayanaksız olduğundan kanıtlanamamak.
3) Bir iş sonuca bağlanamamak.

5116. Havadan, sudan (şundan bundan) konuşmak.
Belli ve önemli bir konu üzerinde değil, rasgele konulardan konuşmak.

5117. Hava değiştirmek.
Sağlığa yararlıdır diye, bulunduğu yerden ayrılıp bir süre başka bir yerde oturmak.

5118. Hava hoş (Birine göre).
Şöyle ya da böyle olması arasında fark yok.

5119. Hava kapanmak.
Gök yüzü bulutla örtülmek.

5120. Hava kararmak.
Güneşin batmasından ya da gökyüzünü bulut kaplamasından ortalık yarı karanlık olmak.

5121. Hava köprüsü.
İki yer arasında kararlaştırılan hava ulaşım yolu.

5122. Havanda su dövmek.
Bir konu ile, sonuç alınamayacak biçimde ve hep aynı şeyleri yaparak uğraşıp durmak.

5123. Hava parası.
Bir yeri kira ile tutmak ya da bir şeyi elde etmek için değerinden başka açıktan verilen para.

5124. Havası olmak.
1) (Birinde bir kimsenin) birinde bir kimseye benzerlik bulunmak.
2) Alımlılığı, hoş bir özelliği bulunmak.

5125. Havaya gitmek.
Boşa gitmek, bir işe yaramamak.

5126. Havayı bozmak.
Bir topluluğun düzenini aksatan, kişiler arasındaki iyi ilişkiyi kötüleştiren davranışta bulunmak.

5127. Havsalası[368] almamak, (Havsalasına sığmamak).
Aklı kabul etmemek.

5128. Havyar kesmek.
Yapması gereken iş ile uğraşmayarak boş durmak.

5129. Hayal-i ham.
Gerçekleşemeyecek tasarım.

5130. Hayal meyal.
Bulanık bir görüntü gibi.

5131. Hayata atılmak.
Bir genç, geçimini sağlamak üzere bir iş yapmaya başlamak.

5132. Hayat adamı.
Girişiği her işi başarı ile yürütebilen kişi.

5133. Hayat arkadaşı.
Kadın için kocası, koca için karısı, eş.

5134. Hayat geçirmek.
Yaşayış sürdürmek.

5135. Hayatına girmek.
Yaşayışında yeri olmak.

5136. Hayatını kazanmak.
Kazancıyle geçimini sağlamak.

5137. Hayatını yaşamak.
Dilediği gibi yaşam sürmek.

---

[368] havsala: (Arapça) Zihnin kavrama yetkisi

5138. Hayat memat[369] meselesi.
Sonucu ya ölüm ya kalım olan durum.

5139. Hayat pahalılığı.
Geçim için gerekli olan şeylerin pahalı olması.

5140. Haydi canım sen de, (Haydi oradan).
Böyle şey olmaz. Bunu ciddiye almam.

5141. Haydi haydi.
1) Yeğlikle, daha kolay, daha ileri olarak.
2) Olsa olsa, en çoğu.

5142. Haydi oradan.
1) Çekil oradan.
2) bkz. "Haydi canım sen de".

5143. Hayır beklememek.
Yararlı bir sonuç, iyilik beklememek.

5144. Hayırdır inşallah.
1) Dilerim ki gördüğün düş, iyi bir durumun belirtisi olsun.
2) A, bu ne?

5145. Hayır etmemek.
1) bkz. "Hayır gelmemek".
2) Tehlikeli olmak, mahvına yol açmak.

5146. Hayır gelmemek (Bir şeyden), (Hayır etmemek).
Yararı dokunmamak.

5147. Hayır görmemek (Bir şeyden).
O şey kendisine yararlı olmamak.

5148. Hayır işlemek.
Dince ve insanlıkça övülecek iyi bir davranışta bulunmak.

---

[369] memat: (Arapça) Ölüm.

5149. Hayır kalmamak (Bir şeyde).
Beğenilecek durum kalmamak, o şey yararlı olmaktan çıkmak, işe yaramaz duruma gelmek.

5150. Hayır ola.
Ne var? İnşallah kötü bir durum yok.

5151. Hayır sahibi.
İyiliksever.

5152. Hayra alâmet.
İyi bir durum belirtisi.

5153. Hayra yormak.
Bir düşü, bir olayı meydana gelmiş ya da gelecek iyi bir durumun belirtisi saymak.

5154. Hayrını görmek.
Güle güle kullanmak, iyi günlerde kullanmak, kendisi için hayırlı olmak, iyilikler getirmek.

5155. Hazıra konmak.
Başkasının emeği ile meydana gelmiş, kendisinin emeği geçmemiş olan şeyden yararlanmak.

5156. Hazır bulunmak (olmak).
1) Bir yerde kendisi bulunmak.
2) Bir işi hemen yapabilecek durumda olmak.

5757. Hazırdan yemek.
Yenisini kazanmaksızın daha önce kazandığını harcamak.

5158. Hazır evin has kadını.
Daha önce kurulmuş bir düzenden yararlanırken kendisi bu düzene katkıda bulunmayan.

5159. Hazırlık görmek.
Yolculuk ya da yapılacak iş için gereken şeyleri tamamlamaya çalışmak.

5160. Hazır yiyici.
Bir iş yapmayıp daha önce kazanılmış olanı harcayan.

5161. Hazreti Nuh'tan kalma.
bkz. "Nuh Nebi'den kalma".

5162. Helâlliğe almak (Bir kadını).
Bir erkek bir kadını nikâhla almak.

5163. Helâl olsun.
1) bkz. "Helâl ü hoş olsun 1)".
2) bkz. "Helâl ü hoş olsun 2)".
3) İşini büyük bir yetenekle yapıyor. (Bu iş ona...)

5164. Helâl süt emmiş.
Çok doğru, çok temiz bir kişi.

5165. Helâl ü hoş olsun, (Helâl olsun).
1) Bu nesneyi onun olsun diye, isteyerek verdim. Güle güle kullansın. krş. "Yağ bal olsun".
2) Emeğimin karşılığını istemiyorum; ona gönlümden kopan bir yardımdır.

5166. Hele hele.
1) Biraz daha, biraz daha devam et.
2) Şu ileriliğe, şu büyüklüğe bakın! Şaşılacak kerteye ulaşmış!

5167. Hele şükür.
Beklenen sonuç alındı çok şükür.

5168. Helva demesini de bilirim, halva demesini de.
Gerektiğinde kibar, yumuşak, gerektiğinde kaba, sert konuşmasını bilirim.

5169. Hem kaçar, hem davul çalar.
Hem bir işi yapmaktan çekinir görünür, hem o işi yapar.

5170. Hem kel, hem fodul.
Hem yeteneksizdir, hem üstünlük taslar.

5171. Hem nalına, hem mıhına, (Bir nalına bir mıhına).
Bir bu yanı, bir buna karşıt olan yanı destekleme durumu.

5172. Hem suçlu, hem güçlü.
Suçlu olduğu halde suçsuz gibi davranan, dahası, karşısındakini suçlamaya yeltenen.

5173. Hem şamdan paklandı, hem pilav yağlandı.
Bir eylemle iki yarar sağlandı: Hem bir pürüz giderildi; hem de bununla başka bir şeye değer kazandırıldı (ya da bir kişiye yarar sağlanmış oldu).

5174. Hem ziyaret, hem ticaret.
Biriyle görüşmeye giden kimsenin bu gidişten yararlanarak başka bir iş de yapması durumu.

5175. Her aşın kaşığı.
Her şeye karışan, her şeye burnunu sokan.

5176. Her boyayı boyadık da fıstıkî (cengârî[370]) mi kaldı?
Yapmamız gereken şeyleri tamamlayamamışken, daha birçok eksiklerimiz varken zorunlu olmayan, önemsiz. ya da lüks şeyler üzerinde mi duracağız?

5177. Her kafadan bir ses.
Konu üzerinde rasgele herkes konuşuyor; her biri ayrı düşünce ileri sürüyor; bir sonuç alınamıyor.

5178. Herkese şapur şupur da bize gelince ya Rabbi şükür mü?
Başkalarına bol bol verdiğiniz şeyi benden niçin esirgiyorsunuz?

---

[370] cengârî: (Farsça "jengâr"den) Bakır pası yeşili renginde.

5179. Herkes gider Mersin'e, biz gideriz tersine.
Biz bu işi elâlem gibi akla uygun biçimde yapmıyor, yanlış bir yol izliyoruz.

5180. Her ne kadar.
İse de, –dır ama.

5181. Her şeye (işe) burnunu sokmak.
bkz. "Burnunu sokmak".

5182. Her tarakta bezi olmak.
bkz. "Kırk tarakta bezi olmak".

5183. Her tarladan bir kesek[371].
Birbiriyle ilgili olmayan çeşitli konulardan birer parça (konuşma).

5184. Her telden çalmak.
Her şeyden anlar ya da zamana, duruma, kişilere göre davranmasını bilir olmak.

5185. Hesaba almak (katmak) (Bir durumu).
Olasılıklar arasında o duruma da yer vermek, o durumu da göz önünde bulundurmak.

5186. Hesaba almamak.
1) Göz önünde bulundurmamak.
2) Önem vermemek.

5187. Hesaba çekmek (Birini).
Bir kişiden yaptığı işler üzerine açıklama ve savunma istemek. krş. "Hesap sormak".

5188. Hesaba dökmek.
Sayı ile ilgili bir konuyu açıklığa kavuşturmak için kâğıt üzerinde hesap işlemleri yapmak.

5189. Hesaba (hesaba kitaba) gelmez.
Sayısız, pek çok.

---

[371] kesek: Bel ya da sabanın topraktan kaldırdığı iri parça.

5190. Hesaba katmak.
bkz. "Hesaba almak".

5191. Hesabı kapamak (kapatmak).
1) Alacağını almış ya da borcunu ödemiş olmak.
2) Tartışmaya son vermek.

5192. Hesabı kesmek (Biriyle).
Alışverişi ya da ilişkiyi kesmek.

5193. Hesabına (işine) gelmek (Birinin).
Yararına uygun düşmek, kendisi için elverişli olmak.

5194. Hesabını bilmek.
Gereksiz yere para harcamamak, israftan sakınır, tutumlu olmak.

5195. Hesabını görmek.
1) Alacağını ödeyip ilişiğini kesmek.
2) Vücudunu ortadan kaldırmak.

5196. Hesap açmak.
Hesap defterinde, bir kişi için, alışverişinin yazılacağı bir yer ayırmak.

5197. Hesap çıkarmak.
Alacak ve borcu bir kâğıda yazmak.

5198. Hesap etmek.
1) Bir işin kazancıyle giderini karşılaştırarak bir sonuca varmak.
2) Kendi kendine tartışarak düşünmek.

5199. Hesap görmek.
Aralarında alışveriş bulunan kimseler, alacaklarıyle borçlarını karşılaştırıp sonucunu saptamak.

5200. Hesap kitap.
1) Hesap sonunda.
2) Düşünüp taşındıktan sonra.

5201. Hesap sormak (Birinden).
Birini, yöntem ya da yasa dışı davranışından dolayı sorguya çekmek. krş. "Hesaba çekmek".

5202. Hesaptan düşmek.
Hesaptan, borçtan, alacaktan indirmek, çıkarmak.

5203. Hesapta olmamak.
Daha önce düşünülen şeylerin dışında olmak.

5204. Hesap tutmak.
Alışverişle ilgili sayıları ve para miktarını bir deftere yazmak.

5205. Hevesi kursağında kalmak.
İmrendiği, istediği şeyi elde edememek.

5206. Hevesini almak.
İmrendiği, istediği şeyi elde edip ona doymak.

5207. Heyheyleri tutmak (üstünde olmak).
Çok sinirlenerek, bağırıp çağırmak.

5208. Hıh demiş (anasının, babasının) burnundan düşmüş.
Her durumuyle ona (anasına ya da babasına) çok benziyor.

5209. Hık mık etmek (demek).
1) Bir işten kaçınmak için bahaneler ileri sürmeye çalışmak.
2) bkz. "Kem küm etmek".

5210. Hımhım[372] ile burunsuz, birbirinden uğursuz.
İşe yaramamakta, terslikte ikisi de birbirinden geri kalmaz.

5211. Hır çıkarmak, (Hır gür etmek).
Kavga, gürültü çıkarmak.

[372] hımhım: Burnundan konuşan.

5212. Hırkayı başına çekmek.
Bir köşeye çekilip kimse ile görüşmemek, çevresiyle ilgisini kesmek.

5213. Hırtlamba[373] gibi giyinmek.
Eski, yırtık pırtık şeyleri üst üste giyinmek.

5214. Hırtlambası çıkmak.
Giysi ve başka eşya eskiliğinden dökülür durumda olmak.

5215. Hışırı[374] çıkmak.
1) Eşya çok hırpalanıp örselenmek.
2) İnsan ağır işlerle uğraşıp bedence çok yorulmak.

5216. Hızını alamamak.
1) Hızlanamamak.
2) Hızlı gidişini yavaşlatamamak.
3) Şiddetini azaltamamak.

5217. Hızır gibi yetişmek.
Birinin çaresiz kaldığı sıkışık bir zamanında, beklemediği biri, yardımına yetişmek.

5218. Hiç değilse, (Hiç olmazsa).
1) Büyük, ileri, çok, üstün sayılmasa bile, başka bir şey yapılmamış olsa bile.
2) Bari, yetersiz olmakla birlikte.

5219. Hiçe saymak.
Hiç yerine koymak, yok gibi tutmak, biraz olsun önem vermemek.

5220. Hiç olmazsa.
bkz. "Hiç değilse".

---

[373] hırtlamba: Eski püskü giyinmiş kimse.
[374] hışır: Yıpranmış, ezilmiş şey.

5221. Hiç yoktan.
Hiç bir neden bulunmadığı halde, nedensiz olarak, nedensiz yere.

5222. Hin oğlu hin.
Çok kurnaz.

5223. Hizaya gelmek.
1) Birçok kişi, düz çizgi durumunda sıra olmak.
2) Aykırı davranışlı iken doğru yolda olanlara uymak.

5224. Hodri meydan.
Kendine güvenen gelsin, işte meydan. krş. "Meydan okumak".

5225. Hokka gibi oturmak.
Giysi, giyenin vücuduna çok iyi uymak.

5226. Hop oturup hop kalkmak, (Kalkıp kalkıp oturmak).
Öfkesinden yerinde duramaz olmak.

5227. Hoppala bebek.
Davranışları kucak bebeğininkini andıran kişi.

5228. Hora geçmek.
Makbule geçmek, kendisine verilen kimsenin çok işine yaramak.

5229. Hor görmek (Birini).
Bir kimseye değersiz, kendisinden çok aşağı gözüyle bakmak. krş. "Hor tutmak".

5230. Hor kullanmak.
Hoyratça, hırpalayarak kullanmak.

5231. Horoz akıllı.
Akılsız, aptal.

5232. Hor tutmak (Birini).
Birine karşı hep küçümseyici, incitici davranışlarda bulunmak. krş. "Hor görmek".

5233. Hoşafın yağı kesildi (Birinde).
Yüzünde hoşnutsuzluk belirdi, ortaya çıkan durumdan üzüntü duydu, verecek karşılık bulamadı.

5234. Hoşbeş etmek.
Şundan bundan konuşmak, sohbet etmek.

5235. Hoş bulduk, (Safa bulduk).
"Hoş geldiniz" (Ya da "safa geldiniz") sözüne verilen karşılık.

5236. Hoşça kal (kalın).
"Allaha ısmarladık" gibi, ayrılan kimsenin kalan kişiye söylediği iyi dilek sözü.

5237. Hoş geldiniz, (Safa geldiniz).
Bir yerde bulunanın oraya yeni geleni karşılarken söylediği nezaket sözü.

5238. Hoş görmek.
Kusuru sorun yapmamak, anlayışla karşılamak.

5239. Hoş tutmak (Birini).
Okşayıcı davranışlarla incinmemesine dikkat etmek.

5240. Hoşuna gitmek.
Bir kişi, bir şeyden ya da bir kişiden hoşlanmak.

5241. Höt demek.
Sert sözlerle korkutmak.

5242. Hurdası çıkmak.
İşe yaramayacak derecede bozulmak, sakatlanmak, eskimek.

5243. Huyuna suyuna gitmek (Birinin).
İsteklerine, mizacına, alışkanlıklarına uygun davranışlarda bulunmak.

5244. Huzur[375] hakkı.
Belli bir konuyu görüşmek üzere düzenlenen toplantı üyelerine verilen para.

5245. Hükümet darbesi[376].
İş başındaki hükümeti zor kullanarak devirip başka bir hükümet kurma.

5246. Hükümet kapısı.
Devlet dairesi.

5247. Hüküm giymek.
Kendisine ceza verilmek.

5248. Hüküm sürmek.
1) Kişi erkini yürütür olmak.
2) Bir şeyin güçlü varlığı sürüp gitmek.

5249. Hüküm vermek.
1) Yargıç, bir karar ya da suçluya ceza vermek.
2) İyice düşünme sonunda bir kanıya varmak.

5250, Hürya etmek.
Hep birden hücum etmek.

5251. Hüsn-ü kuruntu.
Olasılığı bulunmadığı halde güzel bir şey olacağını ya da olduğunu sanma.

5252. Hüt (Uhud)[377] dağı gibi şişmek,
Bir hastalıktan dolayı bedeni, özellikle karnı çok şişmek.

---

[375] huzur: (Arapça) Hazır olma, bir yerde bulunma.
[376] darbe: (Arapça) Vuruş, çarpış.
[377] Uhud: Medine yakınındaki bir dağın adı.

I

5253. Icığını cıcığını (iciğini ciciğini) çıkarmak.
1) Bir şeyin içini, dışını didik didik etmek, mıncıklamak, elden geçirilmemiş hiç bir yerini bırakmamak.
2) Bir konunun en küçük ayrıntılarını dahi inceleyip eleştirmek.

5254. Icığını cıcığını sormak.
Bir kişinin soyunu sopunu, işini gücünü, huyunu suyunu... bir nesnenin, bir işin en küçük ayrıntılarını sormak.

5255. Ikınıp sıkınmak.
1) Soluğunu içinde tutarak karın kaslarıyle bağırsaklarını üst üste sıkıştırmak.
2) Beden ya da kafa çalışmalarında bir şey ortaya koyabilmek için kendini çok zorlamak.

5256. Irzına geçmek (Birinin).
Zor kullanarak birini kendi cinsel zevkine konu yapmak.

5257. Isı dam.
Hamam.

5258. Isı ot.
Biber.

5259. Isıtıp ısıtıp önüne koymak.
Daha önce geçmiş bir olayı, bir işi, ileri sürülmüş bir düşünceyi yeniden bir daha, bir daha anlatmak.

5260. Iska[378] geçmek.
Üzerinde durmamak, atlamak, önem vermemek.

5261. Iskartaya[379] çıkarmak.
İşe yaramadığından ayırıp bir yana koymak.

5262. Işığı altında (Bir durum ya da düşüncenin).
Bir durum ya da düşüncenin konuyu aydınlatmasından yararlanarak.

5263. Işık tutmak.
1) Bir yeri ışıkla aydınlatmak.
2) Düşünceleriyle kılavuzluk etmek, konuyu aydınlatıcı düşünceler söylemek.

[378] Iska: Boşa çıkarma, rast getirmeme.
[379] Iskarta: (İtalyanca) Değeri kalmadığından bir yana ayrılan mal.

İ

5264. İcabına bakmak.
1) Gereğini yerine getirmek.
2) Ortadan kaldırmak, yok etmek.

5265. İciğini ciciğini çıkarmak.
bkz. "Icığını cıcığını çıkarmak."

5266. İç açmak.
Gönüle ferahlık vermek. krş. "Gönül açmak", "İçi açılmak".

5267. İçecek suyu olmak (Bir yerde).
O yere gitmesi kısmet olmak.

5268. İçerde olmak.
1) Zarar etmiş, borçlanmış olmak.
2) Hapishanede olmak.

5269. İç etmek.
Başkasının olan şeyi kendine mal edip ortadan kaldırmak, kimseye göstermemek.

5270. İç geçirmek.
bkz. "İçini çekmek".

5271. İçgüveysinden hallice.
("Nasılsın" sorusuna şaka yollu yanıt) Oldukça iyiyim, fena sayılmam, sıkıntılı bir yaşamı bulunandan daha rahatım.

5272. İçi açılmak.
Gönlüne ferahlık, neşe gelmek, iç sıkıntısı dağılmak. krş. "İç açmak"

5273. İçi almamak.
1) Midesi kabul etmemek.
2) Sakıncalı gördüğünden ya da beğenmediğinden bir işi yapmak istememek.

5274. İçi bayılmak.
1) Açlıktan halsizlik duymak.
2) Çok şekerli ya da yağlı yiyecek ağır gelip artık yiyemez olmak ve su içme gereksemesi duymak. krş. "İçini bayıltmak".

5275. İçi beni yakar, dışı eli (yakar).
Bana ilişkin olan bu nesne, bu durum, herkese çok çekici görünür, ama benim için bir sıkıntı konusudur.

5276. İçi bulanmak.
Midesi bulanıp kusacak gibi olmak.

5277. İçi burkulmak.
bkz. "Ciğeri sızlamak".

5278. İçi çekmek.
İstek duymak.

5279. İçi çıfıt çarşısı.
Başkaları için hep kötü şeyler düşünen.

5280. İçi dar.
Bir iş üzerinde uzun boylu uğraşmaktan sıkılan, beklemeye dayanamayan. krş. "İçi tez". "Canı tez", "Tez canlı".

5281. İçi daralmak, (İçi sıkılmak), (Sıkıntı basmak).
Sıkılıp/bunalmak, benliğini sıkıntı kaplamak.

5282. İçi dışı bir.
Düşündüğünü açıkça söyleyen, gizli bir düşüncesi bulunmayan, iki yüzlü olmayan. krş. "Özü sözü bir".

5283. İçi dışına çıkmak.
1) Kusmaktan çok rahatsız olmak.
2) Bindiği araba taşlı bir yoldan geçmek gibi bir nedenle vücudu çok sarsılmak.

5284. İçi erimek.
Kaygı içinde bulunmak, üzülecek bir durum olacak diye içinde bir rahatsızlık bulunmak.

5285. İçi (yüreği) ezilmek.
Acıkmadan midesi rahatsızlık vermeye başlamak. krş. "İçi kazınmak".

5286. İçi geçmek.
1) Yaşlılıktan, zayıflıktan gücü azalmış olmak.
2) Uyku ağır basıp dalıvermek.

5287. İçi gitmek.
1) bkz. "Karnı gitmek".
2) Bir şey yapmayı, bir şey elde etmeyi çok istemek.

5288. İçi götürmemek.
1) Acıyıp dayanamamak.
2) Vicdanına sığdıramamak.
3) Kıskanmak, çekememek.

5289. İçi içine sığmamak.
Çok heyecanlanıp sevinmek.

5290. İçi içini yemek.
bkz. "Kendini yemek".

5291. İçi kabarmak.
1) bkz. "İçi kalkmak 1)".
2) bkz. "İçi kalkmak 2)".
3) Heyecanlanmak, karşı koyma duygusu içinde bulunmak.

5292. İçi kalkmak, (İçi kabarmak).
1) Midesi bulanmak.
2) Taşkın bir ağlama duygusu içinde bulunmak.

5293. İçi kan ağlamak, (İçinden kan gitmek).
Yüzünden belli etmeyerek çok acımak, çok üzüntü duymak.

5294. İçi kararmak.
bkz. "Gönlü kararmak".

5295. İçi kazınmak, (Midesi kazınmak).
Çok acıkmaktan midesi kazınır gibi olmak. krş. "İçi ezilmek".

5296. İçinden çıkmak (Bir işin).
Karışık, güç bir işi, engelleri yenerek başarı ile sonuçlandırmak.

5297. İçinden doğmak.
bkz. "Gönlünden kopmak".

5298. İçinden geçirmek.
bkz. "Aklından geçirmek".

5299. İçinden gelmek.
bkz. "Gönlünden kopmak".

5300. İçinden gülmek.
Bir şey söylemeden gülünç bulmak.

5301. İçinden kan gitmek.
bkz. "İçi kan ağlamak".

5302. İçinden okumak.
1) Ses çıkarmadan okumak, ezberindeki şeyi aklından geçirerek yinelemek.
2) Ses çıkarmadan sövmek.

5303. İçinden pazarlıklı.
Öfkesini, kinini içinde saklayan, yapacağı kötülüğü kimseye sezdirmeyen.

5304. İçinde parmağı olmak (Bir işin).
bkz. "Parmağı olmak".

5305. İçine almak.
Kapsamak.

5306. İçine (yüreğine) ateş düşmek.
Büyük bir acı ve üzüntünün etkisi altına girmek. krş. "Yüreği yanmak".

5307. İçine atmak.
1) Derdini kimseye söylememek.
2) Birinin kendisine yaptığı fenalığa karşı sesini çıkarmamakla birlikte bunu unutmamak.

5308. İçine (yüreğine) dert olmak.
Bir şey yapmak istediği halde yapamamış olduğu için üzülmek.

5309. İçine (kalbine) doğmak, (Malûm olmak).
Ortada bir olay yokken, olacak şeyi tahmin etmek, sezinlemek, sanki gizli bir güç kendisine olacak şeyi haber vermek.

5310. İçine etmek.
bkz. "İçine sıçmak".

5311. İçine (ciğerine, yüreğine) işlemek.
Söz, davranış, bir kimseye çok dokunmak, bir durumun acısını derinden duymak.

5312. İçine kapanmak.
Çevresindeki kişilerle ilişki kurmamak ve duygularını kimseye açmamak.

5313. İçine kurt düşmek.
Kendisine zararı dokunacak bir durum meydana geleceğinden kuşkulanmak. krş. "İçini kemirmek", "İçini kurt yemek".

5314. İçine sıçmak (etmek).
Bir işi, Bir durumu çok kötü bir biçime getirmek, berbat etmek.

5315. İçine sinmemek.
1) Güzel bir şeyden –onu çok seven yakını yararlanmadığı için– tam tat alamamak.
2) Yaptırdığı şey, isteğine uygun olmadığı için beğeni duygusunu incitmek.

5316. İçine sokacağı gelmek (Birini).
Çok sevgi duymak (Birine karşı).

5317. İçini bayıltmak.
Yediği çok yağlı ya da çok şekerli şey ağır-gelip kendisini artık yiyemez duruma getirmek. krş. "İçi bayılmak".

5318. İçini boşaltmak (Biri).
Kızdığı birine gerekeni söyleyip öfkesini dindirmek.

5319. İçini çekmek, (İç geçirmek).
Üzüntüsünü derin bir soluk alarak göstermek.

5320. İçini dökmek.
Derdini anlatmak.

5321. İçini kemirmek.
Bir üzüntü kendisini sürekli olarak rahatsız etmek. krş. "İçine kurt düşmek", "İçini kurt yemek".

5322. İçini kurt yemek.
Bir kaygı sürekli olarak kendisini rahatsız etmek. krş. "İçine kurt düşmek".

5323. İçinin (yüreğinin) yağı erimek.
Korkulacak bir durum meydana gelecek diye kaygı çekmek.

5324. İçi parçalanmak (paralanmak).
Birine çok acıyıp üzülmek. krş. "İçi sızlamak", "İçi yanmak 1)", "ciğeri sızlamak".

5325. İçi rahat etmek.
Kaygılanacak bir konu bulunmadığını öğrenerek ferahlamak.

5326. İçi sıkılmak.
bkz. "İçi daralmak".

5327. İçi sızlamak.
Bir şey ya da kişi için üzülmek. krş. "İçi parçalanmak", "İçi yanmak 1)", "Ciğeri sızlamak", "Yüreği sızlamak".

5328. İçi sürmek.
bkz. "Karnı gitmek".

5329. İçi tez.
bkz. "Canı tez".

5330. İçi titremek.
1) Bir zarar gelecek korkusu içinde bulunmak.
2) Çok istek ve özlem duymak.

5331. İçi yağ bağlamak.
bkz. "Yüreği yağ bağlamak".

5332. İçi yanmak.
1) Çok büyük bir acı ve üzüntü duymak. krş. "Ciğeri sızlamak", "İçi parçalanmak", "İçi sızlamak".
2) Çok susamak.

5333. İçler acısı, (Yürekler acısı).
Çok acıklı, çok üzücü.

5334. İçli dışlı olmak.
1) Özel yaşamlarını dahi birbirlerinden saklamayacak

kadar teklifsiz arkadaş olmak. krş. "İçtikleri su ayrı gitmemek".
2) Kız ve oğullarını karşılıklı olarak evlendirmek.

5335. İçten içe.
Gizli gizli.

5336. İçtikleri su ayrı gitmemek.
Sıkı fıkı arkadaş olmak. krş. "İçli dışlı olmak".

5337. İdare etmek.
1) Tutumlu davranmak.
2) Yetmek, yetişmek, elvermek.
3) Hoş görmek, göz yummak.
4) Örtbas etmek.

5338. İfadesini almak.
1) Sanığı ve tanığı sorguya çekmek.
2) Birini hırpalamak.

5339. İfade vermek.
Sorguya cevap vermek.

5340. İflâhını kesmek.
Gücünü tüketip bir iş yapamaz duruma getirmek.

5341. İfrit olmak (kesilmek).
Delirircesine kızmak, öfkelenmek.

5342. İğde de var, çıkrıkta da.
İki tarafta da suç var.

5343. İğne atsan yere düşmez.
Çok kalabalık.

5344. İğne deliğinden Hindistan'ı seyretmek.
Küçük bir olaydan büyük gerçeklere ulaşacak kadar keskin görüşü ve geniş kavrayışı bulunmak.

5345. İğneden ipliğe kadar.
En küçüklerini bile unutmayarak ne kadar eşya varsa, her şey.

5346. İğne ile kuyu kazmak.
Yetersiz araçlarla, küçük ama sürekli ve sabırlı çalışmalarla pek güç olan ve çok ağır yürüyen büyük bir işi başarmaya çalışmak.

5347. İğne ipliğe dönmek, (İğne iplik kalmak), (Bir iğne bir iplik kalmak), (İğne yemiş ite dönmek).
Çok zayıflamış olmak.

5348. İğneli beşik (fıçı).
Çok üzücü ve sıkıntılı durum.

5349. İğneli söz.
Batıcı, dokunaklı söz.

5350. İğne yemiş ite dönmek.
bkz. "İğne ipliğe dönmek".

5351. İki ahbap çavuşlar.
Birbirinden ayrılmayan iki arkadaş.

5352. İki arada bir derede.
Sıkışık koşullar altında bile bir fırsat bularak.

5353. İki ayağını bir pabuca sokmak (koymak) (Birinin).
Birini, bir işi hemen yapması için çok sıkıştırmak. krş. "Cendereye koymak".

5354. İki baştan olmak (Bir şey).
Her iki tarafın aynı şeyi istemesiyle gerçekleşebilir olmak.

5355. İki büklüm.
Eğilmekle ya da yaşlılıktan beli çok bükülmüş.

5356. İki cami arasında kalmış beynamaza dönmek.
O yana mı, bu yana mı yanaşacağını, şöyle mi, böyle mi yapacağını kestirememek.

5357. İki çift laf (söz) etmek.
Birkaç söz söylemek.

5358. İkide bir (birde).
Sık sık.

5359. İki dirhem[380] bir çekirdek[381].
Çok şık, pek güzel ve özenli giyinmiş.

5360. İki eli böğründe kalmak.
Çaresiz kalıp ne yapacağını bilememek.

5361. İki eli (kızıl) kanda olsa.
Elinde, bırakamayacağı çok önemli işi olsa bile.

5362. İki elim yanıma gelecek.
Bir gün nasıl olsa öleceğim. Öbür dünyada ceza görmemek için yalan söylememeliyim

5363. İki eli (birinin) yakasında olmak.
Öbür dünyada ondan alacağını isteme hakkı saklı kalmak.

5364. İki geçeli.
İki taraflı, karşılıklı iki sıra olarak.

5365. İki gözü iki çeşme.
1) Durmadan ağlayarak.
2) Sürekli olarak göz yaşı döküyor.

5366. İkili oynamak.
Birbirine karşı olanlardan hem birini hem ötekini desteklemek.

---

[380] dirhem: (Arapça) 3.1 gram ağırlığında eski bir tartı birimi.

[381] çekirdek: 0.05 gram ağırlığında eski bir tartı birimi ki kuyumcular kullanırlardı. (Bir altın lira, iki dirhem bir çekirdek ağırlığında idi).

5367. İki paralık etmek (Birini).
Söz ve davranışlarıyle bir kimsenin itibarını, değerini düşürmek.

5368. İki rahmetten biri.
Çok çeken ağır bir hasta için dilek: Ya iyi olup kurtulsun, ya ölüp kurtulsun.

5369. İkisi bir kapıya çıkar.
O da bu da (öyle yapılsa da, böyle yapılsa da, o söz de bu sözde) aynı şeydir, aynı sonuca varır.

5370. İkisi bir kazanda kaynamamak.
bkz. "Bir kazanda kaynamamak".

5371. İki sözü bir araya getirememek.
Söylemek istediğini anlatma, düzenli konuşma yeteneğinden yoksun bulunmak.

5372. İki şilte bir yastık, onu da terkiye[382] astık.
Çok az eşyamız (eşyanız, eşyaları) var. Taşınmamız (taşınmanız, taşınmaları) pek kolay.

5373. İki ucu boklu değnek.
İşin düzene konabilmesi için tutulacak yol yok: Şöyle davranmak da sakıncalı, böyle davranmak da.

5374. İki ucunu bir araya getirememek.
Gelirle gideri, yapılması gerekenle yapılanı denkleştirememek, işleri düzene koyamamak. krş. "İki yakası bir araya gelmemek".

5375. İki yakası bir araya gelmemek.
Geçim sıkıntısı çekmek, borçtan kurtulamamak. krş. "İki ucunu bir araya getirememek".

5376. İktisat etmek.
Para artırmak, tutumlu davranmak.

[382] terki: Eyerin arkası ki üzerine, binicinin beline yapışarak çocuklar oturabilirler; ufak tefek eşya da bağlanabilir.

5377. **İleriden beri.**
bkz. "Öteden beri".

5378. **İleri gelenler.**
Bir topluluğun önemli, sözü dinlenir kişileri.

5379. **İleri gelmek (Bir şeyden).**
O şeyden, onun etkisiyle meydana gelmek, o şeyin yol açtığı bir durum almak.

5380. **İleri geri konuşmak (söylemek).**
Yersiz ve kırıcı sözler söylemek.

5381. **İleri gitmek (varmak).**
Sözde, davranışta ölçüyü aşmak.

5382. **İlerisini gerisini (önünü ardını) düşünmemek (hesaplamamak, saymamak).**
Sözün, davranışın nereye varacağını, kime dokunacağını, nasıl bir sonuç doğuracağını düşünmemek.

5383. **İleri (öne) sürmek.**
1) Üzerinde görüşülmek üzere bir düşünce söylemek. krş. "Meydana atmak".
2) Kabul edilmesini önermek.

5384. **İleriyi görmek.**
bkz. "Uzağı görmek".

5385. **İler tutar yeri olmamak (kalmamak).**
İşe yarayacak yanı bulunmamak, çok bozuk, kötü durumda olmak.

5386. **İliğine işlemek.**
1) (Yağmur) Giysisinden geçip bedenine ulaşmak.
2) (Bir düşünce, bir huy...) Benliğini iyice etkisi altına almış bulunmak.

5387. **İliğini kurutmak.**
bkz. "Kanını kurutmak".

5388. İlk ağızda.
İlk iş olarak, ilkin, en önce.

5389. İlk göz ağrısı.
1) İlkin doğan evlât.
2) İlk sevgili.
krş. "Eski göz ağrısı".

5390. İlallah demek.
"Yeter artık, bıktım, usandım, aman!" demek ya da diyecek duruma gelmek.

5391. İlmini almak.
Bir şeyin nasıl daha kolay ve daha iyi yapılacağını deneye deneye öğrenmek.

5392. İmam suyu.
Rakı.

5393. İmana gelmek.
1) Hak dini kabul etmek.
2) En sonunda doğruyu söylemek.
3) Birinin, önce reddettiği söz ve isteğini sonra kabul etmek.

5394. İmanı gevremek.
Bir işi yapmak için çok sıkıntı çekmek, çok yorulmak.

5395. İmanına kadar (doldurmak).
Ağzına kadar, son kertesine değin, tıka basa, alabildiğince.

5396. İmanı yok!
1) İnsafsız! Be merhametsiz, zalim!
2) Kahrolası!

5397. İman tahtası.
Göğüs kemiği.

5398. İmaret[383] (mescit) yapılmadan dilenciler (körler) dizildi.
İş daha tasarı durumunda iken ondan yararlanmak üzere hazırlananlar var.

5399. İmlâya gelmemek (Bir şey ya da düşünce).
Düzen kabul etmeyecek biçimde bulunmak, yönteme uymayacak bir durumda olmak.

5400. İmza atmak (etmek).
İmzasını yazmak, imzasını koymak.

5401. İnadım inat, adım Kel (Hacı) Murat.
Söz ve eyleminde direnen, çok inatçı kişilerin durumu.

5402. İnan olsun.
İnanınız ki.

5403. İnceden inceye.
Çok dikkat ederek, en küçük ayrıntılarına değin.

5404. İnce eleyip (eğirip) sık dokumak.
En küçük ayrıntılarına değin gözden, elden geçirmek.

5405. İncik boncuk.
Boncuk türünden değersiz süs eşyası.

5406. İn cin yok (top oynuyor).
Issız, (bir yerin) içinde, üzerinde canlı yaratık yok.

5407. İncir çekirdeğini (fındık kabuğunu) doldurmaz.
Çok küçük ve önemsiz bir olay.

5408. İndirip bindirmek (Fiyatları).
Alçaltıp yükseltmek

5409. İniş aşağı.
Bayırda aşağıya doğru.

[383] İmaret: (Arapça) Yoksullara yiyecek dağıtmak için kurulmuş hayırevi.

5410. İnme inmek.
Felç olmak, vücudun bir yeri hareketsiz ve duygusuz duruma gelmek.

5411. İnsan eti yemek.
Bir kimseyi çekiştirmek.

5412. İnsan evlâdı.
İyilik bilen, iyilik yapmasını seven, soylu kişi.

5413. İnsan hali.
Her insanda görülebilen, olağan karşılanması gereken durum.

5414. İnsanlıktan çıkmak.
1) Çok zayıflamak.
2) İnsan olma nitelikleri kalmamak.

5415. İnsan sarrafı.
bkz. "Adam sarrafı".

5416. İpe çekmek (İnsanı).
Asarak öldürmek.

5417. İpe sapa gelmez.
bkz. "İpsiz sapsız 2)".

5418. İpe un sermek.
İstenilen işi yapmamak için birtakım bahaneler, gerçekleştirilemeyecek koşullar ileri sürmek, engeller göstemek, güçlük çıkarmak.

5419. İpi kırmak.
Bağlı bulunduğu yeri bırakmak. krş. "İpi koparmak".

5420. İpi koparmak, (Teli kırmak),
Bağlı bulunduğu kuruluş ya da yakınlığı bulunan kişi ile ilişkisini kesmek. krş. "İpi kırmak".

5421. İpini sürüyüp gezmek.
Yuları çözülmüş hayvan gibi başı boş, serserice dolaşıp vakit öldürmek.

5422. İpin ucu birinin elinde olmak.
İşi, biri yönetir, çevirir olmak.

5423. İpin ucunu kaçırmak.
İşi düzgün yürütme olanaklarını yitirip artık duruma egemen olamamak.

5424. İp ipullah sivri külah.
Malı, mülkü, çoluk çocuğu olmayan tek başına bir kişi.

5425. İpiyle kuyuya inilmez, (Suyuna pirinç haşlanmaz).
Ona güvenilerek bir işe girişilmez.

5426. İple çekmek (Bir zamanı).
O zamanın gelmesini sabırsızlıkla beklemek.

5427. İpliği pazara çıkmak.
bkz. "Foyası meydana çıkmak".

5428. İpsiz sapsız.
1) Bir iş yapmayıp boş gezen, baldırı çıplak, serseri.
2) Birbirini tutmayan, akla yatmayan, saçma sapan (söz).

5429. İpten kazıktan kurtulmuş.
Hoyrat, azgın, serseri, hayvan gibi.

5430. İpten kuşak kuşanmak.
Yoksul düşmek.

5431. İpucu vermek.
Aradığı, öğrenmeye çalıştığı şeyi bulmaya yardım edecek bir işaret belirtmek.

5432. İsa'yı küstürmek, Muhammet'i de memnun edememek.
Yüz çevirdiği kimsenin tutumuna ters bir yol izleyen kişi ile de kaynaşamamak.

5433. İskandil etmek.
bkz. "Nabzını yoklamak".

5434. İslim arkadan gelsin.
bkz. "İstim arkadan gelsin".

5435. İsmi var, cismi yok.
Sadece adı ağızlarda dolaşıyor; kendisi ortada yok.

5436. İstavroz[384] çıkarmak.
Bir Hıristiyan, sağ elini sırasıyle alnına, karnına, iki koltuğuna ve göğsüne götürerek tapınma işareti yapmak.

5437. İstemem, yan cebime koy.
Kendisine sunulan şeyi almak istemediğini belirttiği halde verilmesinden memnun olanların durumu.

5438. İster istemez.
1) İstense de istenmese de.
2) İstemesi üzerine hiç vakit geçirmeden, isteyince, istediği anda.

5439. İstifini bozmamak.
Bir davranışta bulunmasına yol açması beklenen olay karşısında eski durumunu değiştirmemek, aldırış etmemek.

5440. İstim (islim) arkadan gelsin.
Önce yapılacak işi gerçekleştireyim, oldubittiye getireyim; hazırlıklar (gereç ve gerekçe) sonra tamamlansın (ilkesiyle iş görme durumu).

5441. İş açmak.
bkz. "Başına iş açmak".

5442. İş başa düşmek.
Başkasının yardımından umudunu keserek işi kendisi yapma zorunda kalmak.

5443. İş bilmek.
Becerikli olmak.

5444. İş bitirmek.
1) (Kişi) Başkasının işini iyi bir sonuca ulaştırmak.
2) (Bir şey) İş görmeye elverişli olmak.

5445. İş çatallanmak.
İşin nasıl bir sonuca ulaştırılması gerektiği üzerinde çeşitli seçenekler belirmek ya da işin istenilen sonuca ulaştırılabilip ulaştırılamayacağı bilinemez olmak.

5446. İş çığırından çıkmak.
bkz. "Çığırından çıkmak".

5447. İş çıkarmak.
1) Çokça iş yapmak.
2) bkz. "İş açmak".

5448. İş çıkmaza girmek.
İş, içinden çıkılması olanaksız bir durum almak. krş. "İş sarpa sarmak".

5449. İş düşmek (Birine).
Yapması gereken bir iş belirmek.

5450. İşe girmek.
Bir göreve başlamak.

5451. İşe koşmak (Birini).
Bir iş yapmakla görevlendirmek.

5452. İşe yaramak, (İş görmek).
Bir şey yapmak ya da yaptırmak için ondan yararlanılabilmek.

5453. İş görmek.
1) İş yapmak.
2) bkz. "İşe yaramak".

5454. İş göstermek.
Yapması için birine iş vermek.

5455. İş güç.
1) Meslek, zanaat.
2) Çeşitli işler.

5456. İşi Allah'a kalmak.
Kimsenin kendisine yardım etmediği bir durumda bulunmak.

5457. İşi azıtmak.
Yanlış ve aşırı yollara sapmak.

5458. İşi başından aşmak (aşkın olmak).
İşi pek çok olmak, yoğun iş içinde bunalmak.

5459. İşi bitmek.
1) İşi sona ermek.
2) Hırpalanıp artık iş yapamaz duruma gelmek.

5460. İşi bozulmak.
Daha önce kazanç sağladığı işten artık zarar etmeye başlamak.

5461. İşidenlerden uzak.
bkz. "Evlerden uzak".

5462. İşi duman olmak.
Durumu çok kötü olmak.

5463. İşi düşmek (Birine, bir yere).
1) Birinin yardımıyle yapılacak bir işi olmak.
2) Bir yerde yapılacak işi bulunmak.

464. İşi iş olmak.
Çok memnunluk verici bir duruma kavuşmak.

5465. İş inada binmek.
Bir işi başarabileceğini göstermek ya da kendisine

karşı olanı alt etmek için bütün güçlükleri yenmeye çalışmak.

5466. İşin alayında olmak.
İşi önem vermeyerek ve alaya alarak yapmak, işi şaka konusu yapmak, alay amacıyle bir iş yapmak.

5467. İşin başı.
Yapılacak en önemli şey.

5468. İşinden olmak.
İşi elinden gitmek.

5469. İşine gelmek (gelmemek).
bkz. "Hesabına gelmek".

5470. İşini bilmek.
1) Nereden, nasıl yarar sağlanacağını bilmek.
2) Görevini yapma bilinci taşımak.
3) Yapacağı iş için gerekli olan bilgisi bulunmak.

5471. İşini bitirmek (Birinin).
1) Yapılması kendisinden beklenen işi sona erdirmek. krş. "İşini görmek 2).
2) Birini artık iş yapamayacak güçsüzlüğe uğratmak.
3) Öldürmek.

5472. İşin içinde iş var.
Bu olayda herkesin bilmediği bir şey var.

5473. İşin içinden çıkmak.
1) bkz. "İşin içinden sıyrılmak".
2) Karışık bir işi başarı ile sona erdirmek.

5474. İşin içinden sıyrılmak (çıkmak).
Karışık bir işten kendini kurtarmak.

5475. İşini görmek.
1) Kendi işini yapmak.
2) Başka bir kişinin işini yapmak. krş. "İşini bitirmek 1)".

3) Başka bir şeyin yapacağı işi yapmaya yaramak.
4) bkz. "İşini bitirmek 2)".
5) bkz. "İşini bitirmek 3)".

5476. İşinin adamı (eri).
Çalıştığı işin gerektirdiği nitelikleri taşıyan (kişi).

5477. İşin mi yok.?
Böyle şeylerle uğraşma; vazgeç bundan.

5478. İşi olmak.
1) İşi, olumlu sonuca ulaşmak: "İşi oldu gibi"
2) Yapmakta olduğu bir işi bulunmak: "İşi var" gibi.
3) (Bir iş) Ancak falancanın yapabileceği bir iş niteliğini taşımak: "Bu, onun işidir" gibi.
4) (Biriyle) Uğraşma zorunda bulunmak: "Onunla işimiz var" gibi

5479. İşi oluruna bağlamak, (Oluruna bağlamak).
Bir iş üzerinde çok titizlik göstermeyerek yapılabildiği kadarıyle yetinmek.

5480. İşi pişirmek.
1) İşi olumlu sonuca ulaştıracak hazırlıkları tamamlamak.
2) Bir kadınla bir erkek sevişmek üzere anlaşmak: Mercimeği fırına vermek.

5481. İşi sağlama bağlamak, (Sağlam kazığa bağlamak).
İşin sonuçlanmasına engel olacak şeyleri ortadan kaldırmak, işin aksamadan yürümesini sağlayacak tedbirleri almak.

5482. İş işten geçmek.
Daha önce davranılmadığı için bir fırsat kaçırılmış, artık o işi yapma olanağı kalmamış olmak. krş. "Atı alan Üsküdar'ı geçti"

5483. İşi tıkırında olmak.
İşi düzenli ve isteğine uygun biçimde yürümek. krş. "İşi yolunda olmak".

5484. İşitmezliğe (işitmezlikten) gelmek.
İşitmemiş gibi davranmak.

5485. İşi yokuşa sürmek, (Yokuşa sürmek).
Bir konuda güçlük çıkarmak. krş. "Suyu yokuşa akıtmak", "Yorgunu yokuşa sürmek".

5486. İşi (işler) yolunda olmak.
İşi (işler) memnunluk verici biçimde yürümek.

5487. İş karıştırmak.
1) Düzgün yürümekte olan işi güçleştirecek durum yaratmak.
2) bkz. "Fesat karıştırmak".

5488. İşkembeden atmak.
İncelemeye, bir kaynağa dayanmayan ve inandırıcı olmayan söz söylemek.

5489. İşlek yazı.
El alışkanlığı ve yatkınlığı ile çabuk yazılan, ama okunaklı ve güzel olan yazı.

5490. İşler açılmak.
Durgun olan alışverişte canlılık başlamak.

5491. İşler yolunda olmak.
bkz. "İşi yolunda olmak".

5492. İş medreseye düşmek, (Medreseye düşmek).
İş, bilimsel adı altında, sonu gelmeyen tartışmalara konu olmak.

5493. İş ola, (İş olsun).
Sözde iş yapıyor, gereksiz, anlamsız işler!

5494. İş sarpa sarmak, (Sarpa sarmak).
İş, aşılması çok güç engellerle karşılaşmak. krş. "İş çıkmaza girmek".

5495. İş şirazeden[385] çıkmak, (Şirazeden çıkmak).
bkz. "Çığırından çıkmak".

5496. İştahı açılmak.
Yemek yeme isteği çoğalmak.

5497. İştahı kapanmak.
Yemek yeme isteği azalmak.

5498. İşte geldik gidiyoruz, şen olasın Halep şehri, (Şen olasın Halep şehri).
Burada bir süre oturduk. Artık gitme zamanı geldi. Konukluğumuz güzel geçti. Yurdunuz her zaman şen olsun.

5499. İşten atmak (Birini).
Bir kimsenin görevine son vermek.

5500. İşten (bile) değil.
Çok kolay yapılacak iş.

5501. İşten el çektirmek.
Bir yolsuzluluğu bulunup bulunmadığını araştırma süresince görevliyi işinden ayırmak.

5502. İş tutmak.
İş yapmak.

5503. İş var (Bir şeyde, bir kimsede).
Bu nesneden çok yararlanılacağı, bu kişinin iyi işler yapacağı anlaşılıyor.

---

[385] şiraze: (Farsça) Ciltlenecek kitapların formalarını diplerinin ucundan birbirine bağlayan ve düzgünlük sağlayan renkli şerit ki ciltin altı ile formaların dibi arasında dışarıdan görülen bir süs de olur. (Burada "düzgünlük, doğru yol" anlamına).

5504. İş vermek.
Bir işle görevlendirmek, yapması için iş göstermek.

5505. İş yok (Bir şeyde, bir kimsede).
Bu nesne, bu kişi işe yaramaz, bundan yarar beklenmemeli.

5506. İt boku eme yaradı.
Aşağılık bir kişiden, hiç bir değeri olmayan, ama ancak onun verebileceği, yapabileceği bir şey istendi; o da esirgiyor.

5507. İt canlı.
Çok can acıtan sızılara, zahmetlere yaralara... of demeden dayanabilen.

5508. İt dişi domuz derisi.
İkisi de hırpalanması gereken aşağılık kişi; birbirlerine saldırıp boğuşsunlar bakalım.

5509. İte atsan yemez.
O denli kötü bir yiyecek.

5510. İte kaka.
İteleyerek, zorlayarak, güçlüklerle.

5511. İte ot, ata et vermek, (İtin önüne ot, atın önüne et koymak).
bkz. "Ata et, ite ot vermek".

5512. İtin ayağını taştan mı esirgiyorsun?
Bu işe o herifi göndersen ayağı mı aşınır? Ayağını taş mı incitir?

5513. İtin götüne (kıçına) sokmak.
Bir kimseyi ağır sözlerle rezil, kepaze etmek.

5514. İt ite (buyurur) it de kuyruğuna.
Öyle uyuşuk, tembel kişiler ki yapılacak işi, her biri ötekinin yapmasını istiyor, iş yapılmıyor.

5515. İt izi at izine karışmak.
bkz. "At izi it izine karışmak".

5516. İt sürüsü kadar.
Pek çok gereksiz kişi bir arada.

5517. İyiden iyiye.
Çok iyi olarak, gereği gibi.

5518. İyi etmek.
1) Uygun bir iş yapmak.
2) Hastayı sağaltmak.

5519. İyi gelmek.
1) Uymak. krş. "İyi olmak".
2) Hastalığı iyileştirmeye yaramak.

5520. İyi gitmek.
1) Yakışmak.
2) Yolunda olmak.

5521. İyi gözle bakmamak (Birine).
İyi olduğu kanısında bulunmamak, hakkında iyi düşünmemek.

5522. İyi gün dostu.
Mutlu günlerinde dostlarına yakınlık gösteren, sıkıntılı zamanlarında onlardan kaçan.

5523. İyi kalpli.
Herkes için iyilik düşünen, herkesin iyiliğini isteyen. krş. "Fena kalpli".

5524. İyi ki.
Memnun olunacak bir durum ki, güzel bir rastlantı olarak.

5525. İyi kötü.
1) Pek fena sayılamayacak bir durum içinde, oldukça iyi...
2) İyi de olsa kötü de olsa.

5526. İyi olmak.
1) Yerinde, beğenilir bir durum meydana gelmek.
2) Uygun gelmek. krş. "İyi gelmek".
3) Hasta iyileşmek.

5527. İyi saatte olsunlar.
Cinler, periler.

5528. İyisi mi.
En iyi seçenek, yapılacak en doğru iş.

5529. İyiye iyi kötüye kötü demek.
Bir kimsenin hatırı için durumu olduğundan başka türlü göstermemek.

5530. İzan[386] dedikçe uzanmak.
Anlayışlı, terbiyeli olması için öğütlenen kişi, söylenenlere hiç uymamak.

5531. İzinden yürümek (Birinin).
Onun başladığı işi aynı anlayışla sürdürmek.

5532. İzine düşmek.
Yürüyen canlıların gittiği yolu izleyerek arkalarından gitmek.

5533. İzi silinmek.
Kendisi ya da etkisi kaybolmak.

5534. İz sürmek.
İnsan ya da hayvanın yolda kalan ayak izlerine baka baka ilerleyip gittiği yeri bulmaya çalışmak.

[386] İzan: (Arapça) Anlayış.

K

5535. Kabak (birinin) başına (başında) patlamak.
Birçok kimsenin ilgili olduğu bir olaydan dolayı sadece bir kişi zarar, ceza görmek.

5536. Kabak çıkmak (Karpuz, kavun).
Ham, kelek çıkmak.

5537. Kabak çiçeği gibi açılmak.
Sıkılgan biri, kısa zamanda ve eleştirilecek ölçüde serbestlik göstermek.

5538. Kabak tadı vermek.
Bir konunun sık sık yenilenmesi, artık usandırıcı, bıktırıcı olmak. krş. "Temcit pilavı gibi ısıtıp ısıtıp koymak".

5539. Kabasını almak.
1) Bir şeyin göze batan pürüzlerini gidermek.
2) Ayrıntılara varmayan bir temizlik yapmak.

5540. Kabına (kacağına) sığmamak.
Taşkın davranışlarda bulunmak.

5541. Kabir (ahret) suali (sormak).
Çok ayrıntılı, usandırıcı sorular (sormak).

5542. Kabuğuna çekilmek.
Dışarı ile ilgisini kesip kimse ile görüşmemek.

5543. Kabul olunmayacak duaya amin demek.
Olmayacak şeye, olacak gibi inanmak.

5544. Kaçın kurası.
Çok görmüş, geçirmiş; aldatılması güç.

5545. Kaçmaktan kovalamaya (kovmaya) vakti olmamak (vakit bulamamak), (eli değmemek).
Daha önemli işleri yapmak zorunluluğundan başka işlere yetişememek.

5546. Kaderine küsmek.
bkz. "Talihine küsmek".

5547. Kadı kızı Kadire, geldi çıktı sedire.
Kendini soylu soplu diye satıyor, üst başa kuruluyor; elini işe sürmüyor.

5548. Kadın kadıncık.
Evinin işini beğenilecek biçimde yapan, dikişini diken, temiz giyinip kuşanmasını bilen ev kadını.

5549. Kadınlar hamamına dönmek (Bir yer).
Herkesin birden konuştuğu çok gürültülü ortam durumuna gelmek.

5550. Kadir gecesi doğmuş.
bkz. "Anası Kadir gecesi doğurmuş".

5551. Kafa büyük içi boş, tut kulağından çifte koş.
Kılık kıyafet neye yarar? Akılsızdır, öküz gibidir.

5552. Kafadan atmak.
Bir konu üzerine inceleme yapmadan rasgele söz söylemek.

5553. Kafadan gayri müsellah.
bkz. "Kafadan sakat".

5554. Kafadan kontak.
bkz. "Kafadan sakat".

5555. Kafadan sakat, (Kafadan gayri müsellah,[387] kafadan kontak).
Akılsız, aklı eksik, düşüncesi kıt, delice iş yapan.

5556. Kafa dengi.
Anlayışları, tutum ve gidişleri birbirine uygun arkadaşlardan her biri.

5557. Kafa kafaya vermek.
bkz. "Baş başa vermek".

5558. Kafa patlatmak.
Çok düşünmek, zihin yormak.

5559. Kafası almamak.
1) Akıl erdirememek.
2) Olabileceğine inanmamak.
3) Zihin yorgunluğundan anlayamaz duruma gelmek.

5560. Kafası çalışmak.
bkz. "Kafası işlemek".

5561. Kafası dumanlı.
Hafif sarhoş.

5562. Kafası durmak.
Zihni yorulduğundan ya da çok beğendiğinden, çok şaştığından... düşünemez olmak.

5563. Kafası işlemek (Kafası çalışmak).
Bir konu üzerinde iyi düşünebilir olmak.

5564. Kafası kazan (gibi) olmak, (kafası şişmek).
1) Çok ve gürültülü şeyler dinlemekten rahatsız olmak.
2) Zihni yorulmak.

5565. Kafası kızmak.
Öfkelenmek.

[387] gayri müsellah: (Arapça) Silahsız (Sakatlar "silahsız asker" olurlar).

5566. Kafasına dank etmek (demek).
Bir olay dolayısıyle birden ayılmak, doğruyu anlamak. krş. "Kafası taşa çarpmak".

5567. Kafasına girmek.
bkz. "**Beynine girmek 1)**".

5568. Kafasına koymak.
Yapmaya karar verip zamanını beklemek.

5569. Kafasına vura vura.
Zorla.

5570. Kafasına vur, ekmeğini elinden al.
bkz. "Başına vur..."

5571. Kafasını taştan taşa vurmak.
bkz. "Başını taştan taşa vurmak".

5572. Kafası şişmek.
bkz. "Kafası kazan olmak".

5573. Kafası taşa çarpmak.
Büyük bir zarara uğrayarak gerçeği anlamak. krş. "Kafasına dank etmek."

5574. Kafası yerinde olmamak.
Gereği gibi düşünecek durumda olmamak.

5575. Kafa tutmak.
Boyun eğmeyip karşı gelmek.

5576. Kafayı çekmek.
İçki içmek.

5577. Kafayı tütsülemek.
İçki içip sarhoş olmak.

5578. Kafayı (yere) vurmak.
Uyumak için yatmak.

5579. Kafa (zihin) yormak.
Bir şey üzerinde çok düşünmek.

5580. Kafese girmek.
Kendisinden yararlanacak bir kişinin tuzağına düşmek ve bundan kurtulamamak.

5581. Kafese koymak.
Bir kişiyi tuzağa düşürüp kendisinden yararlanmak.

5582. Kâğıda dökmek.
Düşünülen şeyi yazılmış metin haline getirmek.

5583. Kâğıt üzerinde kalmak.
Yapılmak üzere yazılmış olan şey uygulanmamak.

5584. Kahve dövücünün hınk deyicisi.
Birinin yaptığı işi, yardakçılık ederek sözle destekleyen.

5585. Kahve tütün, keyifler oldu bütün.
Kahve, sigara içildi, keyifler yerine geldi.

5586. Kalayı basmak.
İyice küfretmek.

5587. Kalbine doğmak.
bkz. "İçine doğmak".

5588. Kalbine göre.
Başkasına karşı beslediği duygulara göre. krş. "Gönlüne göre".

5589. Kalbini (birine) açmak.
Duygularını, düşüncelerini söylemek.

5590. Kalbini (gönlünü, hatırını) kırmak.
Birini küstürecek, kendisinden soğutacak kadar çok gücendirmek, üzmek.

5591. Kalbi olmamak.
Acıması olmamak, merhametsiz olmak.

5592. Kalburla su taşımak.
Verimsiz bir işle uğraşmak.

5593. Kaldı ki,
Bundan başka, bununla birlikte, şu da var ki.

5594. Kaldırım mühendisi.
Bir iş yapmayarak sokaklarda gezen.

5595. Kale[388] almamak.
Sözünü etmeye değer saymamak, önemsiz saymak.

5596. Kaleme almak.
Bir konuyu yazmak.

5597. Kaleme gelmemek.
Yazılacak şeylerden olmamak.

5598. Kaleminden kan damlamak.
Çok güzel ve etkili yazı yazan bir kişi olmak.

5599. Kalem oynatmak.
Yazılı bir şey üzerinde gizlice değişiklik yapmak.

5600. Kaleyi içinden fethetmek.
Ele geçmesi birçok kimselerle anlaşmaya ya da uğraşmaya bağlı bir şeyi, asıl sonuç kendisine dayanan kişi ile anlaşarak elde etmek.

5601. Kalıbı dinlendirmek.
(Küçüksenen kişiler için) ölmek.

5602. Kalıbını basmak.
1) Bir şeye bütün içtenliğiyle tanıklık etmek.
2) Bir şeyi büyük bir inançla desteklemek.

5603. Kalıbının adamı olmamak.
Görünüşünden beklenen işi yapacak bir kişi olmamak.

---

[388] Kal: (Arapça) Söz.

5604. Kalın kafalı
Bir şeyi güç anlayan, güç öğrenen. krş. "Et kafalı".

5605. Kalıp kıyafet yerinde.
Vücudu gösterişli, üstü başı düzgün.

5606. Kalıptan kalıba girmek (Biri, bir şey).
1) Sık sık iş değiştirmek (Kişi).
2) Sık sık biçim değiştirmek (İş).

5607. Kalır yeri olmamak (Birinden, bir şeyden).
(Bir kişi, bir şey) Hangi bakımdan olursa olsun (birinden, bir şeyden) daha aşağı durumda bulunmamak.

5608. Kalkıp kalkıp oturmak.
bkz. "Hop oturup hop kalkmak".

5609. Kalp kırmak.
bkz. "Gönül kırmak".

5610. Kambersiz düğün olmaz (olur mu?).
En çok ilgili olan kişi bulunmadan bu işin tadı çıkmaz.

5611. Kambur kambur üstüne.
Sıkıntı sıkıntı üstüne, bir güçlük üstüne bir güçlük daha.

5612. Kamış atmak.
Olumlu yolda gelişen işi olumsuz yöne kaydırmak. (Argo). krş. "Pişmiş aşa soğuk su katmak".

5613. Kanadı altına almak, (Kanat germek).
Korumak, koruyuculuğu altına almak.

5614. Kanadı altına sığınmak (Birinin).
Koruyuculuğuna sığınmak, koruyuculuğunu dilemek.

5615. Kan ağlamak.
Bir zulümden, bir afetten, bir sıkıntıdan, büyük üzüntü duyup çok yakınmak.

5616. Kana kan istemek.
Birinin öldürülmesine karşı, öldürenin ya da bir yakınının öldürülmesini istemek.

5617. Kan akıtmak.
Bir kurban hayvanı ya da bir horoz kesmek. (Adak olarak ya da bir kazadan kurtulma karşılığı).

5618. Kan alacak damarı bilmek.
Nereden ya da kimden çıkar sağlanabileceğini bilmek.

5619. Kana susamak.
Öldürme hırsı içinde olmak. krş. "Kanına susamak".

5620. Kanat germek (Birinin üstüne).
bkz. "Kanadı altına almak".

5621. Kan başına (beynine) sıçramak (çıkmak).
Çok sinirlenmek, çok öfkelenmek.

5622. Kancayı takmak (atmak).
Musallat olmak.

5623. Kan çekmek.
Yüz ve huy, ana ya da baba tarafının yüzüne ve huyuna benzemek.

5624. Kan çıkmak.
Kan dökülmek, cinayet işlenmek.

5625. Kandilli temenna.
Eğilerek, elini yere kadar uzattıktan sonra kaldırarak yapılan –eski usul– temenna.

5626. Kan dökmek.
1) Yaralanmak ya da ölmek.
2) Yaralamak ya da öldürmek

5627. Kan gövdeyi götürmek.
Çok kan dökülmek, çok insan öldürülmek.

5628. Kan gütmek.
Akrabasını öldüreni ya da onun yakınlarından birini öldürme duygusu içinde olmak (ve öldürmenin yolunu aramak).

5629. Kanı ağır.
Hoşa gitmeyen, sevimsiz, konuşup görüşmesi insana sıkıntı veren kişi.

5630. Kanı bozuk.
Soysuz.

5631. Kanı kaynamak (Birine).
İçinden sevgi taşıp gelmek.

5632. Kanına dokunmak.
Sinirlendirmek.

5633. Kanına ekmek doğramak (Birinin).
Felâkete düşmesine yol açıp, bu felâketten çıkar sağlamak.

5634. Kanına girmek.
1) Birini öldürmek ya da öldürtmek.
2) Bir şeyi ziyan etmek.

5635. Kanına susamak (Birinin, kendi).
1) Öldürme hırsı içinde olmak.
2) Kendisinin öldürülmesine yol açacak aşırı davranışta bulunmak.

5636. Kanını emmek.
İnsafsızca sömürmek.

5637. Kanını içine akıtmak.
Acı ve üzüntüsünü kimseye söylememek.

5638. Kanını (iliğini) kurutmak (Birinin).
Pek çok eziyet vermek (Birine).

5639. Kanı pahasına.
Hayatını tehlikeye koyarak.

5640. Kanı sıcak.
Kendini herkese sevdiren, herkesçe sevilen, sempatik, sıcakkanlı.

5641. Kanıyle ödemek.
Yaptığı iş hayatına mal olmak.

5642. Kan kardeşi.
Birbirinin birer damla kanını yalama yoluyle kardeş olduklarını kabul edenlerden her biri.

5643. Kan kırmızı.
Kan renginde kırmızı, çok kırmızı.

5644. Kan kusmak.
Çok eziyet çekmek.

5645. Kanlı bıçaklı olmak (Biriyle).
Birbirini öldürecek kadar düşman olmak.

5646. Kanlı canlı.
Yüzünden sağlık ve güç fışkıran.

5647. Kan olmak (Aralarında).
Kan davası bulunmak, bir taraf öteki taraftan birini öldürmüş olmak.

5648. Kan oturmak.
Sıkışma gibi bir nedenle vücudun bir yerinde, dokular arasına kan sızıp birikmek.

5649. Kan revan[389] içinde.
Her yanı kana bulanmış olarak.

5650. Kantarın topunu kaçırmak.
Ölçüyü kaybedip aşırılığa varmak.

---

[389] revan: (Farsça) Akan.

5651. Kantarlıyı atmak (Savurmak).
Büyük küfretmek.

5652. Kan ter içinde kalmak.
Sırılsıklam ter içinde kalmak.

5653. Kan tutmak.
1) Adam öldüren kişi, dizinin bağı çözülüp kaçamamak.
2) Kan görünce bayılmak.
3) Ansızın ölmek.

5654. Kan yutturmak (Bir iş, bir adam, bir kimseye).
Bir iş meydana gelinceye kadar, o işi yapana çok sıkıntı vermek.

5655. Kapağı (bir yere) atmak.
İstediği daha iyi bir yere geçmek, eski yerinden kurtulup ulaşmak istediği yere kavuşmak.

5656. Kapalı kutu.
İçinde ne bulunduğu bilinmeyen şey.

5657. Kapana düşmek (tutulmak).
Tuzağa düşmek, birinin düzenbazlığı ile içinden çıkamayacağı güç bir duruma düşmek.

5658. Kapanın elinde kalmak (Bir şey).
Bir şeyden, ancak çabuk davranabilenler yararlanmak.

5659. Kapı (bir) komşu.
Evleri yan yana olan komşulardan her biri.

5660. Kapıdan kovulsa (kovsan) bacadan girer (düşer).
Çok yüzsüzdür. Yüz verilmediği halde sırnaşır, gitmez.

5661. Kapı dışarı etmek.
Kovmak, dışarı atmak.

5662. Kapı duvar (olmak).
Kapı, çok çalındığı halde açılmamak, içerden ses gelmemek.

5663. Kapının ipini çekmek (Şu kadar kapının...)
bkz. "Doksan kapının ipini çekmek".

5664. Kapıp koyuvermek.
Birden bire salıvermek.

5665. Kapısı açık olmak.
Evine herkes serbestçe konuk olarak gelir olmak.

5666. Kapısında büyümek.
Evinde hizmet, eğitim görüp yetişmiş olmak.

5667. Kapısını aşındırmak (Birinin).
Evine, yanına çok gidip gelmek.

5668. Kapısını yapmak, (Zemin hazırlamak).
Daha sonra istenecek şey için önceden hazırlayıcı sözler söylemek.

5669. Kapıya dayanmak.
bkz. "Yumurta kapıya gelmek".

5670. Kapı yapmak.
1) bkz. "Kapısını yapmak".
2) Tavla oyununda bir hanede iki pul toplamak.
3) Şu kadar eve uğramış olmak.

5671. Kapıyı (bir şeyden) açmak.
1) Asıl konuya girmeyi hazırlayıcı söze başlamak ya da bir davranışta bulunmak.
2) Bir işe başlayarak başkalarına örnek olmak.

5672. Kapıyı büyük açmak.
Bir işe girişirken çok masraflı bir yol tutmak.

5673. Kapıyı kırıp odun etmek.
Çok sıkışık bir durumdan kurtulmak için en değerli malını feda etmek.

5674. Kapı yoldaşı.
Resmî ya da önemli bir iş yerinde hizmet görenlerden her birinin ötekine göre durumu.

5675. Karabatak[390] gibi (bir batıp bir çıkıyor).
Bir görünüp bir kayboluyor.

5676. Kara borsa.
Piyasada kolay kolay bulunmayan malın gizlice, yüksek fiyatla alınıp satılması.

5677. Kara cahil.
Hiç bir şey bilmeyen; çok bilgisiz, pek cahil.

5678. Karaca, kuruca, gönlüme görece.
Başkalarına göre çirkin olsa da ben seviyorum.

5679. Kara cümle.
Aritmetikteki dört işlem: Artı, eksi, çarpma, bölme.

5680. Kara çalı.
İki kişinin arasına girip iyi ilişkilerini bozan kimse.

5681. Kara çalmak.
İftira etmek, bir kimsenin üstüne suç atmak.

5682. Karadeniz'de gemilerin mi battı? (Ne düşünüyorsun?)
Öyle derin derin düşünecek ne var?

5683. Karadeniz fırtına, al pırtını sırtına.
Çevrede bir huzursuzluk, bir kaynaşma, bir çatışma var. İyisi, tası tarağı toplayıp buradan ayrılmak.

5684. Kara gün dostu.
Düşkünlük ve felâket zamanlarında arkadaşlığını daha da artıran kimse.

---

[390] Karabatak: Perdeayaklılardan balıkla beslenen bir deniz kuşu ki balık tutmak için sık sık suya dalıp çıkar.

5685. Kara haber.
Çok üzücü haber, felâket haberi.

5686. Kara kaplı kitap.
Tanık olarak gösterilen din kitabı, kanun vb.

5687. Kara kara düşünmek.
Kötümser bir hava içinde düşünmek.

5688. Karalar bağlamak (giymek).
Bir felâket dolayısıyle siyah örtü bağlanmak, siyah elbise giymek.

5689. Kara liste.
Zararlı diye saptanan ve cezalandırılmaları düşünülen kişilerin listesi.

5690. Karaman'ın koyunu, sonra çıkar oyunu.
Bu iş şimdi olağan görünüyor ama altından neler çıkacak, sonra görürsünüz.

5691. Karamürsel sepeti mi sandın?
bkz. "Ufak tefek gördün de..."

5692. Karanlığa kurşun sıkmak.
Ne yapmak gerektiği üzerine kesin bilgi edinmeden rasgele davranışta bulunmak.

5693. Karanlıkta göz kırpmak.
Başkaları anlamasın diye, yaptığı işe özel bir biçim veren kişinin maksadı, anlamasını istediği kimsece de anlaşılamamak.

5694. Karda gezip izini belli etmemek.
Yaptığı uygunsuz işi, kimsenin sezmeyeceği bir ustalıkla yapmak.

5695. Kargacık burgacık.
Kötü, eğri büğrü, okunmaz (yazı).

5696. Karga derneği.
Budala kişiler toplantısı.

5697. Kargalar bok yemeden.
Sabahın çok erken saatlerinde.

5698. Karga tulumba etmek.
Birkaç kişi, bir kimseyi kollarından, bacaklarından tutup kaldırmak.

5699. Kargayı bülbül diye satmak.
1) Konuşma, davranma inceliklerini bilmeyen kimseyi güzel konuşur, kibar davranır diye tanıtmak.
2) Çirkini güzel göstermeye çalışmak

5700. Karı ağızlı.
Davranışlarını karısının sözlerine uyduran (koca).

5701. Karınca duası gibi.
Ufak, karışık, okunaksız (yazı).

5702. Karınca gibi kaynamak.
Halk yığını çok kalabalık ve hareketli olmak.

5703. Karınca kararınca (kaderince).
Küçük, önemsiz de olsa, gücünün yettiği kadar

5704. Karışanı görüşeni olmamak.
İşine karışan kimse bulunmamak.

5705. Karışık ism-i fail[391]
İçinden çıkılamayan çapraşık iş.

5706. Karış karış dili var.
bkz. "Kürek kadar dili var."

5707. Karman çorman.
Karmakarışık.

---

[391] ism-i fail: Bu adı, Arapça "fail" kalıbından alan ve Türk dilbilgisinde "hal ortacı" denilen çekim.

5708. Karnı burnunda.
Doğurması pek yaklaşmış (kadın).

5709. Karnı geniş.
Tasasız.

5710. Karnı gitmek, (Karnı sürmek), (İçi sürmek).
Büyük aptesini sık sık sulu olarak yapmak.

5711. Karnı karnına geçmiş.
Açlığından ya da zayıflığından karın yuvarlağı içeri çökmüş.

5712. Karnım tok (Bu sözlere).
Bu gibi sözleri dinlemeye gerekseme duymuyorum.

5713. Karnından söylemek.
1) İşitilemeyecek kadar hafif sesle söylemek.
2) Uydurup söylemek.

5714. Karnı sürmek.
bkz. "Karnı gitmek".

5715. Karnı tok sırtı pek.
Hali vakti yerinde, rahat bir geçimi var.

5716. Karnı zil çalmak.
Çok acıkmış olmak.

5717. Karşı çıkmak.
1) Dışarıdan gelen kimseyi karşılamağa gitmek.
2) Başkasının tuttuğu yolun yanlış olduğu savıyle ortaya çıkmak.

5718. Karşıdan bakmak.
Bir işe karışmayarak ne olup bittiğini uzaktan izlemek.

5719. Karşı durmak.
Güçlüye boyun eğmemek, direnmek.

5720. Karşı gelmek.
Boyun eğmeyip baş kaldırmak.

5721. Karşı gitmek.
bkz. "Karşı çıkmak 1)"

5722. Karşı karşıya, (Göğüs göğüse).
Biri ötekinin karşısında. krş. "Yüz yüze gelmek".

5723. Karşı karşıya gelmek, (Yüz yüze gelmek).
Yüzleri birbirlerine karşı olduğu halde yaklaşmış olmak. krş. "Karşı karşıya".

5724. Karşı koymak.
Sert bir davranışla ya da güç kullanarak engel olmaya çalışmak.

5725. Karşısına (önüne) çıkmak (Bir şey, bir kişi, birinin).
1) Bir şeyi, bir kişiyi karşısında görüvermek.
2) bkz. "Karşısına dikilmek 2)".

5726. Karşısına (önüne) dikilmek.
1) Gelip karşısında durmak.
2) Karşısındakine engel olduğunu ya da olacağını –sözüyle, davranışıyle– göstermek.

5727. Kasaba et (yağ) borcu mu var (borcu yok ya).
Bu kadar şişmanlamasın.

5728. Kasıp kavurmak.
1) Bir afet, ortalığı büyük zarara uğratmak.
2) Bir zalim, aşırı, sert işlemleriyle herkesin canını yakmak, ortalığı korku ve dehşet içinde bırakmak.

5729. Kaş göz etmek.
Kaşla, gözle işaret etmek.

5730. Kaşık atmak (çalmak).
İştahla yemek.

5731. Kaşık düşmanı.
bkz. "Ekmek düşmanı".

5732. Kaşıkla yedirip (aş verip) sapıyle göz çıkarmak.
Bir yandan iyilik, bir yandan onu hiçe indirecek kötülük yapmak.

5733. Kaşın altında gözün var dememek.
bkz. "Gözün üstünde kaşın var dememek".

5734. Kaşla göz arasında.
Çok az bir zaman içinde.

5735. Kaşlarını çatmak.
Kaşlarını birbirine yaklaştırarak öfkesini belli etmek.

5736. Kaş yapayım derken göz çıkarmak.
Küçük bir iyilik yapayım derken büyük zarar vermek.

5737. Katır inadı.
bkz. "Keçi inadı".

5738. Katı yürekli, (Yüreği katı), (Taş yürekli).
Acıklı şeylerden üzüntü duymayan, acıması olmayan.

5739. Kaval elden, yel Allah'tan (sen yalnız parmaklarını oynat).
İşin meydana gelmesi için gerekli şeyleri başkaları sağlıyor. Sen bir emek harcamıyor, sadece işin içinde bulunarak bunları kendin yapıyor görünüyorsun. İş oluyor, başarı sana mal ediliyor.

5740. Kavga çıkarmak, (Patırdı çıkarmak).
Kavgaya yol açacak davranışlarda bulunmak.

5741. Kavuk sallamak.
Bir kimseye, yaptıklarını doğru buluyor görünerek dalkavukluk etmek.

5742. Kayışa çekmek (Birini).
Ucuza çıkar gibi gösterdiği iş için iş sahibinden çok para almak.

5743. ... kazan, ben (o) kepçe.
O yeri bucak bucak aradım (aradı).

5744. Kazan kaldırmak.
(Yeniçerilerden kalan anlamın genişlemesiyle) Yöneticinin bir tutumuna karşı topluca ayaklanmak.

5745. Kazık atmak.
Bir malı bir kimseye değerinden çok pahalıya satmak. krş. "Kazık yemek".

5746. Kazık kadar.
Çocuk değil, kocaman (adam.)

5747. Kazık kakmak.
bkz. "Dünyaya kazık kakmak".

5748. Kazı koz anlamak.
Söylenen şeyi çok yanlış anlamak.

5749. Kazık yemek.
Bir şeyi, aldanarak, değerinden çok pahalıya almak. krş. "Kazık atmak", "Zokayı yutmak".

5750. Kazık yutmuş gibi.
bkz. "Baston yutmuş gibi".

5751. Kazın ayağı öyle değil.
Sen öyle düşünüyorsun ama yanılıyorsun.

5752. Kaz kafalı.
Aptal, anlayışsız.

5753. Keçeyi (keçesini) sudan çıkarmak.
Kötü olan işini, durumunu düzeltip iyi bir sonuca ulaştırmak.

5754. Keçi (eşek, gâvur, katır) inadı.
Bir türlü yumuşamayan inat.

5755. Keçileri kaçırmak.
Düşünme dengesi bozulmak, aklını yitirmiş gibi olmak.

5756. Kedi ciğere bakar gibi (bakmak).
İmrendiği şeye çok iştahla bakmak.

5757. Kedi gibi dört ayak üstüne düşmek.
En güç durumlardan, zarar görmeksizin kurtulmak.

5758. Kedi ne, budu ne?
Güçsüz, varlıksız bir kişidir; yapacağı iş, vereceği şey büyük olamaz. krş. "Eti ne, budu ne".

5759. Kedi olalı bir fare tuttu, (köpek köpek olalı bir av avladı).
Şimdiye değin bir tek başarılı iş yapabildi.

5760. Kefeni yırtmak.
Ağır bir hasta, ölüm tehlikesini atlatmak.

5761. Kel başa şimşir tarak.
Züğürt kimsenin durumuna uygun olmayan pahalı şeyler alması, değeri çok düşük şeyin yüksek değerde şeylerle süslenmesi durumu.

5762. Keli görünmek (açılmak).
Kusuru meydana çıkmak.

5763. Keli körü toplamak.
Sakat, işe yaramaz kimseleri toplamak.

5764. Kel kâhya.
Kendisi bir iş beceremeyen ama herkese iş buyuran

5765. Kelle götürür gibi.
Bir utku muştusu ulaştıracakmış gibi çok hızlı koşarak

5766. Kelle kulak yerinde.
Beden yapısı gösterişli.

5767. Kelleyi koltuğa almak, (kellesi koltuğunda olmak).
Ölümü göze alarak bir işe girişmek.

5768. Kelli felli[392].
Kılığı kıyafeti düzgün, yaşlıca ve gösterişli.

5769. Kemerini (kemerleri) sıkmak.
Giderleri kısarak tutumlu bir yaşayışa katlanmak.

5770. Kem küm etmek, (hık mık etmek).
Verecek cevap bulamayarak, açık bir anlamı olmayan sözler söylemek.

5771. Kenarda köşede.
bkz. "Kıyıda köşede".

5772. Kenarın dilberi.
Kibarlığa özenen görgüsü kıt.

5773. Kendi ağzıyle tutulmak.
bkz. "Diliyle tutulmak".

5774. Kendi başına, (Kendi kendine).
1) Kimseye sormadan.
2) Başkasının yardımı ve ortaklığı olmaksızın.

5775. Kendi çalıp kendi oynuyor.
Konuya karşı herkesin ilgisini çeken de, işine kimseyi karıştırmayıp ortalığı velveleye veren de kendisidir.

5776. Kendi derdine düşmek.
Kendi sıkıntısından başka bir şeyle uğraşamaz olmak.

5777. Kendi gelen.
Çalışma sonucu olarak değil, kendiliğinden ele geçen (yararlı şey).

---

[392] "Kelli felli", "savaşta çekilip yeniden saldırmak" anlamına olan Arapça "kerr ü ferr"in sesl ve anlamı değişmiş biçimi.

5778. Kendi gözündeki merteği görmez, elin gözündeki çöpü görür.
Kendisinde bulunan büyük kusurlara bakmaz da başkasında gördüğü küçük bir kusuru kınar.

5779. Kendi halinde, (Eli koynunda).
Kimsenin işine karışmaz, sessiz.

5780. Kendi havasında olmak (Kendi havasına gitmek).
Aklına gelen hoşlandığı işi yapmak.

5781. Kendi kendine.
1) bkz. "Kendi başına **1)**".
2) bkz. "Kendi başına **2)**".
3) Kendi kişiliğine. ("Kendi kendime sordum" gibi).

5782. Kendi kendine gelin güvey olmak.
Başkasıyle birlikte kararlaştırılması gereken işi sadece kendisi tasarlayıp olmuş saymak.

5783. Kendi kendini yemek, (Kendini yemek)) İçi içini yemek).
Bir şey, neden istediği gibi olmuyor ya da neden isteğine uygun bir biçim almıyor diye sürekli bir üzüntü içinde bulunmak, yırtınmak.

5784. Kendinden geçmek.
Heyecan verici bir durum karşısında aklı ve duygu organları işlemez olmak. krş. "Kendini kaybetmek", "Kendinde olmamak".

5785. Kendinden pay (paha) biçmek.
Kendi durumuyle ölçüştürmek.

5786. Kendinde olmamak.
Düşünebilecek durumda olmamak. krş. "Kendinden geçmek".

5787. Kendine gelmek.
Düşünebilecek duruma gelmek, ayılmak.

5788. Kendine... süsü vermek.
Kendini... gibi göstermek.

5789. Kendine (onuruna) yedirememek.
Başkasının kendisine yaptığı işi onur kırıcı sayarak tepki ile karşılamak; kendisinin başkasına yapması söz konusu olan işi, kişiliği için onur kırıcı saydığından yapmamak.

5790. Kendine yontmak.
Başkalarını düşünmeyerek kendi çıkarını sağlayacak yolda iş görmek.

5791. Kendini ağır satmak.
Yapılması kendisinden istenen işi, birçok ricadan sonra yapmayı kabul etmek. krş. "Kendini dirhem dirhem satmak".

5792. Kendini alamamak.
Yapmamayı edememek, kendini tutamayıp yapmak.

5793. Kendini ateşe atmak.
Tehlikesi meydanda olan bir işe girişmek.

5794. Kendini atmak (Bir yere).
Hemencecik gitmek.

5795. Kendini beğenmek.
Kendini başkalarından üstün görmek.

5796. Kendini bırakmak.
Artık vücuduna, giyim ve kuşamına bakmaz, özen göstermez olmak.

5797. Kendini bilen (bilir).
Onurunu korumayı bilen, saygınlığını sarsacak davranışlarda bulunmayan.

5798. Kendini bilmek.
1) Aklı, muhakemesi yerinde olmak.

2) Durumuna, onuruna uyacak biçimde davranmak.
3) Çocukluktan çıkıp aklı her şeye erer yaşa gelmek.

5799. Kendini bulmak.
1) Durumunu düzeltmek.
2) Kişiliğini kazanmak.
3) bkz. "Kendine gelmek".

5800. Kendini dar atmak (Bir yere).
Ferahlık verecek yere iverek yetişmek.

5801. Kendini dev aynasında görmek.
Kendisini çok büyük bir adam sanmak.

5802. Kendini dinlemek.
Önemsiz rahatsızlıkları büyütmek, vücudunun şurasında burasında hastalık var mı diye sürekli bir tedirginlik içinde olmak.

5803. Kendini dirhem dirhem satmak.
Çok nazlı davranmak. krş. "Kendini naza çekmek", "Kendini ağır satmak".

5804. Kendini göstermek.
Beğenilecek niteliklerini ortaya koymak, sergilemek.

5805. Kendini kaptırmak.
Uğraşmağa başladığı işten ya da bir şeyin etkisinden kendini kurtaramamak.

5806. Kendini kaybetmek.
1) Düşüp bayılmak.
2) Öfkesinden ne yaptığını bilememek. krş. "Kendinden geçmek".

5807. Kendini naza çekmek.
Kendisinden beklenen işi tekrar tekrar rica edilmedikçe yapmamak. krş. "Kendini dirhem dirhem satmak", "Kendini ağır satmak".

5808. Kendini toplamak.
1) İlgileneceği konu üzerinde dikkatini yoğunlaştırmak.
2) Durumunu düzeltmek.

5809. Kendini tutamamak.
Bir durum karşısında sessiz kalmayı, heyecanını saklamayı yapamayıp bir şeyler söylemek, boşalmak.

5810. Kendini vermek (Bir şeye).
Bütün gücünü bir şey yapmağa bağlamak.

5811. Kendini yemek.
bkz. "Kendi kendini yemek".

5812. Kendi payıma.
Düşünceme göre, bana sorarsanız, bana kalırsa, ben olsam.

5813. Kendisi muhtac-ı himmet bir dede (Nerde kaldı gayriye himmet ede).
Kendisi yardım edilecek durumdadır. Başkasına yardım etmesi söz konusu olur mu?

5814. Kendi yağıyle kavrulmak.
Gereksemelerini kendi olanaklarıyle karşılayarak kimseden yardım istememek.

5815. Kene gibi yapışmak.
Musallat olduğu kimsenin yakasını bırakmamak.

5816. Kerameti[393] kendinden bilmek.
Başka bir etkenle kavuştuğu iyi durumu kendi çabasının verimi ya da değerinin karşılığı saymak.

5817. Kesenin ağzını açmak.
Bol para harcamaya girişmek.

---

[393] Keramet: (Arapça) Ermiş kişilerde bulunduğuna inanılan doğaüstü ve şaşkınlık uyandırıcı yetenekler demek ise de burada "meydana gelen çok güzel sonucun sırrı" anlamına kullanılmıştır.

5818. Kesenin dibi görünmek.
Para tükenmek.

5819. Kesesine bir şey girmemek.
Ortada kendisinin yararlanacağı bir durum bulunmamak.

5820. Kesip (kestirip) atmak.
Kesin bir şey söylemek.

5821. Kesip attığı tırnak olamamak (Birisi başkasının).
Bir kişi, söz konusu kimseden, değerce pek çok aşağı olmak.

5822. Kestane (koz) kabuğundan çıkmış (da) kabuğunu beğenmemiş.
Kendisini yetiştiren, koruyan, bu duruma getiren o. Şimdi onu beğenmiyor.

5823. Kestirme cevap.
Uzun uzadıya açıklama yapılmadan verilen kısa, kesin cevap.

5824. Ket vurmak (Bir işe).
Engel olmak, yapılmasını güçleştirmek.

5825. Keyfi bozuk (yok).
Hasta.

5826. Keyfi gelmek.
Neşelenmek.

5827. Keyfi kaçmak.
Neşesi bozulmak.

5828. Keyfini bozmak (kendi).
Hastalanmak.

5829. Keyfini çıkarmak (Bir şeyin).
Zevkinden bol bol yararlanmak.

5830. Keyfinin kâhyası olmamak (Birisi başkasının).
Dilediği gibi iş görmesine karışmağa hakkı olmamak.

5831. Keyfi oluncaya kadar.
Razı oluncaya kadar.

5832. Keyif çatmak.
Keyfetmek.

5833. Keyif hali.
Sarhoşluk durumu.

5834. Keyif sormak.
Hal hatır sormak.

5835. Kıç (göt) atmak.
bkz. "Çifte atmak".

5836. Kıç attırmak (Bir şeye).
Bir şeyi geride bırakmak, o şeyden üstün olmak.

5837. Kıçı kırık.
Önemsiz, değersiz.

5838. Kıçına bakarak (baka baka).
Baş vurduğu yerden olumlu sonuç alamayarak (geri dönme durumu).

5839. Kıçına (götüne) batmak.
Kıçına batıyormuş gibi oturduğu rahat yeri bırakmak.

5840. Kıçına (götüne) kına yaksın.
Düşmanımızın istediği şeydi bu; felâketimize sevinsin, düğün bayram etsin.

5841. Kıçına (götüne) tekme atmak (vurmak).
Kovmak.

5842. Kıçını (götünü) yırtmak.
1) İlle yapacağım diye didinip uğraşmak.
2) Bağırıp çağırmak.

5843. Kıç üstü oturmak.
Başarı elde edemeyince umudunu keserek uğraşmayı bırakmak.

5844. Kıldan nem kapmak.
bkz. "Buluttan nem kapmak".

5845. Kılıcını arşa asmak.
Kendisiyle yarışanlara karşı kazandığı büyük başarıdan dolayı aşırı derecede övünmeye hak kazanmak.

5846. Kılıçtan geçirmek.
Hepsini (kılıçla) öldürmek. krş. "Satır atmak".

5847. Kılı kırk yarmak.
Çok dikkatle, en küçük ayrıntılarına kadar titizce incelemek.

5848. Kılık kıyafet, köpeklere ziyafet.
Üstü başı pis, pejmürde.

5849. Kılına dokunmamak.
Bir kişiye en küçük bir sataşma ve eziyette bulunmamak.

5850. Kılına hata gelmemek.
En küçük bir zarara uğramamak.

5851. Kılını (bile) kıpırdatmamak (oynatmamak).
Bir olay karşısında en ufak bir davranışta bulunmamak.

5852. Kıl payı fark.
Çok az bir fark.

5853. Kıran girmek.
1) İnsanlar ya da hayvanlar arasına öldürücü bir hastalık yayılmak.
2) Daha önce çok olan nesne bulunamaz olmak. krş. "Kıtlığına kıran girmek".

5854. Kırdığı koz kırkı (bini) aşmak.
Yaptığı yakışıksız işler çoğaldıkça çoğalmak.

5855. Kırık döküK.
1) Eski, çürük, değersiz (eşya).
2) Düzgün olmayan parça parça (söz).

5856. Kırılıp bükülmek.
Kırıta kırıta ve kibarlığa özenerek konuşmak.

5857. Kırıp geçirmek.
1) Yıkıp yakarak, öldürerek ya da baskı yaparak halka büyük zarar vermek.
2) Tuhaf söz ve davranışlarıyle herkesi gülmekten katılmak.

5858. Kırıp sarmak.
Şurdan burdan para bulup bir araya getirmek.

5859. Kırk bir buçuk maşallah.
Tanrı esirgesin, nazar değmesin.

5860. Kırk dereden su getirmek.
bkz. "Bin dereden su getirmek".

5861. Kırkı çıkmak.
Loğusanın doğurması üzerinden kırk gün geçmek.

5862. Kırkından sonra saz çalmak.
Yaşı ilerledikten sonra, uzun çalışmayı gerektiren bir işe merak sardırmak.

5863. Kırk kapının ipini çekmek.
bkz. "Doksan kapının..."

5864. Kırklara[396] karışmak.
Bir kimse artık ortalarda görünmez olmak.

[396] Kırklar: Evrenin düzeninde büyük payları bulunduğuna inanılan ve göze görünmeyen kırk ermiş kişi.

5865. Kırkları karışmak (Çocukların).
Çocuklar aynı kırk gün içinde doğmuş olmak.

5866. Kırk öksüzle bir mağarada mı kaldı?
bkz. "Dokuz öksüzle..."

5867. Kırk (her) tarakta bezi olmak.
Birbirinden ayrı birçok işlerle uğraşır olmak. krş. "Hangi taşı kaldırsan altından çıkar."

5868. Kırk yılda bir.
Pek seyrek olarak.

5869. Kırk yılın başı (başında), (Ömürde bir).
Pek uzun süre içinde bir kez.

5870. Kısa kesmek.
Sözü uzatmamak.

5871. Kısa tutmak.
Bir şeyi gerektiği kadar uzun ya da geniş olarak ele almamak.

5872. Kısır döngü.
A'nın B'yi etkilemesine karşı B'nin de A'yı etkilemesi, böylece etkilerin sonuç vermeyecek (etkin olmayacak) biçimde sürüp gitmesi.

5873. Kısmeti ayağına (kadar) gelmek.
Güzel bir şey, zahmet çekmeden onun emrinde olmak.

5874. Kısmeti çıkmak (Bir kızın).
Evlenmek üzere, bir erkek bir kızı istemek.

5875. Kısmetini (nimeti) ayağıyle tepmek.
Kavuşturulacağı iyi bir durumu, değerini bilmeyerek istememek.

5876. Kıssadan[395] hisse (almak).
Anlatılan olaydan ders (almak).

5877. Kış kıyamet.
Yağmurlu, fırtınalı soğuk hava.

5878. Kıtı kıtına.
Gereksemeye zor yetecek kadar (az).

5879. Kıtır atmak.
Yalan söylemek.

5880. Kıt kanaat (geçinmek).
Yoksulluk içinde ve güçlükle (geçinmek).

5881. Kıtlığına kıran[396] girmek (Bir şeyin).
Bir şey ortadan çekilip bulunmaz olmak. krş. "Kıran girmek".

5882. Kıtlıktan çıkmış gibi (yemek).
Doyma bilmezcesine (yemek).

5883. Kıyamet gibi (kadar).
Pek çok.

5884. Kıyameti (kıyametleri, kızıl kıyameti, kızılca kıyameti) koparmak.
Aşırı derecede bağırıp çağırmak, aşırı gürültülere, tartışmalara yol açmak.

5885. Kıyıda köşede (bucakta), (kenarda köşede).
Göz önünde olmayan, dikkati çekmeyen ya da umulmayan yerlerde.

5886. Kızağa çekmek.
Bir kimseyi, etkinlik gösterdiği işten alıp çalışmayı gerektirmeyen işe vermek.

---

[395] kıssa: (Arapça) Öykü, anlatılan olay.
[396] kıran: Ölet, öldürücü hastalık.

5887. Kız almak.
Bir ailenin kızını gelin olarak almak.

5888. Kızarıp bozarmak.
Utancından renkten renge girmek.

5889. Kızı kısrağı.
Birinin kızı, çoluk çocuğu.

5890. Kızıl (kızılca) kıyameti koparmak.
bkz. "Kıyameti koparmak".

5891. Kızıl divane.
Zırdeli.

5892. Kızım sana söylüyorum, gelinim sen dinle (işit, anla).
Düşüncelerimi, çok yakınım olan birisine söylüyorum. Ama maksadım bunları onun bilmesi değil, doğrudan doğruya kendisine söylemeyi uygun bulmadığım kimsenin bilmesidir. Çünkü sözlerimi ikisi birden dinlemektedir.

5893. Kız kaçırmak.
Bir kızı zorla yakalayıp uzak yerlere götürmek.

5894. Kız oğlan kız.
Kızlığı giderilmemiş kız.

5895. Kız vermek.
Kendi kızını bir aileye gelin olarak vermek.

5896. Kilit noktası.
Bir sonuca varılması için yapılması gereken bütün işlerin bağlı bulunduğu önemli şey ya da kişi.

5897. Kilo almak.
Şişmanlamak.

5898. Kilo vermek.
Zayıflamak.

5899. Kim bilir.
Belli değil, bilinmez.

5900. Kime niyet, kime kısmet.
O yararlansın diye hazırlanan güzel şey, ona değil, hiç hatırda bulunmayan başka bir kimseye kısmet oldu.

5901. Kimi kimsesi olmamak.
Hiç hısımı, koruyucusu bulunmamak.

5902. Kimin arabasına binerse onun türküsünü çağırmak (düdüğünü çalmak).
Kimden çıkar sağlarsa onun hoşuna gidecek işler yapmak. krş. "Borusunu çalmak".

5903. Kim vurduya gitmek.
Bir kalabalık arasında vurulan ya da öldürülen kimseyi kimin vurduğu belli olmamak.

5904. Kirişi kırmak.
İlişiği bulunan yerden ayrılmak, kaçmak.

5905. Kirli çamaşırlarını ortaya dökmek.
Kimsenin bilmediği utanılacak şeylerini herkese söylemek.

5906. Kirli çıkın (çıkı).
Züğürt göründüğü halde çok para biriktirmiş olan kimse.

5907. Kişi oğlu.
Temiz, soylu kişi.

5908. Kitaba el basmak.
Kutsal kitap üzerine elini koyarak ant içmek.

5909. Kitaba (kitabına) uydurmak.
Yasalı olmayan bir işi yasalı imiş gibi gösterecek bir yol bulmak.

5910. **Kocakarı ilacı.**
Bilgisiz halk arasında ilaç diye tanınan ve hekimlikte kullanılmayan madde

5911. **Kocakarı soğuğu.**
Mart ortalarında (11-18 mart) kendini gösteren soğuklar.

5912. **Kocaya varmak.**
(Kız, kadın) evlenmek.

5913. **Kocaya vermek.**
(Kızı, kadını) evlendirmek

5914. **Koç yiğit.**
Güçlü yiğit, batur.

5915. **Kof çıkmak (Bir kişi).**
Bilgisiz, değersiz, işe yaramaz bir kişi olduğu anlaşılmak.

5916. **Kokusu çıkmak.**
Gizli kalmak üzere yapılan iş, herkesçe anlaşılmaya başlamak.

5917. **Kokusunu almak.**
Gizli tutulan bir şeyi sezmek.

5918. **Kolaçan etmek.**
Etrafı dolaşıp ne var ne yok diye bakmak.

5919. **Kolayına bakmak (Bir işin).**
Çıkar yolunu bulmaya çalışmak.

5920. **Kolayına gelmek.**
(Böyle yapmayı) daha kolay bulmak.

5921. **Kolayını bulmak.**
Kolayca yapma yolunu bulmak.

5922. Koi kanat olmak (Birine).
Bir kimseyi kanadı, koruyuculuğu altına almak.

5923. Kolları sıvamak.
bkz. "Paçaları sıvamak".

5924. Koltuğuna sığınmak (Birinin).
Birinin koruyuculuğuna sığınmak.

5925. Koltuk değneğiyle.
Başkasının yardımıyle.

5926. Koltukları kabarmak.
Kendisinin övülmesinden ya da bir yakınının övgüye değer durumundan kıvanç duyup büyüklenmek, böbürlenmek.

5927. Koltuk meyhanesi.
Sokak arasındaki küçük, kötü meyhane.

5928. Koltukta olmak.
Bir büyüğü ile birlikte iken kendisi para harcamamak.

5929. Koltuk vermek (Birine).
Bir kimseyi yüzüne karşı övmek, pohpohlamak.

5930. Kolu kanadı kırılmak.
Yardımcılarını ya da para gücünü yitirdiğinden iş yapamayacak duruma düşmek.

5931. Koluna girmek.
Kendi kolunu, bir kimsenin koltuğu altından geçirip tutmak.

5932. Komşu kapısı.
Pek yakın yer.

5933. Konu komşu.
Komşular ve oraya yakın yerde oturanlar.

5934. Korktuğu başına gelmek, (Korktuğuna uğramak).
Şöyle olmasından korktuğu iş, öyle olmak.

5935. Koyduğum yerde otluyor.
Uzun zamandır hiç bir ilerleme göstermedi.

5936. Koydunsa bul.
Bulunduğu yerden kaybolmuş.

5937. Koyun kaval dinler gibi dinlemek.
Hiç bir şey anlamadan dinlemek.

5938. Koz kabuğundan çıkmış da kabuğunu beğenmemiş.
bkz. "Kestane kabuğundan..."

5939. Kozunu kaybetmek.
Karşısındakine istediğini yaptırabilme olanağını yitirmek.

5940. Kozunu oynamak.
Elindeki en üstün, en etkin olanağı kullanmak.

5941. Kozunu paylaşmak (Biriyle).
Aralarındaki anlaşmazlığı, üstün olan gücüne dayanarak sona erdirmek.

5942. Kök salmak.
Bir yere iyice yerleşmek.

5943. Kök söktürmek.
Bir kimseye yaptığı işte çok güçlük çıkarmak.

5944. Kökten sürme.
Atadan gelme, meslekten yetişme.

5945. Köküne kibrit suyu dökmek, (Kökünü kurutmak).
Bir daha ortaya çıkamayacak biçimde yok etmek.

5946. Kökünü kurutmak.
bkz. "Köküne kibrit suyu dökmek".

5947. Köpeğe hoşt, kediye pist dememek.
Kendisine zarar verenlerden korunmak için en küçük bir tepkide bulunmamak.

5948. Köpeğin ağzına kemik atmak.
Belâlı birini susturmak için ona bir çıkar sağlamak.

5949. Köpek köpek olalı bir av avladı.
bkz. "Kedi olalı bir fare tuttu".

5950. Köpeksiz köy bulmuş da çomaksız (değneksiz) geziyor.
Kendisine engel olacak, karşı çıkacak kimse yok. İstediği işi yapıyor.

5951. Köprü başı.
İleride yapılacak iş için dayanak olacak yer, şey, kişi.

5952. Köprüleri atmak.
Girişilen işten vazgeçilmesini olanaksız kılan bir durum yaratmak.

5953. Köprünün (köprülerin) altından çok su geçti.
Bildiğiniz eski durum, eski koşullar içinde biçimini almıştı. Zamanla koşullar çok değişti. Onun için eski durum kalmadı. krş. "Eski çamlar bardak oldu".

5954. Kör değneğini beller gibi.
Alıştığı şeyi bir türlü bırakmıyor. Tutumunda bir yenilik, bir değişiklik yok.

5955. Kör dövüşü.
Hep birlikte aynı şeyi gerçekleştirecek olan kimselerin düzensiz, birbirine uymaz çabaları.

5956. Kör kadı.
Hatıra, gönüle bakmayarak doğruyu herkesin yüzüne karşı söyleyen, sözünü esirgemeyen kimse. krş. "Selâmün aleyküm Kör Kadı".

5957. **Kör kandil.**
Aşırı derecede sarhoş. krş. "Kör kütük."

5958. **Kör kör parmağım gözüne.**
Apaçık, meydanda; bunu görmemek için kör olmak gerek.

5959. **Kör kütük (sarhoş).**
Kendini bilmeyecek derecede (sarhoş). krş. "Kör kandil".

5960. **Körler mahallesinde ayna satmak (tutmak).**
Bir şeyi, ona hiç gerekseme duymayacak olan çevreye götürmek.

5961. **Kör topal.**
Yarım yamalak, kusurlu olmakla birlikte.

5962. **Körü körüne.**
Davranışının gerekçesini ve nasıl bir sonuca varacağını bilmeden, düşünmeden.

5963. **Körün istediği bir göz, Allah verdi iki göz.**
İstediği şey fazlasıyle eline geçti.

5964. **Körünü öldürmek.**
Az çok hevesini almak.

5965. **Kös dinlemiş.**
Birçok sıkıştırmalar, korkutmalar görüp geçirdiğinden buna benzer şeylere aldırış etmeyen.

5966. **Kösteği kırmak.**
1) Çocuk yürümeye başlamak.
2) Bağlı bulunup bir türlü ayrılamadığı yerle ilişiğini kesmek.

5967. **Köşe bucak.**
Göz önünde olmayan, ikinci, üçüncü derecedeki yerler.

5968. Köşe kapmaca oynamak.
Biri başkasına gidip bulamadığı sırada o da kendisine gelip bulamamak, birbirini arayıp durmak.

5969. Kötü kişi olmak.
Davranışlarıyle kimilerinin düşmanlığını üzerine çekmek.

5970. Kötü kötü düşünmek.
bkz. "Pis pis düşünmek".

5971. Kötü yola düşmek.
Kadın orospuluğa başlamak. krş. "Yolunu sapıtmak".

5972. Kraldan çok kralcı olmak.
Bir kimsenin davasını, ondan çok savunmak.

5973. Kucak açmak (Birine).
(Birini) Barındırıp korumaya hazır olduğunu göstermek.

5974. Kulağı delik.
Olup bitenleri çabuk haber alan.

5975. Kulağı düşük.
1) Gücünü yitirmiş,
2) Neşesiz.

5976. Kulağı kirişte.
Söylenecek sözü, gelecek haberi dikkatle bekleyen.

5977. Kulağına çalınmak.
Başkaları konuşurken kendisi de duymuş olmak.

5978. Kulağına girmek.
Söylenenlere önem vermek, söylenenleri kabul etmek.

5979. Kulağına kar suyu kaçmak.
Rahatını kaçıran bir haber işitmek.

5980. Kulağına koymak.
Sırası gelince hatırlaması için birine bir şey söylemek.

5981. Kulağına küpe olmak.
Başına gelen işten, unutamayacağı bir ders almak.

5982. Kulağına söylemek.
Başkasının işitemeyeceği yavaşlıkla birine bir şey söylemek.

5983. Kulağını açmak.
Söylenene dikkat etmek.

5984. Kulağını bükmek.
Yapacağı işte dikkatli davranması için uyarıda bulunmak.

5985. Kulağını çekmek.
Yolsuz bir davranışından dolayı, bir daha yapmamasını sağlayacak yolda öğütleyip darılmak.

5986. Kulağını doldurmak (Birinin).
Bir kimseye –başkasından bilgi almadan önce– konu üzerinde bilgi verirken kendi düşüncesini aşılamak.

5987. Kulak asmamak.
Önem vermemek, dinlememek. krş. "Hasbi geçmek", "O taraflı olmamak", "Aldırış etmemek".

5988. Kulak dolgunluğu.
Tam ve sağlam olmasa da işite işite edinilmiş olan bilgi. krş. "Kulaktan dolma".

5989. Kulak kabartmak.
Belli etmemeye çalışarak dinlemek.

5990. Kulak kesilmek.
Bütün dikkatiyle dinlemek.

5991. Kulakları (kulağı) çınlasın.
Onu güzel duygularla anıyoruz. Kulakları çınlayarak bu anışımızı sezer inşallah. (Anılan kimsenin kulağı çınlar diye halk arasında bir inanış vardır).

5992. Kulakları dolmak.
Bir şeyi çok dinlemekten usanç gelmek.

5993. Kulaklarını dikmek (Hayvan).
Hayvan dikkat kesilmek.

5994. Kulaklarını tıkamak (Bir şeye).
Dinlememek.

5995. Kulakları paslanmak.
Uzun zamandır müzik dinlememiş olmak.

5996. Kulak misafiri olmak.
Yakınında konuşulanları dinlemek.

5997. Kulaktan âşık olmak.
Kendisine anlatılanlarla, birine ya da bir şeye karşı aşırı sevgi beslemek.

5998. Kulaktan dolma.
Şundan bundan işitmekle edinilen (bilgi). krş. "Kulak dolgunluğu".

5999. Kulaktan kapmak.
Okuyarak değil, söylenenleri dinleyerek bilgi edinmek.

6000. Kulaktan kulağa.
Biri ötekinin kulağına söyleye söyleye.

6001. Kulak tutmak.
bkz. "Kulak vermek".

6002. Kulak vermek, (Kulak tutmak).
İyi anlamak üzere dinlemek.

6003. Kul kurban (köle) olmak.
Bir kimseye karşı büyük bir saygı ve bağlılıkla fedakârlık yapmaya hazır olmak.

6004. Kulp takmak.
Kusur, bahane bulmak.

6005. Kulpunu bulmak.
Yapılacak iş için yasal olduğu tartışılabilecek bir çözüm yolu bulmak.

6006. Kumpas kurmak.
Bir kimseyi tuzağa düşürecek gizli bir iş düzenlemek.

6007. Kundak sokmak.
Bir düzeni bozucu yasa dışı davranışta bulunmak.

6008. Kurbağa ağaca çıkınca.
bkz. "Balık kavağa çıkınca".

6009. Kurban olayım.
1) Canım feda olsun.
2) Yalvarırım.

6010. Kurdu koyunla barıştırmak (yürütmek).
Düşmanlığı ortadan kaldıran adaletli bir yönetim kurmak.

6011. Kurdunu kırmak.
bkz. "Kurtlarını dökmek".

6012. Kursağında (hâlâ onun) ekmeği bulunmak.
Onun besleyip yetiştirdiği bir kişi olmak.

6013. Kurşuna dizmek.
Sıkılan kurşunlarla öldürmek.

6014. Kurşun dökmek.
Nazardan hastalandığına inanılan kişi iyi olsun diye bir kapta eritilen kurşunu hastanın baş üstünde tutulan su dolu kabın içine dökmek.

6015. Kurtlarını dökmek, (Kurdunu kırmak).
Çoktan beri özlediği bir şeyi bol bol yapmak.

6016. Kurt masalı okumak (söylemek).
Uzun uzadıya ve inandırıcı olmayan bahaneler, özürler ileri sürmek.

6017. Kuru başına (kafa) kalmak.
Kimsesiz, yalnız kalmak.

6018. Kuru iftira (bühtan).
Hiç bir dayanağı bulunmayan iftira.

6019. Kuru kalabalık.
1) Olumlu hiç bir iş yapmayan kişi topluluğu.
2) Hiç bir işe yaramayan kırık dökük eşya.

6020. Kuru kuruya.
Boş yere. krş. "Boşu boşuna".

6021. Kuru sıkı.
1) Tüfeğin namlusuna kurşun konmayıp sadece barut konarak yapılan atış.
2) Karşısındakine korku vermek için söylenen ve arkasında korkulacak bir durum bulunmayan öfkeli sözler, blöf.

6022. Kuru soğuk.
Yağmursuz havadaki sert soğuk.

6023. Kuru tahtada kalmak.
Eşyası gittiğinden çıplak evde oturma zorunda kalmak.

6024. Kuşa benzemek.
Bir şey, şurası burası düzeltilirken güdük, biçimsiz bir durum almak.

6025. Kuş beyinli.
Akılsız.

6026. Kuş kadar canı olmak.
Küçük, cılız, güçsüz bir yaratık olmak.

6027. Kuş mu konduracak?
Yapacağı şey, görülmemiş bir sanat eseri mi olacak?

6028. Kuş sütünden başka her şey var.
Her türlü yiyecek var.

6029. Kuş sütüyle beslemek.
En değerli, en pahalı, en az bulunur besinle gereği gibi beslemek.

6030. Kuş uçmaz, kervan geçmez.
Kimsenin uğramadığı ıssız, sapa, sarp yer.

6031. Kuş uçurmamak.
Kimsenin geçmesine olanak bırakmayan sıkı tedbir almak.

6032. Kuş uykusu.
Tetikte uyku, çabuk uyanılan uyku.

6033. Kuyruğa girmek.
bkz. "Kuyruk olmak".

6034. Kuyruğu dikmek.
(Hayvan ya da küçümsenen kişi) Koşmaya, bulunduğu yerden uzaklaşmaya başlamak.

6035. Kuyruğu kapana kısılmak.
Kendini kolay kolay çekemeyeceği bir durum içine düşmek.

6036 Kuyruğuna basmak (Birinin).
Birini incitip saldırıda bulunmasına yol açmak.

6037. Kuyruğuna teneke bağlamak (Birinin).
1) Aşağısanan birini herkesin alay edeceği biçimde kovmak.
2) Biriyle aşırı ölçüde alay etmek.

6038. Kuyruğunu kısmak (Biri).
Korkup pusmak.

6039. Kuyruğunu kıstırmak (Birinin).
Aşağısanan birini kımıldayamayacak duruma getirmek.

6040. Kuyruğu titremek.
Gebermek.

6041. Kuyruk acısı.
Daha önceki hırpalanıştan duyulan hınç.

6042. Kuyruklu yalan.
Allanmış, pullanmış büyük yalan.

6043. Kuyruk olmak, (Kuyruğa girmek).
Sıraları geldikçe işlerini görmek üzere arka arkaya dizilmek.

6044. Kuyruk sallamak.
Yaltaklanmak.

6045. Kuyusunu kazmak (Birinin).
Bir kişiyi felâkete sürükleyecek tuzak kurmak.

6046. Kuzu çevirmek.
Şişe geçirilen kuzu gövdesini ateş üzerinde çevirerek pişirmek.

6047. Kuzu postuna bürünmek.
Suçlu ve saldırgan olduğu halde kendini zararsız ve uysal göstermeye çalışmak.

6048. Küçük aptes.
1) Çiş.
2) İşeme gereksemesi.

6049. Küçük dağları ben yarattım demek.
bkz. "Alçacık dağları..."

6050. Küçük deli, büyük deli, beşikteki başını sallar.
İçlerinde akıllı tek kişi yok. Bebeğinden yaşlısına değin hepsi deli.

6051. Küçük dilini yutmak.
Çok şaşmak, dona kalmak.

6052. Küçük düşmek.
Bir söz ya da davranış dolayısıyle itibarı sarsılmak.

6053. Külah giydirmek (Birine).
Oyun etmek.

6054. Külahıma anlat (onu benim külahıma anlat).
Söylediklerine hiç inanmıyorum.

6055. Külahını (fesini) havaya atmak.
Çok sevinmek.

6056. Külahını önüne koyup (alıp) düşünmek.
Kendi kendine derin derin düşünerek olup bitenlerden ders çıkarmaya çalışmak.

6057. Külahı (pabucu) ters giydirmek (Biri başkasına, şeytana).
Bir kişi, kurnaz olarak bilinenleri aldatacak ölçüde aşırı kurnaz olmak.

6058. Külah kapmak.
Açıkgözlülükle önemli bir iş başına geçmek.

6059. Külahları değişmek (değiştirmek).
Araları bozulmak.

6060. Kül kedisi.
1) Ateş başından ayrılmayan.
2) Sokulgan.
3) Uyuşuk.

6061. Kül olmak.
1) Varını yoğunu yitirmek.
2) Bir acı dolayısıyle pek çok üzüntü çekmek.

6062. Külünü (göğe) savurmak.
Telef edip bir şey bırakmamak.

6063. Kül yutmamak.
Dalavereye aldanmamak.

6064. Kündeden atmak.
Birini ağır biçimde yere sermek, oyun ederek yıkmak.

6065. Küplere binmek.
Çok öfkelenip ateş püskürmek.

6066. Küpünü doldurmak.
Eline geçen fırsattan yararlanarak çok para biriktirmek.

6067. Kürek (pabuç) kadar dili var.
Büyüklerine karşı boi boi ve saygısızca karşılık verir.

L

6068. Lâdes tutuşmak.
İki kişi, tavuğun lâdes kemiğini birer ucundan tutup çekerek kırmak. (Bu işlemle bir "dikkat" oyunu başlar. Hangisi ötekinin elinden bir şey alırken "aklımda" demeyi unutursa yenilmiş olur).

6069. Laf ağzında kalmak.
Söylemeye vakit bulamamak.

6070. Laf (lakırdı, söz) altında kalmamak.
Bir kimsenin kendisine dokunan sözüne gereken cevabı vermek.

6071. Laf (söz) aramızda.
Söylediğim aramızda gizli kalsın.

6072. Laf atmak.
1) Konuşup görüşmek, çene çalmak.
2) Birisine, uzaktan, dokunacak söz söyleyip işittirmek.
3) Bir erkek, az uzaktaki tanımadığı bir kadına, sevişmekle ilgili sözler söyleyip işittirmek.

6073. Lafa tutmak (Birini).
Konuşmayı uzatıp bir kimseyi işinden alıkoymak.

6074. Laf dinlemek.
bkz. "Söz dinlemek".

6075. Laf (söz) düşmemek (Birine).
1) Başkaları dururken kendisinin söz söylemesine gereklik bulunmamak..

2) Başkalarının konuşmasından kendisine sıra gelmemek.

6076. Laf (söz) ebesi*.
Kimsenin bilmediği sözler bileh, söyleyecek sözü bol olan.

6077. Laf etmek.
1) Bir kimseyle konuşmak.
2) Bir şeyi dedikodu konusu yapmak.

6078. Lafı (lakırdıyı, sözü) ağzına tıkamak.
Biri sözünü bitirmeden başkası tepki göstererek verdiği cevapla onu susturmak.

6079. Lafı (lakırdıyı, sözü) ağzında gevelemek.
Açık konuşmayıp söyleyeceği şeyi bir türlü söylememek. krş. "Lafı çiğnemek".

6080. Lafı ağzında kalmak.
Sözünü bitirmemek.

6081. Lafı ağzından kaçırmak.
Söylemek istemediği şeyi nasılsa söyleyivermek.

6082. Lafı çevirmek.
bkz. "Lakırdıyı çevirmek".

6083. Lafı (lakırdıyı, sözü) çiğnemek.
Uzun konuşup bir türlü sonunu getirmemek. krş. "Lafı ağzında gevelemek".

6084. Lafı mı (sözü mü) olur (Bir şeyin).
Ondan daha önemli neler var! Onu anmaya sıra gelmez.

6085. Lafın gümrüğü olmaz ya.
Karışan, engel olan yok; istediği gibi konuşuyor.

* Yazım Kılavuzu bileşik sözcük saymıştır.

6086. Lafını (sözünü) bilmek.
Sakıncalı olmayan, kimseye dokunmayan şeyler söylemek, tutarlı ve mantıklı konuşmak.

6087. Lafını (lakırdısını) (sözünü) etmek (Bir şeyin).
(Bir şey) Üzerine konuşmak.

6088. Laf işitmek.
bkz.: "Söz işitmek".

6089. Laf kaldırmamak.
bkz. "Söz kaldırmamak".

6090. Laf kıtlığında asmalar budayayım.
Boş, anlamsız sözler söylüyor.

6091. Laf ola (torba dola).
Bu da laf mı? Ne saçma söz!

6092. Laf olsun diye.
Gerekli bir söz diye değil, rasgele bir şey söylemiş olmak için.

6093. Laf söyledi balkabağı.
Lafa benzer mi şu aptalın söylediği? Şu ahmağın söylediği lafa bak.

6094. Laf taşımak.
bkz. "Lakırdı taşımak."

6095. Laf (söz, diyecek) yok. (Bir şeye).
Eleştirilecek bir yönü yok, kusursuz.

6096. Lakırdı ağzından dirhemle çıkmak.
Çok az konuşmak.

6097. Lakırdı ağzından dökülmek.
İsteksiz, bölük pörçük konuşmak.

6098. Lakırdı altında kalmamak.
bkz. "Laf altında kalmamak".

6099. Lakırdısını etmek.
bkz. "Lafını etmek".

6100. Lakırdı (laf) taşımak.
Birinin bir kimse aleyhindeki sözlerini o kimseye ulaştırmak.

6101. Lakırdıyı ağzına tıkamak.
bkz. "Lafı ağzına tıkamak".

6102. Lakırdıyı ağzında gevelemek.
bkz. "Lafı ağzında gevelemek".

6103. Lakırdıyı (lafı, sözü) çevirmek.
Konuşmanın sakıncalı bir biçim aldığını anlayınca söze başka bir yön vermek.

6104. Lakırdıyı çiğnemek.
bkz. "Lafı çiğnemek".

6105. Lala paşa eğlendirmek.
Karşısındaki nazlı kimseyi eğlendirmekle vakit geçirmek.

6106. Lâmelif[397] çevirmek (çizmek).
Şöyle bir dolaşıp gelmek.

6107. Lamı cimi[398] yok.
Başka yolu yok, bahane istemez, her halde yapılmalı.

6108. Lânet halkası (toku) boğazına (boyuna) geçmek.
Her zaman lânet okuyacağı ve kendisini kolay kolay kurtaramayacağı bir durum içine düşmek.

6109. Leke sürmek.
Birine suç yüklemek.

---

[397] lâmelif: Arap alfabesinin "l" ve "a" harflerinden oluşan özel bir harfi ki üstü kavuşturulmayıp açı biçiminde uzatılmış 8 gibi yazılır.

[398] lam cim: Arapça "lâyecuz" yani "caiz değil" sözünü imleyen bir kısaltma.

6110. Lep demeden lebiebiyi anlamak.
Birinin daha söze başlarken ne demek istediğini anlayıvermek.

6111. Leyleği havada (ayakta) görmek.
Mevsiminde bir yere gelen leyleği ilkin havada gören kişi, o yıl kendisinin hep gezeceğine inanmak ya da yıl içinde hep gezmekte oluşunu, o yıl leyleği ilkin havada (ayakta) görmüş olmasına bağlamak.

6112. Leyleğin (yuvadan) attığı yavru.
Yakınlık görmekte olduğu çevresinin artık uzaklaştırdığı kimse.

6113. Lokma ağzında büyümek.
Üzüntüden ya da iştahsızlıktan, çiğnemekte olduğu lokmayı bir türlü ıslatıp yutamamak.

6114. Lokma gözlü.
Patlak, fırlak gözlü.

6115. Lokmasını saymak (Birinin).
Sofrasında yemek yiyen kimsenin ne kadar yediğine dikkat etmek; çok yiyeceğinden korkmak.

6116. Lök[399] gibi oturmak.
Bütün ağırlığıyle ve yerini doldurarak oturmak.

6117. Lügat paralamak.
Anlaşılmaz, ağdalı sözcüklerle konuşmak.

[399] lök: Erkek deve.

M

6118. Maaşa geçmek.
bkz. "Aylığa geçmek".

6119. Maaş bağlamak.
bkz. "Aylık bağlamak".

6120. Madalyanın ters (öteki) yüzü.
Olumlu bir durumun, düşünülmesi gereken olumsuz yönü.

6121. Madik atmak (oynamak) (Birine).
Birini aldatıp zarara uğratmak, hileye düşürmek.

6122. Mahal kalmamak.
Gereklik kalmamak.

6123. Mahallebi çocuğu.
Nazlı büyütülmüş, beceriksiz, toy, çıtkırıldım.

6124. Mahalle karısı.
Kavgacı, çaçaron, terbiyesi kıt kadın.

6125. Mahalleyi ayağa kaldırmak.
Bağırıp çağırarak konu komşuyu rahatsız etmek ve telâşlandırmak.

6126. Mahkemede dayısı olmak.
İş başında koruyucusu bulunmak.

6127. Mahkemelik olmak (Biri başkasıyle).
Anlaşmazlık konusunu mahkemeye götürmek. krş. "Mahkemeye düşmek".

6128. Mahkemeye düşmek (İş ya da kişiler).
1) Anlaşmazlık konusu mahkemeye götürülmek.
2) Aralarında anlaşmazlık bulunanlar, bunun çözümü için mahkemeye baş vurmak. krş. "Mahkemelik olmak".

6129. Mahşer midillisi.
Kısa boylu, fitneci.

6130. Makable şamil olmak.
Geriye yürümek, daha önceki zamanı kapsamak.

6131. Makara çekmek.
(Ötücü kuş) Bir solukta çeşitli sesler çıkararak uzun uzun ötmek.

6132. Makaraları koyuvermek (salıvermek).
Kahkahalarla uzun uzun gülmek. krş. "Zembereği boşanmak".

6133. Makas almak.
Birinin yanağını ortaparmakla gösterme parmağı arasında sıkmak.

6134. Makbule geçmek.
Kıvançla karşılanmak, işe yaramak, beğenilmek.

6135. Mal bulmuş Mağribi[398] gibi.
Büyük bir zenginliğe kavuşmuşcasına (sevinçli).

6136. Mal canlısı.
Mala çok düşkün.

6137. Mal etmek.
1) Kendisinin olmayan şeyi kendisininmiş gibi göstermek ya da kendi malları arasına almak.
2) Bir şeyi şu kadar para ile yapmış ya da sağlamış olmak.

[398] Mağribi: (Arapça) Mısır'ın batısındaki kuzey Afrika halkından olan kişi.

6138. Malın gözü.
1) bkz. "Anasının gözü".
2) İffetsiz.

6139. Malını it, bağrını bit yer.
bkz. "Ekmeğini it yer, yakasını bit".

6140. Malûm olmak (Birine).
bkz. "İçine doğmak".

6141. Mana çıkarmak.
Bir söze söyleyenin, bir davranışa davrananın aklından geçmeyen bir anlam vermek.

6142. Mana vermek.
Yorumlamak, kendince bir yargıya varmak.

6143. Mandepsiye basmak (düşmek).
bkz. "Mantara basmak".

6144. Maneviyatı bozulmak[399].
İçine korku düşmek, yüreklilliği sarsılmak.

6145. Mangalda kül bırakmamak.
Afur tafurla ve bağıra bağıra, yapamayacağı şeyler söylemek. krş. "Yüksekten atmak".

6146. Mantara basmak (Mandepsiye basmak).
Tuzağa düşmek, düşürülmek, oyuna gelmek, getirilmek.

6147. Mantar atmak.
bkz. "Martaval atmak".

6148. Mantar gibi yerden bitmek.
Birçokları kendiliğinden ortaya çıkmak.

6149. Maraza çıkarmak.
Kavga çıkarmak, anlaşmazlığa yol açacak işler yapmak.

[399] Son zamanlarda "morali bozulmak" biçiminde de kullanılmaktadır.

6150. Marsıvan[400] eşeği (ayısı).
Çok kaba ve aptal.

6151. Martaval atmak, (Mantar atmak).
Yalan söylemek, inanılmayacak şeyler uydurmak.

6152. Mart içeri, pire dışarı.
Bir tedirgin edici geldi, öteki tedirgin ediciyi kaçırdı.

6153. Masal okumak, (Maval okumak).
İnandırıcı olmayan oyalayıcı sözler söylemek.

6154. Maskaraya almak, (Maytaba almak), (Sarakaya almak) (Birini).
Biriyle alay etmek, eğlenmek.

6155. Maskeyi atmak.
İyi bir insan gibi görünen ve ereklerini gizlemesini bilen kimse bu tutumunu bırakarak kişiliğinin içyüzünü ve ereklerini ortaya koymak.

6156. Masrafa girmek.
Bir iş için epey para harcamak. krş. "Masraftan çıkmak".

6157. Masraf görmek.
Evin günlük gereksemeleri için alışveriş yapmak.

6158. Masraf kapısı açmak.
Para harcamayı gerektiren bir işe girişmek.

6159. Masraftan çıkmak, (Paradan çıkmak).
Epey para harcama zorunda kalmak. krş. "Masrafa girmek".

6160. Maşallahı var.
Maşallah denecek bir durumu var. Nazar değmesin, çok iyi.

---

[400] marsıvan: (Farsça "merzban") Sınır boyi.

6161. Maşası olmak (Birinin).
Birisi, isteklerini elde etmek için onu araç olarak kullanmak.

6162. Mat[401] etmek (Birini).
1) Satranç oyununda karşısındakini kıpırdayamaz duruma getirmek, yenmek.
2) Tartışmada ve deyişte, karşısındakini yanıt veremez duruma getirmek.

6163. Matrak geçmek.
bkz. "Dalga geçmek 2)".

6164. Maval okumak.
bkz. "Masal okumak".

6165. Mavi boncuk kimde?
(Birçoklarına ayrı ayrı "en çok sevdiğim sensin" diyen ya da zaman zaman değişik kimselere karşı daha çok sevgi gösteren kişinin) Şimdi en çok sevdiği kim?

6166. Mayası bozuk (Sütü bozuk).
Soysuz, soydan kötü, kötü yaradılmış, aşağılık (kişi).

6167. Maymun iştahlı.
Sevgi ve eğiliminde kararlılık bulunmayan, bugün şunu yarın ötekini beğenen.

6168. Maytaba almak.
bkz. "Maskaraya almak".

6169. Medine fukarası gibi dizilmek.
Yapılacak işleri bulunan kişiler sıra sıra dizilip beklemek.

6170. Medreseye düşmek.
bkz. "İş medreseye düşmek".

[401] mate: (Arapça) öldü.

6171. Mekik dokumak.
İki yer arasında sık sık gidip gelmek.

6172. Mektubu dışından okumak.
Bir kimsenin yüz çizgilerinden, içinden geçenleri anlamak.

6173. Menzilci[402] beygiri gibi koşmak.
Durup dinlenmeden çalışmak, sıkı çalışmak, iş çıkarmak için koşturup durmak.

6174. Merak getirmek.
Karasevdaya tutulmak.

6175. Merak sarmak (sardırmak) (Bir şeye).
O şeyi yapma isteğine kapılmak. krş. "Meram etmek".

6176. Meram etmek.
Üstüne düşerek yapmak istemek. krş. "Merak sarmak".

6177. Meramı kalaycılık değil göt (kıç) çalkalamak.
Maksadı iş yapmak değil, iş yapar görünerek eğlenmektir.

6178. Mercimeği fırına vermek.
bkz. "İşi pişirmek 2)".

6179. Merdiven dayamak (Oldukça büyük bir yaşa ya da aşamaya).
Bu yaşa basmak ya da bu aşamaya ulaşmak üzere olmak.

6180. Merhabası olmak (Biriyle).
Şöyle bir tanışıklığı bulunmak.

6181. Merhabayı kesmek (Biriyle).
Dostluğa son vermek.

---

[402] menzilci: (Arapça-Türkçe) Uzak yerlere beygirle posta götüren sürücü.

6182. Mescit[403] yapılmadan körler dizildi.
bkz. "İmaret yapılmadan dilenciler dizildi".

6183. Mesele çıkarmak.
Hiç yoktan hoşa gitmeyen bir durum, bir anlaşmazlık yaratmak. krş. "Mesele yapmak".

6184. Mesele yapmak (Bir şeyi).
Önemsiz bir konuyu büyütüp anlaşmazlık nedeni durumuna getirmek. krş. "Mesele çıkarmak".

6185. Meskût[404] geçmek.
bkz. "Es geçmek".

6186. Meşe odunu.
Görgüsüz, kaba saba adam.

6187. Meteliğe[405] kurşun atmak.
Hiç parası olmamak.

6188. Metelik[405] vermemek.
Değer, önem vermemek, umursamamak.

6189. Meydana atılmak, (Ortaya atılmak).
1) İleri sürülmek, herkesin bilgisine sunulmak (Bir konu).
2) Bir işi yapmak için kendini göstermek (Bir kişi).

6190. Meydana atmak, (Ortaya atmak).
Bir düşüncesini herkesin bilgi ve tartışmasına sunmak. krş. "İleri sürmek 1)".

6191. Meydana çıkmak, (Ortaya çıkmak).
1) Belli olmak (Bir durum).
2) Ortada kendini göstermek (Biri).

6192. Meydana dökmek, (Ortaya dökmek).
Hepsini sergilemek, herkese göstermek.

---

[403] mescit: (Arapça) Küçük cami
[404] meskût: (Arapça) Susulmuş, söylenmemiş.
[405] metelik: (Rumca) On para değerinde olan eski maden para.

6193. Meydana düşmek, (Ortaya düşmek).
Kendini ortaya atmak (Bir iş yapmak için).

6194. Meydana gelmek.
Oluşmak, olmak, yapılması bitmek.

6195. Meydana koymak, (Ortaya koymak).
Herkese göstermek, herkesin bilgisine sunmak.

6196. Meydan dayağı.
Bir meydanda ve halkın gözü önünde suçluya uygulanan dayak cezası (Eskiden).

6197. Meydanı boş bulmak.
Çekinilecek ya da engel olacak kimse bulunmadığından istediği şeyi yapmak.

6198. Meydan kalmamak.
Bir şeyin yapılmasına fırsat olmamak ya da gereklik kalmamak.

6199. Meydan okumak.
Kendisinin daha üstün olduğu savıyle başkasını karşılaşmaya çağırmak. krş. "Hodri meydan".

6200. Meydan vermemek (bırakmamak).
Kötü bir durumun gerçekleşmesi olasılığını ortadan kaldırmak.

6201. Mezar kaçkını.
Pek zayıf düşmüş kişi.

6202. Mezhebi geniş.
bkz. "Geniş mezhepli".

6203. Mezhebi[406] meşrebine[407] uymamak.
Davranışları, inanmış göründüğü şeylere, ileri sürdüğü düşüncelere ters düşmek.

---

[406] mezhep: (Arapça) Din, inanılarak tutulan yol.
[407] meşrep: (Arapça) Davranış ve yaşama biçimi.

6204. Mırın kırın etmek.
İstenen şeyi yapmamak için bahaneler ileri sürmek, nazlanmak.

6205. Mızıkçılık etmek.
Oyunu ya da birlikte yapılmakta olan işi, bahaneler bularak bozmak. krş. "Oyunbozanlık etmek".

6206. Mide bulandırmak.
1) Mideyi kusacak duruma getirmek.
2) Bir iş, kötü bir sonuca varacağı kuşkusunu uyandırmak.

6207. Midesi bulanmak.
1) Kusacak gibi olmak, gönlü bulanmak.
2) Bir işin kötü bir sonuca varacağından kuşkulanmak.

6208. Midesi kaldırmamak.
Yediği şey midesini rahatsız ettiği ve sindirilemediği denemelerle belli olmak ya da bu sonucu doğuracağı kestirilmek. krş. "Mideye oturmak".

6209. Midesi kazınmak.
bkz. "İçi kazınmak".

6210. Mideye oturmak.
Yenen şey midede bir ağırlık, katı bir şey var duygusu ve sindirim güçlüğü yaratmak. krş. "Midesi kaldırmamak".

6211. Mim[408] koymak, (Mum yapıştırmak).
Unutulmasın diye işaret etmek, ileride hatırlaması için karşısındakinin dikkatini çekmek. krş. "Balmumu yapıştırmak".

6212. Minder altı etmek.
bkz. "Hasıraltı etmek".

[408] mim: Arap alfabesinde "m" harfi ki eskiden yazının kimi yerlerine işaret olarak konulurdu.

6213. Minder çürütmek.
1) Okuyup yazmak gibi otururken yapılan işlerle uzun yıllar uğraşmış olmak.
2) İşsiz güçsüz oturmak.

6214. Miskinler tekkesi.
İşsiz güçsüz oturanların, tembellerin biriktiği yer.

6215. Mola vermek.
Uzun süren yolculukta, yorucu bir çalışmada bir süre durup, oturup dinlenmek.

6216. Mortuyu çekmek.
Ölmek.

6217. Muhit yapmak.
Çevresinde eşler dostlar edinmek.

6218. Mum direk.
1) Dimdik.
2) Çok uslu, yaramazlığı bırakmış olan.

6219. Mumla aramak.
Özenle seçmek üzere aramak.

6220. Mumla aratmak (Bir şey başka şeyi).
Daha kötü olan yeni bir şey, bir durum, bir kişi, pek iyi olmayan eskisini aratmak.

6221. Mum (gibi) olmak.
Yaramazlığı bırakarak çok uslanmış olmak, yola gelmek.

6222. Mum yapıştırmak.
bkz. "Mim koymak".

6223. Muradına ermek.
Çok istediği şeye kavuşmak.

6224. Muşmula suratlı.
Yüzünde pek çok buruşukluk ve kırışıklıklar bulunan, çirkin kişi.

6225. Müflise mal mı kaptırdın?
Niçin bu kadar telâşlanıyorsun? Eline geri geçmeyecek bir kaybın yok, merak etme.

6226. Mülâhazat hanesini[409] açık bırakmak.
Bir durumun ya da bir kişinin şimdiki gidişine göre yargıya varmayıp zamanla ortaya çıkacak gelişmele - den sonra kesin sözü söylemek üzere beklemek.

6227. Mümkün[410] mertebe[411]
Olabildiğince.

6228. Münasebet[412] almamak (Bir davranış).
Uygun olmamak, yakışıksız olmak.

6229. Münasebet düşmek.
Uygun bir durum ortaya çıkmak.

6230. Münasebetini getirmek.
Bir sırasını bularak sözü oraya getirmek.

6231. Münasebette bulunmak.
1) İlişkisi olmak.
2) İlişki kurmak.
3) Cinsel yaklaşımda bulunmak.

6232. Mürekkebi kurumadan.
Bir şeyin yazılmasından çok kısa bir süre sonra.

---

[409] mülâhazat hanesi: (Arapça-Farsça) Üzerinde belli bilgiler verilmek üzere yerler ayrılmış olan kâğıtta, konu ile ilgili başka düşüncelerin yazılması için ayrılan yer.
[410] mümkün: (Arapça) Olanaklı.
[411] mertebe: (Arapça) Aşama.
[412] münasebet: (Arapça) Uygunluk.

6233. Mürekkep yalamış.
Öğrenim görmüş.

6234. Mürüvvetini[413] görmek (Ana, baba evlâdının).
1) Evlâdının kendisine yardım ve hizmet etmesiyle rahat yaşam içinde olmak.
2) Evlâdının güzel günlerini görmekten sevinç duymak.
krş. "Gününü görmek".

[413] Mürüvvet: (Arapça) Mertlik, cömertlik, insaniyet.

N

6235. Nabza göre şerbet vermek.
Birinin, eğilimine uyan, hoşuna giden davranışlarla, sevgisini kazanmaya çalışmak.

6236. Nabzını yoklamak, (İskandil etmek).
Bir kimsenin eğilimini anlamaya çalışmak. krş. "Ağzını aramak".

6237. Nah kafa.
Bu ne akılsız kafa!

6238. Nalıncı keseri gibi kendine yontmak.
Yaptığı işlerde hep kendi çıkarını düşünmek.

6239. Nalları dikmek.
(Hayvan ya da hayvana benzetilen kişi) Ölmek.

6240. Namus (ar) belâsı.
Namusunu ya da halk arasındaki itibarını korumak için katlanılan sıkıntı, kabullenilen zarar.

6241. Nane Molla.
En küçük değişiklikten rahatsız olan, bedence dayanıksız kişi.

6242. Nanik yapmak.
Başparmağı burun ucuna dayayıp öteki parmakları açarak ve sallayarak bir kimse ile alay etmek.

6243. Nara atmak.
Kabadayıca bağırmak.

6244. Narına yanmak.
bkz. "Ateşine yanmak".

6245. Nato kafa nato mermer.
Taş gibi bir kafa, içinde akıl yok, söz de dinlemez.

6246. Naza çekmek (Kendini).
Kendisinden istenip sonunda yapacağı şeyi yapmaya isteksiz gibi davranmak.

6247. Nazara gelmek.
bkz. "Göze gelmek".

6248. Nazar değmek.
bkz. "Göz değmek".

6249. Nazı geçmek (Birine).
Birinin yanında, dileğini kabul ettirecek kadar hatırı sayılmak.

6250. Ne akla hizmet ediyor?
bkz. "Hangi akla hizmet ediyor."

6251. Ne âlâ memleket!
Haksız, yersiz işlerin hoş görüldüğü, kuralsızlaştığı bir ortam. (Ters anlamıyle) Ne güzel, diyecek yok!

6252. Ne alandan ne satandan (ne bir akça katandan) olmamak.
Hiç bir tarafla ilişkisi bulunmamak.

6253. Ne alıp veremiyor?
Niçin musallat oluyor? Ne istiyor?

6254. Ne arar? (Ne gezer?) (Bir nesne).
Yok.

6255. Ne arıyor? (Bir yerde).
Orada ne işi var? Neden oraya gitmiş?

6256. Ne balını isterim ne belâsını.
Üzüntüsü birlikte gelecekse öyle nimeti istemem.

6257. Ne benden sana bazlama, ne senden bana gözleme.
Ne sen benden hizmet bekle, ne de ben senden iyilik umayım, ilişkilerimiz karşılıklı çıkara dayanmasın. (Ya da bundan sonra ilişkiyi keselim).

6258. Ne bilirim ne gördüm, deveyi yeden ölsün.
bkz. "–Deve gördün mü?– Yeden ölsün".

6259. Ne çaldın yüzüme, ne çalayım yüzüne?
Sen bana ne yaptın ki karşılık bekliyorsun?

6260. Ne çare.
Çaresi yok, elden ne gelir?

6261. Ne çıkar?
1) Nasıl bir yarar umulur?
2) Yarar da zarar da gelmez bundan.
3) Bir sonuç vermez.

6262. Ne çiçektir biliriz?
bkz. "Ne mal olduğunu biliriz".

6263. Ne dağda bağım var, ne çakaldan davam.
Benimsediğim bir nesne, bir taraf, bir sav yok ki ona saldıranların karşısında olayım.

6264. Ne dedim de...
Neden, ne düşündüm de... (Yaptığıma pişmanım). krş. "Ne demeye".

6265. Ne demek? (Ne demek olsun?).
O nasıl şey? Böyle şey olur mu?

6266. Ne demeye, (Ne diye).
Niçin, hangi erekle? krş. "Ne dedim de."

6267. Neden sonra.
Çok zaman sonra.

6268. Ne de olsa.
Ne denli eksiği, kusuru olursa olsun.

6269. Ne dese beğenirsin?
Nasıl beklenmeyen bir söz söyledi, biliyor musun?

6270. Nedir ki.
bkz. "Ne var ki".

6271. Ne diye.
bkz. "Ne demeye".

6272. Ne fayda.
Neye yarar.

6273. Nefes aldırmamak.
Dinlenmesine meydan vermeden sıkıştırıp çalıştırmak.

6274. Nefes etmek.
Boş bir inançla hastayı iyi etmek için okuyup üflemek.

6275. Nefesi kesilmek.
Çok yorulmaktan pek sık solumak ve soluk alamaz gibi olmak.

6276. Nefesi tükenmek.
bkz. "Nefes tüketmek".

6277. Nefes nefese (gelmek).
Koşarak ve sık sık soluyarak (gelmek).

6278. Nefes (yürek) tüketmek.
Bir konu üzerinde söz söyleye söyleye çok yorulmak.

6279. Nefsine yedirememek.
Yapmayı kendisi için ağır, onur kırıcı bulmak.

6280. Nefsini körletmek.
Gereğini yaparak iştah duygusunu dindirmek.

6281. Ne gezer?
bkz. "Ne arar".

6282. Ne güne duruyor? (Bir kişi ya da şey).
Şimdi yapmazsa (kullanılmazsa) ne zaman yapacak (kullanılacak)?

6283. Ne günlere kaldık?
Eski düzenler, yöntemler değişti. Şimdi çok kötü bir düzen ve yöntem var.

6284. Ne hali varsa görsün.
Yanlış bir yolda. Söz de dinlemiyor. Artık işine karışmayacağım. İstediğini yapsın.

6285. Ne idiği belirsiz.
Niteliği, soyu sopu bilinmeyen.

6286. Ne karın ağrısı.
Sevilmeyen, sıkıntı veren (kişi, şey).

6287. Ne kızı veriyor, ne dünürü küstürüyor.
(Birinin) Dileğini yerine getiremeyeceğini, onu gücendirmeyecek biçimde söylüyor.

6288. Ne ki.
bkz. "Ne var ki".

6289. Ne kokar ne bulaşır (Tavşan boku gibi).
Kimseye iyiliği de dokunmaz, kötülüğü de. (İyilik yapacak durumda olmakla birlikte).

6290. Neler de neler, maydanozlu köfteler.
Hatıra, hayale gelmeyen değişik, şaşılacak şeyler.

6291. Ne mal (meta) olduğunu biliriz, (Ne çiçektir biliriz).
İşe yaramaz, hatta kötü bir kişi olduğunu biliriz.

6292. Neme (ne üstüme) lâzım (gerek).
Ben bu işe karışmam, bu işle ilgilenmek bana düşmez.

6293. Ne mene.
Ne türlü, nasıl.

6294. **Ne münasebet.**
Hiç ilgisi yok, öyle şey olmaz.

6295. **Ne od var, ne ocak, (Od yok ocak yok).**
O denli yoksul ki mutfağında pişirilecek bir şey yok.
krş. "Odsuz ocaksız".

6296. **Ne olacak.**
Önemi yok, ne değeri var.

6297. **Ne oldum delisi olmak.**
Ummadığı bir aşamaya ulaşan kimse çok şımarmak.

6298. **Ne olur, (Ne olursunuz).**
Çok rica ederim, yalvarırım, lütfen.

6299. **Ne olur ne olmaz.**
Ne olacağı belli değil, her olasılığa karşı.

6300. **Ne olursunuz.**
bkz. "Ne olur".

6301. **Ne pahasına olursa olsun.**
Ne büyük fedakârlık isterse istesin, her türlü sıkıntıyı, tehlikeyi göze alarak.

6302. **Nerede akşam orada sabah.**
Gece kalacağı belli bir yer yok, neresi rast gelirse orada yatar.

6303. **Nerede bu bolluk, (Nerede bu yoğurdun bolluğu)?**
Bu işi yapmak sanıldığı kadar kolay değil, olanaklar sınırlı.

6304. **Nerede Ese (İsa), orada köse.**
1) O, her zaman arkadaşının bulunduğu yerdedir.
2) Tanınmış, iş bilir adam ne yapıyorsa ben de onu yaparım.

6305. Nerede ise.
Hemen hemen, birazdan olmak üzeredir. krş. "Az kalsın".

6306. Nerede kaldı ki.
Daha kolayı gerçekleşemeyecek durumdayken daha gücü nasıl gerçekleşebilir?

6307. Nereden esti?
Nereden aklına geldi?

6308. Nereden nereye?
1) Olasılığı az bir durum.
2) Uzak, dolambaçlı bir ilişki ile.

6309. Ne sakala minnet, ne bıyığa.
En yakınlarının bile yardımını istemeyerek kendi olanaklarıyle iş yapma durumu.

6310. Ne selâm, ne sabah.
İki kişi arasındaki dostluğun bozulması, ilişiğin kesilmesi, konuşma bağının kopması durumu.

6311. Ne sihirdir ne keramet, el çabukluğu marifet.
Gözbağcının yaptığı iş, gözbağcı tutumu ile yapılan iş.

6312. Ne Şam'ın şekeri, ne Arabın zekeri[414] (yüzü).
Yarar sağlayacak olsa bile onunla karşılaşmak istemem.

6313. Ne şap oldu ne şeker.
Ne olumsuz bir sonuca bağlandı, ne de olumlu. Sürüncemede kaldı.

6314. Ne şeker çiğnedi?
Ne gibi tatlı şeyler söyledi? (Alaydır; "ne saçma sapan şeyler söyledi" demektir).

---

[414] zeker: (Arapça) Erkeklik organı, kamış.

6315. Ne şiş yansın, ne kebap.
Biri zarardan korunmak için öteki zarara sokulmasın; ikisinin de zarar görmeyeceği bir yol bulunsun.

6316. Ne tadı var, ne tuzu.
Zevk alınacak, beğenilecek şey değil.

6317. Ne üstüme lâzım.
bkz. "Neme lâzım".

6318. Ne var ki, (Ne ki), (Nedir ki), (Şu kadar ki).
Şu da var ki, ancak, ama. krş. "Gel gelelim".

6319. Ne var, ne yok?
Ne gibi havadis var?

6320. Nev'i şahsına münhasır[415].
Kendi türünde benzeri yok, kendi kendine benzer.

6321. Nevri dönmek.
Çok sinirlenmekle birlikte parlamayıp beti benzi atmak.

6322. Ne yapıp yapıp.
Her çareye baş vurup, bir yolunu bulup.

6323. Ne yârdan geçer, ne serden.
Elde etmek istediği şey, fedakârlığı gerektirir. Ama o, fedakârlığa katlanmıyor, isteğinden de vazgeçmiyor.

6324. Neyin nesi, kimin fesi.
Kimdir, nasıl bir kişidir (bilinmiyor).

6325. Neye uğradığını bilememek.
Ansızın beklenmeyen üzücü bir durumla karşılaşarak donup kalmak.

6326. Nikâh düşmemek (Birine).
Onunla evlenilmesi dine ya da yasaya aykırı olmak.

---

[415] münhasır: (Arapça) Sınırlanmış, yalnız ona özgü.

6327. Nikâh kıymak.
Evlendirme görevlisi, evlenecek olanların nikâhlanma işlemini gerçekleştirmek.

6328. Nimeti ayağıyle tepmek.
bkz. "Kısmetini ayağıyle tepmek".

6329. Nispet vermek.
Karşısındakinin kıskanacağı ya da istemediği işi onu üzmek için yapmak.

6330. Niyeti bozuk.
Kötü bir şey yapmayı düşündüğü anlaşılıyor.

6331. Niyet tutmak.
1) Fala baktırırken, öğrenmek istediği şeyi aklından geçirmek.
2) Kendi kendine, örneğin "şu bir avuç nohut çift çıkarsa dileğim olacak (ya da iş şöyle sonuçlanacak) tek çıkarsa olmayacak (ya da böyle sonuçlanacak)" gibi bir düşünce kurmak.

6332. Nohut oda, bakla sofa.
Çok küçük, çok dar bir ev.

6333. Noktası noktasına.
Tıpatıp aynı.

6334. Notunu (numarasını) vermek (Birinin).
Değeri, nasıl bir kişi olduğu üzerine bir kanıya varmak.

6335. Nuh der, peygamber demez.
Kanı ve düşüncelerini bir türlü değiştirmez, söylediklerinde direnir.

6336. Nuh Nebi'den (Hazreti Nuh'tan) kalma.
Çok eski, modası çoktan geçmiş (bina, eşya).

6337. Numarasını vermek.
bkz. "Notunu vermek".

6338. Numara yapmak.
Yalancıktan durumlar takınmak, olmamış şeyi olmuş gibi göstererek, söyleyerek karşısındakini aldatmak.

6339. Nutku kurumak, (Nutku tutulmak).
Korkudan, heyecandan, öfkeden bir şey söyleyemez olmak.

O

6340. Ocağı kör kalmak.
Soyu tükenmek, soyunu sürdürecek çocuğu bulunmamak.

6341. Ocağına darı ekmek.
bkz. "Ocağına incir dikmek".

6342. Ocağına düşmek (Birinin).
Birine, korunması için sığınmak ya da yardım etmesi için çok yalvarmak.

6343. Ocağına incir dikmek, (Ocağına darı ekmek).
Birinin evini barkını dağıtmak, bir daha şenlenemez duruma getirmek. krş. "Ocağını söndürmek".

6344. Ocağını söndürmek.
Çoluk çocuğunu yok etmek. krş. "Ocağına incir dikmek".

6345. Odsuz ocaksız.
Yoksul, aç ve barınaksız. krş. "Ne od var ne ocak".

6346. O duvar senin bu duvar benim.
Sarhoş, bir sağa bir sola yalpa vurarak.

6347. Od yok ocak yok.
bkz. "Ne od var ne ocak".

6348. Oflayıp puflamak.
Of, puf diye sıkıntısını göstermek.

6349. O gün bu gün.
O günden beri.

6350. Oğlan aldı (yedi) oyuna gitti, çoban aldı (yedi) koyuna gitti.
Birinin yönetimi altında bulunan parayı, malı, bu yönetimin bireyleri rasgele harcayıp çarçur ettiler.

6351. Oğul balı.
1) Oğul arılarının yaptığı bal.
2) (Anne baba için) Evlât.

6352. Oğul çıkarmak (vermek).
Bir kovan, yeni bir oğul arısı topluluğu meydana getirmek: Oğul arılarının bir bölüğü kovandan ayrılıp başka bir kovana gitmek.

6353. Oh çekmek, (Oh olsun demek).
Birini üzen duruma sevinmek.

6354. Oh demek.
Rahata kavuşmak, rahat bir soluk almak.

6355. Oh olsun demek.
bkz. "Oh çekmek".

6356. O kadar kusur kadı kızında da bulunur.
bkz. "Bu kadar kusur kadı kızında da bulunur".

6357. O kapı senin, bu kapı benim (dolaşmak).
Bir kapıdan öbür kapıya dolaşmak, kapı kapı gezmek.
krş. "Orası senin burası benim".

6358. Okka çekmek.
Büyüklüğüne göre ağır olmak.

6359. Okkalı kahve.
Bol kahve ile yapılmış ve büyük fincana konulmuş kahve.

6360. Okkanın altına gitmek.
Haksız yere ezilmek; bir zarar, bir ceza görmek.

6361. Okunu atmış, yayını asmış.
bkz. "Ununu elemiş eleğini asmış".

6362. Ok yaydan çıkmak.
Geri dönülemeyecek bir iş yapmak.

6363. Olacak gibi değil.
Olacağa benzemiyor, öyle görünüyor ki olmayacak.

6364. Ola ki.
Belki, olabilir ki.

6365. Olan biten.
1) Meydana gelen olaylar.
2) Olanın hepsi.

6366. Olan oldu.
bkz. "Oldu olacak".

6367. Oldubittiye (olupbittiye) getirmek.
Bir işi, yapılıp kotarılmış, artık başka bir biçim verilmesi olanağı kalmamış duruma getirmek.

6368. Oldum bittim, (Oldum olası).
İleriden beri, başından beri.

6369. Oldu olacak (kırıldı nacak), (Olan oldu).
Bir olay gelişti, bir durum meydana geldi; bunu kabul etmek gerek. krş. "Oldu olanlar".

6370. Oldu olanlar.
Böyle bir biçim alması istenmeyen birtakım olaylar meydana geldi. krş. "Oldu olacak".

6371. Olmasa gerek.
Olmadığını sanıyorum, olmadığını tahmin ediyorum, olduğunu sanmıyorum.

6372. Olmayacak duaya âmin demek.
Gerçekleşemeyecek girişimi uygun görmek.

6373. Olupbittiye getirmek.
bkz. "Oldubittiye getirmek".

6374. Olup olacağı.
1) En son olabileceği.
2) Hepsi.

6375. Olur olmaz.
1) Olunca, olmasından hemen sonra.
2) Doğru mu yanlış mı, yerinde mi yersiz mi olduğu düşünülmeden söylenen (söz), iyi mi kötü mü olduğuna bakılmadan seçilen (şey).
3) Rasgele, sıradan, kimliği, niteliği belirsiz (kişi).

6376. Olur şey değil.
Olabileceği düşünülemeyen ya da gerçekleşmesi kabul edilemeyen (şey, iş).

6377. Oluruna bağlamak.
bkz. "İşi oluruna bağlamak".

6378. Omuz omuza.
1) Yan yana (İnsanlar için).
2) Dayanışarak.

6379. Omuz öpüşmek.
Hemen hemen ikisi bir derecede olmak.

6380. Omuz silkmek.
Aldırmamak, umursamamak, benimsememek.

6381. Omuz vermek.
Omuzuyle dayanmak.

6382. Ona göre hava hoş.
bkz. "Bana göre hava hoş".

6383. On (beş) paralık etmek (Birini).
Birini sözle, davranışla çok küçültmek.

6384. On paraya on taklak atar.
Küçük bir çıkar için katlanmayacağı onur kırıcı iş yoktur.

6385. On parmağında on hüner (marifet).
Elinden her iş gelir, çok hünerli.

6386. On parmağında on kara.
Herkesi lekelemeyi huy edinmiştir.

6387. Onu benim külahıma anlat.
bkz. "Külahıma anlat".

6388. Onuruna yedirememek.
bkz. "Kendine yedirememek".

6389. Oralarda (oralı) olmamak.
Anlamazlıktan gelmek, sezmemiş görünmek, önemsememek. krş. "O taraflı olmamak".

6390. Orası senin, burası benim (gezmek).
Durmadan gezip dolaşmak. krş. "O kapı senin bu kapı benim".

6391. Orman kibarı.
Ayı (İnsan için).

6392. Ortada fol yok yumurta yok.
bkz. "Fol yok, yumurta yok".

6393. Ortada kalmak.
1) Kimse üzerine almamak (Bir şeyi).
2) Barınacak yer bulamamak (kişi).
3) İki şey arasında kalmak.

6394. Ortadan kalkmak (Bir nesne).
Görülmez, bulunmaz olmak.

6395. Ortadan kaybolmak (Biri).
Kimseye sezdirmeden gitmek, nerede olduğu bilinmemek.

6396. Ortadan söylemek.
Herkesin içinde, ad belirtmeden kimi kişilere dokunacak sözler söylemek.

6397. Orta halli.
Ne zengin, ne yoksul.

6398. Ortalığa düşmek.
bkz. "Ortaya düşmek".

6399. Ortalığı birbirine katmak (çorbaya çevirmek).
Herkesi birbirine düşürmek.

6400. Ortalık ağarmak.
Gece bitip sabah aydınlığı başlamak.

6401. Ortalık düzelmek.
Toplum içindeki tedirginlik sona ermek. krş. "Ortalık yatışmak".

6402. Ortalık karışmak.
Toplum içinde ya da devletler arasında düzen bozukluğu baş göstermek.

6403. Ortalık yatışmak.
Toplum içindeki kargaşa sona erip düzenli yaşayış başlamak. krş. "Ortalık düzelmek".

6404. Orta malı.
1) Herkesin yararlandığı şey.
2) Her isteyenin cinsel ilişkide bulunabileceği kadın.

6405. Ortaya atılmak.
bkz. "Meydana atılmak".

6406. Ortaya atmak.
bkz. "Meydana atmak".

6407. Ortaya çıkmak.
bkz. "Meydana çıkmak".

6408. Ortaya dökmek.
bkz. "Meydana dökmek."

6409. Ortaya (ortalığa) düşmek.
1) bkz. "Meydana düşmek".
2) Her isteyenin cinsel ilişkide bulunabileceği bir kadın durumuna gelmek, sokağa düşmek.

6410. Ortaya koymak.
bkz. "Meydana koymak".

6411. Osuruğu cinli.
En önemsiz şeylere bile çok sinirlenen, çabuk kızıp kavga eden.

6412. O taraflı olmamak.
Konu ile ilgisi yokmuş gibi davranmak, krş. "Oralarda olmamak"., "Hasbî geçmek", "Kulak asmamak".

6413. O tarakta bezi olmamak.
O şeyle uğraşmamak, o şeyle ilişiği bulunmamak.

6414. Ot tutunmak.
Vücuttaki fazla kılları düşürmek için ilaç sürünmek.

6415. Oturduğu dalı kesmek.
bkz. "Bindiği dalı kesmek".

6416. Oy birliği.
Bütün oyların aynı düşüncede birleşmesi.

6417. O yolun yolcusu.
Söz konusu kötü gidişin içinde.

6418. Oyuna (dolaba) gelmek (getirmek).
Aldatılmak, hile ile kötü bir duruma düşürülmek (düşürmek). krş. "Tuzağa düşmek".

6419. Oyunbozanlık etmek.
Birlikte yapılması tasarlanmış olan işte, arkadaşından ya da arkadaşlarından ayrılmak. krş. "Mızıkçılık etmek".

6420. Oyun çıkarmak.

1) (Sporcular başarılı) oyun oynamak.

2) Yeni bir oyun bulmak.

6421. Oyun etmek (yapmak, oynamak) (Birine).

Kurnazlıkla birini aldatmak. krş. "Oyuna getirmek", "Tuzağa düşürmek".

Ö

6422. Öbür dünya.
İnsanların öldükten sonra yaşamayı başka bir biçimde orada sürdüreceklerine inandıkları dünya, âhiret.

6423. Ödev bilmek (saymak).
bkz. "Borç bilmek".

6424. Ödü patlamak (kopmak).
Ansızın çok korkmak.

6425. Ökseye basmak.
Bilmeyerek. kendisinin zararına olan bir iş yapmak.

6426. Öksüzler babası.
bkz. "Fukara babası".

6427. Öksüz sevindiren.
Birisine verilen değersiz, yakışıksız, ama gösterişi bulunan şey (özellikle giysi).

6428. Öküz (ün) altında buzağı aramak.
Akla uymayan bahanelerle suç ve suçlu bulma çabası içinde olmak.

6429. Öküz öldü, ortaklık ayrıldı (bozuldu, bitti).
Aradaki yakınlığın dayanağı yok olduğundan yakınlık da kalmadı.

6430. Ölçü almak.
Bir şeye uyacak nesneyi bulmak ya da yapmak için o şeyin boyutlarını ölçmek.

6431. Ölçüp biçmek.
Şöyle mi yapsam böyle mi yapsam diye düşünmek.

6432. Ölçü vermek.
Bir şeye uyacak nesneyi bulacak ya da yapacak kişiye o şeyin boyutlarını bildirmek ya da onun bu boyutları almasını (ölçmesini) sağlamak.

6433. Ölçüyü kaçırmak.
Yiyip içmekte ya da davranışlarda aşırı gitmek.

6434. Öl dediği yerde ölmek, kal dediği yerde kalmak. (Birinin).
Onun sözünden, buyruğundan hiç çıkmamak.

6435. Ölme eşeğim ölme (yaza yonca bitecek).
Şimdi gerek olan şey, uzak bir gelecekte sağlanacakmış. Ama o zamana değin iş işten geçecek, belki o şeyin hiç gereği kalmayacak.

6436. Ölmek var, dönmek yok.
Neye mal olursa olsun bu iş yapılacak; yapılmasından kaçınılmayacak. krş. "Ölüm Allah'ın emri 2)".

6437. Ölmüş eşek arıyor ki nalını söksün.
Çok cimridir. Hiç olmayacak yerden çıkar sağlamaya çalışan bir kişidir.

6438. Ölü fiyatına (yok pahasına).
Değerinden pek çok az bir para ile.

6439. Ölüm Allah'ın emri.
1) Herkes ölecek.
2) Bu işi yapmak için ölümü bile göze alıyorum. krş. "Ölmek var, dönmek yok".

6440. Ölüm döşeğinde.
Ağır hasta olarak yatıyor. Belli ki ölecek. krş. "Rahat döşeği".

6441. Ölü mevsim.
İşin ve alışverişin pek az olduğu aylar.

6442. Ölüm kalım meselesi.
Ya yıkım (yok olma), ya gönenme (yaşama) sonucunu doğuracak olan durum.

6443. Ölümle burun buruna gelmek.
Ölüm tehlikesiyle çok yakından karşılaşmak.

6444. Ölümlü dünya.
Sonunda öleceğimiz belli olan bir yaşam düzeni.

6445. Ölümü göze almak.
Yapmak istediği iş uğruna ölmekten korkmamak.

6446. Ölümüne susamak.
Yapmakta olduğu tehlikeli işle sanki ölümünü aramak.

6447. Ölünün körü.
bkz. "Elinin körü".

6448. Ölüp ölüp dirilmek.
1) Birkaç kez umutsuz evreye giren hastalığından kurtulmak.
2) Sonunda geçmiş olan, üst üste pek sıkıntılı ve üzücü durumlara düşmek.

6449. Ölür müsün, öldürür müsün?
İlişkide bulunduğum kişi öyle bir durum yarattı ki "ya ben ölüp kurtulayım, ya onu öldürüp kurtulayım" diyeceğim geliyor.

6450. Ölüsü kandilli (kınalı).
Allah'ın belâsı, murdar herif (Argo).

6451. Ölüsünü öp (öpesin) (Çok sevdiğinin).
Şunu yapmazsan çok sevdiğin ölsün.

6452. Ömrü billâh.
Hiç bir zaman.

6453. Ömrümün varı.
Canım, hayatım sevgilim.

6454. Ömrüne bereket.
Ömrün uzun olsun.

6455. Ömür adam.
Hoş adam, değişik düşünceleri olan adam.

6456. Ömür çürütmek.
Uzun zaman emek vermiş ya da vakit geçirmiş olmak.

6457. Ömürde bir.
bkz. "Kırk yılın başı".

6458. Ömür sürmek.
1) Rahat yaşamak.
2) Yaşamı belli koşullar içinde sürüp gitmek.

6459. Ömür törpüsü.
Kişiyi sıkıntılar ve üzüntülerle yıpratan iş.

6460. Ön ayak olmak.
Topluca yapılan ya da yapılacak olan bir işin başlatıcısı ve yol göstericisi durumunda olmak.

6461. Öne düşmek.
1) Önde yürümek.
2) Kılavuzluk etmek.

6462. Öne sürmek.
1) bkz. "İleri sürmek 1)".
2) bkz. "İleri sürmek 2)".
3) İlkin eyleme geçmesi için önermek (Bir kişiyi).

6463. Önünde ardında gidilmez.
Arkadaşlığına güvenilmez, birlikte iş yapmak için güvenilir bir kişi değildir.

6464. Önüne bir kemik atmak.
bkz. "Ağzına bir kemik atmak".

6465. Önüne çıkmak.
bkz. "Karşısına çıkmak".

6466. Önüne dikilmek.
bkz. "Karşısına dikilmek".

6467. Önüne geçmek.
1) Önünde yer almak.
2) bkz. "Önünü almak".

6468. Önüne gelen.
1) Karşısına çıkan.
2) Rasgele herkes.

6469. Önüne geleni kapar, ardına geleni teper.
Katır huyludur: Herkese saldırır, herkesi incitir.

6470. Önüne katmak.
O önde, kendisi arkada gitmek ya da koşmak.

6471. Önünü almak, (Önüne geçmek).
Önlemek.

6472. Önünü kesmek.
Yolda gitmesine engel olmak için önüne çıkmak.

6473. Önünü ardını düşünmemek.
bkz. "İlerisini gerisini düşünmemek".

6474. Önü sıra (gitmek).
Önünden, pek uzak olmayan bir aralıkla (gitmek). krş. "Ardı sıra".

6475. Öp babanın elini.
Beklenmedik bir durum. Hadi bakalım, şimdi ne yapacağız?

6476. Öperken ısırmak.
Okşar gibi görüne görüne hırpalamak, gösterdiği güler yüze karşın kötülük yapmak.

6477. Öpücük göndermek (yollamak).
Elinin parmak uçlarını öptükten sonra bunu karşısındakine atar gibi yapmak.

6478. Öpüp (de) başına koymak.
Teşekküre değer bir şey olarak karşılamak, lütuf saymak.

6479. Örneğini çıkarmak.
Benzerini yapmak, yazmak, çizmek.

6480. Örnek almak.
Birinin davranışlarını kendi davranışları için ölçü olarak kabul edip ona benzemeye çalışmak.

6481. Örnek olmak.
Davranışlarıyle başkalarını etkileyerek onların kendisine benzemelerine yol açmak.

6482. Örtbas etmek.
Bir durumun duyulmamasını, yayılmamasını sağlayan önlemler almak.

6483. Ört ki ölem.
1) Benim için çok önemli olan şeyleri vermiyorsunuz. Ben onlarsız nasıl yaşarım? Öleyim bari.
2) Genliğe, rahatlığa kavuştum. (Şaka olarak) "Onlarsız nasıl yaşarım? Öleyim bari" diyenin durumundayım.

6484. Örümcek bağlamak.
1) Üzerine örümcek ağ örmüş olmak.
2) Uzun zamandan beri tozu alınmamış, temizlenmemiş olmak.

6485. Örümcek kafalı.
Yenilikleri kabul etmeyen, eskiye bağlanıp kalmış olan, geri düşünceli.

6486. Öte beri.
Ufak tefek şeyler; yiyecek ve başka eşya.

6487. Ötede beride.
Şurada burada.

6488. Öteden beri, (İleriden beri).
Eskiden beri, uzun zamandan beri.

6489. Öteden beriden.
1) Şuradan buradan.
2) Şundan bundan.

6490. Öteki beriki.
1) Olur olmaz kimseler.
2) Çeşitli nesneler.

6491. Ötesi çıkmaz sokak.
Tutulan yol yanlıştır, sonuca ulaştıracak yol bu değildir. Bu tutumla bir yere değin gidilir ama daha ileri gidilemez.

6492. Ötesi var mı?
Bundan daha kötü olasılık düşünülemez.

6493. Övünmek gibi olmasın.
Övünmek için değil, bir gerçeği belirtmek için kişiliğim ve yaşamımla ilgili güzel bir durumu anlatmak istiyorum.

6494. Öyle gelmek (Birine).
Birinde öyle bir sanı uyandırmak.

6495. Özen göstermek.
Özenle yapmak, iyi olması için çok dikkat etmek.

6496. Özenip bezenmek.
İşin ayrıntılarına varıncaya değin büyük özen ve titizlik göstermek.

6497. Özrü kabahatinden büyük.

Suçunu bağışlatmak için bildirdiği özür, daha büyük bir suçtur.

6498. Özür dilemek.

1) Bir özürü bulunduğunu söyleyerek, yapılması kendisinden beklenen şeyden bağışlanmasını istemek.

2) İşlediği bir suçtan ya da yaptığı bir yanlıştan dolayı bağışlanmasını istemek.

6499. Özü sözü bir.

Ne düşünüyorsa onu söyleyen ve yapan. krş. "İçi dışı bir".

P

6500. Pabucu büyüğe okut (kendini).
Sen delirmişsin. (Kendini üfürükçüye okut ki akıllanasın).

6501. Pabucu dama atılmak.
Daha iyisine kavuşulduğundan eskisi bir tarafa itilmek.

6502. Pabucuna kum dolmak (taş kaçmak).
Ortaya çıkan bir durumdan tedirgin olmak.

6503. Pabucu ters giydirmek.
bkz. "Külahı ters giydirmek".

6504. Pabuç bırakmamak (Bir şeye).
O şeyden korkmamak, yılmayıp yapacağını yapmak.

6505. Pabuç eskitmek (paralamak).
Bir iş için bir yere çok gidip gelmek.

6506. Pabuç kadar dili var.
bkz. "Kürek kadar dili var."

6507. Pabuç pahalı.
Girişilen işin tehlikeli olduğu anlaşılıyor.

6508. Paçaları (kolları) sıvamak.
İşe bütün gücüyle girişmeye hazırlanmak.

6509. Paçası düşük.
Sünepe, kılığı kıyafeti özensiz.

6510. Paçasını kaptırmak.
Giriştiği, ama sonradan caymak istediği işten kendini kurtaramamak.

6511. Paçavrasını çıkarmak, (Paçavraya çevirmek).
Çok eleştirip hırpalamak, işe yaramaz durumda olduğunu ortaya koymak.

6512. Paçayı kurtarmak.
Girişiği, ama sonradan pişman olduğu güç durumdan kendini sıyırmak.

6513. Paha biçmek.
Bir değer oranlamak, bir şeyin -kendi ölçüsüne göre- şu değerde olduğunu söylemek.

6514. Pahalıya mal olmak (oturmak).
Çok fedakârlıkla ya da çok para harcanarak meydana gelmiş olmak.

6515. Pahaya çıkmak.
Pahalılaşmak.

6516. Pahaya geçmek.
Değerli bir şeymiş gibi esirgenmek.

6517. Paket program.
Radyo ve televizyonda banda ya da filme alınıp gerektiğinde yayımlanan program.

6518. Palas pandıras.
Hazırlanma olanağı bulmadan ya da verilmeden. krş. "Yaka paça".

6519. Palavra savurmak (sıkmak, atmak).
İnanılmayacak büyük başarılarından söz etmek.

6520. Paldır küldür.
1) Büyük ve düzensiz bir gürültü ile.
2) Ansızın ve yol yönteme o denli önem verilmeksizin.

6521. Pamuk ipliğiyle (çiğ iplikle) bağlamak (Bir işi).
Uzun zaman etkili olamayacak bir çözümle sözde sonuçlandırmak.

6522. Paniğe kapılmak.
Bir olay dolayısıyle büyük bir korku ve telâş içine düşmek.

6523. Papara yemek, (Zılgıt yemek).
İyice azarlanmak.

6524. Papaza kızıp oruç yemek.
bkz. "Gâvura kızıp oruç yemek".

6525. Papaz uçurmak.
İçki âlemi yapmak.

6526. Para babası.
Çok parası olan.

6527. Para bozmak.
Büyük parayı alıp yerine ufak paralar vermek.

6528. Para canlısı.
Paraya çok düşkün. krş. "Para gözlü".

6529. Para çekmek.
1) Bir yere yatırılmış paradan bir bölüğünü almak.
2) Birinden, çeşitli gerekçelerle para almak.

6530. Para çıkarmak.
1) Devlet para basıp piyasaya sürmek.
2) Başka yerde bulunan kimseye posta ya da banka ile para göndermek.

6531. Paradan çıkmak.
bkz. "Masraftan çıkmak".

6532. Para dökmek.
Bir iş için çok para harcamak.

6533. Para dönmek.
Bir işin yapılabilmesi için haksız yere şuna buna para verilmek.

6534. Para etmemek.
1) Değer pahasına satılamamak.
2) Etkili olmamak, işe yaramamak.

6535. Para gözlü.
Yaptığı her iş için para bekleyen. krş. "Para canlısı".

6536. Para ile değil.
Çok ucuz.

6537. Para ile değil, sıra ile.
Parası olanın değil, sırası gelenin işi yapılıyor.

6538. Para kesmek.
1) Devlet para basmak. krş. "Para çıkarmak".
2) Çok para kazanmak.

6539. Para kırmak.
bkz. "Para kesmek 2)".

6540. Paranın gümüş olduğunu anlamak.
Paranın boş yere savrulmaması gereken değerli bir şey olduğunu anlamak.

6541. Paranın üstü.
Satın alınan şeyin tutarını ödemek üzere verilen büyük paranın artanı, geri kalanı.

6542. Parasını çıkarmak.
Bir şey, ödenen parayı karşılayacak kadar yarar sağlamak ya da yatırılan parayı kazanç olarak vermek.

6543. Para sızdırmak (koparmak).
Birinden –vermek istemediği halde– şu ya da bu yola baş vurarak para almak.

6544. Para tutmak.
1) Parasını rasgele harcamayıp biriktirmek.
2) Satın alınan şeyin karşılığı bu kadar para olarak hesaplanmak.

6545. Para vurmak.
1) Yasa dışı yollarla para almak.
2) Olağanüstü bir nedenle çok para elde etmek.

6546. Paraya çevirmek.
Bir şeyi verip yerine para almak.

6547. Paraya kıymak.
Yapılması, alınması istenen şey için, gerekiyorsa bol para harcamak.

6548. Paraya para dememek.
1) Çok para kazanır olmak.
2) Bol para harcar olmak.
3) Şu kadar parayı az bulmak, küçümsemek.

6549. Para yapmak.
Para kazanıp biriktirmek.

6550. Para yatırmak.
Gerektiğinde almak üzere bir yere para vermek.

6551. Para yedirmek.
Bir işi yapsın diye birine yasa dışı para vermek.

6552. Para yemek.
1) Kendi istekleri uğruna boş yere bol para harcamak.
2) Görevinin olanaklarını kötüye kullanarak bir iş yapmak için birinden para almak.

6553. Park etmek (yapmak).
Taşıtı yol kenarında ya da onlar için ayrılmış olan yere bırakmak.

6554. Parmağı ağzında kalmak, (Parmak ısırmak).
Şaşakalmak, hayretler içinde kalmak.

6555. Parmağına dolamak.
Bir konuyu her yerde, her fırsatta söyleyip eleştirmek, tartışmak. krş. "Diline dolamak".

6556. Parmağında oynatmak (Birini).
Birini kukla gibi kullanmak, ona istediğini yaptırmak.

6557. Parmağının ucuyle (ucunda) çevirmek (Bir işi).
Çok kolaylık ve rahatlıkla yürütmek.

6558. Parmağının ucunu göstermemek.
(Kadınların erkeklere görünmediği zamanlarda) Vücutlarının en küçük bir noktasını bile erkeklerin göremeyeceği biçimde çarşafla örtmek, erkeklere görünmemede çok titiz ve dikkatli olmak.

6559. Parmağını oynatmak.
İşini kolayca yaptırmak için görevliye yasa dışı para vermek.

5560. Parmağı (eli) olmak (Bir işte).
Kötü bir işte gizli bir ilgisi, etkisi bulunmak.

6561. Parmak basmak.
1) Bir nokta üzerine dikkati çekmek.
2) Parmağının ucuna mürekkep sürüp imza yerine kâğıt üzerine basmak.

6562. Parmak hesabı.
1) Sayıları parmaklarla göstererek yapılan hesap.
2) Hece vezni.

6563. Parmak hesabı göstermek.
Borçlu, uydurma hesaplar yaparak, sözü, alacaklının alacağı kalmadığı sonucuna getirmek.

6564. Parmak ısırmak.
bkz. "Parmağı ağzında kalmak".

6565. Parmak kadar (çocuk).
Pek küçük (çocuk).

6566. Parmak kaldırmak.
1) Bir toplantıda başkandan söz istemek için işaret-

parmağını açık bırakıp öteki parmakları kapayarak eli yukarı kaldırmak.
2) Olumlu oy vermek, öneriyi kabul etmek. krş. "El kaldırmak 1)".

6567. Parmakla gösterilmek.
Çok ünlü bir kimse olmak.

6568. Parmaklarını (birlikte) yemek.
Yediği yemek pek lezzetli olmak.

6569. Parsayı başkası toplamak.
Emeğin karşılığını, çalışan değil başkası almak. krş. "Davulu biz çaldık, parsayı el topladı".

6570. Parti vermek.
Arkadaşlarını toplayıp eğlenmek.

6571. Partiyi kaybetmek.
Başkasıyle çekiştiği bir konuda yenilmek.

6572. Partiyi vurmak.
Büyük bir kazanç sağlamak.

6573. Pasaportunu (eline) vermek.
İşten atmak.

6574. Pas geçmek.
Üzerinde durmamak, vazgeçmek.

6575. Pastırmasını çıkarmak.
bkz. "Pestilini çıkarmak".

6576. Pas vermek.
1) Kendisinin yapmakta olduğu eylemi başkasının sürdürmesi yolunu açmak.
2) (Kadın) Davranışlarıyle erkeği umutlandırmak.

6577. Paşa gibi yaşamak.
bkz. "Bey gibi yaşamak.

6578. Paşa paşa.
Kimseyi rahatsız etmeden, beğenilir bir davranış içinde.

6579. Pata çakmak.
Asker gibi selâm vermek.

6580. Patırtı çıkarmak.
bkz. "Kavga çıkarmak".

6581. Patırtı kopmak.
Kavga çıkmak.

6582. Patırtıya pabuç bırakmamak.
bkz. "Gürültüye pabuç bırakmamak".

6583. Patırtıya vermek.
bkz. "Gürültüye vermek".

6584. Patlak vermek.
Gizlenen ya da kötü olan durum birden ortaya çıkmak.

6585. Payas'a pirince giderken evdeki bulgurdan olmak.
bkz. "Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan olmak".

6586. Pay biçmek (Birinden, bir şeyden).
Durumu, bir kişinin ya da bir şeyin durumu ile karşılaştırıp yargıya varmak.

6587. Pay bırakmak.
Kullanılan şey üzerinde, daha sonra yapılacak iş için küçük bir yer bırakmak.

6588. Pazar ola.
İyi alışverişler dilerim.

6589. Pek gözlü.
bkz. "Gözü pek".

6590. Perde arkasında (arkasından).
Olayı, yönetenin kendisi olduğunu belli etmeyerek, gizlice.

6591. Perdesi yırtık.
bkz. "Ar damarı çatlamış".

6592. Perende[416] atamamak (Biriyle, birinin yanında).
Yarış edememek.

6593. Peresesine[417] (usturubuna) getirmek.
bkz. "Biçimine getirmek".

6594. Pes[418] demek.
1) Karşısındakinin kendisinden daha üstün olduğunu kabul etmek.
2) Birinin üstün kurnazlığını ya da şirretliğini görerek, ancak bu kadar olur kanısına varmak.

6595. Pes[419] perdeden (konuşmak).
Yumuşak bir dil kullanarak (konuşmak). krş. "Alttan almak".

6596. Pestil gibi olmak.
Çok yorulup halsiz düşmek.

6597. Pestilini (pastırmasını) çıkarmak.
1) İyice ezmek.
2) Çok dövmek.
3) Adamakıllı yormak.
krş. "Pöstekisini sermek".

6598. Peşinde[420] dolaşmak (gezmek), (peşine düşmek) (Birinin).

---

[416] perende: (Farsça) Havada atılan taklak.
[417] perese: Duvarcıların hizayı sağlamak için kullandıkları ip.
[418] pes: (Farsça) Sonra, arka, geri. (Bu sözcüğün "yeter" anlamına gelen "bes" olabileceği de düşünülebilir).
[419] pes: (Farsça "pest"ten) Alçak.
[420] peş: Farsça "arka" anlamına olan "pes"ten bozulma.

Bir işini yaptırmak için ya da başka bir erekle bir kişiyi izleyip durmak.

6599. Peşinde koşmak, (Peşine düşmek).
1) Bir şeyi elde etmek için çok uğraşmak.
2) bkz. "Peşinde dolaşmak".

6600. Peşine düşmek.
1) Bir kimsenin arkasından gitmek, peşine takılmak.
2) bkz. "Peşinde dolaşmak".
3) bkz. "Peşinde koşmak". krş. "Ardına düşmek.

6601. Peşine takılmak.
bkz. "Peşine düşmek 1)"

6602. Peşini bırakmak (bırakmamak).
Bir kimseyi, bir şeyi izlemekten vazgeçmek (vazgeçmemek).

6603. Peşi sıra.
bkz. "Ardı sıra".

6604. Peşkeş[421] çekmek.
Bir kimseye yaranmak için ya kendisinin ya da başkasının malını armağan olarak sunmak.

6605. Peş peşe.
bkz. "Arka arkaya".

6606. Pey sürmek.
Artırma ile satılacak şey için önce bir miktar para vermek ya da önermek.

6607. Pılıyı pırtıyı toplamak.
Gitmek üzere, eski püsküleriyle birlikte bütün eşyasını toplamak.

6608. Piç kurusu.
Yaramaz ve soysuz çocuk.

[421] peşkeş: (Farsça "pişkeş") Armağan, hediye.

6609. Pir aşkına (yoluna).
Ülkü uğruna, karşılık beklemeden.

6610. Pire için yorgan yakmak.
bkz. "Bir pire için yorgan yakmak".

6611. Pireyi deve yapmak.
Önemsiz bir olayı büyütmek.

6612. Pireyi gözünden, çakalı dizinden vurmak.
1) Usta bir nişancı olmak.
2) Olmayacak şeyleri büyük bir ustalıkla başarmak.

6613. Pirinci (çok) su kaldırmamak (götürmemek) (Birinin).
1) Çok söz kaldırmamak.
2) Kendisinden beklenen fedakârlığa katlanacak durumda olmamak.

6614. Pir pak olmak.
Tertemiz hale gelmek.

6615. Pisi pisine.
bkz. "Boku bokuna".

6616. Pislik götürmek (Bir yeri).
(Bir yer) Pislik içinde olmak.

6617. Pis pis düşünmek, (Kötü kötü düşünmek).
Sıkıntı içinde derin derin düşünmek.

6618. Pis pis gülmek.
Arsız arsız gülmek.

6619. Pişirip kotarmak.
Eksiksiz yapıp meydana getirmek.

6620. Pişkinliğe vurmak.
Kendisine önem verilmemesini, soğuk davranılmasını anlamazlıktan gelmek, kötü davranışa aldırmamak.

6621. Pişmiş aşa (soğuk) su katmak.
Bitmek üzere olan işi bozacak davranışta bulunmak.

6622. Pişmiş kelle gibi sırıtmak.
Dişlerini göstererek anlamsız anlamsız gülmek.

6623. Posasını çıkarmak.
1) Bir kişi ya da nesneyi sonuna değin sömürmek.
2) Bir konuyu çok ince ve ayrıntılı olarak eleştirmek.

6624. Posta etmek.
1) Görevliler birini resmî bir daireye götürmek.
2) Birini, gönlü olmasa da, bir kimseye teslim edip bir yere göndermek.

6625. Posta koymak.
Korkutmak, kabadayıca gözdağı vermek. (Argo).

6626. Postayı kesmek.
1) Bir yere gidip gelmeyi kesmek.
2) Bir işi sürdürmekten vazgeçmek.

6627. Post elden gitmek.
1) Öldürülmek.
2) Bulunduğu yüksek orundan ayrılma zorunda kalmak.

6628. Post kavgası.
İş başına geçme çekişmesi.

6629. Postu kurtarmak.
Öldürülmek tehlikesini atlatmak.

6630. Postunu çıkarmak.
Derisini yüzmek.

6631. Postu sermek.
Kısa bir süre için gittiği yerde, sorumsuzca oturup kalmak.

6632. Pot kırmak, (Gaf yapmak).
Bilmeyerek sakıncalı bir davranışta bulunmak ya da bir söz söylemek. krş. "Baltayı taşa vurmak", "Çam devirmek".

6633. Pösteki saymak.
İlerlemeyen gereksiz bir işle uğraşmak.

6634. Pöstekisini sermek.
Döverek kımıldayamayacak duruma getirmek. krş. "Pestilini çıkarmak".

6635. Puan tutturmak.
Gereken sayıda puan kazanmak.

6636. Punduna getirmek, (Pundunu bulmak).
bkz. "Biçimine getirmek".

6637. Pupa yelken.
Yelkenler rüzgârla tam şişmiş olarak.

6638. Pusu kurmak.
Saldıracağı kimseye görünmemek için bir yere gizlenip beklemek.

6639. Pusulayı şaşırmak.
1) Doğru tutum ve davranıştan ayrılmak.
2) Ne yapacağını bilemez duruma gelmek.

6640. Pusuya düşmek.
Pusu kuran kimsenin saldırı alanı içine girmek.

6641. Put kesilmek.
Sessiz, kımıldanmadan durmak.

6642. Püf noktası.
Bir işin en ince ve önemli yeri.

6643. Püsküllü belâ.
Büyük sıkıntı ve zarar veren kişi ya da şey.

R

6644. Rafa koymak (kaldırmak) (Bir işi).
Artık üzerinde uğraşmamak, bir kenara itmek.

6645. Rahat batmak.
bkz. "Rahatlık batmak".

6646. Rahat döşeği.
Ölünün, kaldırılıncaya değin yattığı döşek. krş. "Ölüm döşeğinde".

6647. Rahatına bakmak.
Başka şeylerle ilgilenmeyerek, rahat olan yaşamını sürdürmek.

6648. Rahatlık (rahat) batmak.
Rahat olan yaşantısını bırakıp başka bir yaşantı aramak.

6649. Rahat yüzü görmemek.
Hiç rahat edememek.

6650. Rahmetli olmak.
Ölmek.

6651. Rahmet okutmak (Filan filancaya).
Filan, filancadan daha kötü çıkmak.

6652. Ramak[422] kaldı.
Az kalsın olacaktı.

6653. Rast gelmek.
1) Karşılaşmak (Biriyle).
2) Düşünülmediği halde kendisini bulmak. (Bir şey).

[422] ramak: (Arapça) Az bir şey.

3) İsteğine uygun olmak (iş).
4) Hedefi bulmak (Atılan şey).

6654. Rast getirmek.
1) Aranmakta olan şeyi umulmadık bir yer ya da zamanda buluvermek.
2) Uygun bir durum sağlamak.

6655. Rast gitmek (iş).
İstenilen biçimde gelişmek.

6656. Raydan (rayından) çıkmak (iş).
bkz. "Çığırından çıkmak".

6657. Rayına girmek.
bkz. "Yoluna girmek".

6658. Rayına (yörüngesine) oturmak.
İş, amaca uygun bir gelişme yoluna girmek.

6659. Rekor kırmak.
Daha önce ulaşılandan üstün bir duruma yükselmek.

6660. Rengi atmak (uçmak).
1) (Bir kişinin) Korku ya da üzüntüden benzi sararmak.
2) Renkli bir şeyin rengi solmak.

6661. Renkten renge girmek.
Korkudan, utançtan çok şaşırıp sıkılmak.

6662. Renk vermemek.
Duygu ve düşüncesini belli etmemek, bir şeyi bildiği halde bilmez gibi görünmek.

6663. Resmiyete[423] dökmek (Bir işi).
Resmî, törensel bir yöntemle geliştirme yolu tutmak.

[423] resmiyet: (Arapça) Resmilik, devlet işlerine özgü olma, senli benli olmama durumu.

6664. Rest çekmek.
Kesin ve olumsuz olarak son sözü söylemek.

6665. Rol oynamak.
Bir işin olmasında etkisi bulunmak.

6666. Rufailer[424] karışır (Bu işe).
O işin nasıl yapıldığını ya da yapılacağını kimse bilmez.

6667. Ruhu bile duymamak.
1) Bir işin yapıldığını hiç mi hiç sezmemek.
2) İlgilenmesi gereken işin kötü biçim almasına hiç üzülmemek.

6668. Ruhunu teslim etmek.
Ölmek.

6669. Rüyasında görse hayra yormamak.
Hatır ve hayaline gelmeyen güzel bir durumla karşılaşmak.

6670. Rüzgâr gelecek delikleri tıkamak.
Bir işin sakınca doğurabilecek yönlerine karşı tedbir almak.

[424] Rufailik: (Arapça-Sürkçe) İslâm din ve tasavvufuyle ilgili öğretilerden biri.

S

6671- Saat başı galiba.
Toplantıda herkes konuşurken hep birden susuldu.

6672. Saatı saatına.
Tam saatında.

6673. Saatı saatına uymamak (Birinin).
Durumu sık sık değişir olmak.

6674. Saat on bir buçuğu çalmak.
Çok yaşlanmış, yaşamının sonuna yaklaşmış olmak.

6675. Saat tutmak.
Bir işin ne kadar süreceğini, saata bakarak bekleyip anlamak.

6676. Sabaha çıkmamak (Hasta).
Sabahtan önce ölmek.

6677. Sabaha doğru (karşı).
Gecenin sabaha yakın bir zamanında.

6678. Sabahı bulmak (etmek).
Bir konu ile bütün gece uğraşarak sabaha yetişmek.

6679. Sabahın köründe.
Sabahleyin, ortaklık iyice aydınlanmadan.

6680. Sabahlar (sabahı şerifler) hayrolsun.
Günaydın.

6681. Sabır taşı.
Çok sabırlı kişi.

6682. Sabrı taşmak (tükenmek).
Artık sabredemez olmak.

6683. Sabun köpüğü gibi sönmek.
Birden kabarıp kendini gösteren kişi ya da durum, az sonra yatışmak, dinmek.

6684. Saç ağartmak.
bkz. "Saç sakal ağartmak".

6685. Saçı başı ağarmak.
Yaşlanmak.

6686. Saçı bitmedik (yetim).
Doğalı çok olmamış (yetim).

6687. Saçına ak düşmek.
Yaşlanmaya, saçı ağarmaya başlamak.

6688. Saçına başına bakmadan.
İlerlemiş yaşına yakışmayacak biçimde.

6689. Saçını başını yolmak.
Üzüntüsünden dövünmek.

6690. Saçın ak mı kara mı, önüne düşünce görürsün.
İvme, sonucun ne olduğunu biraz sonra anlarsın.

6691. Saçını süpürge etmek.
Kadın, birileri uğruna özveri ile çalışmak.

6692. Saçı uzun aklı kısa.
Eskiden kadınları nitelemekte kullanılan söz.

6693. Saçma sapan (söz).
Gereksiz, tutarsız, mantıksız (söz)

6694. Saç saça baş başa (dövüşmek).
Kapışıp birbirini çok hırpalayarak (dövüşmek).

6695. Saç sakal (saç) ağartmak (Bir işte).
Bir işte uzun süre çalışmış olmak.

6696. Saç sakal birbirine karışmak.
Uzun süre tıraş olmamış, saçını kestirmemiş, kendine çekidüzen vermemiş durumda olmak.

6697. Sadra[425] şifa vermek.
Gönül kandırıcı, isteği karşılayıcı olmak.

6698. Safa bulduk.
bkz. "Hoş bulduk".

6699. Safa geldiniz.
bkz. "Hoş geldiniz".

6700. Safra atmak.
Birlikte bulunması zararlı olan bir kişiyi ya da şeyi uzaklaştırmak.

6701. Safra bastırmak.
Açlığını yatıştıracak kadar az bir şey yemek.

6702. Safrası kabarmak.
Açlığından midesi bulanmak.

6703. Sağa kaymak.
Politikada tutuculuğa yönelmek.

6704. Sağa sola bakmamak.
Çevrede olup bitenleri hiçe saymak, etrafı kollamamak.

6705. Sağ ayakkabı değil.
bkz. "Sağlam ayakkabı değil".

6706. Sağdıç emeği.
Karşılığı alınmayan, boşa giden emek. krş. "Emeği sağdıç emeğine dönmek".

6707. Sağ eliyle (başının arkasından) sol kulağını göstermek.

[425] sadır: (Arapça) Göğüs.

Kısa yoldan kolayca yapılabilecek bir işi, dolambaçlı yollara başvurarak, güç başarılabilir biçimde yapmaya girişmek.

6708. Sağır sultan bile duydu.
İşitmedik kimse kalmadı.

6709. Sağı solu olmamak.
Olumlu mu olumsuz mu davranacağı bilinemeyen bir kişi olmak.

6710. Sağlama (sağlam kazığa) bağlamak.
bkz. "İşi sağlama bağlamak".

6711. Sağlam (sağ) ayakkabı değil.
Güvenilecek kişi değil, doğruluğuna, namusuna güvenilmez.

6712. Sağlık olsun.
Bir zarara uğradık; ama canımız sağ olsun, kapatırız.

6713. Sağmal inek.
Sürekli olarak sömürülen kişi.

6714. Sağ ol.
Teşekkür ederim.

6715. Sağ (var) olsun, yerinde olsun.
Yakınımdır, ona bir zarar gelmesini istemem. Ama birlikte yaşamamız olmuyor. Birbirimizden uzakta bulunalım, daha iyi.

6716. Sağ yapmak.
Motorlu taşıtı, direksiyonunu çevirerek sağa yöneltmek.

6717. Sahibi razı olur, tellal razı olmaz.
Söz kendisinden bitecek olan kişi uygun görüyor da başkaları uygun görmüyor.

6718. Sahip çıkmak (Birine, bir şeye).
1) İlgilenip korumak (Birini).
2) Kendisinin olduğunu ileri sürmek (Bir şeyin).

6719. Sakal bırakmak (koyvermek, salıvermek).
Sakalını tıraş etmeyip uzatmak.

6720. Sakaldan kesip bıyığa eklemek (ulamak).
Bir eksiğini, elindeki şeyin bir parçasıyle karşılamak.

6721. Sakalı değirmende ağartmak.
Yaşlılığına karşın bilgisiz olmak.

6722. Sakalı ele vermek.
Başkasının oyuncağı olmak, onun sözünden çıkmamak.

6723. Sakalım yok ki sözüm dinlensin.
Yaşça küçük olduğumdan (ya da yetkili görülmediğimden) düşünceme önem vermiyorlar.

6724. Sakalına gülmek (Birinin).
Ciddî gibi görünen sözlerle alay etmek.

6725. Sakalının altına girmek (Birinin).
Yakınlık, dostluk kurarak ona düşüncesini aşılamak.

6726. Sakalı saydırmak.
Saygı gösterilmeyen, hatta alay edilen bir kişi durumuna düşmek.

6727. Sakal oynatmaz.
Çiğnenmeden yutulacak kadar olgun, yumuşak (yemiş, yiyecek).

6728. Sak yatmak.
Çabuk uyanılabilecek bir uykuya varmak.

6729. Saldım çayıra, Allah (Mevlâ) kayıra.
Yönetilmesi, gözetilmesi gereken hayvanları (ya da çocukları) başı boş, kendi hallerine bırakma durumu.

6730. Salık vermek.
1) Bir şeyin bulunduğu yeri bildirmek, haber vermek.
2) Uygun olduğunu söylemek, tavsiye etmek.

6731. Salkım saçak.
Her parçası bir yana sarkmış, dağınık (saç, üst baş, eşya).

6732. Sallantıda kalmak (Bir iş).
Sonuçlandırılmayarak ve ne biçim olacağı belli olmayarak durmak.

6733. Sallasırt etmek.
Kaldırıp sırtına, omuzuna almak.

6734. Saltanat sürmek.
Bolluk içinde ve buyurucu durumda yaşamak.

6735. Salt çoğunluk.
Yarıdan bir fazla olan çoğunluk.

6736. Saman altından su yürütmek.
Kendisinin yaptığını belli etmeyerek ortalığı karıştırmak, herkesi birbirine düşürmek.

6737. Saman elinse[426] samanlık senin, (Saman senin değilse samanlık da mı senin değil).
Bedavadır diye bu kadar çok yiyip mideni harap etmen doğru değil.

6738. Sana göre hava hoş.
bkz. "Bana göre hava hoş".

6739. Sana pişmişse bana kotarılmış.
İş bu evreye gelmekle sence ortada bir sorun kalmamışsa, bence hiç sorun kalmamıştır.

6740. Sana yalan, bana gerçek.
Söylediğim şeyi sen bilmiyorsun; inanılacağa da benzemez. Ama doğrudur: Ben kesin olarak biliyorum.

[426] el: Başkası, yabancı.

6741. Sandık düzmek.
Çeyiz hazırlamak.

6742. Sandıktaki sırtında, ambardaki karnında (sepetteki boğazında).
Günde geleni günde harcar: Nesi varsa giyer; nesi varsa yer. Artırma, bir yana bir şey ayırma huyu yoktur.

6743. Sapına kadar.
Üstün nitelikte (kişi).

6744. Sapı silik.
Kişiliksiz, serseri.

6745. Sap yiyip saman sıçmak (çıkarmak).
Bir olaya kızıp ateş püskürmek.

6746. Sarakaya almak (Birini).
bkz. "Maskaraya almak".

6747. Sarı çizmeli Mehmet Ağa.
Adresi ve kimliği belirlenmemiş bir kişi.

6748. Sarmaş dolaş olmak.
Birbirine iyice sarılıp kucaklaşmak.

6749. Sarmısak (soğan) yemedim ki ağzım koksun.
Kötü bir iş yapmadım ki sonucundan korkayım, sorumlu olayım.

6750. Sarpa sarmak.
bkz. "İş sarpa sarmak.

6751. Satıp savmak.
Gereken parayı sağlamak için mal ve eşyasını satmak.

6752. Satır atmak.
Hepsini kırmak, kesip öldürmek. krş. "Kılıçtan geçirmek".

6753. Sayılı sarmısak, dikili soğan.
Hesabı şaşmaz, sayısı belli.

6754. Sayım suyum yok.
Oyunun kurallarına uyulmadı. Hiç kimsenin kazandığı sayı geçerli değil; yeniden başlamak gerek.

6755. Sayıp dökmek.
Birçok şey sıralayıp söylemek.

6756. Sayısını Allah bilir.
Sayılamayacak kadar çok.

6757. Sebil etmek.
Herkese bol bol dağıtmak.

6758. Sebilhane bardağı gibi dizilmek (Birileri).
Aşağısanan kişiler sıra sıra dizilmek.

6759. Seksen kapının ipini çekmek.
bkz. "Doksan kapının ipini çekmek".

6760. Selâma durmak.
Birini selâmlamak için yolu üzerinde durmak.

6761. Selâm almak.
Birinin selâmına karşılık vermek.

6762. Selâmı sabahı kesmek.
Dostluk ilişkisini kesmek.

6763. Selâm söylemek.
1) Selâmını birine götürmesini söylemek.
2) Birinin gönderdiği selâmı başkasına söylemek.

6764. Selâmün aleyküm Kör Kadı.
İşte sana bir Kör Kadı. krş. "Kör Kadı".

6765. Selâm verdik, borçlu çıktık.
Şöyle bir yakınlık gösterdik, üzerimize iş yükletildi.

6766. Selâm vermek.
1) Birine esenleme sözü söylemek.
2) Namazı bitirirken başını sağa ve sola çevirmek.

6767. Sele gitmek.
Gereksiz yere telef olmak.

6768. Semeri devirmek.
Eşek gibi kabaca yatmak.

6769. Sende o göz var mı?
bkz. "Bende o göz var mı?"

6770. Senet sepet.
Senet ve benzeri bir belge.

6771. Senet veririm
Bu işin şöyle olduğunu (ya da olacağını) çok iyi biliyorum; seni de kesin olarak inandırmak istiyorum.

6772. Sen giderken ben geliyordum.
Ben bu oyunları senden iyi bilirim; beni aldatamazsın,

6773. Seni gidi seni!
Çok yaramazsın, çok kurnazsın.

6774. Senin aradığın kantar, Bursa'da kestane tartar.
Senin uygulanmasını istediğin yöntemi burada uygulama olanağı yoktur.

6775. Senin gönlün Döndü ile Döne'de, benim gönlüm inek ile danada.
Senin eğilim ve isteklerinle benim eğilim ve isteklerim bağdaşamaz. Yollarımız ayrı.

6776. Seninki (tatlı) can da benimki (elinki) patlıcan mı?
Senin, yorulurum diye yapmak istemediğin şeyi benim yapmamı istemen doğru mu? Benim canım seninkinden daha mı değersiz?

6777. Senli benli olmak.
Aralarında teklifsizce görüşme ilişkisi bulunmak.

6778. Sen sağ ben selâmet.
İş sonuçlandı. Artık yapacak bir şey kalmadı.

6779. Sepet havası çalmak (Birine).
Yol vermek, işine son vermek, sepetlemek.

6780. Sepette pamuğu olmamak.
Bilgi dağarcığı boş olmak.

6781. Serde[427] kabadayılık (ağalık vb.) var.
Kabadayıyız ya! Böyle bir özelliği olana yakışan davranış budur.

6782. Sere serpe.
Serilip serpilerek, yayılıp dağılarak, geniş geniş açılarak, sıkışık olmayarak.

6783. Serilip serpilmek.
1) Kollarını, bacaklarını açıp yatmak.
2) Büyüyüp gelişmek.

6784. Sermayeyi kediye yüklemek.
Parasını yiyip bitirmek, zarar edip batırmak.

6785. Sersem sepet (sepelek).
Sersem sersem, (uykudan uyandığı sırada) sersemliği geçmeden.

6786. Ser verip sır vermemek.
Ağzı çok pek olmak, ne denli sıkıştırılsa ağzından sır alınamamak. krş. "Ağzı pek."

6787. Ses çıkarmamak. (Sesi çıkmamak).
İtiraz etmemek, bir şey dememek.

6788. Ses çıkmamak.
bkz. "Ses sada çıkmamak".

[427] ser: (Farsça) Baş. Burada "kimlik, kişilik, benlik".

6789. Sesi ayyuka[428] çıkmak.
Çok yüksek sesle bağırmak.

6790. Sesi çıkmamak.
bkz. "Ses çıkarmamak".

6791. Sesini çıkarmamak.
Düşündüğünü söylememek, bir şey dememek.

6792. Sesini kesmek (Biri ya da birinin).
1) Söylemekte olan bir kişi, artık bir şey söylemez olmak.
2) Bir kişiyi artık söyletmemek.

6793. Ses sada (ses) çıkmamak.
Haber ya da tepki gelmemek (Birinden, bir yerden).

6794. Ses vermemek.
Cevap vermemek, sesi çıkmamak.

6795. Set çekmek.
Engel olmak, önlemek.

6796. Sevda çekmek.
Aşk tutkusu içinde olmak.

6797. Sevincinden ağzı kulaklarına varmak.
bkz. "Ağzı kulaklarına varmak".

6798. Sıcağı sıcağına.
Zaman geçip unutulmadan.

6799. Sıcak yüz göstermek.
Yakınlık göstererek karşılamak.

6800. Sıçan (fare) deliğe sığmamış, bir de kuyruğuna kabak bağlamış.
1) Bir işi başaramayacak durumda iken bir iş daha yükleniyor.

---

[428] ayyuk: (Arapça) Göğün en yüksek yeri.

2) Kendisi sığıntı durumunda iken yanına bir kişi daha almış.

6801. Sıçan deliği bin altın.
Kaçıp saklanacak yer yok.

6802. Sıçan düşse başı yarılır.
(O evde) Yiyecek, kullanılacak bir şeycikler yok.

6803. Sıçan olmadan çuval delmek.
Yeni öğrenmeye başladığı konuda üstün işler yapmaya kalkışmak. krş. "Dün cin olmuş bugün adam çarpıyor."

6804. Sıçıp sıvamak.
Öfkelenip "sıçmak"lı küfürlerle dolu sözler söylemek.

6805. Sıçtı Cafer bez getir (arıtamazsın tez getir).
Büyük bir pot kırdı; berbat bir iş yaptı; durumu hemen düzeltmek gerek.

6806. Sıdkı[429] sıyrılmak (Birinden).
Ondan soğumak, tiksinmek.

6807. Sıfıra sıfır, elde var sıfır (hiç).
Bu denli çalışmalar işe yaramadı. Hiç bir şey kazanılamadı.

6808. Sıfırı tüketmek.
1) Bütün gücünü harcamak, yapılacak başka şeyi kalmamak.
2) Elde avuçta bir şeyi kalmamak.

6809. Sıkboğaz etmek.
Düşünmesine şu ya da bu türlü davranmasına olanak bırakmayarak bir şey yaptırmak için birini sıkıştırmak.

6810. Sıkı durmak.
Güçlü durumunu ya da güçlü görünme durumunu korumak.

[429] sıdk: (Arapça) İçten bağlılık.

6811. Sıkı fıkı.
Birbirine çok yakın, çok bağlı (Kişiler için).

6812. Sıkıntı basmak.
bkz. "İçi daralmak".

6813. Sıkıntı çekmek, (Sıkıntıda olmak).
1) Ruh tedirginliği içinde olmak.
2) Geçim darlığı içinde olmak. krş. "Sıkıntıya düşmek".

6814. Sıkıntıya düşmek.
Geçim darlığına uğramak. krş. "Sıkıntı çekmek 2)".

6815. Sıkıntıya gelememek-
Sıkıntı verici bir iş yapamamak, sıkıcı işler yapma yeteneği bulunmamak.

6816. Sıra dayağı.
Birçok kişiye birbiri ardınca atılan dayak.

6817. Sıralı sırasız.
Yerin ve zamanın uygun olup olmadığına bakmadan.

6818. Sırasına geçmek (Adam, şu bu nitelikte kişi).
Adam denecek durumda olmadığı halde adam sayılmak.

6819. Sırasına getirmek.
Uygun zamanını bulmak.

6820. Sırasına göre.
Gerekirse, durum gerektirirse.

6821. Sır kâtibi.
Bir kimsenin gizli yazılarını yazan kâtip ya da bütün gizli işlerini söylediği kimse.

6822. Sır küpü
Bildiği sırları hiç kimseye söylemeyen kişi.

6823. Sırra kadem basmak.
Bir kimse, ortalıktan yok oluvermek.

6824. Sırt çevirmek.
bkz. "Arka çevirmek".

6825. Sırtı kaşınmak.
Dayak yemeği hak edecek davranışlarda bulunmak.

6826. Sırtından çıkarmak (Birinin).
Harcamayı ona yüklemek, onun kesesinden ödetmek.

6827. Sırtından geçinmek (Birinin).
Geçimini onun kesesinden çıkarmak, onun asalağı olarak yaşamak.

6828. Sırtında (arkasında) yumurta küfesi yok ya!
Eski düşüncesini ve yönünü hemen değiştirir; sözünden caymakta bir sakınca görmez.

6829. Sırtını dayamak (Birine).
Güçlü birinin koruyuculuğuna güvenmek, ondar güç almak.

6830. Sırtı pek.
Kalın giysi giyinmiş (kişi).

6831. Sırtı yere gelmemek.
bkz. "Arkası yere gelmemek".

6832. Sırtı yufka.
İnce giysi giyinmiş (kişi).

6833. Sırt üstü.
bkz. "Arka üstü".

6834. Sıtma görmemiş.
Gür ve kalın sesli.

6835. Sidik yarışına çıkmak.
Üstünlüğü değer taşımayan konuda birbirini geçmeye çalışmak.

6836. Siktir et.
1) Aldırma, önem verme (Terbiye dışı söz).
2) Kov, defet.

6837. Siktirip gitmek (İstenmeyen kişi).
Defolup gitmek (Terbiye dışı söz).

6838. Silah çekmek.
Karşısındakini silahla vurmaya davranmak.

6839. Sil baştan.
Olmadı, bir daha; yeniden yapalım.

6840. Silip süpürmek.
1) Ne varsa hepsini yemek.
2) Ne var ne yoksa hepsini alıp götürmek.

6841. Sinek avlamak.
İşi ya da müşterisi olmadığından boş oturmak.

6842. Sinekkaydı tıraş.
Yüzün derisini parlatırcasına özenle olunan, yaptırılan tıraş.

6843. Sinekten yağ çıkarmak.
Olmayacak yerden çıkar sağlamaya çalışmak.

6844. Sineye çekmek.
Bir zararı, istenmeyen bir durumu kabullenme zorunda kalmak.

6845. Sinirine dokunmak (Bir durum birinin).
(Bir durum birini) Sinirlendirmek.

6846. Siniri oynamak, (Sinir olmak).
Öfkelenmek, sinirlenmek.

6847. Sinirleri altüst olmak.
Sinirleri bozulmak, öfkesinden ne yapacağını bilememek.

6848. Sinirleri ayakta olmak.
Çok öfkelenmiş olmak.

6849. Sinirleri boşanmak.
Kendini tutamayarak gülmek ya da ağlamak, bağırmak

6850. Sinirleri gergin olmak.
Çok sinirlenmiş olmasına karşın bir tepki göstermemek, sinirlendirici yeni bir olay çıkarsa hemen tepki gösterecek durumda olmak.

6851. Sinir olmak.
bkz. "Siniri oynamak".

6852. Sittin[430] sene.
Olabildiğince uzun bir süre, ömür boyu, sonsuza dek.

6853. Sivri akıllı.
Düşünceleri başkalarınınkine benzemeyen ve kimsenin aklını beğenmeyen.

6854. Sizden iyi olmasın.
Çok iyi bir kimsedir. (Bu bir yağlama değildir, siz de çok iyisiniz).

6855. Size ömür, (Siz sağ olun).
O öldü.

6856. Sofrası açık, (Ekmeğine koç).
Herkesi yemeğe alıkoyan, sofrasında konuk eksik olmayan.

6857. Soğan yemedim ki ağzım koksun.
bkz. "Sarmısak yemedim ki..."

6858. Soğuk almak.
Üşüyerek hastalanmak.

6859. Soğuk duş.
Ansızın bildirilen tatsız bir haber.

[430] sittin: (Arapça) Altmış.

6860. Soğuk kanlı.
En ağır durumlar karşısında heyecan, telâş, şaşkınlık göstermeyen, duygularında ölçüyü kaçırmayan.

6861. Soğuk nevale (neva).
İnsanlara yaklaşmayan, davranışları sevimsiz kişi.

6862. Sokağa atsan.
En ucuz fiyatla satsan bile (şu kadar para getirir).

6863. Sokağa düşmek.
bkz. "Ortaya düşmek 2)".

6864. Sokak süpürgesi.
Evinde oturmayıp sokak sokak gezen, sürtük kadın.

6865. Solda sıfır.
Hiç bir değeri olmayan, hele benzerleri ile karşılaştırılınca değersizliği daha iyi anlaşılan.

6866. Sol tarafından kalkmak.
bkz. "Ters tarafından kalkmak".

6867. Soluğu (bir yerde) almak.
Hemen oraya gitmek.

6868. Soluğu kesilmek.
1) Nefes alamaz olmak.
2) Gücü tükenmek.

6869. Soluk aldırmamak.
Dinlendirmeden çalıştırmak.

6870. Soluk soluğa.
Koşa koşa, sık sık soluyarak.

6871. Sol yapmak.
Motorlu taşıtı, direksiyonunu çevirerek sola yöneltmek.

6872. Son gürlüğü.
Yaşlılıkta kavuşulan bolluk ve rahat yaşam.

6873. Son kozunu oynamak.
Elindeki son olanağı kullanmak.

6874. Sonradan görme.
Yoksul iken zenginleşip aşırı kibarlık taslayan.

6875. Sonunu almak.
Bir işi bitirmek ya da bir durumun bittiğini görmek

6876. Sonunu getirememek.
İyi başladığı işi başarı ile bitirememek.

6877. Sopa atmak.
bkz. "Dayak atmak".

6878. Sopa yemek.
bkz. "Dayak yemek".

6879. Sorguya çekmek
Bir suçla ilgili olarak sorular sorup yanıtlarını istemek

6880. Sorma gitsin.
Tahminlerin çok üstünde, anlatılması güç.

6881. Sormak ayıp olmasın.
Densizlik saymazsanız sormak istiyorum, affedersiniz bir şey soracağım.

6882. Soylu soplu.
Eski, köklü, tanınmış bir aileden.

6883. Soyunup dökünmek.
Sokak giysilerini çıkarıp ev içindeki rahat kılığını girmek.

6884. Soyup soğana çevirmek.
1) Hırsız, bir yeri ya da bir kişiyi adamakıllı soymak
2) Bir iş yapan (ya da bir mal satan) kişi, iş yaptıran dan (ya da müşteriden) ödeme gücü kalmayıncay dek para çekmek.

6885. Sökün etmek.
Birçok kişi ya da şey, birbiri ardından gelmek.

6886. Sövüp saymak.
Küfürler ve kötü sözler sıralamak.

6887. Söz açmak (Bir şeyden).
Bir konu üzerinde konuşmaya başlamak.

6888. Söz ağzından dirhemle çıkmak.
Çok az konuşmak.

6889. Söz almak.
1) Birinin bir işi yapacağını kesin olarak bildirmesini sağlamak.
2) Erkek tarafı, çocuklarıyle evlendirmek üzere istedikleri kızın ailesinden "peki" vaadini almak. krş. "Söz kesmek".
3) Konuşmak için, toplantı başkanından izin almak, konuşmaya başlamak.

6890. Söz altında kalmamak.
bkz. "Laf altında kalmamak".

6891. Söz anlayan beri gelsin.
Hiç biriniz laf anlamıyorsunuz.

6892. Söz aramızda.
bkz. "Laf aramızda".

6893. Söz atmak.
bkz. "Laf atmak 2,3)".

6894. Söz ayağa düşmek.
Bir konu, sorumsuz ve yetkisiz kimselerin düşünce bildirdikleri duruma gelmek.

6895. Söz bir Allah bir.
Tanrı'nın birliğine nasıl inanıyorsanız sözümü yerine getireceğime de öylece inanın.

6896. Söz birliği etmek.
bkz. "Ağız birliği etmek".

6897. Söz çıkmak.
Ortalıkta bir haber dolaşmak.

6898. Sözde kalmak.
Yapılacağı söylenmiş olan bir iş, gerçekleştirilmemek.

6899. Söz (laf) dinlemek, (Söz tutmak), (Söze yatmak).
Söylenen bir sözü, verilen bir öğüdü kabul etmek, davranışlarını bunlara uydurmak.

6900. Söz düşmemek (Birine).
bkz. "Laf düşmemek".

6901. Söz ebesi.
bkz. "Laf ebesi".

6902. Söze yatmak.
bkz. "Söz dinlemek".

6903. Söz geçirmek (Birine).
Söylediğini yaptırmak.

6904. Söz gelmek (Birine).
Kişi, bir davranışından dolayı eleştiriye uğramak, ya da büyüğü kendisine darılmak.

6905. Söz getirmek (Birine).
Bir kimseye söz gelmesine yol açmak.

6906. Söz götürmez.
Tersi savunulamayan, doğruluğu herkesçe kabul edilen, üzerinde tartışılamayacak kadar açık olan. krş. "Su götürmez".

6907. Söz (laf) işitmek.
Azarlanmak, birisi kendisine darılmak.

6908. Söz (laf) kaldırmamak.
Kendisine dokunan söze dayanamayıp karşılık verir yaradılışta olmak.

6909. Söz kesmek.
Evlenmek üzere istenen kızın verildiği kesin olarak belirlenmek. krş. "Söz almak 2)".

6910. Söz konusu.
Üzerinde konuşulan konu.

6911. Söz olmak.
Dedikodu yapılmak, hoş karşılanmamak.

6912. Söz sahibi olmak.
Bir konuda konuşma yetkisi bulunmak.

6913. Söz tutmak.
bkz. "Söz dinlemek".

6914. Sözü açılmak.
Bir şey üzerinde konuşulmaya başlanmak.

6915. Sözü ağzına tıkamak.
bkz. "Lafı ağzına tıkamak.".

6916. Sözü ağzında bırakmak (Birinin).
Söylemekte olduğu şeyi bitirtmemek.

6917. Sözü ağzında gevelemek.
bkz. "Lafı ağzında gevelemek".

6918. Sözü bağlamak.
Konuşmayı sonuçlandırmak.

6919. Sözü çevirmek.
bkz. "Lakırdıyı çevirmek".

6920. Sözü çiğnemek.
bkz. "Lafı çiğnemek".

6921. Sözü (bir şeye) getirmek.
Sözü, açıkça söylemek istemediği bir düşünceyi belirtecek biçimde söylemek.

6922. Sözü kesmek.
1) Kendi konuşmasını bitirmeden susmak.
2) Başkasının konuşmasını durdurmak.

6923. Sözüm meclisten dışarı, (Sözüm yabana).
Katınızda ağza alınması doğru olmayan, kaba sözcükler kullanacağım, özür dilerim.

6924. Sözüm ona.
Sanki, güya, sözde.

6925. Sözü mü olur?
bkz. "Lafı mı olur".

6926. Sözüm yabana.
bkz. "Sözüm meclisten dışarı."

6927. Sözünde durmak.
Verdiği sözü yerine getirmek.

6928. Sözünden çıkmamak (Birinin).
Bütün davranışlarında onun sözlerine ve isteklerine uymak.

6929. Sözüne gelmek (Birinin).
Sonunda onun söylediklerini kabul etmek.

6930. Sözünü balla kestim.
Sözünüzü kesmemi hoş görün.

6931. Sözünü bilmek.
bkz. "Lafını bilmek".

6932. Sözünü esirgememek (sakınmamak).
Kime dokunursa dokunsun, düşündüğünü söylemekten çekinmemek.

6933. Sözünü etmek.
bkz. "Lafını etmek".

6934. Sözünü geri almak.
Söylediği sözün doğru olmadığını kabul edip söylenmemiş sayılmasını bildirmek.

6935. Sözünün eri olmak.
Verdiği sözü ne pahasına olursa olsun yerine getiren bir kişi olmak.

6936. Sözünü tutmak (Kendisinin, birinin).
1) Verdiği sözü yerine getirmek. krş. "Sözünün eri olmak".
2) Davranışlarında birinin sözüne, öğüdüne uymak.

6937. Sözü yere düşmek.
Sözüne uyulmamak.

6938. Söz vermek.
Yapacağını kesin olarak söylemek.

6939. Söz yok.
bkz. "Laf yok".

6940. Stop etmek.
Durmak.

6941. Sucuk gibi ıslanmak (olmak).
Giysisi ter ya da su ile iyice ıslanmak. krş. "Su içinde kalmak".

6942. Sudan cevap (bahane).
Baştan savma, üstünkörü, inandırıcı olmaktan uzak cevap (bahane).

6943. Sudan ucuz.
Çok ucuz, bedava gibi.

6944. Su dökmek.
İşemek.

6945. Su dökünmek.
Yıkanmak.

6946. Su gibi akmak (Para, zaman).
1) Bir kişiye, bir yere bol bol (para) gelmek.
2) (Zaman) Hızla geçmek.

6947. Su gibi bilmek (okumak).
Yanlışsız ve duraksamadan okumayı ya da anlatmayı öğrenmiş olmak.

6948. Su gibi ezberlemek.
Yanlışsız ve hızlı olarak okuyabilecek ölçüde ezberlemek.

6949. Su gibi gitmek (Para).
Bol bol harcanmak.

6950. Su götürmez.
Başka bir yoruma elverişli olmayan. krş. "Söz götürmez".

6951. Su götürür yeri olmamak.
Başka türlü yorumlanacak bir yönü bulunmamak.

6952. Su içinde (şu kadar para eder).
Kolaylıkla, en azından (şu kadar paraya satılır).

6953. Su içinde kalmak.
Çok terlemek. krş. "Su gibi ıslanmak".

6954. Su iktiza etmek.
Gusül gerekmek.

6955. Su katılmamış (katılmadık).
Kendine özgü olan durumu koruyan, başka bir etkenle değişmemiş, bozulmamış olan.

6956. Su koyuvermek.
1) Meyve, sebze, et gibi yarı katı nesneler, herhangi bir işlem sonunda suyunu salıvermek.
2) Sözünde durmamak, cıvıtmak.

6957. Sular kararmak.
Akşam karanlığı başlamak.

6958. Sultanî tembel.
Aşırı ölçüde tembel.

6959. Sultanahmet'te dilenip Ayasofya'da sadaka vermek.
bkz. "Ayasofya'da dilenip Sultanahmet'te...".

6960. Surata bak, süngüye davran.
Suratı öyle asık, bakışları öyle sert ki insan kendini bir düşmanla karşılaşmış sanıyor.

6961. Surat asmak.
Kaşlarını çatıp yüzüne küskün ve dargın bir anlam vermek. krş. "Surat etmek".

6962. Surat bağlamak.
Şişmanlayıp yüzü irileşmek.

6963. Surat bir karış.
Asık suratlı, küskün, üzgün, dargın, öfkeli.

6964. Surat düşkünü.
bkz. "Çehre züğürdü".

6965. Surat etmek (Birine).
Birine karşı dargın durmak, asık surat göstermek. krş. "Surat asmak".

6966. Suratı eşek (davul) derisi.
bkz. "Yüzü eşek derisi".

6967. Suratı kasap süngeriyle silinmiş.
bkz. "Yüzü kasap süngeriyle silinmiş".

6968. Suratına bakanın kırk yıl işi rast gitmez.
Yüzünden uğursuzluk akıyor.

6969. Suratından düşen yüz parça.
bkz. "Yüzünden düşen yüz parça".

6970. Suratını ekşitmek.
bkz. "Yüzünü ekşitmek"

6971. Surat (değil) mahkeme duvarı.
Kimseye gülmeyen; sert, asık suratla ve kabaca bakan, taş gibi suskun duran. krş. "Yüz surat hak getire".

6972. Suret almak (çıkarmak).
Kopyasını çıkarmak.

6973. Suret-i haktan görünmek.
Kendisini iyi niyetli imiş gibi göstermek ya da birisinin iyiliği için çalışıyor görünmek.

6974. Sus payı.
bkz. "Hakk-ı sükût".

6975. Suspus olmak.
Susup sinmek, artık işe karışmaz ve sesi çıkmaz olmak.

6976. Susta durmak.
1) Köpek, iki arka ayağının üzerine kalkarak ve ön ayaklarını göğsüne doğru bükerek durmak.
2) İnsan, bir kimsenin önünde korkak ve saygılı durmak.

6977. Sustaya kalkmak (köpek).
Köpek, susta durmak üzere art ayakları üzerine kalkmak.

6978. Suya düşmek (Bir iş).
Bir iş gerçekleştirilememek ya da birtakım nedenlerden dolayı o işten vazgeçilmek.

6979. Suya götürüp susuz getirmek (Biri, başkasını).
Ondan çok akıllı olmak, onu aldatabilecek kadar kurnaz olmak.

6980. Suya sabuna dokunmamak.
Davranışlarında kimsenin incinmeyeceği, itiraz etmeyeceği sakıncasız bir yol tutmak.

6981. Suyu baştan (başından) kesmek.
İşin aslı üzerine kesin bir şey söyleyip ayrıntılarını konuşmaya gereklilik bırakmamak.

6982. Suyu bulandırmak.
Yolunda giden bir işi kötü niyetle karıştırmak.

6983. Suyu görmeden paçaları sıvamak.
bkz. "Çayı görmeden paçaları sıvamak".

6984. Suyu kaynamak (Birinin).
İş başından uzaklaştırılması yakın olmak.

6985. Suyu kesilmiş değirmene dönmek (Ortalık).
Ortalıkta gürültü, patırtı, hareket kalmamak.

6986. Suyu mu çıktı (Bir yerin)?
Beğenilmeyecek nesi var ki orada kalmak istemiyorsun?

6987. Suyuna pirinç haşlanmaz.
bkz. "İpiyle kuyuya inilmez".

6988. Suyuna tirit.
Bol olanakların ancak serpintilerinden yararlanma durumu.

6989. Suyun başı.
1) Suyun çıktığı yer.
2) En çok kazanç ve yarar sağlanacak yer.
3) Bir iş en son kendisinden bitecek kişi.

6990. Suyunca gitmek (Birinin).
Davranışlarını onun isteğine, eğilimine uydurmak.

6991. Suyu nereden geliyor (Bir işin)?
Bu işi yürütmek için harcanan para hangi kaynaktan geliyor?

6992. Suyunu çekmek.
1) bkz. "Suyu seli kalmamak"
2) Harcanmakta olan şey, özellikle para tükenecek duruma gelmek.

6993. Suyunun suyu, (Tavşanın suyunun suyu).
Bir şeyle çok uzaktan ilgisi bulunan şey.

6994. Suyun yüzüne çıkmak.
Karışık bir işin içinden zarar görmemiş olarak çıkmak.

6995. Suyu seli kalmamak.
Sulu bir yemeğin, kaynaya kaynaya suyu çok azalmak.

6996. Suyu yokuşa akıtmak.
Bir işin gerçekleşebilmesi için yerine getirilmesi olanaksız koşullar ileri sürmek. krş. "İşi yokuşa sürmek".

6997. Su yüzü görmemiş.
Hiç yıkanmamış, çok kirli.

6998. Su yüzüne çıkmak.
Bir süre belli edilmemiş bir düşünce, bir tutum artık belli olmak.

6999. Süklüm püklüm.
Utanıp sıkılarak ya da korkup çekinerek.

7000. Sünger geçirmek (Bir işin üzerinden).
Olmamış sayıp unutmak.

7001. Süngüsü[431] depreşmesin, (Toprağına ağır gelmesin).
Öldü, gitti; ruhu incinmesin, onunla ilgili kötü bir anı anlatacağım.

7002. Süngüsü düşük.
Neşesi, etkinliği kalmamış.

[431] süngü: Kemik demek olan "sünük"ten bozulmuştur.

7003. Sünnet[432] etmek.
Erkeklerin kamışı ucundaki sarkık deriyi çepeçevre kesmek.

7004. Sürçü[433] lisan.
Dil sürçmesi, yanlışlıkla söylenen söz.

7005. Sürek avı.
bkz. "Sürgün avı".

7006. Sürgit yapmak.
Sürekli olarak yapmak.

7007. Sürgün avı, (Sürek avı).
Birçok kişinin uzun bir cephe üzerinde yürüyerek avlanmaları.

7008. Sürmeyi gözden çekmek.
bkz. "Gözden sürmeyi çekmek".

7009. Sürt Allah sürt!
Gereksiz yere dolaş dur!

7010. Sürüncemede kalmak (Bir iş).
Bir türlü sonuçlanamamak, sürüklenip durmak.

7011. Sürü sepet.
Birçok kimse ya da şey.

7012. Sürüsüne bereket.
Maşallah pek çok.

7013. Süsleyip püslemek.
Göze çarpacak kadar süslemek. krş. "Telleyip pullamak".

7014. Süsü vermek (Kendisine ya da bir şeye şöyle bir şey).
Gerçeğe aykırı olarak, kendisinde ya da bir şeyde üstün bir nitelik varmış gibi göstermek.

---

[432] sünnet: (Arapça) Peygamberimiz Hazreti Muhammed'in, müslümanlarca uyulması gerekli sayılan söz ve davranışları.

[433] sürçü lisan: (Türkçe–Arapça) Dil sürçmesi (Kurala aykırı bir tamlamadır).

7015. Süt çalmak (Çocuğu).
Bozulmuş süt, içen çocuğu hasta etmek.

7016. Süt dökmüş kedi gibi.
Suçluların korkaklığı ve çekingenliği içinde.

7017. Süt kuzusu.
Korunması gerekecek kadar küçük çocuk.

7018. Sütliman olmak (Ortalık).
Çekişmesiz, gürültüsüz, dingin olmak .

7019. Sütü bozuk.
bkz. "Mayası bozuk".

7020. Sütüne havale etmek (Bir işi birinin).
İşi, beklenen biçimde yapıp yapmamasını o kişinin vicdanına, insanlık duygusuna bırakmak.

Ş

7021. Şafak atmak (Birinde).
Birden, önemli bir durumla karşı karşıya olduğunu anlamak.

7022. Şafak sökmek.
Sabaha karşı, gece karanlığı aydınlığa dönüşmeye başlamak.

7023. Şafii[434] köpeğine dönmek (benzemek).
Yüzünü çok boyamış olmak ya da yüzü çok kirli olmak.

7024. Şaha kalkmak.
1) At azgınlaşıp arka ayakları üstüne kalkmak.
2) Haksızlığa karşı ya da özgürlük uğruna soyluca baş kaldırmak.

7025. Şahımı bu kadar severim.
bkz. "Ben şahımı bu kadar severim".

7026. Şahken şahbaz[435] olmak.
Zaten çirkin olan biri, birtakım etkenler yüzünden daha da çirkinleşmek. (Alay olarak ters anlamla).

7027. Şaka götürmemek (İş).
Durum önemsenmeyecek türden olmamak.

7028. Şaka iken kaka olmak.
Şaka olarak başlayan bir durum kavgaya dönüşmek.

---

[434] Şafii: (Arapça) İslâmlıkta sünnete bağlı dört koldan biri olan mezhep ve bu mezhebi benimsemiş kişi.

[435] şahbaz: (Farsça) Bir tür akdoğan, yiğit, batur.

7029. Şaka kaldırmak (kaldırmamak).
Söz ya da davranış şakasına katlanmak (katlanmamak).

7030. Şaka nıaka derken.
İlkin önemsemedik ama (sonunda önem vermemiz gerektiği anlaşıldı).

7031. Şakası yok (Birinin, bir durumun).
1) Hatıra, gönüle bakmadan gereğini yapar.
2) Önem verilmezse tehlikeli olabilir.

7032. Şakaya gelmemek (Biri, bir iş).
1) bkz. "Şaka kaldırmamak".
2) bkz. "Şaka götürmemek".

7033. Şakaya getirmek.
Üzerinde durulacak ciddî bir konuyu şaka yollu söylemek. krş. "Şakaya vurmak".

7034. Şaka yapmak.
Şaka olarak bir şey söylemek ya da bir davranışta bulunmak.

7035. Şakaya vurmak.
Ciddî bir şeyi şaka gibi kabul etmek. krş. "Şakaya getirmek".

7036. Şamar oğlanı.
Herkesin kolayca gelip çattığı, hıncını kendisinden aldığı kişi.

7037. Şangır şungur.
Büyük bir şangırtı ile.

7038. Şanından olmak (Bir şey onun).
Ona yakışır, onun gerektirdiği şeylerden olmak.

7039. Şapa oturmak.
İçinden çıkılması güç bir duruma düşmek.

7040. Şapır şupur.
Dudaklarını şapırdatarak.

7041. Şart olsun.
Nikâhım üzerine ant içerim ki, şöyle yapmazsam ya da doğru söylemiyorsam karım boş olsun.

7042. Şaşı çakır demektense kör de de kurtul.
Dolaylı, dolambaçlı yollara baş vuracağına doğrudan doğruya gerçeği ortaya koy.

7043. Şekerin suya mı düştü?
Neden bu denli ivip telâşlanıyorsun?

7044. Şen olasın Halep şehri.
bkz. "İşte geldik gidiyoruz; şen olasın Halep şehri".

7045. Şeşi beş görmek.
Yanlış görmek, görüşünde aldanmak.

7046. Şeyhimi bu kadar severim.
bkz. "Ben şahımı bu kadar severim".

7047. Şeyhin kerameti kendinden menkul[436].
Büyük başarıları bulunduğunu kendisi söylüyor. Ortada ne bir kanıt var, ne bir tanık.

7048. Şeytana külahı (papucu) ters giydirmek.
bkz. "Külahı (pabucu) ters giydirmek".

7049. Şeytana uymak.
Doğru yoldan ayrılarak kötü bir iş yapmak.

7050. Şeytan diyor ki.
İçimde şu kötü işi yapma eğilimi var.

7051. Şeytan dürtmek.
Durup dururken bir kötü iş yapıvermek.

---

[436] menkul: (Arapça) Söylenen, anlatılan şey

7052. Şeytan elini çekmiş (Birinden).
Çok yaşlıdır, uygunsuz bir iş yapacak, kötülük düşünecek durumu yoktur.

7053. Şeytan görsün yüzünü.
Onu sevmiyor, hiç görmek istemiyorum.

7054. Şeytanın art ayağı.
Çok akıllı ve afacan.

7055. Şeytanın ayağını (bacağını) kırmak.
1) Bir türlü gidememiş olduğu bir yere gitmekle artık gitme yolu açılmış olmak.
2) Bir türlü başlanamayan bir işe başlamak.

7056. Şeytanın yattığı yeri bilmek.
Kimsenin hatırına gelmeyen şeyleri bilmek, çok kurnaz ve açıkgöz olmak.

7057. Şeytan kulağına kurşun.
Aksaması olanağı bulunan işim, şimdilik düzenli gidiyor. Bu sözümü inşallah şeytan duymaz; yoksa işimi bozabilir. krş. "Nazar değmesin".

7058. Şifayı bulmak.
1) Hastalanmak, hastalığı artmak.
2) Herhangi bir şey iyice bozulmak.

7059. Şimdiden tezi yok.
Hiç durmadan, hemen.

7060. Şimdi şimdi.
Ancak şimdi, ancak yeni, hemen şimdi.

7061. Şimdi yaya kaldın tatar ağası.
bkz. "Yaya kaldın tatar ağası".

7062. Şimşekleri üstüne çekmek.
bkz. "Yıldırımları üstüne çekmek."

7063. Şirazeden çıkmak.
bkz. "İş şirazeden çıkmak".

7064. Şişe (boynuz) çekmek.
Akciğerin kan yükünü hafifletmek için bu işe özgü şişe ya da boynuzu –havasını alevle seyrelterek– sırta yapıştırmak.

7065. Şom ağızlı.
Her olayı kötüye yoran, hep kötü şeyler olacağını söyleyen ve sözlerinin uğursuzluk getireceğinden korkulan kişi.

7066. Şöyle bir.
Daha önce tasarlamış olmaksızın, önem vermeyerek, rasgele, gelişigüzel.

7067. Şöyle böyle.
1) Ne iyi ne kötü.
2) Hemen hemen, yaklaşık olarak, aşağı yukarı.

7068. Şöyle dursun.
(Daha üstününü yapmayı) Bir yana bırakalım...

7069. Şöyle ki:
Açıklayayım.

7070. Şu bu.
Birtakım kişiler, nesneler.

7071. Şu halde.
Buna göre, bu durum karşısında, öyle ise.

7072. Şu kadar ki.
bkz. "Ne var ki".

7073. Şundan bundan konuşmak.
bkz. "Havadan sudan konuşmak".

7074. Şunu bunu bilmem.
İtiraz kabul etmem, mazeret gösterme.

7075. Şunun şurası.
Şu yakın yer.

7076. Şunun şurasında...
Kısa bir zaman kalan geleceğe ulaşmaya...

7077. Şüphe kurdu.
Kişinin içini kemiren kuşku.

T

7078. Tabakhaneye bok mu götürüyorsun?
İşin bu denli ivedi ve önemli mi? (Alay).

7079. Tabana kuvvet.
Binecek yok, yürümek gerekiyor.

7080. Tabanı (ayağı) yanmış it gibi dolaşmak.
Bir yerde duramayıp sürekli olarak gezmek.

7081. Tabanları kaldırmak.
Koşmaya başlamak.

7082. Tabanları yağlamak.
Uzak bir yere yürüyerek gitmek üzere bütün gücünü toplayarak yola çıkmak.

7083. Taban tabana zıt.
Biri ötekinin büsbütün karşıtı.

7084. Taban tepmek (patlatmak).
Yorgunluğa katlanarak uzun yol yürümek, çok gidip gelmek, sık sık gitmek.

7085. Taburcu olmak.
Hasta iyileşip hastaneden çıkmak.

7086. Tadı damağında kalmak.
Tadını unutamamak.

7087. Tadına bakmak.
Bir parçasını ağzına alıp lezzetini yoklamak.

7088. Tadına doyum olmamak.
Doyulamayacak kadar çok lezzetli olmak.

7089. Tadına varmak.
Güzelliğini bütün inceliğiyle anlamak.

7090. Tadında bırakmak.
Güzel sürüp giden bir şeyi zevksiz duruma sokacak aşırılığa vardırmamak.

7091. Tadından yenmemek.
Çok tatlı, çok hoşa gider olmak. (Tersini anlatmak için).

7092. Tadını almak.
1) Yaptığı işten zevk duymaya başlamak.
2) Bir şeyin ne tatta olduğunu anlamak.

7093. Tadını çıkarmak.
Güzel bir şeyden istediği gibi yararlanmak.

7094. Tadını kaçırmak.
Güzel bir şeyi, aşırılığa saparak zevksiz duruma sokmak.

7095. Tadı tuzu kalmamak.
1) Yemeğin lezzeti kalmamak.
2) Eski güzel, imrenilir durumu kalmamak (Bir kimsenin, bir yerin, bir şeyin). krş. "Tatsız tuzsuz".

7096. Tadı tuzu yok.
bkz. "Tatsız tuzsuz".

7097. Tafra[437] satmak.
bkz. "Yüksekten atmak".

7098. Tahtalı köy.
Mezarlık.

7099. Tahtası eksik.
bkz. "Aklının çivisi eksik".

[437] tafra: (Arapça) Yüksekten atma.

7100. Takım takılavat.
Parçalarıyle birlikte takım.

7101. Takıp takıştırmak.
Özenle süs eşyaları takınmak.

7102. Takke düştü, kel göründü (açıldı).
Kusuru örten şey ortadan kalkınca bütün çirkinlikler, ayıplar meydana çıktı.

7103. Talihim olsaydı anamdan kız doğardım.
Yaşam koşullarının büyük ağırlığını, benim gibi, erkekler taşıyorlar. Kadınlar daha rahat.

7104. Talihine (kaderine) küsmek.
Hiç kimsenin etkisiyle olmayan kötü duruma düşmesinden, yalnız talihini suçlu görmek.

7105. Talihi yâr[438] olmak (yaver gitmek).
bkz. "Bahti açık olmak".

7106. Tamtakır, kuru bakır.
İçinde hiç eşya yok, içi bomboş.

7107. Tanrı misafiri.
Bir eve kendiliğinden gelip kalan ve hoş tutulan konuk.

7108. Tanrı'nın günü.
bkz. " "Allah'ın günü".

7109. Taraf tutmak.
bkz. "Yan tutmak".

7110. Tasası sana mı düştü?
Seni ilgilendiren bir iş değil; canını üzme, ilgili olan kişi düşünsün gereğini.

7111. Tası tarağı toplamak.
Gitmek üzere bütün eşyasını toplamak.

---

[438] yâr: (Farsça) Dost, yardımcı.

7112. Taşa (taşı) ölçeyim.
Onun vücudundaki kırığın (yaranın, ağrının) yerini kendi vücudumda gösterirken "taşı ölçeyim" demekle benim vücudumun orasında aynı hastalığın belirmesini önlemiş olduğuma inanıyorum.

7113. Taş atmak (Birine).
Söz dokundurmak.

7114. Taş attı da kolu mu yoruldu?
Bu kazancı hiç yorulmadan sağladı.

7115. Taşa tutmak (Birini).
Taş saldırısına uğratmak, üzerine arka arkaya taşlar atmak.

7116. Taş çatlasa.
Ne denli zorlansa, ne yapılsa.

7117. Taş çıkartmak (Biri başkasına).
Biri, ötekinden çok, üstün olmak.

7118. Taşı başa, başı taşa vurmak.
bkz. "Başı taşa, taşı başa vurmak".

7119. Taşı gediğine koymak.
Söylemek istediği şeyi, en uygun zamanı bekleyip tam sırasında söylemek.

7120. Taşı sıksa suyunu çıkarmak.
Çok güçlü, çok dinç olmak.

7121. Taş kesilmek.
Hiç bir şey söylemez olmak.

7122. Taştan yağ çıkar, ondan çıkmaz.
Çok cimri, kimseye yararı dokunmaz.

7123. Taş taş üstünde bırakmamak.
Bir yerdeki yapıları yerle bir edercesine yıkmak. krş. "Yerle bir etmek"

7124. Taş yürekli[439].
bkz. "Katı yürekli".

7125. Tatlı belâ.
Çoluk çocuk.

7126. Tatlı dil.
İncitmeyen, gönül alıcı söz.

7127. Tatlı sert.
İncitmemekle birlikte yumuşak olmayan (söz, davranış).

7128. Tatlı su Frengi.
Batılılık taslayan Doğulu Hıristiyan.

7129. Tatlıya bağlamak (Bir işi).
Bir anlaşmazlığı, iki tarafı da memnun edecek bir çözüme ulaştırmak.

7130. Tatsız tuzsuz, (Tadı, tuzu yok).
Çok tatsız. krş. "Tadı, tuzu kalmamak".

7131. Tavan başına yıkılmak (çökmek).
Aldığı acıklı bir haber ya da karşılaştığı çok üzücü bir durum dolayısıyle büyük bir ruh sıkıntısı içine düşüp ezilmiş gibi olmak. krş. "Tepesinden kaynar su dökülmek".

7132. Tavına[440] **getirmek (İşi).**
Yapılacak en uygun zamanı seçmek.

7133. Tavşana kaç, tazıya tut demek.
Davranışları birbirine ters düşen iki tarafın her birini kendi tutumunda yüreklendirmek.

---

[439] Yazım Kılavuzu bu deyimi birleşik sözcük olarak göstermiştir. Biz "iyi kalpli, katı yürekli" deyimleri gibi bunu da iki sözcüklü deyim saydık.

[440] tav: Kolay işlenebilmeleri için demire verilmesi gereken yüksek ısı, toprakta, kumaşta, kâğıtta bulunması gereken nem.

7134. Tavşan boku gibi (ne kokar, ne bulaşır).
bkz. "Ne kokar, ne bulaşır".

7135. Tavşanın kaçışını gördüm, etinden iğrendim.
Tutumunu yakından izledikten sonra onun ne olduğunu anladım, kendisinden soğudum.

7136. Tavşanın suyunun suyu.
bkz. "Suyunun suyu"

7137. Tavşan (tilki) uykusu.
Tetikte olan, çabuk uyanılan uyku.

7138. Tavşan yürekli.
Ürkek, korkak.

7139. Tay durmak.
Yürümeye başlamak üzere olan çocuk, dengeyi bulmaya çalışarak birkaç saniye iki ayak üzerinde durmak.

7140. Tazı o tazı ama çulu değişmiş.
Bildiğimiz sıradan kişi, iş başına geçmiş (ya da kılığını kıyafetini düzeltmiş) olduğu için tanınmaz olmuş.

7141. Tazıya dönmek.
Çok zayıflamak.

7142. Tebdil[441] gezmek.
Tanınmaması için kılık değiştirerek dolaşmak.

7143. Tebelleş olmak.
Musallat olmak. krş. "Başına bitmek".

7144. Tecrübe tahtası olmak.
Üzerinde birçok denemeler yapılmak.

7145. Tefe koymak (koyup çalmak).
Birini (ya da bir olayı) ele güne yererek, alay ederek tanıtmak, beğenilmeyecek yönüyle anlatmak.

[441] tebdil: (Arapça) Değiştirme, başka bir kılığa koyma.

7146. Tek başına.
bkz. "Bir başına".

7147. Tekeden süt çıkarmak.
Olamayacak şeyi olur duruma getirmek.

7148. Tekerine çomak sokmak.
Birinin yolunda giden işini aksatan, engelleyen davranışta bulunmak.

7149. Teker meker yuvarlanmak.
1) Tekerlek biçimindeki şey, düzgün olmayarak yuvarlanmak.
2) İyi durumda olan kişi, bu durumunu birden bire yitirmek.

7150. Tekin değil.
1) Gizli bir gücü bulunduğuna ve bununla aklın alamayacağı şeyler yapabileceğine inanılan kişi.
2) İçinde cinlerin, perilerin bulunduğuna inanılan yer.

7151. Tekne kazıntısı.
Yaşı ilerlemiş kadının son çocuğu.

7152. Tek tük.
Seyrek olarak, bir, iki tane.

7153. Tel çekmek.
1) Telle sınırlandırmak, telle çevirmek.
2) Telgraf çekmek.

7154. Teli kırmak.
bkz. "İpi koparmak".

7155. Telleyip pullamak.
Bezeme teli ve başka şeylerle süslemek. krş. "Süsleyip püslemek".

7156. Temcit pilavı[442] gibi ısıtıp ısıtıp koymak (öne sürmek).

Bir şeyi sık sık ve usandıracak kadar çok söz konusu etmek. krş. "Kabak tadı vermek".

7157. Temel atmak.

1) Bir yapının temelini yapmaya başlamak.

2) Bir girişimin gelişmesine dayanak olacak ilk işi yapmak.

7158. Temel taşı.

Bir şeyin en güçlü dayanağı olan kişi ya da nesne.

7159. Temize çekmek.

Bir yazı karalamasını, temiz, kâğıda silintisiz olarak geçirmek.

7160. Temize çıkmak.

Suçlu sanılan kişinin suçsuz olduğu anlaşılmak.

7161. Temize havale etmek.

1) Sürünüp duran bir işi bitirivermek.

2) Yiyeceği yiyip bitirmek.

3) Birini yok etmek, öldürmek. (Argo).

7162. Tencerede pişirip kapağında yemek.

Tutumlu bir yaşam sürmek, geçim konusunda olanıyle yetinmek.

7163. –Tencere dibin (götün) kara. –Seninki benden kara.

Bir kişi başkasında kusurlar, ayıplar görüyor. Oysa kendisinin daha çok kusurları, ayıpları var.

7164. Tencere tava, herkeste bir hava.

Düşünce birliği yok; herkes kendi bildiğini yapıyor.

---

[442] temcit: Arapça Sabah ezanından sonra minarelerde okunan dua. (Temcit pilavı: İmamın birine her sahurda verilen aynı pilav).

7165. Tencere yuvarlanmış (yuvarlandı), kapağını bulmuş (buldu).
O da değersiz bir kişi, öteki de. Birleşmişler; yakışmışlar birbirlerine.

7166. Teneke çalmak (Arkasından).
Tenekeye sopa ile vurarak (ya da başka bir biçimde) giden bir kişiye hakaret etmek.

7167. Teneşir paklar.
Öyle kirli işler kaynağı bir kişi ki ancak ölürse çevresi kirlenmekten kurtulur.

7168. Tepeden (yüksekten, yukardan) bakmak (Birine).
Kendini karşısındakinden üstün görmek.

7169. Tepeden inme.
1) Yüksek bir orundan gelen (buyruk).
2) Ansızın gelen ve kaçınılması olanaksız bulunan.

7170. Tepeden tırnağa (kadar).
(İnsan ve hayvanlar için) Bütün vücudu, her yanı. krş. "Baştan aşağı".

7171. Tepesi (beyni) atmak.
Birden bire çok öfkelenmek.

7172. Tepesinde bitmek.
bkz. "Başına bitmek".

7173. Tepesinde havan dövmek.
1) Üst kattakiler çok gürültü yaparak alt kattakileri rahatsız etmek.
2) Bir kimsenin yaptığını durmadan başına kakmak ya da durmadan bir şey yapmasını istemek. krş. "Başında değirmen çevirmek".

7174. Tepesinden kaynar su dökülmek.
Üzücü bir durumun sıkıntısından ter içinde kalmak. krş. "Tavan başına çökmek".

7175. Tepesine binmek.
(Güçlü kişi ya da şımarık çocuk) Bir kişiyi bir şey yapmaya zorlamak. krş. "Tepesine çıkmak".

7176. Tepesine (başına) çıkmak.
Şımarıklık edip istediğini yaptırmaya çalışmak. krş. "Tepesine binmek".

7177. Tepesi üstü.
Tepesi aşağı gelmek üzere, tepetaklak.

7178. Tepe tepe kullanmak (Birini, bir şeyi).
Yıpranacağını düşünmeden, esirgemeden hoyratça, kıyasıya kullanmak.

7179. Teptim keçe oldu, sivrilttim külah.
Biçimsel bir yaklaşım göstererek istenilen şeyi yaptığımı ileri sürdüm.

7180. Teraziye vurmak.
Düşünce tartısından geçirmek.

7181. Terbiyeli maymun gibi.
Söylenenlere dikkatle uyar, buyruğu hemen yerine getirir.

7182. Ter basmak.
Sıkıntıdan ter içinde kalmak.

7183. Ter dökmek.
Zor bir iş üzerinde uğraşmak.

7184. Tereciye tere satmak.
Bir şeyin uzmanına o şey üzerine bilgi vermeye çalışmak.

7185. Tereyağından kıl çeker gibi.
Kimseye zarar vermeden, çok kolaylıkla.

7186. Ters düşmek.
Aykırı durumda olmak.

7187. Tersi dönmek.
Bir duruş, bir kişiye ters gibi görünmek, bulunduğu yeri ve gideceği yönü şaşırmak.

7188. Ters pers olmak (Biri).
1) Yüzükoyun düşmek.
2) Çok bozulmak.

7189. Ters (sol) tarafından kalkmak.
Aksiliği, huysuzluğu, tersliği üzerinde olmak.

7190. Tersyüz etmek.
Bir süre kullanılmış olan giysinin içini dışına çevirmek.

7191. Ters yüzü geri dönmek.
Gittiği yerden, istediğini elde edemeyerek dönmek.

7192. Teslim bayrağı çekmek.
1) Yenilgiyi kabul ettiğini açıkça belirtmek.
2) Çekişme sonunda, karşısındakinin istediğini yapmaya razı olduğunu bildirmek.

7193. Tetikte olmak.
Her an davranışa hazır durumla bekler olmak.

7194. Tez canlı.
bkz. "Canı tez".

7195. Tez elden.
Çarçabuk. krş. "Bir ayak önce".

7196. Tezgâhı kurmak.
İşe başlamak üzere çalışma araçlarını hazırlamak.

7197. Tezkeresini eline vermek.
İşine son vermek.

7198. Tezkiyesi[443] bozuk.
Doğruluğuna güvenilmeyen, kötü olarak tanınan (kişi).

[443] tezkiye: (Arapça) Bir kişinin iyi hal sahibi olup olmadığını soruşturma.

7199. Tıka basa doldurmak.
Doldururken çok bastırıp sıkıştırmak.

7200. Tıka basa yemek.
Mideye sıkıntı verecek kadar çok yemek, yenilen şeyle mideyi gerektiğinden çok doldurmak.

7201. Tımarhane kaçkını.
Delice işler yapan.

7202. Tımarhane kaçkını gibi.
Çok kılıksız gezen, üstü başı dökülen.

7203. Tıngır elek tıngır saç, elim hamur karnım aç.
bkz. "Elim hamur karnım aç".

7204. Tıngır mıngır.
Madenî ya da bunu andıran bir ses çıkararak.

7205. Tıpış tıpış yürümek.
Çocuklar gibi, kısa adımlarla yürümek.

7206. Tıpıştıpış gitmek (gelmek).
İstemediği halde zorunluluk duyarak gitmek (gelmek).

7207. Tıraş etmek.
Usandıracak kadar uzun laflar söylemek.

7208. Tırhallı (hep) bir hallı.
Hepsi (hepiniz, hepimiz) aynı durumda: Öyle imrenilecek bir durum değil bu.

7209. Tırnak sürüştürmek.
İki kişi arasındaki anlaşmazlığın artmasını kolaylaştıracak işler yapmak.

7210. Tırpan atmak.
1) İstemediği kişileri görevlerine son vererek temizlemek.
2) Düşmanları topluca öldürmek.

7211. Tîgı[444] teber[445], şahı merdan[446] (levent).
Elinde avucunda ne varsa tüketmiş, malsız, donatımsız kalmış (Dervişler gibi).

7212. Tilki uykusu.
bkz. "Tavşan uykusu".

7213. Tiridi çıkmak.
Çok yaşlanmış, zayıflamış, mecali kalmamış olmak.

7214. Tohuma kaçmak.
Evlenme çağı geçip kartlaşmak.

7215. Tohumu dökülmek.
Çok korkmuş olma dolayısıyle çocuk yapma yeteneğini yitirmek.

7216. Tokat aşk etmek.
Hızlı tokat vurmak.

7217. Tok evin aç kedisi.
Evde yemediğini yabancı yerde isteyen çocuk.

7218. Tok karnına.
Karnı tok olduğu halde, tok iken.

7219. Tok sözlü.
Hatıra, gönüle bakmadan düşündüğünü söyleyen, hoşa gitmeyecek biçimde konuşan.

7220. Tongaya basmak.
bkz. "Tuzağa düşmek".

7221. Topal eşekle kervana karışmak (katılmak).
Yetersiz durumu ile büyük iş yapanlar arasında yer almaya yeltenmek.

---

[444] tîg: (Farsça) Kılıç.
[445] teber: (Farsça) Kimi dervişlerin taşıdığı küçük balta.
[446] şahı merdan: (Farsça) Yiğitler şahı adı verilen Hazreti Ali.

7222. Toparlak hesap.
bkz. "Yuvarlak hesap".

7223. Toparlak sayı.
bkz. "Yuvarlak sayı".

7224. Top atmak.
İflâs etmek.

7225. Topa tutmak (Bir yeri, birini).
1) Bir yere topla art arda ateş etmek.
2) Bir kimseye öfkelenerek ağır sözler söylemek.

7226. Toprağa bakmak.
Ölümü yakın görünmek.

7227. Toprağı bol olsun.
(Müslüman olmayan bu ölü) Hayırla anılacak kişiydi; rahat uyusun.

7228. Toprağı çekmiş.
Sürekli olarak oturduğu yerden kısa bir süre kalmak üzere başka yere gitmişti; orada öldü. Gömüleceği toprak kendisini çekmiş gibi.

7229. Toprağına ağır gelmesin.
bkz. "Süngüsü depreşmesin".

7230. Topuk çalmak.
Yürürken ayakların çıkıntılı olan iç kemiklerini birbirine çarpmak.

7231. Topun ağzında.
1) İlk önce saldırılacak yer.
2) Çatılacak ilk kişi.

7232. Topu topu.
(Çok az olan şeyin) Hepsi.

7233. Top yekün.
Hepsi birden, toplam olarak.

7234. Torbada keklik.
bkz. "Çantada keklik".

7235. Tozdan dumandan ferman okunmamak.
Ortalık, kimseye söz anlatılamayacak kadar karışık, düzensiz olmak.

7236. Toz kondurmamak.
Bir şeyde ya da bir kimsede herhangi bir kusurun bulunduğunu kabul etmemek.

7237. Toz olmak (Bir kişi).
Ortadan kaybolmak (Argo).

7238. Tozpembe görmek (Dünyayı).
Toplumda ya da özel yaşamında karşılaştığı aksaklıkları, üzücü durumları iyimserlikle karşılamak, her şeye kıvanç verici gözüyle bakmak.

7239. Tozu dumana katmak.
1) Ortalığı altüst etmek, gürültü, patırtı çıkarmak.
2) Yolun tozunu kaldırarak hızla koşmak.

7240. Tövbeler tövbesi.
Bin kez ve kesinlikle tövbe, tövbe.

7241. Tuhafına gitmek.
Tuhaf bulmak.

7242. Tundan tuna atmak.
Bir kişiyi uzak bir yere, oradan da başka uzak yerlere sürmek.

7243. Tur[447] atmak.
Şöyle bir dolaşmak.

7244. Turna gözü gibi.
Duru, saydam (bir sıvı).

[447] tur: (Fransızca) Gezme, dolaşma.

7245. Turnayı gözünden vurmak.
Çok değerli bir şey kazanmayı başarmak.

7246. Turp gibi (kişi).
Sağlam, sağlığına diyecek yok.

7247. Turşu gibi olmak (Biri).
Çok yorgun ve halsiz düşmek.

7248. Turşusu çıkmak.
1) Çok yorgun, bitkin duruma gelmek.
2) Bir şey iyice ezilmek.

7249. Turşusunu kurmak.
Harcanması gereken şeyi elden çıkarmaya kıyamayıp saklamak (Alay).

7250. Tutarağı (tutargası) tutmak.
Ara sıra görülen aşırı sinirliliği ve huysuzluğu ile çılgınca işler yapmak.

7251. Tut kelin perçeminden.
Onda bulunmayan şeyi iste bakalım, eline ne geçer?

7252. Tuttuğu dal elinde kalmak.
Kime güvendiyse, hangi girişimde bulunduysa olumlu sonuç alamamak.

7253. Tuttuğunu koparmak.
Giriştiği her işi başarı ile sona erdiren bir yeteneği bulunmak.

7254. Tutunacak dalı olmamak.
Güveneceği bir kimse ya da şey bulunmamak.

7255. Tuzağa düşmek, (Tongaya basmak).
Kendisini kötü bir duruma düşürmek için hazırlanan düzenin kurbanı olmak. krş. "Oyuna gelmek".

7256. Tuz biber ekmek (Üstüne, yaraya).
Bir üzüntünün acısını, bir kusurun ağırlığını artıran şeyler yapmak.

7257. Tuz (-la) buz olmak.
Özellikle cam türünden şeyler kırılarak çok küçük parçalara ayrılmak.

7258. Tuz ekmek haini.
Sofrasında yemek yediği ve iyiliklerini gördüğü kimseye kötülük eden.

7259. Tuz ekmek hakkı.
Sofrasında yemek yediği ve iyiliklerini gördüğü kimsenin kendisi üzerinde bulunduğu kabul edilen hak, duygusal borç.

7260. Tuzlayım da kokma.
Yüksekten atıyorsun ama hiç bir şey bilmiyor, çürük, mantıksız laflar ediyorsun. Seni küçümsüyorum.

7261. Tuzluya mal olmak (oturmak).
Çok para ile sağlanmış olmak, elde edilmesi ya da meydana getirilmesi için çok para harcanmış olmak.

7262. Tuzu kuru.
İşi, kazancı yolunda, kaygılanacak bir durumu yok.

7263. Tükürdüğünü yalamak.
Verdiği sözden dönme küçüklüğüne düşmek.

7264. Tümen tümen.
Pek çok.

7265. Tünel geçmek.
bkz. "Dalga geçmek 1)".

7266. Türküsünü çağırmak (Birinin).
Onun tarafını tutmak, davranışlarını onun beğenisine uydurmak.

7267. Tütünü tepesinden çıkmak.
Bir acının ateşiyle yanıp kavrulmak.

7268. Tüy dikmek, (Üstüne tüy dikmek).
Kötü olan durumu yeni bir eylemle bir kat daha kötüleştirmek.

7269. Tüy kabası.
Vücudu küçük olduğu halde bol tüylerinden dolayı iri görünen (kuş).

7270. Tüyleri diken diken olmak, (Tüyleri ürpermek).
Üşümekten, korkmaktan, dehşet duymaktan, vücuttaki kıl dipleri kabarmak.

7271. Tüyü bozuk.
Neşesiz, bir kaygısı bulunduğu üstünden başından bile anlaşılan (kişi).

7272. Tüyü düzmek.
Daha önce üstü başı pejmürde olan biri, iyi bir yaşayışa kavuşmuş olduğunu belirtecek biçimde güzel giyinir olmak.

U

7273. Ucu bucağı olmamak (bulunmamak).
Alan olarak sonu yokmuş gibi geniş olmak.

7274. Ucu (birine) dokunmak.
Birine zarar vermek, biri o işten zarar görmek.

7275. Ucunda bir şey olmak.
İçinde açıkça belirtilmeyen bir erek bulunmak.

7276. Ucunda ölüm yok ya.
Kişi bunu yapmakla ölmez ya.

7277. Ucunu ortasını (Uçlarını ortalarını) bulmak (İki kişinin).
Aralarını bulmak, uzlaştırmak.

7278. Ucu ortası belli olmamak.
İşe neresinden başlanacağı kestirilememek.

7279. Ucu ucuna (gelmek).
Ancak yetişecek kadar (olmak).

7280. Ucuz atlatmak (kurtulmak).
Tehlikeli bir durumdan az bir zararla sıyrılmak.

7281. Uçan kuşa borcu (borçlu) olmak.
Pek çok kimseye, hatır ve hayale gelmeyen yerlere borcu olmak.

7282. Uçan kuştan medet ummak.
Sıkıntısına çare bulmak için olmayacak yerlerden ve kişilerden yardım beklemek.

7283. Uçkur çözmek.
Cinsel yaklaşmada bulunmak. krş. "Harama uçkur çözmek".

7284. Uçkuruna sağlam olmak.
Namusunu titizce korumak.

7285. Uçlarını ortalarını bulmak.
bkz. "Ucunu ortasını bulmak".

7286. Uçta yatıp ortada bulunmak.
Bir kazanç beklemediği halde olaylar onu çok kârlı duruma getirmek.

7287. Uç vermek.
1) Bitki filizlenmeye başlamak.
2) Bilinmeyen şeyi açıklığa kavuşturacak işaretler ortaya çıkmak.

7288. Ufak tefek.
1) Kısa boylu, küçük gövdeli (canlı).
2) Küçük ve önemsiz (şey, iş).

7289. Ufak tefek gördün de Karamürsel sepeti mi sandın.
Beni (onu) görünüşüme bakıp da işe yaramaz sanma.

7290. Uğur (-lar) ola.
İyi yolculuklar dilerim.

7291. Uhut dağı gibi şişmek.
bkz. "Hüt dağı gibi şişmek".

7292. Uluorta söz söylemek.
Bilmeden, düşünmeden rasgele konuşmak.

7293. Uma uma döndük muma.
Umduğumuz şey gerçekleşsin diye beklemekten bittik.

7294. Umurunda değil.
Aldırış etmez, önem vermez.

7295. Ununu elemiş, eleğini asmış, (Okunu atmış, yayını asmış).
Görevlerini yapıp bitirmiş, artık bir iş yapmıyor.

7296. Usanç getirmek (Biri).
Usanacak duruma gelmek.

7297. Usanç vermek (Birine).
Usanacak duruma getirmek.

7298. Ustamın adı Hıdır, elimden gelen budur.
bkz. "Babamın adı Hıdır, elimden..."

7299. Usturubuna getirmek.
bkz. "Biçimine getirmek".

7300. Utancından yere geçmek.
Çok utanıp sanki gizlenecek yer aramak.

7301. Ut yeri.
Vücudun utanılacak yeri, cinsel organın bulunduğu yer.

7302. Uygun bulmak, (Uygun görmek).
Uygun olduğu kanısında bulunmak.

7303. Uygun düşmek (Uygun gelmek).
Yakışmak, yaraşmak.

7304. Uygun gelmek.
1) bkz. "Uygun düşmek".
2) Uymak.

7305. Uygun görmek.
bkz. "Uygun bulmak".

7306. Uyku bastırmak.
Çok uykusu gelmek.

7307. Uyku çekmek.
Uzun bir süre uyumak, iyice uyumak.

7308. Uykuda olmak (Bir iş).
Yürütülmemek, olduğu gibi durmak.

7309. Uyku gözünden akmak.
Uykusu geldiği gözlerinin kapanır gibi olmasından anlaşılmak.

7310. Uyku kestirmek.
Kısa bir süre uyumak.

7311. Uykusu açılmak.
Uykulu durumu geçmek.

7312. Uykusu başına vurmak.
1) Uykuya yatmadığından sersemleşmek.
2) Uykusunu iyi alamadığından tersliği üzerinde olmak.

7313. Uykusu gelmek.
Uyuma gerekliğini duymak.

7314. Uykusu kaçmak.
1) Uyuyacak durumda iken ya da uyuması gerekirken bir nedenle uyuyamamak.
2) Bir durumdan kaygılanmak.

7315. Uykusunu almak.
Uykusunu tam olarak uyumak.

7316. Uykuya dalmak.
1) Kendini tutamayarak bir süre uyumak.
2) Çevrede olup bitenlerle ilgilenmez olmak.

7317. Uyur uyanık.
Yarı uykuda, yarı uyanık.

7318. Uyuyan yılanın kuyruğuna basmak, (Yılanın kuyruğuna basmak).
Kötülük yapacak durumda olduğu halde kimseye dokunmayan kişiyi incitip saldırmasına yol açmak.

7319. Uzağı (ileriyi) görmek.
İleride nasıl bir durum gelişeceğini anlamak.

7320. Uzaktan merhaba.
Dostluğumuz olsun, ama sıkı fıkı değil.

7321. Uzaktan uzağa.
1) Çok az ilgili olarak.
2) Çok uzaktan.

7322. Uzun boylu, (Uzun uzadıya).
Uzatarak, derinleştirerek, ayrıntılara girerek.

7323. Uzun etmek.
1) Sözü uzatmak.
2) Sözünde direnmek, nazlanmak.

7324. Uzun hikâye.
Çok ayrıntılı olduğundan anlatılması uzun sürecek konu.

7325. Uzun oturmak.
Ayaklarını uzatarak oturmak.

7326. Uzun sözün (lafın) kısası.
Lafı uzatmayalım da sonuca gelelim, kısacası, özet olarak.

7327. Uzun uzadıya.
bkz. "Uzun boylu"

Ü

7328. Üç aşağı beş yukarı, (Beş aşağı beş yukarı).
Yaklaşık olarak, belli bir sayıdan biraz eksik ya da biraz artık olarak.

7329. Üç buçuk atmak.
İstenmeyen bir durum meydana gelecek diye korku içinde bulunmak.

7330. Üçe beşe bakmamak.
Gerek alıcı gerek satıcı, biraz daha ucuz almak ya da biraz daha pahalı satmak için çok pazarlık etmemek.

7331. Üç nalla bir ata kalmak.
Eline değersiz bir şey geçen kimse, bunu elde etmek istediği çok büyük değerin bir parçası saymak (Alay).

7332. Üç otuzluk (otuzunda).
Çok yaşlı.

7333. Üst baş.
bkz. "Giyim kuşam".

7334. Üst başa geçmek.
Bir kurulda en büyüklerin oturduğu yere geçmek.

7335. Üste çıkmak.
Suçlu olduğu halde suçsuz durumuna gelmeyi ve suçlu olduğunu söyleyenleri suçlamayı başarmak.

7336. Üstesinden gelmek.
Üzerine aldığı şeyi başarmak.

7337. Üste vermek.
Aldığı şeyin yerine verdiği, değeri az nesneye bir şey daha eklemek.

7338. Üst perdeden (konuşmak).
Çok yüksek sesle ya da üstünlük taslayarak (konuşmak).

7339. Üstü başı dökülmek.
Kılık kıyafeti pek pejmürde olmak.

7340. Üstü kapalı konuşmak.
Bir şeyi açıkça söylemeyip anıştırmak ve dinleyenin kavrayışına bırakmak.

7341. Üstüme iyilik sağlık.
1) Allah korusun, Allah beni esirgesin.
2) A... böyle şey olur mu? Şaşılacak şey.

7342. Üstünde (üzerinde) durmak (Bir işin).
Bir işe önem vermek, bir işle yakından ve sürekli olarak ilgilenmek.

7343. Üstünde (üzerinde) kalmak.
(Bir mal ya da iş) Artırma ya da eksiltme sonunda kendisine bırakılmak.

7344. Üstünden akmak.
Şu ya da bu durumu her halinden açıkça belli olmak. krş. "Yüzünden akmak".

7345. Üstünden (üzerinden) atmak.
Kendisinin ödevi olmadığını, başkasının ilgilenmesi gerektiğini bildirmek.

7346. Üstünden dökülmek (Giysi).
Bol ve biçimsiz olmak.

7347. Üstünden (üzerinden) (şu kadar) zaman geçmek.
Aradan (şu kadar) zaman geçmek.

7348. Üstüne (üzerine) almak.

1) Bir davranışın kendisine karşı olduğunu sanarak tedirgin olmak, alınmak.

2) Bir işi kendisi yapmayı kabul etmek, yapmaya söz vermek.

7349. Üstüne (üzerine) atmak (Bir suçu birinin).

Bir suçu, suçsuz olan bir kişinin işlediğini söylemek.

7350. Üstüne (üzerine) basmak.

Durum, tahmin ettiği gibi olmak, bir kişi, doğru bir oranlamada bulunmak.

7351. Üstüne başına yapmak (etmek).

1) Birine ağır küfürlerle hakaret etmek.

2) Büyük aptesini tutamayarak giysilerini kirletmek. krş. "Altına etmek".

7352. Üstüne (üzerine) bir bardak su içmek.

Başkasında bulunan malını, parasını geri almaktan umudunu kesmek.

7353. Üstüne (üzerine) düşmek.

1) (Çocuğu) sevme ve korumada çok ileri gitmek.

2) (Bir şeyi) elde etmek için çok uğraşmak.

7354. Üstüne evlenmek (Karısının).

Karısı varken bir kadınla daha evlenmek.

7355. Üstüne (üzerine) geçirmek.

1) Bir malın tapusunu kendi adına yazdırmak.

2) Evlât edindiği çocuğun nüfusunu aile nüfusu arasına yazdırmak.

7356. Üstüne (üzerine) gelmek (Bir şeyin, sözün).

Bir kişi, bir şeyin yapılması ya da konuşulması sırasında gelmek.

7357. Üstüne gül koklamamak (Karısının).

(Karısından) Başka bir kadınla ilişki kurmamak.

7358. Üstüne güneş doğmamak.
Güneş doğmadan yataktan kalkmayı âdet edinmiş olmak.

7359. Üstüne mal etmemek.
Bir işi kendisiyle ilgili saymamak, ödev edinmemek.

7360. Üstüne oturmak, (Üstüne yatmak).
Başkasının malını mal edinmek.

7361. Üstüne (üzerine) titremek.
Çok sevdiği şeyi, kimseyi, bir zarar gelmesin diye, özenle korumak.

7362. Üstüne (üzerine) toz kondurmamak.
Bir eksiği, bir kusuru bulunabileceğini kabul etmemek.

7363. Üstüne (üzerine) tuz biber ekmek.
bkz. "Tuz biber ekmek".

7364. Üstüne (üzerine) tüy dikmek.
bkz. "Tüy dikmek".

7365. Üstüne üstüne gitmek.
1) Tekrar tekrar bir şeyin üstüne doğru yürümek.
2) Güç bir şeyden yılmayıp sürekli olarak onunla uğraşmak.

7366. Üstüne (üzerine) varmak (Birinin).
1) Bir şey yapmasını direnerek istemek.
2) Kadın, evli bir kadının kocasıyle evlenmek.

7367. Üstüne (üzerine) yaptırmak.
bkz. "Üstüne geçirmek 1)".

7368. Üstüne yatmak.
bkz. "Üstüne oturmak".

7369. Üstüne (üzerine) yıkmak.
Ağır bir işi ya da bir suçu başkasına yüklemek.

7370. Üstüne yok.
Ondan üstünü yok.

7371. Üstüne (üzerine) yürümek.
Saldırırcasına ona doğru gitmek.

7372. Üstün gelmek (Birinden, bir şeyden).
Ondan daha iyi, daha ileri olduğu kabul edilmek.

7373. Üstünlük kompleksi (duygusu).
Kendini herkesten üstün görme tutkunluğu. krş. "Aşağılık duygusu"

7374. Üst üste.
Tekrar tekrar, birbiri ardından.

7375. Üstünü görmek.
Kadın âdet görmek.

7376. Üzerinde durmak.
bkz. "Üstünde durmak".

7377. Üzerinde kalmak.
bkz. "Üstünde kalmak".

7378. Üzerinden atmak.
bkz. "Üstünden atmak".

7379. Üzerinden (şu kadar) zaman geçmek.
bkz. "Üstünden (şu kadar) zaman geçmek.

7380. Üzerinden sünger geçirmek.
bkz. "Sünger geçirmek".

7381. Üzerine almak.
bkz. "Üstüne almak".

7382. Üzerine atmak.
bkz. "Üstüne atmak".

7383. Üzerine basmak.
bkz. "Üstüne basmak".

7384. Üzerine bir bardak su içmek.
bkz. "Üstüne bir bardak su içmek".

7385. Üzerine düşmek.
bkz. "Üstüne düşmek".

7386. Üzerine geçirmek.
bkz. "Üstüne geçirmek".

7387. Üzerine gelmek.
bkz. "Üstüne gelmek".

7388. Üzerine titremek.
bkz. "Üstüne titremek".

7389. Üzerine toz kondurmamak.
bkz. "Üstüne toz kondurmamak".

7390. Üzerine tuz biber ekmek.
bkz. "Üstüne tuz biber ekmek",

7391. Üzerine tüy dikmek.
bkz. "Üstüne tüy dikmek".

7392. Üzerine varmak.
bkz. "Üstüne varmak".

7393. Üzerine yaptırmak.
bkz. "Üstüne yaptırmak".

7394. Üzerine yıkmak.
bkz. "Üstüne yıkmak".

7395. Üzerine yürümek.
bkz. "Üstüne yürümek".

V

7396. Vakitli vakitsiz.
Uygun zaman gözetmeyerek, rasgele bir zamanda, gelişigüzel zamanlarda.

7397. Vakit vakit.
bkz. "Zaman zaman".

7398. Vaktini almak (yemek).
Yapılması için bir süre uğraştırmak, epey bir zaman harcamasını gerektirmek.

7399. Vaktini öldürmek.
Zamanını iş yapmadan ya da boş şeylerle geçirmek.

7400. Varıncaya kadar (Falan şeye).
Hiç düşünülmeyecek şeyler de içinde olarak.

7401. Varı yoğu (Birinin).
Nesi varsa hepsi, sahip olduğu her şey.

7402. Varlık göstermek.
Göze görünür, beğenilir iş yapmak, kendini göstermek.

7403. Var olsun yerinde olsun.
bkz. "Sağ olsun yerinde olsun".

7404. Varsa o, yoksa o.
En çok sevdiği, beğendiği o. Ondan üstün bir varlık tanımıyor; ondan başkasını düşünmüyor.

7405. Var, yok.
Belli bir ölçüye ya ulaşır, ya ulaşmaz; o miktarda ya var, ya yok; o ölçüye yakın.

7406. Vay canına (anasını).
Çok şaşılacak şey!

7407. Vebali boynuna.
bkz. "Günahı boynuna".

7408. Ver elini (falan yer).
Hadi falan yere (gittim ya da gideceğim).

7409. Verip veriştirmek (Birine).
Ağır sözler söylemek.

7410. Veryansın etmek.
Acımadan, insafsızca saldırmak.

7411. Ver yiyeyim, ört yatayım, bekle canım çıkmasın.
Kendisi çalışmayan, başkasının çalışıp onu beslemesini, ona hizmet etmesini bekleyen işe yaramaz kişilerin durumu.

7412. Vıcık vıcık.
(Bol yağ, çamur ve benzeri) Sulu, gevşek.

7413. Vıdı vıdı etmek.
Çevresindekileri rahatsız edecek biçimde durmadan konuşmak; her şeyi eleştirerek, hiç bir şeyi beğenmeyerek söylenip durmak.

7414. Vız gelmek, (Vız gelip tırıs gitmek) (Birine bir şey).
Bir kişi, o şeye önem vermemek, aldırış etmemek.

7415. Volta[446] atmak.
Bir aşağı, bir yukarı gidip gelmek.

7416. Vur abalıya.
Bütün fedakârlığın yumuşak huylu kişiye yüklenmesi, sessiz, güçsüz kişinin hırpalanması, hakkının çiğnenmesi durumu.

---

[446] volta: (İtalyanca) Yele karşı giden geminin, sağa sola zikzak yapması.

7417. Vur dedikse öldür demedik ya!
Sizden bir dileğimiz oldu. Bunu zararlı olan bir aşırılıkla yapıyorsunuz. Biz böyle istememiştik.

7418. Vurdumduymaz Kör Ayvaz.
Hiç bir şeye aldırış etmeyen, duygusuz.

7419. Vur patlasın, çal oynasın.
Elindeki avucundaki parayı zevk ve eğlencesi uğruna harcayan kişinin durumu.

7420. Vur tut.
Şöyle mi yapmalı, böyle mi diye düşünüp taşınma sonunda.

7421. Vurucu güç.
Çok etkin silahlarla donatılmış askerî birlik.

Y

7422. Yabana atmak.
Önem vermemek, önemsiz görmek.

7423. Yabana söylemek.
Uygun olmayan, saçma bir şey söylemek.

7424. Ya bu deveyi gütmeli, ya bu diyardan gitmeli.
Bu işi yaparsan ne âlâ. Yapmazsan burada kalamazsın.

7425. Ya dayak (sopa) yememiş, ya sayı bilmiyor.
Durum, bu iki olasılıktan birinin gerçekleşmemiş olduğunu gösteriyor. Biri gerçekleşseydi öteki de gerçekleşirdi.

7426. Ya deve, ya deveci (ya deve üstündeki hacı).
İlerisi için verdiğim sözden korkmuyorum. O zamana değin sözümü yerine getirmem için gereken koşullar kalmaz ki.

7427. Ya devlet[449] başa, ya kuzgun leşe.
Öyle bir işe girişiyorum ki beni ya imrenilecek bir duruma yükseltir; ya batırır, mahveder. krş. "Ya herrü, ya merrü".

7428. Yağ bağlamak.
1) Semirmek. krş. "Yüreği yağ bağlamak".
2) Üzerine kat kat biriken yağ katılaşmış olmak.

7429. Yağ bal olsun.
Yediği şey ona helâl ve afiyet olsun. krş. "Helâl ü hoş olsun 1)".

[449] devlet: (Arapça) Mutluluk, talih.

7430. Yağcılık etmek, (Yağ çekmek) (Birine).
(Birini) Dalkavukça övmek.

7431. Yağlı ballı olmak.
Araları çok iyi olmak. krş. "Aralarından su sızmamak".

7432. Yağlı kapı.
Çalıştırdığı kişiye bol para, yiyecek, eşya veren aile, kuruluş.

7433. Yağlı kuyruk.
Kolayca sömürülecek iş ya da kişi, kolayca ve bolca yararlanılabilecek kaynak.

7434. Yağlı müşteri.
Bol paralı, çok alışveriş yapan müşteri.

7435. Yağlıymış it kaptı (sıcakmış geri bıraktı).
Bir konu üzerinde konuşan kimsenin sözünü keserek arkasını kendisi anlatmaya başlayan kişiyi, birinci kişi "yağlıymış it kaptı" sözleriyle aşağılar. İkinci kişi konuşmayı sürdüremezse bu sözüne "sıcakmış geri bıraktı" tümcesini de ekler.

7436. Yağma Hasan'ın böreği.
Kimsenin korumadığı bir yararlanma kaynağı. Her yanından sömürülmekte, sahip olan yok.

7437. Yağma yok.
Kolay kolay elde edilecek şey değil, buna kimse razı olmaz, öyle şey yok.

7438. Yağmurdan kaçarken doluya tutulmak.
Bir tehlikeden sakınmaya çalışırken daha büyük bir tehlike ile karşılaşmak.

7439. Yağmur olsa kimsenin tarlasına yağmaz (düşmez).
Kendisi için bir fedakârlığı gerektirmese bile, başkasına iyilik etmesini sevmez.

7440. Yağmur yağsa yaş görmez (değmez), dolu (kavga) olsa taş görmez (değmez).
Öyle güvenli durumu var ki hiç bir tehlike ona zarar vermez.

7441. Yağ tulumu.
Çok semiz.

7442. Ya herrü, ya merrü.
Girişiğimiz iş tehlikeli. Ama onu da göze aldık; ya batarız, ya çıkarız. krş. "Ya devlet başa, ya kuzgun leşe".

7443. Yahudi pazarlığı.
Alıcının çok ucuz almak, satıcının çok pahalı satmak için yaptıkları çekişmeli pazarlık.

7444. Yahudi yaygarası.
Önemli bir nedene dayanmayan aşırı yaygara.

7445. Yakadan geçirmek.
Evlâtlık olarak almak.

7446. Yaka paça (götürmek).
Tutup zorla (götürmek). krş. "Palas pandıras".

7447. Yakası açılmadık (küfür, açık saçık söz).
Kimsenin bilmediği, işitmediği (küfür, açık saçık söz).

7448. Yakasına sarılmak (Birinin).
İstediği şeyi almak ya da dövüşmek için onu tutup bırakmamak.

7449. Yakasına yapışmak, (yakasını bırakmamak).
Usandıracak kadar sürekli olarak ondan bir şey istemek.

7450. Yakasından atmak.
bkz. "Başından atmak 1)".

7451. Yakasını bırakmamak.
bkz. "Yakasına yapışmak".

7452. Yakasını kaptırmak.
Bir kişiye ya da bir işe, kendini kolay kolay kurtaramayacak biçimde bağlanmış olmak.

7453. Yaka silkmek (Birinden).
Bıkıp yakınmak.

7454. Yakayı ele vermek.
(Bir şeyden, bir yerden kaçan kimse) yakalanmak.

7455. Yakayı kurtarmak (sıyırmak).
İstemeyerek bulunduğu bir yerden, bir işten kurtulmak.

7456. Yakışık almamak.
Yerinde bir şey olmamak, uygun düşmemek.

7457. Yalancı pehlivan.
Kendini büyük işler yaparmış gibi gösterdiği halde hiç bir şey yapamayan.

7458. Yalancısı olmak (Birinin).
İnanılmayacak bir sözü, başkasından işiterek söylemiş olmak.

7459. Yalan çıkmak (Bir haber, bir kişi).
1) Bir haberin yalan olduğu anlaşılmak.
2) Bir kişinin yalan söylediği anlaşılmak ya da bir kişi verdiği sözü yerine getirmemek.

7460. Yalan dolan.
Yalan ve dalavere.

7461. Yalan yanlış.
Yanlış şeylerle dolu; doğru, düzgün olmasına önem verilmeyerek.

7462. Yalan yere.
Gerçeğe uygun olmayarak.

7463. Yalayıp yutmak.
Önündeki yiyeceği, hiç bir şey artırmayarak yiyip bitirmek.

7464. Yaldızlı hap.
Görünüşte güzelliği bulunan, gerçekte kötü olan şey, davranış.

7465. Yalımı[450] alçak.
Alçak gönüllü, yüzü yerde.

7466. Yalınayak, başı kabak.
Ayağında ve başında giyecek olmadan, üstü başı perişan.

7467. Yalpa vurmak.
Bir o yana, bir bu yana sallanarak yürümek.

7468. Yalvar yakar olmak.
Çok yalvarıp yakarmak.

7469. Yanağından (yüzünden) kan damlamak (fışkırmak).
Çok sağlıklı olduğu, yüzünün renginden anlaşılmak.

7470. Yan bakmak.
Küçümseyerek ya da düşmanca bakmak. krş. "Eğri bakmak".

7471. Yan basmak (Bir işte).
1) Aldanmak.
2) Dürüst davranmamak, kaypaklık etmek.

7472. Yan çizmek.
Bir işten kaçmak.

---

[450] yalım: Mertebe, derece.

7473. Yandan çarklı.

Kollarını çok sallayarak ya da bir omuzu düşük olarak yürüyen.

7474. Yandım Allah çağırmak.

Birinin çok rahatsızlık vermesinden ya da bir işten çok sıkılarak imdat isteyecek duruma gelmek.

7475. Yan gelip yatmak.

Yapılacak işleri bırakarak rahatına bakmak.

7476. Yangına körükle gitmek.

1) Birini kötü davranışında güçlendirici işler yapmak.
2) Bir anlaşmazlıkta her iki tarafı kışkırtıcı bir yol tutmak.

7477. Yangından mal kaçırır gibi.

bkz. "Gümrükten mal kaçırır gibi".

7478. Yan gözle bakmak.

1) Göz ucuyle bakmak.
2) bkz. "Yan bakmak".

7479. Yanı başında.

Hemen yanında, pek yakınında.

7480. Yanına bırakmamak (komamak) (Birinin davranışını).

Cezasız bırakmamak, yaptığının sert karşılığını vermek, ondan öç almak.

7481. Yanına (kâr) kalmak.

Cezasız kalmak, yaptığının sert karşılığını görmemek, kendisinden öç alınmamak.

7482. Yanına salâvatla varılır.

bkz. "Yanına varılmaz".

7483. **Yanına varılmaz, (Yanına Salâvatla varılır) (Birinin, bir şeyin).**
1) Çok öfkeli, karşısına çıkanı tersler.
2) Çok pahalı.

7484. **Yanından bile geçmemiş (Bir şeyin).**
O şeyle hiç ilgisi, yakınlığı, benzerliği yok.

7485. **Yanıp tutuşmak (Biri için, bir şey için).**
1) Büyük bir aşk içinde olmak.
2) Elde etmek için güçlü bir istek duymak ya da elde edemediği, kaçırdığı için derin bir üzüntü ile harap olmak.

7486. **Yanıp yakılmak.**
Derdini döküp sızlanmak.

7487. **Yanı sıra.**
Kendisi ile birlikte, yanında.

7488. **Yan kabağı.**
Birinin yanından ayrılmayan, hep onunla birlikte dolaşan kişi.

7489. **Yanlış kapı çalmak.**
İstediğini yaptırmak için, onun tersini düşünen bir yere baş vurmak.

7490. **Yan ödeme.**
Bir hizmetin karşılığı olarak ödenen belirli paradan başka, yapılan işin önemine göre ödenen ek para.

7491. **Yan tutmak, (Taraf tutmak).**
Tarafsız davranmamak, taraflardan birini benimseyip desteklemek.

7492. **Yan yana.**
Biri ötekinin sağında ya da solunda olarak birbirinin yanında.

7493. Yan yatmak.
Yana doğru çok eğilmek.

7494. Yan yattı, çamura battı (demek).
Bir işin neden yapılamadığını açıklamak için birtakım bahaneler ve mazeretler sayıp dökmek.

7495. Yapmadığı kalmamak, (Yapmadığını bırakmamak).
1) Kendisi için zararlı olan birçok iş yapmak.
2) Başkalarına türlü türlü sıkıntılar vermek, kötülükler yapmak.

7496. Yapmak varmış (Şöyle).
Vaktiyle şöyle yapmak gerekirmiş; yapmalı imişiz, yapmadık, o fırsatı kaçırdık.

7497. Yara açmak.
Büyük bir dert ve üzüntü yaratmak.

7498. Yaradana sığınıp (bir iş yapmak).
Bütün gücünü kullanarak (bir iş yapmak).

7499. Yara işlemek.
1) Yara kapanmayıp akıntısı sürmek.
2) Üzücü bir olayın sıkıntısı bitmemek.

7500. Yarasız yere kurt düşürmek.
Hiç bir neden yokken sıkıntı, üzüntü verecek ya da başkasını kuşkulandırıp rahatsız edecek işler yapmak. krş. "Dertsiz başını derde sokmak".

7501. Yaraya merhem olmak.
Zorunlu gereksinmeyi karşılamak.

7502. Yaraya tuz biber ekmek.
bkz. "Tuz biber ekmek".

7503. Yardan atmak.
Bir kimseyi aldatarak tehlikeli bir durum içine itmek.

7504. Yarı buçuk.
Çok az, önemsiz miktarda, bitirmeyerek, tamamlamadan. krş. "Yarım yamalak".

7505. Yarım adam.
Hastalıklı, sakat adam.

7506. Yarım ağızla (söylemek).
Tam istekli olmayarak, yarı ister yarı istemez biçimde (söylemek).

7507. Yarım elmanın yarısı o, yarısı bu.
Bu iyi kişiler her yönden birbirlerine çok benzerler.

7508. Yarım yamalak.
Eksik, tamamlanmamış. krş. "Yarı buçuk".

7509. Yarından tezi yok.
Hemen yarın, daha sonraya bırakmadan.

7510. Yarın öbür gün.
İleride, yakın bir gelecekte.

7511. Yarı yarıya.
1) Yarısı birine, yarısı ötekine verilmek üzere; iki eşit parçaya bölerek.
2) Yarısı ölçüsünde.

7512. Yarı yolda bırakmak (Birini).
Birine yapmakta olduğu yardımı sonuna değin sürdürmeyerek kesmek.

7513. Ya sabır[451] (Sabur) çekmek.
Üzücü ve sinirlendirici durumlara karşı tepki göstermemeye ve kendini tutmaya çalışmak.

7514. Yasak savmak (Biri, bir nesne).
1) Bir işi hatır için ve gönülsüz olarak yapmak.

[451] ya Sabur: Ey çok sabırlı olan Tanrı.

7538. Yedi iklim dört bucak.
Bütün dünya, her taraf.

7539. Yedi kat yabancı.
Hısımlık ve tanışıklık gibi bir yakınlığı bulunmayan.

7540. Yedi kubbeli hamam kurmak.
Büyük hayaller kurmak.

7541. Yedi mahalle.
Bütün çevre.

7542. Yedisinden yetmişine kadar.
En küçüğünden en büyüğüne kadar herkes.

7543. Yek at, yek mızrak.
Tek başına, yanına hiç bir kimse ve hiç bir şey almadan.

7544. Ye kürküm ye.
Bu saygı kişiliğime karşı değil, giyim kuşam düzgünlüğüne karşı gösterilmektedir.

7545. Yeldir[452] elek, yeldir saç, elim hamur karnım aç.
bkz. "Elim hamur karnım aç".

7546. Yeler[452] onmaz[453] (eve gelmez).
Durmadan koşup uğraşır ama bir şey kazanamaz.

7547. Yel ese eyyam ola.
Uygun koşullar ortaya çıkacak da işler yoluna girecek (diye bekliyoruz); nerede! krş. "Eyyam ola".

7548. Yele vermek.
Savurup telef etmek, boşuna harcamak.

7549. Yelkenleri suya indirmek.
Önce yükseklerde uçan kişi, sonunda durumunu yumuşatmak, direnmekten vazgeçmek.

---

[452] yelmek: Telaşla koşmak.
[453] onmak: İyi bir duruma erişmek.

7550. Yel üfürdü sel (su) götürdü.
Hiçten nedenlerle telef olup gitti.

7551. Yel yeperek (yepelek) yelken kürek.
İvedilik ve telaşla.

7552. Yem borusu.
Yakında iyi bir yaşam sağlanacağını bildiren oyalayıcı ve aldatıcı söz.

7553. Yem dökmek.
Bir kişiyi aldatabilmek ya da kazanmak için, kendisine bir çıkar sağlamak ya da sağlanmış olduğu kanısını vermek.

7554. Yeme de yanında yat.
Çok lezzetli bir yemek.

7555. Yemin etsem başım ağrımaz.
Bunun gerçek olduğuna, hiç korkmadan yemin edebilirim.

7556. Yemin vermek.
bkz. "Ant vermek".

7557. Yeni baştan.
Bir daha baştan.

7558. Yenilir yutulur gibi değil.
1) Yenmeyecek nitelikte (Yiyecek).
2) Çok pahalı.
3) Çok ağır (Söz).

7559. Yer almak.
1) Kimi kişiler arasında bulunmak.
2) Adı bir yerde bulunmak.

7560. Yer bulmak (Biri).
Bir işe, görev yapacağı bir yere yerleşmek.

7561. Yer cücesi.
Ufak tefek, kurnaz kişi.

7562. Yer demir, gök bakır.
Hiç bir yerden yardım görme umudu ve olanağı yok. Nereye ve kime baş vurdumsa elime bir şey geçmedi. Bütün yardım kapıları kapalı.

7563. Yerden alıp gökte yemek.
İçimizden biri olduğunu unutarak herkese yukardan bakmak, çalımından geçilmemek, astığı astık kestiği kestik olmak.

7564. Yerden bitme, (Yerden yapma).
Çok kısa boylu.

7565. Yerden göğe kadar.
Pek çok, anlatılamayacak kadar çok (memnun olmak, hakkı olmak...)

7566. Yerden yapma.
bkz. "Yerden bitme".

7567. Yerden yere çalmak (vurmak) (Birini).
Birini çok hırpalayarak acınacak duruma sokmak.

7568. Yere bakan yürek yakan.
Sessiz ve yumuşak huylu göründüğü halde sinsice dolap çevirip kötülükler yapan.

7569. Yere batmak.
1) Yok olmak.
2) bkz. "Yerin dibine geçmek".

7570. Yere sermek (Birini).
bkz. "Alt etmek".

7571. Yer etmek.
1) Yerleşip kalmak.
2) İz bırakmak.

7572. Yerinde duramamak.
Bir eyleme geçmek için ivmek.

7573. Yerinden olmak (etmek).
İşi, yeri elinden gitmek, (işinin, yerinin elinden gitmesinde etken olmak).

7574. Yerinden oynamak.
Bulunduğu yerden ayrılmak.

7575. Yerinde saymak.
Bulunduğu yerden daha ileri gidememek, ilerleyememek.

7576. Yerinde su mu çıktı?
Yerinden ayrılması için bir zorunluluk yoktur; neden ayrılıyor?

7577. Yerinde yeller esmek.
Artık yerinde olmamak, yerinde görülmez olmak.

7578. Yerin dibine geçmek, (Yere batmak), (Yer yarılsa içine gireceği gelmek).
Pek çok utanmak, o anda kimsenin kendisini görmemesini istemek.

7579. Yerine geçmek (Biri, bir şey).
1) Görevinden ayrılan birinin yerini almak.
2) Bulunmayan bir nesnenin yerine kullanılabilmek.

7580. Yerine getirmek.
Gereğini yapmak.

7581. Yerine koymak (Onu...)
Ona... gözüyle bakmak, onu... saymak.

7582. Yerini doldurmak.
1) Görevini başarı ile yapar olmak.
2) Görevinden ayrılan birinin yerine gelen kişi, önceki görevli kadar başarılı olmak.

7583. Yerini tutmak.
1) Ayrılan birinin yaptığı işi yapabilmek.
2) bkz. "Yerine geçmek 2)".

7584. Yeri olmak.
1) Uygun olmak.
2) Sırası, uygun zamanı olmak.

7585. Yeri yurdu belirsiz.
Nerede kaldığı, nerede bulunacağı bilinmeyen, serseri.

7586. Yerle bir etmek, (Hâk ile yeksan etmek) (olmak).
(Düşman) Yapıyı tahrip edip yere indirmek. krş. "Taş taş üstünde bırakmamak.

7587. Yerli yerinde.
Her şey kendi yerinde.

7588. Yerli yersiz.
Uygun ve sıralı olup olmadığını düşünmeden, uygun olsun olmasın.

7589. Yer öpmek.
(Eskiden) Bir büyüğün katına çıkıldığı zaman ve ayrılırken çok büyük bir saygı gösterisi olarak yere kapanmak.

7590. Yer tutmak (Biri, bir nesne).
1) Bir yerin kendisine özgülenmesini sağlamak.
2) Önemli bir oylum kaplamak.

7591. Yer vermek.
1) Önemini belirtmek.
2) Önemli bir görev vermek.
3) Bir olaya yol açmak.

7592. Yer yarılıp içine girmek.
1) Yitirilen şey bir türlü bulunamamak.
2) Utancından yerin dibine geçmek.

7593. Yer yarılsa içine gireceği gelmek.
bkz. "Yerin dibine, geçmek".

7594. Yer yerinden oynamak.
1) Bir iş çok gürültülü çok telaşlı yapılmak.
2) Bir olay toplumda büyük tedirginlik yaratmak.

7595. Yeşilden yemek.
Tarladaki olgunlaşmamış ürünü karşılık göstererek borç para almak.

7596. Yeşil ışık yakmak.
Sakıncalı olabilecek bir işin yapılmasına izin vermek ya da göz yummak.

7597. Yeter ki.
Şu koşul ile ki.

7598. Yıkım olmak (Bir iş birisi için).
Büyük zarara, felâkete yol açmak.

7599. Yılana ağı veren.
Kötülük yapacak kişiyi kışkırtan, ona yol gösteren.

7600. Yılan hikâyesi.
Uzayıp giden, bir türlü sona ermeyen sorun.

7601. Yılanın kuyruğuna basmak.
bkz. "Uyuyan yılanın kuyruğuna basmak".

7602. Yılanı sen tut gözüne ben bakayım.
Tehlikeli işe sen giriş, bundan çıkar sağlayan ben olayım. krş. "Dostlar şehit biz gazi".

7603. Yıldırımları (şimşekleri) üstüne çekmek.
Davranışlarıyle birçok kimseyi kızdırarak kendisine saldırmalarına yol açmak.

7604. Yıldırımla vurulmuşa dönmek.
Ansızın aldığı kötü bir haberle ya da karşılaştığı

kötü bir durumla çok sarsılmak, bitkin ve şaşkın bir duruma gelmek.

7605. Yıldıza kement atmak.
Yapılamaz sanılan işleri başarabilecek çevikliği, atılganlığı ve becerikliliği bulunmak.

7606. Yıldızı dişi.
Herkesçe sevilen, sempatik.

7607. Yıldızı düşük.
Talihsiz, gözden düşmüş.

7608. Yıldızı parlamak.
Ün kazanmak, talihi açılmak.

7609. Yıldızı sönmek.
Ününü yitirmek, itibardan düşmek.

7610. Yıldızları barışık olmak.
Birbirleriyle iyi anlaşır ve geçinir olmak.

7611. Yıllar yılı.
Yıllardan beri.

7612. Yıl on iki ay.
Yıl boyunca, sürekli olarak.

7613. Yırtık büyük, yama küçük.
bkz. "Delik büyük, yama küçük".

7614. Yırtık pırtık.
Çok yırtık, parça parça.

7615. Yiğit hoş, yancık[434] boş.
İyi delikanlı, ama parasız.

7616. Yiğitlik sende kalsın.
Sen özveri göster; bu soyluca bir davranış olur; karşındaki bunun değerini anlamasa bile.

[434] yancık: Kese, torba.

7617. Yiyim yeri yapmak (Bir yeri, birini).
Sömürme yeri durumuna getirmek, o yerden o kişiden sürekli olarak çıkar sağlamak.

7618. Yiyip bitirmek (Birini).
Sürekli olarak tedirgin edip hırpalamak.

7619. Yoğurt çalmak.
Süte maya karıştırarak yoğurt yapmak.

7620. Yok ananın örekesi[455].
Böyle saçma şey olmaz (Alay, çıkışma sözü).

7621. Yok canım.
1) İnanmam, inanmayın, doğru değil.
2) Doğru mu? Öyle mi? Ya?

7622. Yok devenin başı.
Daha neler! Çok abartıyorsun.

7623. Yok pahasına.
bkz. "Ölü fiyatına".

7624. Yokuşa sürmek.
bkz. "İşi yokuşa sürmek".

7625. Yokuş aşağı.
Yokuştan aşağıya doğru.

7626. Yok yere.
Gereği yokken, hiç bir neden bulunmadığı halde.

7627. Yola çıkmak.
Bir yere gitmek üzere, bulunduğu yerden ayrılmak.

7628. Yol açmak (Bir şeye).
Davranışıyle başkalarının da o işi yapmasına örnek olmak, öncülük etmek. krş. "Yol olmak".

7629. Yola düşmek.
Bir yere gitmek üzere yola çıkmak.

[455] öreke: Elde yün eğirme aracı olan ağaç parçası, eğirmen, kirmen.

7630. Yola düzülmek.
Yola çıkıp yürümeye koyulmak.

7631. Yola gelmek (getirmek).
(Birinin) ters tutumu düzelmek, (ters tutumunu düzeltmek). krş. "Yola yatmak".

7632. Yol almak.
Yolda ilerlemek.

7633. Yol aramak.
İstenilen sonuca götürecek olanak aramak, çare aramak.

7634. Yola vurmak.
bkz. "Yolcu etmek".

7635. Yola yatmak.
Öğüt dinlemek, gösterilen doğru davranış biçimini kabul etmek. krş. "Yola gelmek".

7636. Yol bulmak.
Sonuca varmak için uygulanması gereken davranış biçimini bulmak; çözüm, çare bulmak.

7637. Yolcu etmek, (Yola vurmak).
Yola çıkacak kimseyi uğurlamak.

7638. Yoldan çıkmak.
1) bkz. "Kötü yola düşmek."
2) Doğru bilinen gidişten ayrılmak, azgınlığa sapmak.

7639. Yoldan kalmak.
Çıkacağı yolculuk bir engel dolayısıyle gecikmek.

7640. Yol etmek (Bir yeri).
Bir işin sonunu almak için bir yere sık sık, sürekli olarak gitmek.

7641. Yolgeçen hanı.
Herkesin gelip geçerken uğradığı yer, girip çıkanı çok ve belirsiz yer.

7642. Yol görünmek.
Bir yere gitmek, yolculuk etmek gerektiği anlaşılmak.

7643. Yol göstermek.
Ne yapılacağını, nasıl davranılacağını öğretmek, kılavuzluk etmek.

7644. Yol kesmek (vurmak).
Issız yollarda, soygunculuk yapmak.

7645. Yollara düşmek.
Önemli bir durumun gerektirmesiyle (zorunlu olarak) yola çıkmak ya da yol yol dolaşmak.

7646. Yol olmak.
Bir davranış, başkalarınca da tekrarlanarak âdet durumuna gelmek. krş. "Yol açmak".

7647. Yolsuz yöntemsiz.
Kural ve yöntemlere aykırı.

7648. Yol tutmak (Bir).
Yaşayışını, davranışlarını, kendine göre bir düzen ve biçim içinde sürdürmek.

7649. Yolu (ayağı) düşmek (Bir yere).
O yer, yolu üzerinde bulunmak.

7650. Yolun açık olsun.
Yolda bir engel, bir kaza ile karşılaşmamanı dilerim.

7651. Yoluna gelmek.
bkz. "Ayağına dolaşmak 1)"

7652. Yoluna (rayına) girmek (İş).
İstenilen biçimi almak.

7653. Yoluna koymak (İşi).
İstenilen biçimi vermek, istenilen biçime getirmek.

7654. Yolunu beklemek (gözlemek).
Gelmesini beklemek.

7655. Yolunu bulmak.
1) Bir kişi, amacına ulaşmak için gereken çalışma biçimini bulmuş ve uygulamakta bulunmuş olmak.
2) Bir işi yapmanın kolayını bulmak.

7656. Yolunu kesmek.
Yürüyen kimsenin önüne geçip yürümesini durdurmak.

7657. Yolunu sapıtmak, (Yolunu şaşırmak) (Biri).
Doğru yoldan ayrılmak, kötü yola sapmak. krş. "Kötü yola düşmek".

7658. Yolunu şaşırmak (Biri).
bkz. "Yolunu sapıtmak".

7659. Yolunu yapmak (Bir işin).
Bir işi olumlu sonuca ulaştıracak hazırlığı yapmak.

7660. Yolu tutmak.
Yoldan kimseyi geçirmeyecek bir düzenleme yapmak.

7661. Yol üstü.
Yanından yol geçen, uğrak.

7662. Yol vermek.
1) Geçmesine izin vermek.
2) İşten çıkarmak.

7663. Yol vurmak.
bkz. "Yol kesmek".

7664. Yol yakınken.
Sezilen ya da beliren kötü duruma düşmeden.

7665. Yol yordam.
Davranış kural ve yöntemleri.

7666. Yorgan gitti, kavga bitti.
Anlaşmazlığın nedeni ortadan kalkınca çekişme kalmadı.

7667. Yorganına göre ayak uzatmak.
bkz. "Ayağını yorganına göre uzatmak".

7668. Yorgun argın.
Çok yorulmuş, gücü kalmamış olarak.

7669. Yorgunluğunu almak.
1) Dinlenerek (kendi) yorgunluğunu gidermek.
2) Dinlendirerek (birinin) yorgunluğunu gidermek.

7670. Yorgunluğunu çıkarmak.
Yaptığı işten, yorulmasını unutturan sevindirici bir sonuç almak.

7671. Yorgunu yokuşa sürmek.
Yapılması zaten güç olan bir işin, büsbütün güçleştirici koşullar altında gerçekleştirilmesini istemek. krş. "Suyu yokuşa akıtmak", "İşi yokuşa sürmek".

7672. Yörüngesine oturmak (İş).
bkz. "Rayına oturmak".

7673. Yuf ervahına.
Yazıklar olsun.

7674. Yufka yürekli, (Yüreği yufka).
Acıklı durumlara hiç dayanamayıp hemen ve çok acıyan.

7675. Yuha çekmek.
Hakaret etmek için "yuha!" diye bağırmak.

7676. Yukardan almak.
Karşılıklı görüşmede, kabul edilmesi güç şeyler söylemek, ağır önerilerde bulunmak.

7677. Yukardan aşağı süzmek (Birini).
Bir kişiye tepeden tırnağa, eleştiri gözüyle bakmak.

7678. Yukardan bakmak (Birine).
bkz. "Tepeden bakmak".

7679. Yukarı tükürsem bıyık, aşağı tükürsem sakal.
bkz. "Aşağı tükürsem sakal, yukarı tükürsem bıyık".

7680. Yumruk hakkı.
Zorbalıkla alınan şey.

7681. Yumruk kadar (çocuk, nesne).
1) Küçük (çocuk).
2) Yumruktan daha büyük ya da daha küçük olması gereken (karpuz, erik ...).

7682. Yumruk mezesi.
İçki içildikten sonra meze kullanılmayarak yumruğun tersiyle ağzın silinmesi.

7683. Yumurta kapıya gelmek (dayanmak).
Yapılacak iş için zaman çok daralmış olmak.

7684. Yumurta küfesi yok ya! (Arkasında).
bkz. "Sırtında yumurta küfesi yok ya!"

7685. Yumurtaya kulp takmak.
Her şeye bahane bulmak, akla gelmeyecek eleştirilerde bulunmak.

7686. Yumuşak iniş.
Uzay araçlarının yere yavaşça konar gibi inişi.

7687. Yumuşak yüzlü, (Yüzü yumuşak).
Kendisinden istenenleri –gücenmeye yol açmamak için– yapan, istekleri geri çevirmeyen.

7688. Yurt tutmak.
Bir yeri yurt edinmek, bir yerde yerleşmek.

7689. Yuvarlak (toparlak) hesap.
Toplamın büyüklüğüne göre, birden, ondan yüzden küçük tutarlar atıldıktan sonra kalan hesap.

7690. Yuvarlak (toparlak) sayı.
Yüze değin yalnız onun katlarını, bine değin yalnız yüzün katlarını... gösteren sayılar.

7691. Yuvarlanıp gitmek.
Eldeki koşullar içinde yaşam sürmek.

7692. Yuvasını bozmak (dağıtmak).
Ev ve aile düzenini bozmak.

7693. Yuvasını yapmak (Birinin).
bkz. "Hakkından gelmek 2)".

7694. Yuvasını yıkmak (Birinin, biri).
1) Birinin eşinden boşanmasına yol açmak.
2) Biri, eşinden ayrılarak kendi aile düzenini yok etmek.

7695. Yük altına girmek.
Ağır bir görev yüklenmek.

7696. Yük kaldırmak.
Birçok kişinin yapması gereken işlerin en ağırlarını üzerine alıp ötekilerin işini kolaylaştırmak.

7697. Yük olmak (Birine).
1) Sıkıntılı bir işini başkasına yaptırmak.
2) Paylaşmaları gereken bir harcamayı arkadaşının ödemesine bırakmak.

7698. Yükseklerde dolaşmak, (Yüksekten uçmak).
Kolay kolay elde edilemeyecek şeyler istemek.

7699. Yüksek perdeden konuşmak.
1) Yüksek sesle konuşmak.
2) Kendini karşısındakilerden üstün gören bir tutumla konuşmak.
3) Yapılması güç şeylerin gerçekleştirilmesi üzerine konuşmak.

7700. Yüksekten atmak, (Tafra satmak).
Yapamayacağı şeyleri yapabilirmiş gibi söylemek. krş. "Mangalda kül bırakmamak.

7701. Yüksekten bakmak (Birine).
bkz. "Tepeden bakmak".

7702. Yüksekten uçmak.
bkz. "Yükseklerde dolaşmak".

7703. Yükte hafif pahada ağır.
Taşınması kolay, değerli (eşya).

7704. Yükün altından kalkmak.
1) Yapması beklenen ağır bir işi başarmak.
2) Gördüğü iyiliğin karşılığı olarak bir şeyler yapmak.

7705. Yükünü almak.
Taşıyabileceği en ağır yükü yüklenmiş olmak.

7706. Yükünü tutmak.
Pek çok para kazanmış olmak.

7707. Yüreği ağzına gelmek.
Birdenbire çok korkmak.

7708. Yüreği cız etmek (cızlamak).
Ansızın içi sızlamak.

7709. Yüreği dayanmamak.
İçinde katlanılamaz bir acı duymak.

7710. Yüreği çarpmak.
Çok heyecanlanma dolayısıyle yüreği hızlı hızlı çalışmak. krş. "Yüreği hop etmek", "Yüreği kalkmak", "Yüreği oynamak".

7711. Yüreği ezilmek.
bkz. "İçi ezilmek".

7712. Yüreği hop etmek (hoplamak).
Birdenbire korkup heyecanlanmak. krş. "Yüreği kalkmak", "Yüreği çarpmak", "Yüreği oynamak".

7713. Yüreği kabarmak.
1) İçi sıkıntı ile dolup derin soluk alma gereğini duymak.
2) Midesi bulanmak.

7714. Yüreği kalkmak.
Korkup heyecanlanmak. krş. "Yüreği hop etmek", "Yüreği çarpmak", "Yüreği oynamak".

7715. Yüreği kararmak.
İçine karamsarlık ve sıkıntı çökmek.

7716. Yüreği katı.
bkz. "Katı yürekli".

7717. Yüreğinden kan gitmek.
Pek derin bir acı içinde olmak.

7718. Yüreğine ateş düşmek.
bkz. "İçine ateş düşmek".

7719. Yüreğine dert olmak.
bkz. "İçine dert olmak".

7720. Yüreğine inmek.
1) Ansızın ölmek.
2) Ölecek gibi üzülmek.

7721. Yüreğine işlemek.
bkz. "İçine işlemek".

7722. Yüreğine (soğuk) su serpilmek.
Duyduğu üzüntü, kaygı, sıkıntı; yeni ve ferahlatıcı bir durum ya da haber dolayısıyle hafiflemek.

7723. Yüreğinin yağı erimek.
bkz. "İçinin yağı erimek".

7724. Yüreği oynamak.
Birden heyecanlanmak. krş. "Yüreği çarpmak", "Yüreği hop etmek", "Yüreği kalkmak".

7725. Yüreği (ciğeri) parçalanmak (parça parça olmak).
Birinin üzücü durumuna pek çok acımak.

7726. Yüreği serinlemek.
Üzüntüsü hafiflemek.

7727. Yüreği sızlamak.
bkz. "Ciğeri sızlamak".

7728. Yüreği soğumak.
Düşmanının bir felâkete uğraması dolayısıyle ya da ondan öç alarak içi ferahlamak.

7729. Yüreği tükenmek.
bkz. "Nefes tüketmek".

7730. Yüreği yağ bağlamak.
İstediği gibi bir durum meydana gelmesinden büyük kıvanç duymak.

7731. Yüreği yanmak.
1) Büyük bir felâkete uğramak.
2) Pek çok acımak. krş. "İçine ateş düşmek".

7732. Yüreği yaralı.
Acısı geçmemiş büyük bir üzüntüsü bulunan.

7733. Yüreği yufka.
bkz. "Yufka yürekli".

7734. Yürekler acısı.
bkz. "İçler acısı".

7735. Yürek Selânik[456] (Birinde).
Çok korkak.

7736. Yürek tüketmek.
bkz. "Nefes tüketmek".

[456] "Yahudi gibi" anlamına. (Selânik'te çok yahudi bulunduğu söylenir).

7737. Yürürlüğe girmek.
Uygulanmaya başlanması için belli bir tarih saptanmış olan hükümlerin uygulanma zamanı gelmek.

7738. Yürü ya kulum demiş (Allah ona).
bkz. "Allah yürü ya kulum demiş".

7739. Yüz aklığıyle (yüzünün akıyle) çıkmak (Bir işten).
Kendisinden beklenen işi, eksiksiz ve başarılı olarak yapıp bitirmek.

7740. Yüz bulmak (Biri).
İlgi ve yakınlık görmek.

7741. Yüz[457] bulunca (verince) astar istemek, (Yüz verdikçe yüz daha istemek.).
Kendisine karşı gösterilen küçük bir ilgiden şımararak geniş yetki koparmaya, daha çok yarar sağlamaya çalışmak.

7742. Yüz çevirmek (Bir kimseden).
Ona karşı gösterdiği ilgiyi kesmek. krş. "Dirsek çevirmek".

7743. Yüze çıkmak.
Yüzsüzleşmek, şımarmak.

7744. Yüze gülmek (Birisi, bir nesne).
1) Yapmacık olarak güler yüz göstermek.
2) İç açıcı bir görünüşü olmak.

7745. Yüz etmek.
Alacaklısını borçlusuna ya da borçlusunu alacaklısına havale etmek.

7746. Yüze yüze kuyruğuna gelmek.
Bir işin çoğunu yapıp bitirecek duruma gelmek.

---

[457] yüz: Giysıde astarın üstüne kaplanmış olan kumaş. ("Yüz bulmak" anlamı da düşünülebilir).

7747. Yüz geri etmek.
Geri dönmek.

7748. Yüz görümlüğü.
Güveyin, duvağını açarken geline verdiği armağan.

7749. Yüz göstermek.
bkz. "Baş göstermek".

7750. Yüz göz olmak.
Birbirine karşı dikkatli, saygılı olma durumu kalmamış olmak, lâubalileşmiş olmak, senlibenli olmak.

7751. Yüz kızartıcı.
Utandırıcı, utanılacak.

7752. Yüz surat hak getire.
1) Suratsız, suratını asmış durumda.
2) Yüz tuvaletini ihmal etmiş durumda. krş. "Surat mahkeme duvarı".

7753. Yüzsuyu dökmek (Birine).
Kendini zorlayarak çok ricada bulunmak.

7754. Yüz sürmek.
Büyük sevgi, saygı gösterilen birinin katına çıkarken eşiğine, ayağına... doğru –yüzünü yere sürercesine– eğilmek.

7755. Yüz tutmak (Bir şey, belli bir durum almaya).
Olma yönünde ilerlemek.

7756. Yüzü ak.
Suçu ve utanılacak bir durumu bulunmayan.

7757. Yüzü asık.
Somurtkan, küskün ve dargın suratlı. krş. "Asık surat".

7758. Yüzü (suratı) eşek (davul) derisi, (Yüzü kasap süngeriyle silinmiş), (Yüzünün derisi kalın).
Utanması, arlanması olmayan, yüzsüz.

7759. Yüzü görmemek (Rahat, uyku, dert...).
Bu durumlardan uzak bulunmak.

7760. Yüzü gözü açılmak.
1) Sosyal ilişkiler kurmaya, çevresini, dünyayı anlamaya başlamak.
2) Cinsel ilişkileri öğrenmek.

7761. Yüzü gülmek.
Neşelenmek, sevinmek, sevindirici bir duruma kavuşmak.

7762. Yüzü kalmamak (olmamak) (Birine karşı).
Bir kimseden daha önce birçok ricada bulunduğu için yeni bir şey istemeye sıkılmak.

7763. Yüzü kara.
Utanacak bir durumu bulunan.

7764. Yüzü (suratı) kasap süngeriyle silinmiş.
bkz. "Yüzü eşek derisi".

7765. Yüzünden akmak (Bir durumu).
Şu ya da bu durumda olduğu yüzünden belli olmak. krş. "Üstünden akmak".

7766. Yüzünden (suratından) düşen yüz parça.
Suratı asık, canının çok sıkıldığı yüzünden açıkça belli.

7767. Yüzünden kan damlamak.
bkz. "Yanağından kan damlamak".

7768. Yüzünden okumak (Birinin, kâğıdın).
1) Yüzünden anlamak.
2) Ezbere değil, yazılı kâğıttan okumak.

7769. Yüzünde şeytan tüyü var.
Kendini çabuk sevdirir, onu kim görse sever, herkesi hemen kendine çeken bir sevimliliği var.

7770. **Yüzüne atılmak (Birinin).**
Özellikle büyüğüne karşı öfkeli, kırıcı sözler söylemek.

7771. **Yüzüne bağırmak (Birinin).**
Birine karşı saygısızca ve öfke ile bağırmak.

7772. **Yüzüne bakılır.**
Çirkin sayılmaz, güzelce.

7773. **Yüzüne (bir daha) bakmamak (Birinin, bir şeyin).**
1) Darılıp küsmek.
2) İlgilenmemek, önem vermemek.

7774. **Yüzüne bakmaya kıyılmaz.**
Pek çok güzel.

7775. **Yüzüne durmamak.**
Onun, vermesi gerektiği halde vermeye yanaşmadığı şeyi istememek ya da istemekte direnmemek.

7776. **Yüzüne gelmemek (Birinin).**
Kabahatini yüzüne karşı söylememek, bilmezlikten gelmek. krş. "Yüzüne vurmak".

7777. **Yüzüne kan gelmek.**
Benzinin solgunluğu geçip rengi, sağlığı yerine gelmek.

7778. **Yüzüne karşı (söylemek).**
Karşısında ve kendisinden çekinmeden (söylemek).

7779. **Yüzüne tükürseler yağmur yağıyor sanır.**
Çok arsız ve onursuz.

7780. **Yüzüne vurmak (çarpmak).**
Kabahatini yüzüne karşı söyleyip kendisini ayıplamak. krş. "Yüzüne gelmemek".

7781. **Yüzünü ağartmak (Birinin, kendi).**
1) Yaptığı işle birine övünç duyacağı bir durum kazandırmak.

2) Yaptığı işle kendi kendisini övüneceği bir duruma kavuşturmak.

7782. Yüzünü (suratını) ekşitmek (buruşturmak).
Yüzüne memnun olmadığını belirten bir anlam vermek.

7783. Yüzünü gören cennetlik.
Hiç görünmüyor (görünmüyorsun).

7784. Yüzünü kara çıkarmak (Birinin).
Birinin, savında yanıldığını ortaya koyarak onu utandırmak.

7785. Yüzünü kızartmak (kendi, birinin).
1) Utanmakla birlikte yapmak.
2) Birini utanacak duruma düşürmek.

7786. Yüzünün akıyle çıkmak.
bkz. "Yüz aklığıyle".

7787. Yüzünün derisi kalın.
bkz. "Yüzü eşek derisi".

7788. Yüzünü yere getirmek (Birinin).
Utanmasına yol açacak bir davranışta bulunmak.

7789. Yüzünüze güller.
Affedersiniz kusuntudan, dışkıdan... söz edeceğim.

7790. Yüzü olmamak.
1) bkz. "Yüzü kalmamak".
2) Ona karşı kusurlu olduğundan ya da daha önce kendisinden çok şey istemiş bulunduğundan artık bir şey isteyecek durumda olmamak. krş. "Yüzü yok".

7791. Yüzü pek.
Birine söylenmesi güç olan şeyi sıkılmadan söyleyebilen, istekleri –gücendiririm diye düşünmeden– rahatlıkla reddedebilen, "yüzü yumuşak" olmayan.

7792. Yüzü sıcak.
Bir kimsenin hoşuna giden davranışından dolayı o kişinin yanına iyi karşılanacağını bilerek giden. krş. "Yüzü soğuk".

7793. Yüzü sirke satmak.
Yüzünden hoşnutsuzluğu anlaşılmak, yüzü tatlı olmayan bir anlam taşımak. krş. "Ekşi yüz".

7794. Yüzü soğuk.
Hoşlanılmayan, sevimsiz. krş. "yüzü sıcak".

7795. Yüzü suyu hürmetine (Birinin).
Onun saygınlığının yarattığı havadan yararlanarak, bu havanın yardımıyle; ona saygı göstermiş olmak için.

7796. Yüzü tutmamak (Bir şey söylemeye).
Sıkıldığı için birinden bir şey istemeye, ona bir şey söylemeye çekinmek.

7797. Yüzü yazılı kalmak (Bir şeyin).
Kullanılmak, yenilmek üzere hazırlanmışken herhangi bir nedenle hiç dokunulmadan olduğu gibi kalmak.

7798. Yüzü yerde.
Alçak gönüllü.

7799. Yüzü yok.
Bir kusuru bulunduğu ya da daha önce çok şey istemiş olduğu için kendisinden bir istekte bulunmaya utanıyor. krş. "Yüzü olmamak".

7800. Yüzü yumuşak.
bkz. "Yumuşak yüzlü".

7801. Yüz verdik deliye (Ali'ye), çemrendi sıçtı haliya.
O saygısıza yakınlık gösterdik; şımardı; haddini bilmedi, terbiyesizlik yaptı. Bizi güç durumda bıraktı ya da zarara soktu

7802. Yüz verdikçe yüz daha istemek.
bkz. "Yüz bulunca astar istemek".

7803. Yüz verince astar istemek.
bkz. "Yüz bulunca astar istemek."

7804. Yüz vermek (Birine).
İlgi, yakınlık göstermek, bütün davranışlarını hoş görmek.

7805. Yüz yüze bakmak.
Karşılıklı ilişkileri sürmek, birbirleriyle her zaman görüşür, konuşur durumda olmak.

7806. Yüz yüze gelmek.
bkz. "Karşı karşıya gelmek".

Z

7807. Zaman zaman (Vakit vakit).
Ara sıra, belli olmayan zamanlarda.

7808. Zartayı çekmek.
Ölmek (Argo).

7809. Zar tutmak.
Tavla oyununda istediği sayıyı getirmek için, zarlara parmakları arasında biçim vermek.

7810. Zart zurt etmek.
Kendini önemli bir kişi gibi göstererek bağırıp çağırmak.

7811. Zar zor (zor zar).
1) İstemiyerek.
2) Zorlukla, güç hal ile, ucu ucuna.

7812. Zehir zemberek (söz).
Çok acı (söz).

7813. Zembereği boşanmak.
Kendini tutamayarak uzun uzun gülmek. krş. "Makaraları koyuvermek".

7814. Zemheri[458] zurafası.
Kışın ince giysi giyen.

7815. Zemin[459] hazırlamak.
bkz. "Kapısını yapmak".

---

[458] zemheri: (Arapça "zemherir"den) Karakış (Halk takvimine göre 21 aralıktan 31 ocağa kadar olan kırk gün, erbain)

[459] zemin: (Arapça) yer, ortam.

7816. Zemin ve zamana uygun (söz).
Konuya ve içinde bulunulan koşullara uygun.

7817. Zemzemle[460] yıkanmış (Biri ötekinin yanında).
İkisi de kötü ama biri ötekine göre çok iyi.

7818. Zerre kadar.
Hiç mi hiç.

7819. Zevahiri[461] kurtarmak.
İşi doğru dürüst değil, yapılıyor dedirtmek için üstün körü yapmak, yapıyor görünmek.

7820. Zevkine varmak (Bir şeyin).
Güzelliğini, tadını gereği gibi duymak.

7821. Zevkini çıkarmak, (Tadını çıkarmak) (Bir şeyin).
Güzelliğinden, tadından olabildiğince çok yararlanmak.

7822. Zevkini okşamak (Bir şey birinin).
Beğenisine uygun olmak, hoşuna gitmek.

7823. Zevkten dört köşe olmak.
Çok keyiflenmek, çok zevk duymak.

7824. Zeytinyağı gibi üste (suyun yüzüne) çıkmak.
Kurnazlığıyle kendisinin suçlu olmadığına herkesi inandırmak.

7825. Zıddına gitmek (Bir şey birinin).
Düşündüğünün tersi olduğundan kendisini sinirlendirmek.

7826. Zılgıt yemek.
bkz. "Papara yemek".

---

[460] zemzem: (Arapça) Kâbe yakınında bu adı taşıyan kuyu ki suyu müslümanlarca kutsal sayılır.

[461] zevahir: (Arapça) Dış görünüş.

7827. Zınk diye durmak.
Birdenbire durmak.

7828. Zıp diye çıkmak.
Beklenmeyen yerden ansızın çıkmak.

7829. Zırnık[462] (bile) vermemek.
En küçük, en kötü bir şey dahi vermemek.

7830. Zıvanadan[463] çıkmak.
1) Taşkınca davranışlarda bulunmak.
2) Aklını oynatmak, delirmek.

7831. Ziftin pekini yesin.
Verilen yemeği beğenmiyor. Kızdım ona. Ne yerse yesin.

7832. Zihin yormak.
bkz. "Kafa yormak".

7833. Zihni açılmak.
Daha iyi anlar ve kavrar olmak.

7834. Zihni (aklı) karışmak.
Düşündüğü şeyler altüst olmak, ne yapacağını şaşırmak.

7835. Zihnini çelmek.
bkz. "Aklını çalmak".

7836. Zihnini kurcalamak (Bir konu birinin).
İkide birde aklına gelip kendisini düşündürmek.

7837. Zihni saplanmak.
Zihnini, takıldığı şeyden kurtaramamak.

7838. Zihni takılmak.
bkz. "Aklına takılmak".

---

[462] zırnık: (Farsça "zirnih"ten) Sıçanotu, arsenik denilen zehir.
[463] zıvana: (Farsça "zebane"den) İçine bir şey geçirilmek üzere açılan delik ve bu deliğe geçirilen mil.

7839. Zilzurna sarhoş.
Aşırı derecede sarhoş.

7840. Zindan kesilmek (Bir yer).
1) Çok karanlık duruma gelmek.
2) Çok sıkıcı ve içinde yaşanmaz duruma gelmek.

7841. Zindan olmak (Bir yer).
bkz. "Zindan kesilmek 2)".

7842. Ziyade olsun.
Yemeğinizi yedik, (ya da yemek yiyorsunuz) Tanrı sofranıza bereket versin.

7843. Ziyan zebil[464] olmak.
Heder olmak, bir işe yaratılmayarak harcanmak.

7844. Zokayı[465] yutmak.
Aldatılarak büyük zarara uğramak.

7845. Zora binmek (İş).
İş, zor kullanmakla sonuçlanacak bir durum almak.

7846. Zor belâ.
bkz. "Güç hal ile".

7847. Zorun ne?
1) Seni zorlayan durum ne? Neden kendini zorluyorsun?
2) Sıkıştırmaktan kastın ne? Ne istiyorsun?

7848. Zoru olmak.
Kendisini zorlayan bir durumu, bir sıkıntısı olmak.

7849. Zoru zoruna.
bkz. "Güç hal ile".

---

[464] zebil: (Arapça "sebil"den) Allah rızası için parasız dağıtılan su ve benzerleri.

[465] zoka: Büyük balıkları tutmakta kullanılan küçük balık biçiminde ucu çengelli kurşun parçası.

7850. Zor, zar.
bkz. "Zar zor".

7851. Zurnanın zırt dediği yer.
Sürdürülmekte olan bir işin en nazik yeri. krş. "Can alacak yer".

7852. Züğürt tesellisi.
Kavuştuğu önemsiz şeyin, elde edemediği önemli şeyi aratmadığını söyleyerek kendini avutma.

7853. Zülfü[466] yâre dokunmak.
İş başında olanları ya da kırılması doğru olmayan kişileri gücendiren söz söylemek, davranışta bulunmak.

[466] zülüf: (Farsça "zolf"tan) Şakaklardan sarkan saç lülesi. (Zülfü yâr: Sevgilinin zülfü).